

EDEBİYAT • TARİH • KÜLTÜR
SANAT DERGİSİ

SAYI: 8 EKİM-KASIM-ARALIK YIL: 2016

şehr-i kadim

aziziye

- **Erzurum'un Spor Tarihi**
- Bir İçimlik Çay Sohbeti
- Anılar Mekansız Kaldı

*Ezeli Haktır Dadaşın,
Ebedî Hak kalacak,
Duracak durdukça Cihan,
Yine mutlak kalacak.*

M. Hakkı İbrahimhakkıoğlu

ISSN 2149-1801

9 772149 180103

1800'lü yıllarda Erzurum Çarşı Pazar...

BU
SAYIDA

► 8.SAYI

8

Hani Yaylam
Hani Senin
Ezelin

Yaşar BAYAR

14

Erzurum

Mehmet ÖNDER

15 Temmuz
Zaferi

20

Evliya Çelebi
Erzurum İçin
Derki:

22

Bir İçimlik
Çay Sohbeti

Kemalettin KUZUCU

Varoluş Serüvenimde
"Nereden Nereye?
Modalitesi ya da
Yeni Zamanlar İçin Bir
Q Vadis?

Prof. Dr. Sadık KILIÇ

30

40

Rubailer

Yrd. Doç. Dr.
Tecettin ŞİMŞEK

47

- Cumhuriyetin İlk Yıllarında Erzurum'da Spor / Prof. Dr. Murat KÜÇÜKÜĞÜRLÜ
- Erzurum'da Spor Tarihinin Dosyası / Mücahit HİMOĞLU / 21.Dönem Erz. Milletvekili

42

Şehrin Hafızasını
Canlı Tutmak ve
Geleceğe Taşımak:
Erzurum'daki Bazı
İsimlerin Yaşatılması
Üzerine

Prof. Dr. Yavuz ASLAN

102

Bir Hilal Uğruna Batan Güneşlerin Hikayesi / Necati BÖLÜKBAŞI
Ropörtaj: Neslihan Arzu KETECİ

108

Erzurum Kalkınma
Vakfı (ErVak)
ve Allahuekber
Şehitleri

Erdal GÜZEL

110

O Ateşi
Bölükbaşı ve
Ören Yaktı

Süreyya ÇARBAŞ

112

Bar Siki

Anılar Mekansız Kaldı

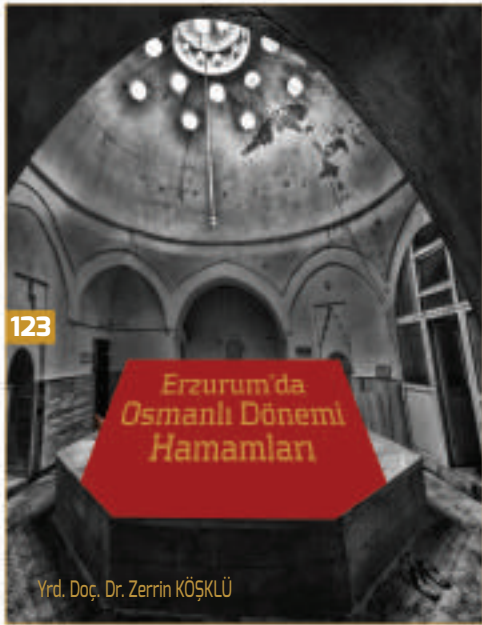
Hayati KERGET

115

Ünlülerin
Kaleminden
Erzurum

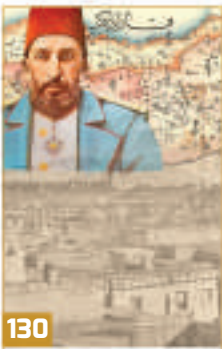
Sermin Nurcan AZIZOĞLU

123

Erzurum'da
Osmanlı Dönemi
Hamamları

Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKÜ

130

Erzurum ve
Petrol

Reşat COŞKUN

134

Halkevlerinden
Bugüne
Erzurum'da
Kültürel
Çalışmalar -2

Müslüm ÇAĞLAR

138

Erzurum-Sivas
Kayseri Hattında
Hayat Ağacı

Müjgân ÜÇER

Şehr-i Kadim Aziziye
EDEBİYAT • TARİH • KÜLTÜR • SANAT
YIL:2 (2016)

SAYI:8 EKİM-KASIM-ARALIK
ÜCRETSİZDİR

Aziziye Belediyesi Yayınları Adına Sahibi
Muhammed Cevdet Orhan

Genel Yayın Yönetmeni
Halil Özcan

Yazı İşleri Müdürü
Recai Pak

Yayın Kurulu
Prof.Dr. Haldun Özkan
Prof.Dr. Erol Kürkçüoğlu
Prof.Dr. Hüseyin Yurttaş
Prof.Dr. Murat Küçükugurlu
Prof.Dr. Rıdvan Canım
Yrd.Doç.Dr. Abdulkerim Dinç
Yrd.Doç.Dr. Tacettin Şimşek
Yrd.Doç.Dr. Yusuf Bilen
Yrd.Doç.Dr. Zerrin Köşklü
Abdurrahman Zeynal
Abdulkadir Ögdüm
Erdal Güzel
M.Yaşar Genç
Neslihan Arzu Keteci
Şahin Torun
Tahsin Kaya
Yusuf Kotan

Fotoğraf
Öztürk Akkök - İsmail Cemil Özyazıcı
Emrah Hemşinli - Onur Özsoy
Fatih Aktaş - Soner Eker - İbrahim Demir
Cahit Arpacık - Yalçın Özmen

Eski Erzurum Fotoğrafları
Metin Diler - Murat Türker Tüfekçi

Tashih
Mustafa Çomaklı

Hukuk Danışmanı
İbrahim Küçükoglu - Onur Sertaç Gök

Resim İllüstrasyon
Erdal Toygun

Görsel Yönetmen / Tasarım / Hazırlık
Muhammet S. Karaca
Rana Medya
0442 235 81 13 e-mail: ranaajans@gmail.com

ISSN:2149-1801

Koordinasyon - İletişim
Erzurum Aziziye Belediye Başkanlığı
Erzurum / Aziziye www.erzurumaziziye.bel.tr
444 91 25
e-posta: dergi@erzurumaziziye.bel.tr

Gönderilen yazıların yayımlanmasına yayın kuru-
lu karar verir. Yayımlanmayan yazılar iade
edilmez. Yayımlanan yazılara telif ücreti öden-
mez. Yazılarla ilgili sorumluluk yazara aittir.
Şehr-i Kadim Aziziye dergisi basın meslek
ilkelerine uymayı taahhüt eder. Şehr-i Kadim
Aziziye dergisi ismi belirtilerek alıntı yapılabilir.

Selamların en güzeliyle...

Aziz hemşerilerim göreve geldiğimiz günden itibaren ilçemiz ve Erzurum halkına kültürel alanda da hizmet etmenin sorumluluğunu duyarak yayınlamaya başladığımız dergimizin sekizinci sayısını takdim etmenin mutluluğunu yaşıyorum.

Kadim medeniyetlerden izler taşıyan ve zengin bir kültür birikiminin mirasçısı, olan Erzurum; spor tarihindeki yeri ile de ayrı bir kıymete sahiptir. Bu sayımızda arkadaşlarımız Erzurum'un spor tarihi ile ilgili geniş bir dosya hazırladılar. Umuyorum ki bu sayımızı da her sayımız gibi özenle okuyacak ve maziye ait bilgilerle ve görsel paylaşımlarla şehrimizin yetiştirdiği insanlara vefa budur diyeceksiniz.

Erzurum Aziziye Belediye Başkanı olarak, Erzurum'da çeşitli branşlarda spor yapan Avrupa, Balkan, Türkiye şampiyonalarında derece alan, şanlı bayrağımızı gönlerde dalgalandıran, şehrimizin ismini çeşitli mahfillerde gündeme getiren sporcularımızın vefat etmiş olanlarını rahmetle ve minnetle, yaşayanlarını şükranla anıyor, kendilerine Erzurum halkı adına teşekkürler ediyorum.

Şehr-i kadim Aziziye dergisi umuyorum ki böyle bir dosyayı daha geniş manada tekrar gündemine alacak diğer sayılarında da benzeri çalışmalarını sürdürecektir.

Çünkü Erzurum'un çok kıymetli sporcularına vefa borcu vardır.

2 yıl önce kurduğumuz ve şu an süper ligde mücadele eden Termal Spor Kulübümüzün hentbol takımı spor adına yapmış olduğumuz en önemli çalışmalarındandır. Ümit ediyorum ki bu sezon çok ciddi başarılarla imza atacak takımımız, Erzurum'un ve Aziziye'nin adını uluslararası mecralarda duyuracaktır.

Spor dosyası yanında tarihimize ve kültürümüze dair çok önemli yazıları kaleme alan yazarlarımıza ve fotoğrafçılarımıza tekrar tekrar teşekkür ediyorum.

Biz de geçmişten günümüze tarihi kimliğimizin izlerini sürerek sizlere kültürel eserler kazandırmayı bir görev biliyoruz ve bunu inşallah devam ettireceğiz.

Ülkemizin zor bir dönemden geçtiği bu zaman diliminde insanlarımızı güzel şeyler sunmanın önemi bir başka özellik taşıyor.

Ülkemizi, birlik ve beraberliğimizi hedef alan terör unsurlarına karşı halkımızı bilinçlendirmek en başta gelen görevimizdir. Genç nesillere milli ve manevi değerlerimizi hatırlatan yayınlarla büyük bir milletin evladı olmanın bilinci ancak bu kabil yayınlarla verilebilir.

Kültürel faaliyetlerin ve hizmetlerin kesilmeden, akamete uğramadan sürdürülmesini göstermek en büyük cevaplardan biridir.

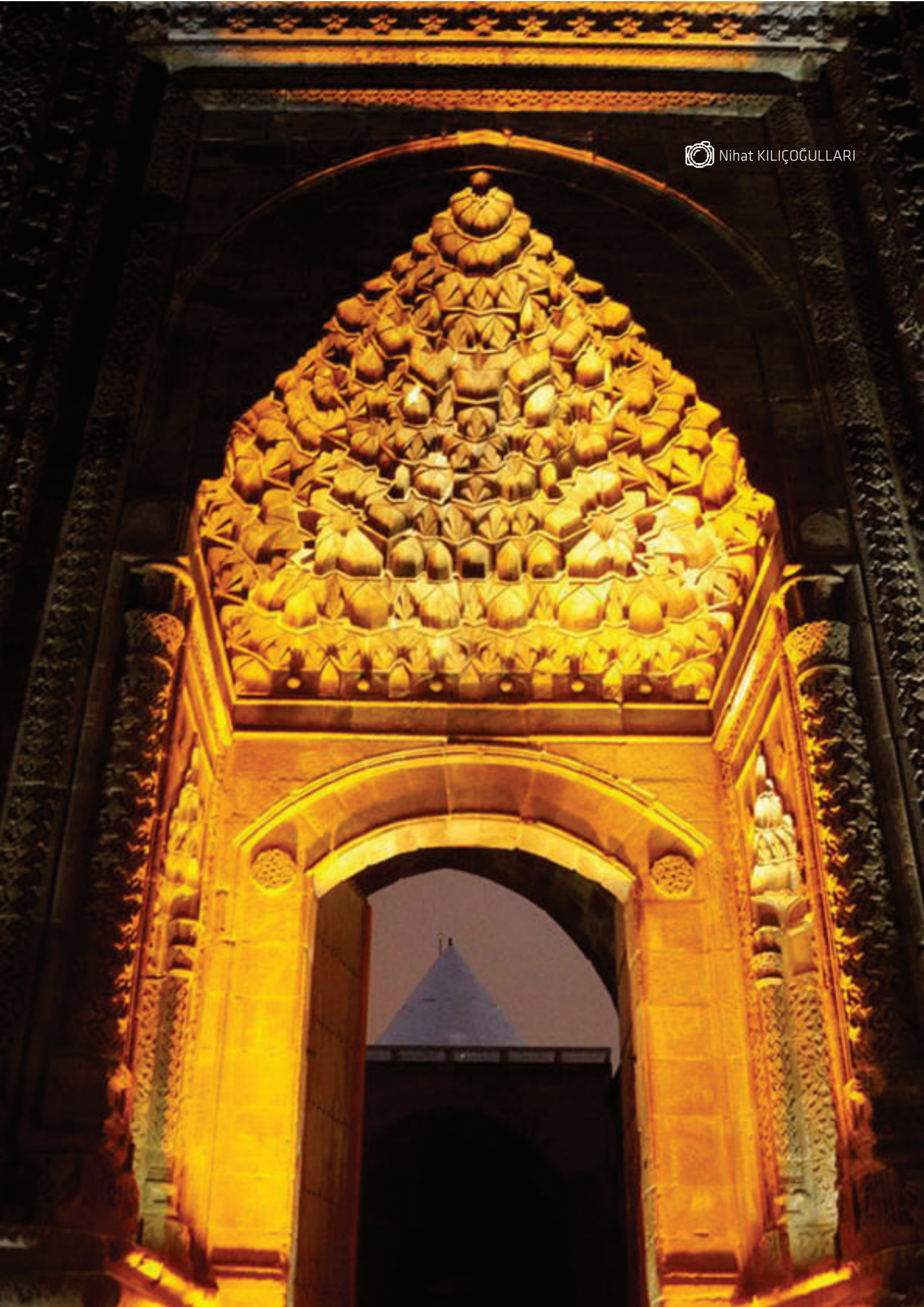
"Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır." Sözü bu konuda çok şeyler yapmamız gerektiğini bize hatırlatıyor.

Bugün hepimize düşen görev, her Türk gencinin öncelikli meselesi milli tarihi bilinci ile yetişip, mensup olduğu milletine ve kendisine güven duymasını sağlamaktır.

Bu duygularla yayınladığımız dergimizin sekizinci sayısını büyük bir mutlulukla arz ediyorum.

Hürmet ve muhabbetlerimle...

Muhammed Cevdet ORHAN
Aziziye Belediye Başkanı

Editörden...

Sekizinci sayımızla merhaba aziz okuyucularımız..

Dolu dolu bir dergi ile daha karşınızdayız..

Yazarlarımız, Akademisyen hocalarımız, fotoğraf ustalarımız, şairlerimizin objektiflerinden sayfalarımıza yansıyanları, grafik ustamızın özverili çalışmasıyla sekizinci sayımızı elinizden düşmeyecek bir görsel ziyafete dönüştürdük.

Sekizinci sayımızda Erzurum'da spor 'un birinci bölümünü işledik. Kış sporları ve Cirit gibi ata spor için inşallah önümüzde ki sayılarda sizlere çok özel dosyalar sunacağız.

Spor dosyamızın omurgasını Erzurum Milletvekillerinden Sayın Mücahit Himoğlu hocamızın özel arşivi ve Murat Küçükuşurlu hocamızın bu konuda yapmış olduğu çalışmalar oluşturdu. Kendilerine teşekkür ediyoruz.

Sekizinci sayımızda Erzurum üzerine denemeler yazan Sadık Kılıç Hocamız, Yavuz Aslan, Yaşar Bayar, Hayati Gerget, Zerrin Köşklü, Mehmet Önder, Nurcan Azizoğlu, Nurullah Nehir, Tacettin Şimşek, Müjgan Üçer, Müslim Çağlar ve Kemalettin Kuzucuya çok teşekkürler ediyorum.

Fotoğrafları ile dergimize renk katan Nihat Kılıçoğluna, İbrahim Demir'e, Öztürk Akkök, Onur Özsoy, Soner Eker ve Uğur Sağıroğlu'na ayrıca şükranlarımı arz ediyorum

Bu sayımızda tarihi bir sorumlulukla hazırlanan, Sarıkamış Harekâtı ve Allahuekber şehitlerimizi hatırlama ve anmayı ilk defa gündeme alan ve Türkiye gündemine taşıyan ERVAK kadim başkanı Av. Necati Bölükbaşı ile Neslihan Arzu Keteci'nin bir söyleşisini de okuyacaksınız. Kendisi İstanbul'da dergimiz için çırpınan bir yürek.

Bu söyleşiye yazıları ve açıklamalarıyla destek veren Erdal Güzel Ve Süreyya Çarbaş'a da teşekkür ediyor, Allahuekber şehitlerimizi rahmetle minnetle anıyorum..

Dokuzuncu sayıda buluşmak üzere iyi okumalar diliyorum..

HANİ YAYLAM HANİ SENİN EZELİN...

Yaşar BAYAR

Türkü Söyleyen Şehir Yahut Türkülere Tutunmak

Palandöken'in eteklerine bir gerdanlık gibi dizilmiştir Erzurum şehri... Mavinin ve beyazın daha önce karşılaşmamış olma ihtimalinizin yüksek olduğu türlü tonlarıyla karşılar sizi. Semaver çayı kokusunu içinize çekmeye başladığınız saatler sabah saatleriye eğer; semaverin dumanından başka bir de dağın buğusu eşlik eder. Gökyüzü adı altında temiz havayı çekersiniz ciğerlerinize. Çaşır ve Haziran'da yapılmış pekmezler elinde, bembeyaz örtüsüyle nur yüzlü teyzenin görüntüsü dokunur ciğerinize temiz havadan gayrı. Yürümeye çalışırken dar

sokaklarında şehrin, aklınıza geliverir bir türkü. İçinizden mırıldanmadan edemezsiniz:

"Hani Yaylam Hani Senin Ezelin..."

Türkü; bir devrin özel cephelerini tatlı ve akıcı bir üslûpla aksettiren vezin, kafiye gibi kasidelere pek bağlı bulunmayan, içli duyguların, şiir kokulu topluluklarına denir. Türkülerde edebiyat kaidelerinin fanatik cephesi olmamakla beraber, az çok yapılarında yüksek ve asil ruhlu, orijinal kokulu, mevzun ve kafiyeyle bir eda taşıyan bir nazım güzelliğinin gerçekleşmiş tarafları da vardır.

Türküler; ait oldukları devrin hususiyetlerini söyler, onların karakteristik cephelerini emerek bu suretle; yaşadıkları devrin içtimaî ve tarihî hayatını uysal mısraları içinde saklamış olurlar. Böylece; emdikleri devrin özelliklerini uzun ve devamlı bir zaman akışının süzgecinden geçirip, değişen devrin efsâneleşmiş çehresini zamanlar boyu insanlarına saf, temiz bir duygunun icapları halinde sunarlar.

Türkü; halk dilinin bu sâde ve mütevacı anlamlı kelimesi görünüşte; şiir, kaside, gazel, mersiye, rübaî gibi edebiyat tarihinin mücessem sayfalarında yer almış; böylelikle; muhteşem bir varlık halinde klâsikleşmiş mefhumlar yanın da biraz sönük gibi kalır. Hâlbuki o, isimlendirildiği kelimenin deryadil âleminden aldığı kuvvetle hızlanır, kanatlanır. Uçtuğu ufukların daldığı maveraî âlemlerinde renkleşir, güzelleşir. Bu suretle tarihî devirlerin maveralarından süzülerek sade, mütevacı endamlı, hüviyetleşmiş şekliyle benliğimizde yer almış olur.

Böylelikle; ilhamlarını geniş ve nihayetsiz ufukların derinliklerinden toplamış olan türkü, bunları sade, basit, kelimelerin ördüğü ve bazen vezinsiz ve kafiyesiz mısralar arasında yoğunlaştırır. Böylece yoğunlaşmış olan ilhamlar; saf ve hülyalı bir âlemin renkli adesesinden süzülerek birçok şiir, kaside, gazel, mersiye gibi pâyelenmiş sanat kelimelerile bir beraberlik sağlar, bazen de; onlardan üstün bir varlık haline girmiş olurlar. Bu durumlar ile, tarihî bir seyir takibeden ve içtimaî duygulara agâh bulunan türküler; mütevacı endamları ile cemiyet hayatında kökleşir, bu zaviyeden incelenirlerse; kendilerine has câzibeli ve üstün akışları ile, ön plânda da yer almış olurlar.

Hele; bir milletin tarihini sine, sine içmiş devirlerin günlük revişlerini asırlardan asırlara iletmış; başlan şeref taçları ile süslü, orijinal bir takım tarihi türküler vardır ki; bunların menkıbe dolu çehrelerinden bir milletin içli tarihi okunur. Zafer yelleriyle beşli mısralarından, geçmişin bütün menakıbı duyulmuş ve dinlenilmiş olur.

Bu Toprağın Sesi

İşte; bizim şanlı ve menkıbe dolu tarihimizde bu tip özellik gösteren türkülerimiz pek çoktur. Bu yönden türkülerimiz yalnız zâhirî mânâları ve aksettirdikleri devrin atmosferinden âzâde duygularla değil, fakat yaşattıkları devrin hususiyetlerine girerek, söylendikleri tatlı ve yanık seslerin mâveralarında şiirleşip, güzelleşerek ilâhî nağmelere büründükleri bir an ve zaman da dinlenir, bir tahayyül âleminin, tarihî çerçevesinde incelenirse; o zaman daha çok hususiyetleşir, mısraların ifade ettiği mânâ ile psikolojik cepemiz üzerinde bıraktıkları köklü izleri ve tatlı tesirleri ile mânâ ve mahiyetlerine nüfuz etme imkânları daha çok elde edilmiş olur.

Bu tahayyülle mazi olmuş; böylelikle; tarihleşmiş devirlerin renkli âlemine dalan dinleyici, bazen; türkülerin uzun ve muttarit akışları, tatlı nağmeleri arasından kendi tarihinin öz cephesini görmüş olur. Böylece; fasılasız maverâî bir âleme dalarak gamdan âzâde bir sessizlikle, yalnız; hisleşen ve şiirleşen bir ömür içinde yorgunluklarını unutmuş olur.

Erzurum'un uzun ve müsel sel tarihinin bir hüznünlü aşk sayfasını önümüze seren bu türkünün muhayyelimiz de oluşturduğu tablo şudur:

Ufukta yer, yer hicran bulutları dolaşmakta,

esen sert yayla rüzgârları ile beslenen güz, şiirleşen ve gürbüzleşen çehresi ile yeni, taze bir hayati sarıp sarmalamakta; öten kuşların aşk, ıstırap, firkat ve vuslat dolu neşideleri ile birleşen ve kökleşen bir hülya ve serencam faslının tarihî ilhamları ile yeni bir hicranın hüznünlü süsünecek sayfalarına, sefer hazırlığının ilk satırları yazılmağa başlanmaktadır.

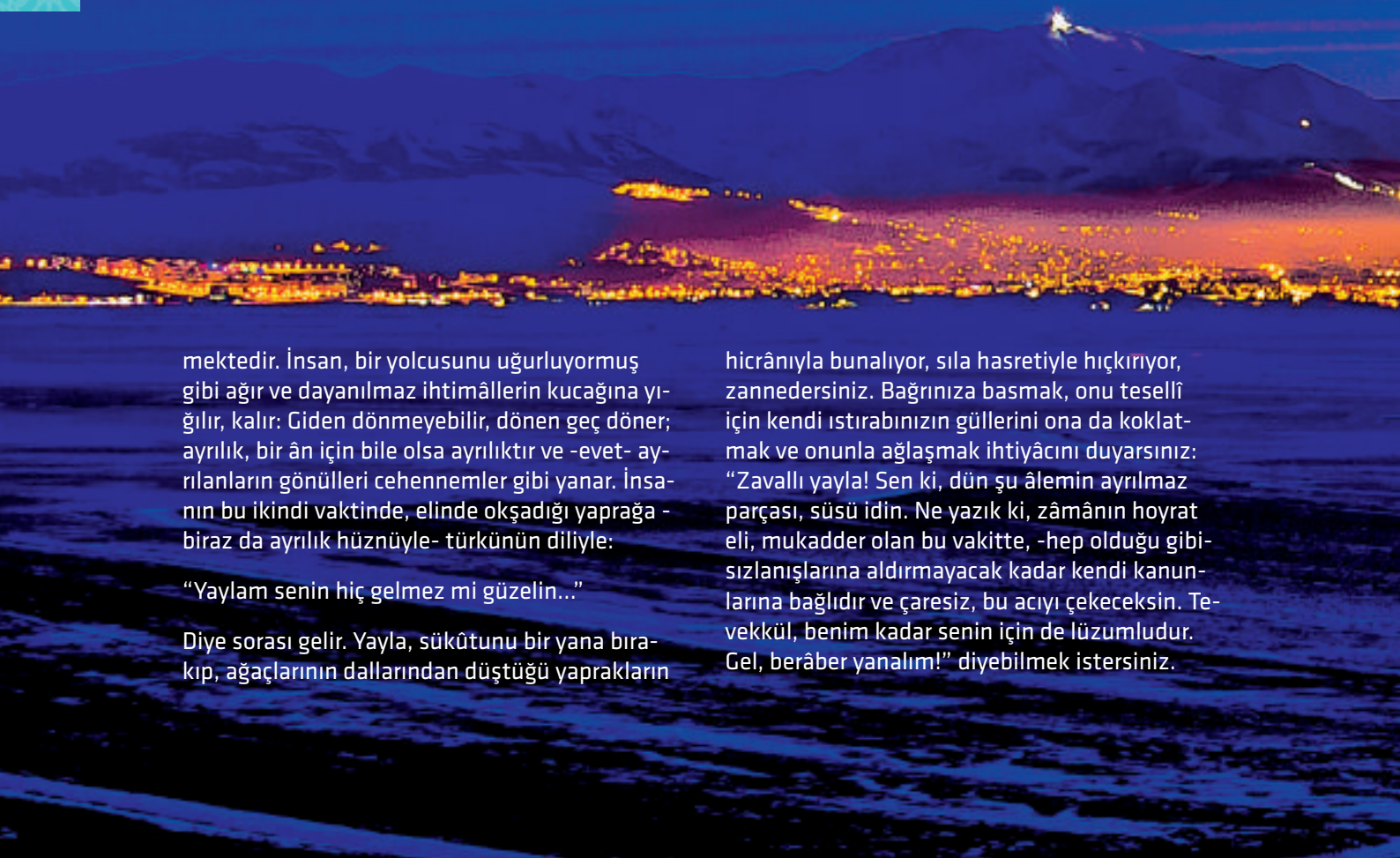
Düşünceler, bu sarı iklimde, her an bir meçhule yollanır; bir mâlûmun eşliğinde bin meçhûlün ağına düşer. Sararan yapraklar arasından hemen hemen aynı renkte sızan ikinci güneşi vaktinde, tefekkürün sathî olanında bile derinlik bulunur. Zirâ bu zevâl vaktidir. Zevâl, aczin eşliğine yüz süren insan düşüncesidir. Hiçliği idrâke zorlayan muazzam bir İkâzdir. Çok zaman, insan, varlıkla yokluk arasında mekik dokuyan şuur çizgisinde, boğazında düğümlenen bir hıçkırık bulur. Dünyâ bir yerlere, insanlar bir yerlere gitmekte, zaman, simsiyah gecenin çanlarını çalmaya hazırlanmaktadır. Her an, hayattan bir şeyler alıp götürmekte ve yerinde, ne ile doldurulacağı bilinmeyen boşlukları bırakmaktadır. Cömert güneş, bir uykuya sefer eden ve yurdu-yuvası bilmeyen bir âşinâdır. "Azîmet nereye" diyebilecek ve sesini duyurabilecek bir yiğit çıkamaz. Güneş, -artık- uzak ve bilinmez bir yoldadır. Hayâtın birdenbire oldu zannedilen oluşları gibi, yavaş yavaş, ama mutlaka meçhul ufukları birer birer aşarak git-

mektedir. İnsan, bir yolcusunu uğurluyormuş gibi ağır ve dayanılmaz ihtimâllerin kucağına yığılır, kalır: Giden dönmeyebilir, dönen geç döner; ayrılık, bir ân için bile olsa ayrılıktır ve -evet- ayrılanların gönülleri cehennemler gibi yanar. İnsanın bu ikinci vaktinde, elinde okşadığı yaprağa -biraz da ayrılık hüznüyle- türkünün diliyle:

"Yaylam senin hiç gelmez mi güzelin..."

Diye sorası gelir. Yayla, sükûtunu bir yana bırakıp, ağaçlarının dallarından düştüğü yaprakların

hicrânıyla bunalıyor, sıra hasretiyle hıçkırıyor, zannedersiniz. Bağrınıza basmak, onu tesellî için kendi ıstırapınızın güllerini ona da koklatmak ve onunla ağlaşmak ihtiyâcını duyarsınız: "Zavallı yayla! Sen ki, dün şu âlemin ayrılmaz parçası, süsü idin. Ne yazık ki, zâmânın hoyrat eli, mukadder olan bu vakitte, -hep olduğu gibisizlanışlarına aldırmayacak kadar kendi kanunlarına bağlıdır ve çaresiz, bu acıyı çekeceksin. Tevekkül, benim kadar senin için de lüzumludur. Gel, berâber yanalım!" diyebilmek istersiniz.

Yaylanın sonbahar ikindileri, sanki dört mevsime geçiş noktasında gelir. Bu sevgili vakit, dört mevsim ve bir ömürdür. Geçmiş orada, geleceğin sisli dünyası orada toplanır. Telâş, bu kesâfetten dolaydır. Sararan ışıklar, boşanmaya hazır gözlere benzer. Hüzün mü, sevinç mi, vuslat mı, ayrılık mı, kaybetmek mi, kazanmak mı?. Hâkimdir, bilinmez. Ancak, sarı rengin tabiatı boyayan sihri, mutlaka sizi bir yerlere götürür. Bütün duygu didişmelerine rağmen, i'tirâfa mecbûr olursunuz ki, hüznü ağırlaştırıp ve acılı gönülleri kamçıl原因 bir sır tarafından kuşatılırsınız. Hiçbir "Fildişi Kule", bu geniş mekân içinde oynayan duygu ve düşünce esnekliğini vermez; hiçbir içe dönüş, bu kadar heyecan verici olamaz sanırsınız. Dünyâ daralmaya başlamış, gökkubbe delinmeye ve üstünüze çökmeye yüz tutmuştur. Kan-ter içinde, bu kafes duygusunu kırmaya çabalarsınız. Ufuk, bu çırpınışlar esnasında, sükûnu söyleyen bir nefes olarak, güler. Yüzünde, aczin tevekkülle buluştuğu, huzurlu bir hâlin parladığını görürsünüz. Ufuk, hürriyeti tatmıştır. Hürriyet, duymak, düşünmek; binbir ıstırapın kucağında teslimiyete kanatlanmaktır. Ve teslimiyet, muhabbetin gülzândır. O muhabbet, sizi, bir gurbetten bir gurbete sevk etse de, sevgili iklimine doğru iştiyaklı bir seferin hazzını duyurur. Seven, sevildiğince yol gider. Yol giden hasrettir ve hasretin yüzü ezelden sarıdır. Bu vakitte, ufka yaklaşan güneşin yüzü, bir Mevlevi Dervi-

şi'ninki kadar sarıdır. "Zehî aşk, zehî aşk!.." diyerek döndüğünü gören gözler, bu sözlerin şâhididir.

"Yaz olanda yayla yayla otlanır
Arap atlar topuğundan etlenir.."

Yaylanın ufkunda zaman zaman bir şehriyin başlar: Ölüm kadar ağır ve doğuş kadar hafif... Can çekişmekle doğum sancılarının birbirine karıştığı bir dünyâ, ufukta barışacak; doğmakla ölmek vahdet noktasında buluşurlar. Şu insan kalabalığının uzağında ve fakat onlara rağmen bir mahşer yaşanır. "Ne ağlayan belli, ne gülen belli..." diye düşünenler olur. Ve bir ses sorar: "Ağlayan kim, ağlatan kim, gülen kim, güldüren kim? Kim.. Ve ne bâkî kaldı bu zuhûr cennetinde?" Hürriyeti bulanlar "Hû" der. Diğerleri, şaşkın ve tedirgin, kafeslerinde çırpınırlar.

Çalınan davullar; yaylanın âsûde şiir ve hülya dolu havasını, kış hazırlığını bildiren, tarihi bir ihtizazla sarsmakta, biriken ve gittikçe öbek kümeler, sevgi ve visalin sembolü olan genç kızlarla, gürbüz delikanlılar!... Davul seslerinin aksettirdiği seferi bir havanın, ruhlarında oluşturduğu irkilmelerle; ayrılık ateşinin hicranlı sızılarını duymakta; düğün yollarından esecek, vuslat yellerinin getireceği yıldız çiçeklerinin kokuları üzerinde fısıldaşırlar. Yalnız; bu kümeleşen birlikler

arasından taze ve narin yapılı gelinlerle, şirin yüzlü, güzel sesli nişanlılar yaylanın bu tarihî dekoru içerisinde ayrılık saatlerinin ağır basınçlı atmosferi altında nemlenen gözleri ile şaşkın ve âvâre bir bakışla bu kış hazırlığını daha mütevekkil, daha içli bir duyuyla seyre koyulurlar.

Diğer taraftan orta yaşlılarla, ak saçlı nineler ve Palandöken eteklerinde yıllanmış ihtiyarlar çalınan davulların, şahlanan kır atların, söylenen hüzün türkülerinin havada oluşturdukları tarihî

mânâdan aldıkları sezikle, yaylanın öbekteleşen ve gittikçe vahdetleşen ağır havası içinde; manzarayı büyük bir rikkat ve yüksek bir duyuyla takip etmekte; onlar, başlayacak gelecek günlerin getireceği neşidelerden örülecek ruhanî kasideleri ile tefekkür çelenklerinde doğrudan doğruya hisseli olamamanın verdiği bir özlemin derin sızılarını duyarlar.

Akşam gölgeler etrafa iner, karanlıklar yaylaya kanat gererken, birdenbire karşı tepelerden yük-

selen ayın ipek saçlı, gümüş renkli huzmeleri bu güz mevsiminin hicranla başlayan gecesini nur-lar ile yıkar; yaylanın delikanlıları ile genç kızları "platonik sevgilinin" hüznün saçan türküsünü sâ-kin ve maveraî bir tabiat güzelliği içinde mutta-rit ve yeknesak âhengi arasında tekrarlarlar:

"Doya doya Erzurum'u gezmeli
Kalem alıp kaşın gözün yazmalı
Ne hoş olur o yaylanın güzeli
Hani yaylam hani senin ezelin..."

Şimdi; köy yolları hazin ve mahşerî bir manzara arz etmekte; gayeli ve imanlı bir vedanın acıklı sahneleri ile sık sık değişen yeni dekorlar oluştu-rulmaktadır. Bir an içinde köy yolları ile kışı geçi-recekleri evlerinin yolları birleşmiş, memleketin bütün gençleri âhenkleşen ve vahdetleşen hüvi-yetleri ile sükût sırrı üfler gibi türküleri söyleye-rek, hayallerinde sevgililerinin mücessem varlık-larını yaşatarak, hayat ve hâtıralarına bir istika-met vermek sûretiyle tek gaye uğrunda koşmak-ta, şerefli bir hazzın millî ve ilâhî vecdleri içinde yürümektedirler.

İşte; içinde, vadisini kimselerin bilmediği ağıtlar saklayan bu türkünün; satırları arasından Ana-dolu ve Erzurum'un şaha kalkan, azamet ve şe-caat saçan halkının ruhundan yükselen hamaset

volkanının azametli püskürmeleri görülüyor. Genç, ihtiyar, kadın, erkek bütün bir millet top-luluğunun gergin bir yaydan fırlayan oklar gibi, çalman davulların, söylenen türkülerin vecidli atmosferi altında duyarlılıklarını nasıl yollandık-ları anlaşılmiş oluyor.

Nitekim sevdayı, ayrılığı, vatan ve vatanseverliği bir kül halinde bilen ve anlayan ninelerimiz ve dedelerimiz, bir bayram arifesini andıran "yayla" yıllarında ve yollarında, mânevî bir hazzın ilâhî mükâfatını kazanmaktan doğan bir mefkûrenin cazibesi içinde yaşarlardı. Cenk havası ile besle-nen, gaza menkıbeleri ile yoğrulan ruhlarını cenk meydanlarında, serhat boylarında bir siper, bir kale yapmaktan geri durmazlardı.

Bütün bu görüş ve duyuşla; yayla, gazel, Arap atları, yaya güzeli, düğün ve davul gibi millîleş-miş bir takım özel kelimelerle bezenen türkünün mısraları arasından uzun ve müselsel tarihimi-zin revnaklı sayfalarını, refah ve hülya ile besle-nen, saadet ve sevgi ile derlenen yıllarını sezmiş ve seyretmiş olur ve büyük tarihimizin ana ruhu-nu anlamış bulunuruz.

Senelerdir söylenen, dillerde yer eden bu türkü; bugün ruhumuzdan kaynakayan ve taşan, taşıkça enginleşen bir nehrin sakin veya hareketli anla-

rını andıran edası ile, gönüllerimizde ne derin bir etki oluşturmakta ve bu sûretle bizi, o cazip atmosferi içine alarak, bilinmeyen bir âlemin renkli ufukları içine sürükleyip atmaktadır. Türküde; gizlenen asırların ifade ettiği mânâ budur.

Türkülerle de Hüznümüz Allah'adır Bizim

Evet, biliyorum çok beylik bir cümle olacak ama türkü dinlerken nâdiren kapılıp gittiğimiz ve tesiriyle sürüklenip durduğumuz sihir toprağımızın sesidir. Evet, toprağın da sesi var ve bu ses ancak belli bir seviyeyi aşmış sanatkârların eserlerinde hissediliyor hale geliyor. Öyle oluyor çünkü bazı türkülerde anlatılanı, sözün gelişi tarihi belgeyle, şahitliklerle veya başka türlü tariflerle hissedebilmeniz mümkün değildir; çünkü onların üstünde, çok değerli ve nâdir bir şeye dokunuyorsunuz.

Hepsinde değil elbette. Güzel nâdirdir.

Hayatımızdaki her duygunun karşılığını türkülerde buluruz; acıyı, gamı, kederi, hüznü, mutluluğu, memleket özlemini, hasreti, neşeyi... Hepsi türkülerde saklıdır.

Türküler bizim dilimizdir. Hayatın tüm renkleri türkülerde saklıdır. Türkülerin farkına varama-

yanlar aslında hayatın farkına varamamışlardır. Biz sussak da onlar bizi en güzel şekilde anlatır. Türküler meydana geldiği toplumun aynasıdır. Bu bağlamda Anadolu türkülerinin Müslüman Anadolu insanını yansıttığını söyleyebiliriz.

Milli birlik ve beraberliğimizin en önemli unsurlarından biri olan türküler bizim boy aynamız, vakarımız, şah damarımız, adımız, andımız, maksadımız, ağız tadımızdır. Bütün dünyayı güzelleştiren sesimiz, yüzyıllardan beri Altaylardan Tuna'ya uzayan, nefesimiz, Anadolu'dan Türkistan'a kol atan ebemkuşağımızdır.

Türkülere iyi tutunmak lâzım; işte şimdi o sürecin tam içinde yaşıyoruz. Beraberce hissedebileceğimiz ve yan yana gelebileceğimiz, tutunabileceğimiz sadece türküler kaldı gibi geliyor bana. Beraber olduğumuzu sandığımız o kadar ortak payda çürüyüp dağıldı ki, ancak 'yüksek türkülerin bizi çağırdığı irtifâda, hepimizi aynı yere bakmaya ve aynı şeyleri hissetmeye sevk eden bir kimyânın izini bulabiliyoruz.

Bu mânâda tasavvur ve tefekkürümüzün yansıması biçimindeki türkülerimize sahip çıkılmalı, onların her mısraının altında bir hazine yattığının bilincine bir an önce varılmalıdır.

erzurum

Mehmet ÖNDER

“

Erzurum yalnız dadaşların değil, efsanelerin, destanların, türkülerin, koşmaların da vatanıdır. Bir Erzurum barındaki davulun tokmağı, gazilerin destanlarını dile getirirken, Erzurum'u kucaklayan yüzyıllar, efsanelerle, hikâyelerle süslenir.

Eski kitaplarda Erzurum'un adı "Erzen'el-rûm"dur. Söylentilere göre, Siirt'in batısındaki Erzenli Türkmenler, Selçuklular devrinde buradan alınarak, bugünkü Erzurum'un bulunduğu yerdeki küçük kasabaya yerleştirilmiş. Gelenler, kasabaya kendi kasabalarının adını vermişler. Ama, iki Erzen'in karışmaması için buraya "Anadolu Erzeni" demek olan "Erzene'l-rûm", ötekine de Diyarbakır Erzeni anlamına gelen "Erzen'ül-Amid" adını takmışlar.

”

Başka bir söylentiye göre de, Erzurum'un kuzeyindeki Erzen köyü bir savaşta yakılmış, yıkılmış, halkı da bugünkü Erzurum'un yerinde bulunan "Teodosyopolis" şehrine gelerek yerleşmiş. Adı da Erzen şehri anlamına gelen "Erzenium" olmuş.

Bir başka söylenti daha var. Şehrin yüksek bir yaylada kuruluşu ve surlarının sağlam oluşuyla, buraya, Anadolu'nun en yüksek yeri anlamına da gelen "Erzen-el-rûm" denilmiş.

Bunlar, Erzurum adı için söylenenler. Tarihçiler, Erzurum'un ilk önce, bugün Karaz denilen eski Karin şehrinde kurulduğunu, sonra bugünkü Erzurum'un bulunduğu yere taşındığını yazarlar.

erzurum zirvedir

Erzurum, Anadolu'da bir zirvedir. Türk tarihine, Türk coğrafyasına 1945 metre zirveden bakar. Malazgirt Zaferi'nin Anadolu'ya açtığı gedikten öz vatanlarına giren dedelerimizin ilk fethettikleri şehirlerden biri Erzurum olmuş, Selçuklu Türkleri, Doğu Anadolu'daki hâkimiyetlerini Erzurum Kal'asına diktikleri bayrakla temsil etmişlerdir.

Tarihçiler, Erzurum'un 1080 yılına doğru, Selçuklu Sultanı Melik Şah'ın komutanlarından Emir Ahmed tarafından fethedildiğini yazarlar. Tarihçiler böyle yazarlar ama, öte yandan yüzyıllardır söylenegelen fetih destanları da Erzurum'un adsız gazilerini dile getirir, bu fethi şu hikâyeyle süslerler:

bir fetih destanı

Türkler, Erzurum Kal'ası önüne geldikleri zaman, bir an için atlarının dizginlerini çeker, hayran hayran kal'aya bakarlar. Böylesine yüksek, böylesine sarp ve sağlam kal'a görmemişlerdir.

Bu kal'a kılıçla, mancınıkla fethedilmez, derler.

Çevresine bile yaklaşmak her babayığidin harcı değildir. Böyle de olsa bir çare bulunmalı, Erzurum Kal'ası alınmalı, burcuna Tür bayrağı çekilmelidir.

Türkler, önce kal'ayı dört cephesinden kuşatırlar. Bu kuşatma birkaç hafta savaşla geçer. Bu arada esirler alınır, esirler verilir. Sonra da bir akşam karanlık bastığı sırada kal'a tekfuruna elçiler gönderir şöyle derler:

Kuşatmadan vazgeçtik. Hemen gideceğiz. Elimizde kırk kadar esir var. Bir anlaşma yapalım. Biz size esirleri teslim edeceğiz. Siz de bizimkileri bırakın. Bu haber, kal'ada sıkışıp kalan Bizanslıları çok sevindirir. Hemen Türk esirlerin zincirlerini çözer, kal'a kapısı önüne çıkarırlar. Türkler de kırk yiğit seçer, bunları esir kılığına sokarak alaca karanlıkta kal'aya sürerler. Kal'a kapıları açıldığı an, kıyamet kopar. Esir kılığındaki kırk yiğit, birer arslan kesilir, sakladıkları kılıçlarını sıyırarak kal'a muhafızlarının üzerine atılırlar. Göz açıp kapayınca kadar, kal'a kapısı tutulmuş, pusuda bekleyen öteki yiğitler, bu şaşkınlık anından faydalanarak şehre girmişlerdir. Birkaç saat sonra Erzurum Kal'asının en yüksek burcunda Türk bayrağı dalgalanmaktadır.

Bugün Erzurum İçkal'asının güneyinde bir Saat Kulesi, kulenin önünde de "Kırklar Türbesi" adıyla bilinen küçük, sade bir yapı var. Türbe ne zaman yapılmıştır, bunu kimse bilmez ama içerisinde Erzurum'un ilk fatihleri olan kırk yiğidin gömülü olduğuna inanırlar. Bir "Meçhul Asker" anıtı gibi, adsız kahramanlar.

Erzurum'da Selçuklu devrinden kalma daha nice anıtlar ve mimarî şaheserler var. Bunlardan biri de herkesin bakmakla doymadığı "Çifte Minareli" denilen "Hatuniye Medresesi"dir. Bu eser, Selçuklu Sultanı Birinci Alâeddin'in kızı Hunat Hatun tarafından 1253 yılında yaptırılmıştır. Aradan geçen yedi yüz şu kadar yıl, bu sanat şaheserini yer yer göçürmüş, taş işçiliğinin seçkin örneği olan büyük kapısı üstten uçmuş, kapının iki yönünde, başlı başına iki anıt olarak yükselen minareleri şerefelerine kadar yıkılmıştır.

Çifte minarelerin hikâyesi

Minarelere dikkatlice bakılacak olursa birbirine çok benzemediği, aralarında bazı işçilik farkları olduğu görülür. Erzurum'un yaşlı nineleri bu konuda size şu hikâyeyi anlatırlar :

Çifte Minare'yi usta ile çırağı yapmaya başlamışlar. Usta bir minareye başlamış, çırağı ötekine. Günler geçtikçe minareler de yükseliyormuş. Ne var ki, çırağın yaptığı minare, ustanın yaptığından daha güzel, daha alımlıymış. Usta bunun farkına varmış ama, ağzını açıp tek kelime söylemeyi de gururuna yedirememiş. Çıraksa, ustasını geçtiğine inanmış. O da anlayamadığı bir gurura, bir büyüklüğe kapılmış. Sıcak bir yaz günü usta çırak harıl harıl minareleri örüyorlarmış. Bir ara çırak dayanamamış, alnındaki terleri silerek, ustasına seslenmiş :

- Usta bana bir su getir!

Bunu duyan ustanın elinden malası düşürmüş, Gururu incinmiş, gönül kâsesi çatlamış, gözleri bulanmış :

Usta idim, oldum çırak,
At kendini aşağı, bırak!
diyerek, kendisini aşağı bırakıvermiş. Bu durumu gören çırak, işlediği kusuru o zaman anlamış, üzül-müş. Elindeki malayı atmış ve :

Çırağiken oldum üstad, Ne durursun kendini at!..

diyerek o da kendini bırakıvermiş. Her ikisi de oracıkta can vermişler. Gel gör ki minareler yarım kalmış. O günden bugüne tamamlanamamış.

Erzurum'da her anıtın bir hikâyesi, her taşın bir efsanesi anlatılır size. Bunlar susarsa âşık Sümmaniler, Emrah'lar konuşur. Her şey sussun dersiniz, bu defa yiğit dadaşların çevik hareketleriyle Erzurum barı, Erzurum halayları ayağa kalkar, meydanlarda cirit oyunları şahlanır. Bu yüzden Erzurum'a dur diyemezsiniz. Erzurum yerinde duramaz, kimseye boyun eğemez. Zorlarsanız, yayından fırlamış bir ok gibi Nene Hatun çıkar, dadaşlarla birlikte Erzurum tabyalarından çiğ gibi koparak düşman üzerine atılır. Erzurum destanlarına yeni destanlar yazdırır. Millî Mücadelenin başlarında Atatürk, boşuna Erzu-

rum'u seçmemiş, Türkün kükreyen sesini Erzurum Kongresiyle buradan cihana duyurmuştur.

Erzurum, Anadolu'da bir zirvedir, mertliğin, yiğitliğin sembolü, kısacası dadaşlığın ta kendisidir...

evliya çelebi'de erzurum

Uzun bir Anadolu yolculuğunun sonunda 16 Kasım 1640 günü, Evliya Çelebi Erzurum'a gelir. Erzurum Paşası tarafından askeri törenle karşılanan Evliya Çelebi ve bulunduğu kabile, Erzurum Kalesine girdiği zaman, Kesik Kule'den toplar atılmakta, kurbanlar kesilmektedir. Doğruca Paşa Sarayı'na giden Evliya Çelebi ve arkadaşları, burada ziyafet sofrasına oturur, yerler, içerler. Daha sonra misafirlere değerli elbiseler hediye edilir. Evliya Çelebi'ye bir kaftan, Saray'da da bir oda verirler.

Evliya Çelebi'nin Erzurum'da keyfi yerindedir. Her gün araştır-malar yapmakta, Erzurum hakkında topladığı bilgileri, izlenimleri ile birlikte seyahatnamesine kaydetmektedir. Önce Erzurum'un kuruluşundan başlar, gelir ve giderlerini, askeri gücünü, idare şeklini anlatır. Sonra Erzurum Kalesi hakkında bilgi verir.

Evliya Çelebi, bundan sonra Erzurum saraylarından söz eder, mahallelerini sayar. Evlerinin bodrum katlı, düz damlı olduğunu, soğuk yüzünden kapılarının keçe ile sıkı sıkıya kaplandığını söyler. Evliya Çelebi'nin kayıtlarına göre, o yıllarda Erzurum'da 77 cami vardır. Bu camilerin en büyüğü ise Ulu Cami'dir. O günlerde Erzurum'da 110 kadar ilkokul, birkaç büyük medrese, 70 kadar han, bir o kadar da çeşme bulunmaktadır. Çarşısında 800 dükkân bulunduğunu söylüyor Evliya Çelebimiz.

Evliya Çelebi'nin Erzurum hakkında verdiği bilgiler arasında halkın yaşantısına da geniş yer veriliyor. Erzurumlular için şöyle diyor : "Ahalisi sağlam, rahatına düşkün, orta boylu, canlı, yaşlılarıyla gençleri hep bahadır ve gürbüz adamlardır. Çok sağlam yapılı olurlar. On yaşından yirmi yaşına varıncaya kadar çocukları gayet güzel olur. Ondan sonra tez sakallanır, kıllı olurlar. Fakat hepsi yumuşak huylu, uysal, zeki ve anlayışlı adamlardır. İleri gelenleri çuha samur ve süslü elbiseler giyer. Bilginleri de dindar kişileri de yine çuhadan ferace ve boğası kaftan giyerler. Aşağı tabakası sanat sahipleri olup, üzerlerine aba kumaştan kaftan giyerek kazançlarına bakarlar. Üç ay havası çok güzeldir, insan hayat bulur. Suyu da sâfi hayat suyudur. Suyu, ata ve kadınlara çok yarar. Cennet Pınarı denilen sudan Temmuz ayında içen "Her şey sudan hayat bulmuştur" âyetini anlar.

Terzileri, kuyumcuları, çok usta olurlar. Şirek ve Mirek adlı kılıçları dünyaca meşhurdur. Yiyeceklerinden tavuk böreği, çiriş denilen bir sebzenin böreği, pazarlarındaki has ve beyaz yağlı çöreği, bir kulaç has ek-

meği, paçası, tennur kebabı, herisesi, içeceklerinden viyas şerbeti, sele suyu, avam bozası meşhurdur..."

Erzurum hakkında bize bu ilginç bilgileri veren Evliya Çelebi, fakirlerin yemek yediği imaretleri, Erzurum'un kale kapılarını bir bir sayar, her gittiği şehirde kadınları da gözünden kaçırmayan Evliya Çelebi, Erzurum kadınlarını şu satırlarda anlatmaya çalışır : "İslâm kadınları sivri sernek, diba, altın ve gümüş takke giyip beyaz peştamal bürünürler. Ayaklarına kadife çakşır, sarı çizme giyip salınarak giderler. Son derece güzel olup, lehçeleri ve kelimeleri düzgün konuşurlar. Dişleri dizilmiş incilerin rengindedir. Misk kokulu saç örgülerini sarkıtır, âşıkları bin can ile kendilerine çekerler. Havasının güzelliğinden çok yaşarlar."

Ama gerçekte bir adamın eli yaş iken bir demir parçasına yapışsa derhal donar. Elini demirden koparmaz....

erzurumlu emrah üstüne

Yüzyıllar boyu, omuzlarında saz, şu şehir benim, bu oba benim demeden, Anadolu'yu yaz kış karış karış gezen halk ozanlarımızın Anadolu'yu aydınlatanlar arasında seçkin bir yeri var.

Çoğu zaman semaî kahvelerinde, düğün-derneklerde, birbirleriyle yarışan, karşılıklı atışan, yanık, içten bir saz sesinin eşliğinde koşmalar, mâniler, varsağılar, destanlar söyleyen, kısacası Anadolu'nun özlem dolu aşkını, gurbet çilesini, yiğitliğini, neş'esini, üzüntüsünü dile getiren bu ozanlar Anadolu'nun geleneksel kültüründe birer de-ğer, birer söz ustası olmuşlardır. Aşık Veysel'ine kadar, bir zincirin halkaları gibi, biri ötekine ulamlı bu söz ustaları arasında bir ses var ki, Erzurumlu Emrah derler, bir daha demezler.

*Gönül gurbet ele varma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere gönül verme
Ya sevilir, ya sevilmez.*

*Yüğürtür bizim alımız
Yardan atlandı zâtımız
Gurbet ilde kıymatımız
Ya bilinir, ya bilinmez.*

*Emrah der ki düştüm dile
Bülbül figân eder güle
Güzel sevmek bir sarp kale
Ya alınır, ya alınmaz.*

diyen Erzurumlu Emrah'ın sesi bu.

Yaşantısı hakkında fazla bir bilgimiz yok Emrah'ın... Onsekizinci yüzyılın sonlarında Erzurum'da doğduğunu, gençliğinde iyi bir öğrenim gördüğünü söylüyor

araştırmacılar. O da ötekileri gibi bir “fidan boylu, âhû bakışının” uğruna yanıp yakılmada, gönül tesellisini sazında, saza dökülen sözünde bulmadadır. Bundan sonraki hayatı, tüm Anadolu ozanlarının kader çizgisinde geçecek, o da Anadolu'nun malı olacaktır. Önce Sivas'a gider. Bir süre Kastamonu'da oturur, Konya'da, Niğde'de devrin ozanlarıyla tanışır. Her geçen yıl, Emrah'ı daha çok olgunlaştırır. Her gittiği yerde sevilir, saygı görür ama, onun derdi yâr elindedir :

*Tutam yâr elideni tutam
Çıkam dağlara dağlara
Olam bir yareli bülbül
İnem bağlara bağlara.*

*Birin bilir, birin bilmez
Bu dünya kimseye kalmaz
Yar adını desem olmaz
Düşer dillere dillere.*

*Emrah der ki bu günündür
Arşa çıkan tütünündür
Yâre gidecek günündür
Düşem yollara yollara.*

Düşer yollara Emrah, derken İstanbul'a gelir, devrin Padişahı İkinci Mahmud, devrimler yapmaktadır. Bu arada, fes genel bir başlık olarak kabul edilmiştir. Emrah “fes”i ögen bir şiirle İkinci Mahmud'un sevgisini kazanır, kendisine armağanlar verilir. Bu sırada kalem şairliğine de özenen Emrah, bir de “Divân” düzenleyerek bu alandaki gücünü gösterir. Şöhretinin doruğundayken, İstanbul'dan ayrılan şair, yeniden Anadolu'ya yönelir, Niksar'a gelir. Niksar'da, 1854 yılında ölür. Onu, Tekkebayırı mezarlığında Ali Pehlivan Türbesi yanına gömerler. Sabah saat 8.30'da “Taş Mağazalar” denilen yerde, bir faytonun etrafına büyükçe bir kalabalık toplanmıştı. Yaşı elli beşlik şişman bir satıcı ile, otuz yaşlarında bir adam, bir de yirmi yaşlarında güneş gözlüğü takmış bir delikanlı. Üç ahbap çavuşlar... Sesleri kısılmış olduğu halde yine de gırtlaklarını zorlaya zorlaya bağırıyorlardı: “İstanbul'da, Mısır çarşısında, Hacı (.....)'nın sadece vatandaşları-mız için imâl ettiği bu yakı (kaldırıp gösteriyorlardı) romantizma başta olmak üzere; ağırlara, sızılara, yara berelere, adem-i iktidara, bel gevşekliğine, geceleri yatağını islatan büyük, küçük herkese!., İstanbul'da fiyatı bir lira olduğu halde; biz, posta ücreti, nakliye ücreti, reklam ücreti ve dahi bilinip bilinmeyen(!) çeşitli ücretleri kesemizden ödeyerek sırf vatandaşlarımıza, din kardeşlerimize hediye etmek, onların hayır dualarını almak arzusu ile taa Erzurum'da da bir lira gibi ehemmiyetsiz bir paraya hediye ediyoruz. Buyurunuz, buyurunuz, haydi

buyurunuz alan var mı?”

Erzurumlu Emrah, arı-duru Türkçe, halkın zevkine uygun koşma ve semailerıyla, yalnız çağındakileri değil, kendisinden sonra gelen saz şairlerini de etkilemiş ve haklı bir şöhret yapmıştır. O'nun (dedim-dedi) adlı şu koşması en başarılı deyişleri arasındadır:

*Sabahtan uğradım ben bir fidana
Dedim, mahmur musun, dedi ki: Yoh, yoh!
Ak elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır, dedi ki: Yoh, yoh!*

*Dedim inci nedir, dedi: Dişimdir
Dedim kalem nedir, dedi: Kaşımdır
Dedim onbeş nedir, dedi: Yaşımdır
Dedim daha var mı, dedi ki: Yoh, yoh!*

*Dedim ölüm vardır, dedi: Ayrımda
Dedim zulüm vardır, dedi: Boynumda
Dedim ak sineler, dedi: Koynumda
Dedim sevebilsem, dedi ki: Yoh, yoh!*

*Dedim Erzurum ne, dedi: İlimdir
Dedim gider misin, dedi: Yolumdur
Dedim Emrah nendir, dedi: Kulumdur
Dedim satar mısın, dedi ki: Yoh, yoh!*

Emrah'ın çilesi yâr üstüne... Onunla yüreği yasta, onun derdiyle hastadır. Esen yel, uçan kuş, açan çiçek, yârdan haber verir. Gönlünce küser, gönlünce barışır. Sonunda yağmur yağmur dökülür sazının tellerine, yürek yürek konuşur :

*Şimdengeru nazlı yâre küskünüm,
Yıktı hatırımı barışmam gayri...
Alem gelip bana rica ederse,
Çevirdim yüzümü görüşmem gayri...*

*Güzel keklik gibi kafeste olsa,
Altın teraziyle cevahir tartsa
Yarım mahşer günü şefaattense
Giderim mahşere görüşmem gayri...*

*Bu yıl da Emrah'ı yârsız kışlasın
Varır isem o yâr beni taşlasın
Şimdengeru bildiğini işlesin
Hiçbir umuruna karışmam gayri...*

erzurum'da nene hatun'lu dadaş destanı

24 Nisan 1877'de, bilmem kaçınıcı kez, Moskoflar yine Rumeli'ye ve Anadolu'ya saldırırlar. Doğu Anadolu'da Eleşkirt-Kars-Ardahan üzerine bir savunma cephesi kurar Osmanlılar. Kurar ama karşısında tam

teçhizatlı iki yüz bin kişilik bir Rus ordusu var. Kendi kuvvetiyle elli yedi bin kişi. Düşman tren hattından besleniyor, biz ise Trabzon'dan katır sırtında kıt kanaat cephane ve erzak taşıyorduk. Yalnız bir yönümüz güçlüydü : İman kuvveti... Kanımızın son damlasına kadar vatanımızı savunacaktık. Bu azimle Kars ve Gedikler savaşlarını kazandık. Ne var ki, 340 km.lik cephede elli bin kişiyle dayanamazdık. Başkumandan Gazi Muhtar Paşa'nın emriyle, son savunma hattımız Erzurum'a çekildik.

Erzurum'un kadınlı erkekli yiğit dadaşları, Türk ordusuyla omuz omuza savaşmaya ta o günden and içmişlerdi. Gece gündüz çalışarak istihkâmlar yapıldı. Düşman Erzurum'a yaklaşmıştı. Teslim olun! diye haber salıyordu. Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın cevabı kısa ve ke-sindi :

- Erzurum'u savunanların maddî ve manevî kuvvetleri tamdır. Allah'ın inayetiyle kanımızın son damlasına kadar Erzurum'u savunacağız.

Paşa, isteyenlerin Erzurum'u terk edebileceklerini ilân ettiği halde kimse yerinden kıpırdamıyordu. Erzurum'lu Ali Efendi, halk adına Gazi Ahmet Muhtar Paşa'ya şu cevabı getirdi :

-Vatanımızın muhafazası uğrunda biz de, asker kardeşlerimizle birlikte döğüşecek, kanımız ve canımızla, evlâd-u ayalimizle cenge katılacağız.

Bir süre sonra, 8 Kasım 1877 gecesini, düşman ansızın Aziziye tabyalarına bir baskın yaptı. Burayı savunan birinci ve ikinci taburlar gafil avlanmışlardı. Üçüncü tabur dayandı. Erzurum'lular top sesine uyanmış, silahını kapan Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın yardımına koşmuştu.

Tarih böylesini görmemişti hiç. Sakallı ihtiyarlar, bıyıkları henüz terlemiş kızanlar, analar, bacılar, çapa, kürek, silâh, eline ne geçirmişse cepheye, Aziziye tabyalarına koşuyordu. Hele Fatma adında genç ve güzel bir Türk kadını, saçlarını rüzgârda savura savura en önlere koşuyor, dişi arslanlar gibi, diğer kız arkadaşlarıyla savaşıyordu. Bu, Erzurum'lu Nene Hatun'du.

Erzurum yediden yetmişe kadar yürüyor ve Aziziye tabyalarına giriyordu. O gün akşama kadar, görülmemiş bir meydan savaşı oldu. Akşama doğru düşman binlerce ölü ve yaralı bırakarak kaçıyor. Ardına bile bakmadan kaçıyor.

Erzurum tabyalarında Türk bayrağı küfür küfürdü. Nene Hatun, alındaki terleri sildi, yüzü gülekti...

Tarih, dadaş destanını böyle yazdı..

Evliya Çelebi Erzurum İçin *derki:*

Erzurum gerçi kış şiddetinin ocağı ise de ağ gibi örülmüş bostanları çok olup kavunu, karpuzu, lahana ve patlıcanı, çirişi de fazladır. "Çevresi geniş, fiyatı ucuz" dedikleri yer tam burasıdır. Toprağı verimlidir. Geniş vilâyet mamurdur. Buğdayı ve başka erzakı meşhur, yiyecekleri güzel, tarlaları bol, bereketli, nimeti çok, nice bin kaynak ve ırmağı akmakta olan mamur bir Anadolu şehridir. O kadar ucuzluktur ki en iyisinden, deve dişi gibi buğdayın 5 eşek yükü 1 kuruşadır. 2 at yemi 1 akçaya, 1 eşek yükü arpa 2 akçayadır. Bir kıyye olan 5 tane has, beyaz ekme 1 akçayadır. Koyun etinin kıyyesi 2 akçaya, sığır eti 1 akçaya, bir tavuk 1 akçaya, 40 yumurta 1 akçaya, bir güvercin palazı 1 akçaya, 100 dirhem yağlı, sığır etli katmer çörek 1 akçayadır, öteki yiyecekler de bunlara kıyas olunsun. Gerçi kışın şiddetinden bağ ve bahçesi yoktur ama Paşa Sarayı Bahçesi, Hacı Murad Bağı ve Gülistanı, Kefen İğnesioğlu Güllüğü, Bedros Bağı Güllüğü ve daha sair nice gül bağları vardır. Bu zikrolunan bağların uzun ömürlü gülleri meşhurdur.

Bir İçimlik ay Sohbeti

Bir mubarek ne nedir ki avular,
Erzurum'la her peyden çok sevilir.
Sıra sıra tepsilere çevrilir,
Yakut renkli pırl pırl desenli ay.
Akar gider Akpınar'ın suları,
Yancısu daha birçok pınarı,
Tabakhane, aimet epme suları,
İmezler de 'Tlle olsun tazee ay'
Dilde destan kızıları ve Barıları.
Yaylaında hırahları, tayları.
Sularında nefis olur ayları,
Dadağların tutkusudur burada ay.

Kemalettin KUZUCU

Arkeolojik kazılarda ele geçen bronz bir kabın içerisinde rastlanan çay yaprağı kalıntıları, ayı tüketen en eski Türk topluluğunun Hunlar olduğunu gösteriyor. Ancak Hunların tüketimeinin tarzı ve boyutu hakkında başka bilgiye sahip değıliz. Bununla birlikte büyük Türk mutasavvıfı Hoca Ahmet Yesevı'ye atfedilen bir menkıbeden, daha 12. yüzyılda, ayın Türk köylüleri arasında misafire ikram edilen bir içecek olarak kullanıldığını öğreniyoruz. Menkıbe şöyledir: Yesevı Hazretlerinin yolu bir gün Çin sınırındaki Türkistan köylerinden birine düşer. Sıcak havanın da etkisiyle çok yorulmuştur. Tesadüfen evine misafir olduğu çiftçinin gebe karısı doğum yapmak üzeredir. Hoca'nın gelişini fırsat bilen ifti, karısının acı çekmeden doğurması için ondan dua etmesini ister. Yesevı Hazretleri de bir dua yazar. Duayı kadının beline bağlarlar ve sonunda kadın kolay bir doğum yapar. Bu duruma çok sevinen ifti, hemen çay kaynatıp Hoca'ya ikram eder. Sıcak ayı içen Ahmet Yesevı terler ve yorgunluğunu atar. Sonra da "Bu şifalı bir şey imiş, hastalarınıza bundan iirin ki şifa bulsunlar. Allah kıyamete kadar bu ieeğe revaç versin" diye dua eder. İnanışa göre çay bundan sonra bütün Türkler arasında yaygınlik kazanır ve şifa verici bir içecek olarak tüketilmeye başlar.

Kafkasya ve İç Asya'nın tarihine damgasını vurmuş olan üç siyasi topluluk; Ruslar, İranlılar ve Türkler arasında sulh zamanlarında yaşanan kültürel ilişkiler sırasında bazı kültür unsurları el değıştirerek birbirine geçmiştir. Örneğın Çin'de yönetici elitin konuştuğđ Mandarin lehçesindeki "a"nın küçük bir değışiklikle "ay" a dönüşerek Rusya, İran ve Türkiye'de de aynı şekilde telaffuz edilmesi, üç kavim arasında asırlarca sürmüş olan sosyal, ekonomik ve politik etkileşimin ürünüdür.

Bölgesel yakınlıktan dolayı Ortadoğđ halkları ayı Avrupalılardan önce tanımıştır. Ordusunun sağığına büyük önem veren Timur'un, devamlı zinde kalmaları amacıyla askerlerine çay içmeyi zorunlu tutmasının sonucunda, bu alışkanlık Timurluların her gittiğđ yere taşınmıştır. 16. yüzyılda günün her saatinde çayın içildiğđ İsfahan'da Çin ayı satan ayevleri faaliyete geçmişti. Ruslar da ayı Moğollarla Tatarlardan öğrenmişlerdir. Bugün ölkemizin doğusunda geçerli olan birtakım pratikler, ayın Türkiye'ye girişinde İranlılar ve Rusların rolünün bulunduğđunu göstermektedir. Van ve Hakkâri'de çayın çok demlenmiş ve koyu içilmesi İran tarzı tüketimi hatırlatır. Erzurum ve Kars'ta yaygın semaverin hem adı hem kendisi, bardak makamında kullanılan istekan sözcüğü, kıtlama tekniğđ ve daha pek çok unsur da Rusya'dan geçmiştir. Çayın Anadolu'ya giriş kaynaklarından birisi de Kafkasya göçleridir. *Yedinci Şehir* yazarı ve kendi ifadesiyle "iflah olmaz bir çay tiryakisi" olan merhum Özkan Yalçın, bugün Amasya bölgesinde yaygın çay ve semaver tutkusunu Safevilerden sonra gelen Azeri göçmenlere dayandırır. 18. yüzyılda ortaya çıkan ve Ragıp Memişoğđlu'nun 20 kıta olarak derlediğđ *Çayname* işte bu Azerilerin eseridir. Avrupalıların çayla tanışmaları ise coğrafi keşifler ve sömürge hareketleri sayesinde olmuş ve derhal kahve, kakao ve şeker gibi ayı da sömürge maddesi haline getirmişlerdir. 19. yüzyılda İngiltere, sömürgesi Hindistan'da Assam ayını üretmeyi başarırken, yüzyılın ikinci yarısında Ruslar Karadeniz, İran ise Hazar Denizi kıyılarında üretime başladı. Çalışmak için Rus şehirlerine giden Artvinli ve Rize'li Türkler buradan getirdikleri fidanları ekmek suretiyle Anadolu'da amatör çay üretimini başlattılar. II. Abdülhamid döneminde Japonya'dan getirtilen çay fidanları Bursa, Selanik ve İstanbul'da ekildi ise de, gerekli ekolojik şartlar mevcut olmadığından üretim gerçekleşemedi.

TANZİMAT VE ÇAY

Anadolu'da çay kullanımına dair ilk bilgileri Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*'nde görüyoruz. Seyyah-ı şehîrimiz 1630'larda İstanbul'dan ve Bitlis'ten verdiği örneklerle çay kullanımına işaret ediyor. Ancak bu kullanımın bugünkü tüketim biçimiyle benzerliğđ olmayıp, çay şifalı bitki makamında mutfaklarda bulundurulmuş bir itriyat olmaktan öte geçememiştir. Çayın farmakolojik amaçlarla ve çok sınırlı bir kesim tarafından

tüketimi Tanzimat'a kadar sürecektir. Sivas'ta geçen şu anekdot da buna delalet eder: 1838 yılında Alacahan köyünde bir gece konaklayan Prusyalı subay Helmut von Moltke, hane sahibinin sunduğđ yemeğın ardından nevalesinden çıkardığı Rus ayını demleyerek köylülere ikram etmek jestinde bulunur. Alacahanlılar ilk defa tattıkları içecekten büyük lezzet duyarlar. Moltke köyden ayrılırken, mihmandar köylünün kendisine armağan olarak bir tazı (Kangal köpeğđ olmalı) vermesi karşılığında o da köylülere şeker ve çay hediye eder.

Moltke'den tam 81 yıl sonra şehrimize gelen bir başka yabancı'nın anlattıkları, çay kültürünün artık yerleşmesini tamamladığını kanıtlar niteliktedir. Zira 1919 yılındaki kongre çalışmalarını izlemek üzere Sivas'a gelen Amerikalı general Harbord, Mustafa Kemal'le görüşmesi sırasında kendisine bisküvi ve çay ikram edildiğini anlatacaktır.

Tanpınar'ın ifadesiyle "bir medeniyet dairesinden çıkıp bir başka medeniyet dairesine girdiğımız" Tanzimat devri; idari, siyasi, ekonomik yeniliklerin yanı sıra sosyokültürel dönüşümümüzün başlangıcı kabul edilir. Türk beslenme kültürünün de değışim geçirdiğđ bu devir, düzenli kahvaltı alışkanlığının yanında, çayın bugünkü anlamda kullanılmasının da başlangıcıdır. Kırım savaşı sırasında müttefiklerimiz olarak İstanbul'a yerleşen İngiliz ve Fransız askerlerinin aileleri İstanbul'da çay kullanımının yaygınlaşmasında model oluştururken, bu harpten ve 93 Harbi'nden sonra Kırım, Kafkasya ve diğđer Türk yurtlarından koparak Osmanlı topraklarına hicret eden Çerkez, Karapapak ve diğđer Türkmen topluluklar çay kültürlerini yeni yurtları olan Anadolu'ya taşıdılar.

Avrupalı yaşam biçimine kapılarını açan Türk toplumu, bu dünyaya tamamen teslim olmuş değildir. Şehzadebaşı-Direklerarası hattında gezintiye çıkmaya başlayan Türk kadınının çarşafı, peçesi ve şemsiyesi ile zarif bir Osmanlı hanımefendisi silueti çizmesi ya da Batı Mağrib (Fas) kökenli fesin kısa sürede Osmanlı erkek tipolojisini belirleyen bir simgeye dönüşmesi, Osmanlı'nın "öldü" denilen zamanlarında bile, aldığı yabancı kültür unsurlarını kendi hayatına katacak, milli bir üslup kurabilecek kadar yaratıcı olduğunun kanıtıdır. Tanpınar, Avrupakâr bir saatin, yine Frenk işi bir komodinin üzerine konulduğunda bile üzerine atılan bir işlemeli örtü ile, bir dantel parçası ile Müslümanlaşırıp öz üslubumuzun bir ögesi haline geliverdiğini yazar. Aynı şekilde Rusya kökenli semaverin üzerinin rengârenk elişleriyle kapatılması, Çin kökenli çaydanlığın altına geleneksel nakışlarla bezeli örtüler serilmesi ya da fincanın etrafının ağaç ya da pirinçten mamul oymalı kakmalı zarflarla kuşatılması bu nesnelere millileştiren uygulamalardır. Özbeöz Rusça "samovar"ın bozularak "semaver" şeklinde fonetiğimize uydurulması müthiş bir buluştur. Dili ve kulağı okşayan letafetiyle ilk anda şark dillerine özgü bir sözcük hissini veren semaver, Rusçada "kendi kendine" anlamını karşılayan "samo-" önekiyle "kaynamak" manasındaki "varit" fiilinin birleşmesinden oluşan "samovar"dan Türkçemize geçmiştir. Aletin kültürümüzde köklü bir yer edinmesi nedeniyle, kelimeye Müslüman doğu dillerinden anlamlar yüklenerek, şark kültürüyle bütünleştirilmek istenmiştir. Kelimenin üç hecesinden birincisi, Farsçada "uç"; ikincisi Arapçada "su" anlamındadır. Son hecesi ise, Türkçe "vermek" fiilinin emir halidir. Böylece "uç su ver"

şeklinde düzgün ve anlamlı bir cümle ortaya çıkmaktadır. Bu yapı çaya uyarlanınca "üç bardak çay ver" anlamına gelmektedir. Sözlü halk kültüründe yaşayan bu tezdin ötürü kimi çevrelerce "çay kanunu" olarak kabul gören bu kurgu, bir bakıma içilecek çayın makul miktarını da belirlemiş olmaktadır.

1860'lardan itibaren kahvehanelerde çay da satılmaya başlar. Çok geçmeden sadece çayın satıldığı çayhaneler açılır. Bugün olduğu gibi Osmanlı döneminde de gurbetçi yönüyle gördüğümüz Sivaslılar payitahtın kimi köşelerindeki kahvehanelerde kâh işletmeci, kâh müdavim olarak karşımıza çıkar. Ezbider (Akıncılar) köyünden Musa Çavuş'un Beşiktaş'taki kahvehanesi 1890'larda fırın işçileri, hamallar, Yıldız ve Çırağan sarayları ağalarıyla, işsizler tarafından dolup taşmaktaydı. Direklerarası'ndaki Uşaklar Kahvesi ise işçilik ya da konaklarda uşaklık yapmak için gelen Kastamonulu ve Sivaslı gurbetçilerin buluşma yeri idi. Sermet Muhtar Alus, her ne kadar adı kahvehane olsa da, burada kahve değil, çay içildiğini belirtmektedir: "*İskambil, tavla, domino gibi oyunlar yok, tütün kahve tiryakisi olan da yok. Gelsin çay.*" Yazara göre burada kahve yerine çayın tercih edilmesi, tamamen ekonomik sebepten kaynaklanmakta idi: "*Birbirine ikram yok, hep si meteliğinin hesabını tutar, nasıl tutmasın ki, on beşinde tüysüz oğlanın köyünde bir karısı vardır ve İstanbul gurbetine çıktıktan yedi sekiz ay sonra bir çocuğunun doğduğu haberi gelmiştir. Aşar borcu, yol vergisi, ölen öküzün yerine alınacak yenisinin parası, candarmanın aidatı hep buradan gelecek.*"

ÇAY, KEYİF VE RİTÜEL

Çayı ayran, şerbet ve kımız gibi diğer köklü içeceklerden ayıran bir fark da, bunun keyif vericiler ailesine girmiş olmasıdır. Şarkiyatçılar, doğu insanının mutluluğu için en sıradan, küçük ve basit gereçlerin bile yeterli olduğunu belirtir. Geç tanınmasına rağmen, çayın kısa sürede mükeyyifât sınıfına dâhil olmasının altında yatan en önemli faktörlerden birisi, keyif anlayışındaki bu özgünlüktür. Çay takımı denilen araç ve gereçlerin gündelik hayata hızla girmesi ve bunların Türk-İslam motifleriyle millî geleneklere uyarlanması, çay içme eyleminin en nesnelleşmiş ritüelidir. Çayın odun ateşiyle ve semaverde hazırlanmış olanının makbul sayılması, fincan yerine bardakta içilmesi, katkı maddesi olarak şeker kullanılması vs. hep Türk'ün damak zevkinin ifadesidir. Konuğa yapılan çay ikramında konukseverlik, samimiyet, tevazu, sadelik, paylaşma, zevk, zarafet, duygusallık, nezaket, sefa gibi olumlu hislerin hepsi gizlidir. Demlenmiş çayın yaydığı koku ile bardaktaki göz kamaştıran parlak kırmızılık, hâzırûn arasında dengeli bir zevkin paylaşımına yol açar. Çay ikramı, ev sahibinin varlık derecesinden kişilik yapısına birçok özelliği yansıtır. Çıldırılı Âşık Şenlik (1850-1913), misafir gittiği halde kendisine beklediği ilgiyi göstermeyen zengin ev sahibine söylediği taşlamada, çay ikram edilmemesini onun kabalığına yorar: "Öz köyüne teklif ettin sen bizi/ Sen neyleridin âşığı sazı/ Def çalıp oynadaydın gelini kıızı/ Bardaksız, şekersiz, çaysız it oğlu it."

Çay tüketiminin beslenme kültürümüze özgü adabı-muaşeret ilkeleri çerçevesinde yerel geleneklere uyarlanması Türk işi çay sanatı olarak değerlendirilebilir. Daha fazla çay içilmeyeceğini ima etmek için (ikram edenin hatırının kırılmaması adına) Sivas'ta çay kaşığının boş bardağın ağzına düz biçimde uzatılmasının Erzurum'daki karşılığı boş bardağın tabak içerisinde yan yatırılmasıdır. Bu ima Hakkârî ve çevresinde bardağın tabağa ters çevrilmesiyle gösterilir. Erzurum'da, belirtilen hareketi yapsanız da mihmendarın "cırıldım çayı" veya "zor çayı" denilen son bardağını da içmeden edemezsiniz. Sohbet Erzurum üzerinde giderken, 1989 yılında ilk defa gittiğimde Erzincankapı çayhanelerinden birinde karşılaştığım, garsonun esnafa götürdüğü çayları soğutmamak için, çay tabaklarını bardağın üzerine kapatıp sonra el çabukluğuyla ters döndürüp bardağı tabağın içerisinde baş aşağı ettiği, ancak bir damla bile çayın ziyanına meydan vermediği fizik hareketini hayranlıkla izlediğimi anlatmazsam yazının eksik kalacağını düşünüyorum.

Türk çay geleneğinde sıvının niteliği de şiirsel bir dille belirlenmiştir: "Çay kadehte dîde-efrûz olmalı/ Lebrîz ü lebreng ü lebsûz olmalı".

Yani cam bardaktaki çay, göz kamaştıracak kadar parlak, dudağı yakacak derecede sıcak, bardak ağzına

ka-
dar
dolu
olmalı
ve içildi-
ğinde
ağızda bu-
ruşturucu bir
tat bırakmalı-
dır. Böylelikle
çay sefasını
dört ana kai-
deye oturtan
bu dizeler,
"dudak
payı" adıyla
bilinen alış-
kanlığa da
reddiyedir bir
yerde. Bir baş-
ka açıdan bakıl-
dığına, bu mısra-
larda çayın havâss-ı ham-
se, yani beş duyu üzerinde yarattığı tesiri de görmek
mümkündür. Zira çayın rengi, görme duyusunu; ko-
kusu, koklama duyusunu; lezzeti, tatma duyusunu;
bardağın sıcaklığı, dokunma duyusunu; şeker karıştı-
rılırken duyulan ahenkli şıkırtı ise işitme duyusunu
uyarır. Ahmet Kemâl Üçok'un enfes üslubuyla tarif
ettiği üzere, duygusal Türk halkı, çayı maddî aşkla öz-
deşleştirmiştir: "Rengi canânın yanağını, kokusu dahi
şemîm-i yâri hatırlattığı gibi billur bardağın ortası ince
olması canânın belinin inceliğini, üstü ile altının geniş-
liği de sevgilinin göğüs ve kalçasının dolgunluğunu ih-
tar eder. Hele kaşık şakırtısının kanarya veya bülbülün
terennümünden ne farkı var?"

Tarihçi dostum Ağahan Begliyev, ülkesi Türkmenis-
tan'da odun ateşinde yapılmayan çayın muteber sayılmadığını belirtir. Onun anlatışına göre nefis bir çayın üç *kaytarma* aşamasından geçmesi gerekir: *Kitri* adı verilen kapta kaynayan su, içerisinde yeterli miktarda çay yaprağı bulunan *çâyneğe* kaytarılır, yani dökülür. Hazırlanan çay, sıra sıra dizilmiş olan kâselerden birine kaytarılır. Ardından kâsedeki çay yenen *çâyneğe* boşaltılır. Bu işlem üç defa tekrarlanır.

Amaç çay yaprağının suya iyice karışarak rengini bırakmasını ve sonra da dibe çökmesini sağlamaktır. Üç defa kaytarma işi halk arasında şöyle ifade edilir. *Bir kaytar(ır)san lay, iki kaytar(ır)san may, üç kaytar(ır)san çay olur.* Yani birincisinde alacalı, ikincisinde ortalama rengi haiz, üçüncüsünde ise tam kıvamlı çay elde edilir. Üç kere kaytarma işinden sonra çâyneğin üzeri bir havluyla kapatılarak *çayın üstü yapılır*, yani demlendirilir. Şu tarif, kökeni Türkmenistan'a dayanan İlbeyli Türkmenlerine mensup annemin tarifinden hiç farklı değil.

Erzurumlu şair İhsan Çoşkun Atılcan'ın kıtlamayı tarif eden aşağıdaki dörtlüğünde limona açtığı savaş şayan-ı dikkattir: "Ufak ufak kırılmakta şekerler/ Dil üstünde kıtlamasın içerler/ Limon, çayın namusunu lekeler/ Bâkiresi bir bardakta taze çay"

Kıtlamalık şeker imalinde meydana gelen tozlardan mülhem olsa gerek, Erzurum'da fabrikasyon ürünü "toz şeker" in adı da "şeker tozu" dur. Bu özgünlüğe katkı bakımından, aynı yöre insanının kuru çayı ifade için tam isabetli olarak "çay otu" deyimini kullandığını da belirtmek zorunda hissediyorum kendimi.

"SEN KİTLAMA İÇME GAYMAKAM BEG!"

Kıtlama tekniğinin, şekerden tasarruf etmek amacıyla Harb-i Umûmî'nin yol açtığı kıtlık yıllarında ortaya çıktığı bilirse de, bu da semaver gibi Rusya'dan alınma bir alışkanlıktır. 19. yüzyıl Rusya'sında *traktir* adı verilen çayhanelerde kullanılan bu teknik aynıyla Kars ve Erzurum'a duhul etmiş, oradan muhacirler marifetiyle Sivas'a taşınmıştır. Bu teknikte leblebiden daha küçük şeker parçası yanakla üst çene kemiği arasına hapsedilir. Ağıza götürülen çay yudumu buradan emilmek suretiyle dişler arasından süzülen cüzi şekerle tatlandırılır. Bu kadarlık şekerle yirmi bardağa yakın çay içen Erzurumlu tiryakilere bu satırların yazarı defalarda şahit olmuştur. Hemen belirtelim ki fabrikasyon ürünü küp şekerle bunu yapmanın imkânı yoktur. Ayrıca kelle şeker parçasını, birden erimesine fırsat vermeden ağızın belirtilen bölgesinde hıfzetenimin ilmini de bilmek gerekir. Aksi takdirde her yudum için koca bir şeker fedası etmek gerekir ki, bunu ne mide ne de cüzdandan kaldırır. Bu, kıtlık nedeniyle şeker bulamadıkları için tiryakilerin çaylarını üzüm, kayısı ve erik kuru-

larıyla tatlandıkları bir dönemde yaşanan şu olayla sabittir: Kars'ın bir köyünde yaşayan Ağa namıyla meşhur varlıklı kişi, biriktirdiği şekerlerle çay içtiği esnada kaymakam çıkagelir. Misafire derhal çay ikram edilir. Kaymakam önündeki şekerlerden bardağa üçer dörder parça atarak karıştırmaya başlar. Konuğun ölçüsüz tüketiminden canı yanan Ağa, onun da kendisi gibi kıtlama içmesini, bu halde daha fazla lezzet alacağını söyler. Kaymakam teklife uyararak, çayı kıtlama içmeye başlar. Ancak işin tekniğini bilmediğinden, her yudum için ağzına bir tane şeker atıverir. Şekerlerin dibe vurması karşısında adeta yüreğine kor düşen Karslı Ağa bunun üzerine yaptığı teklifi geri alır ve şöyle seslenir: "*Gaymakam beg evlâdım, öyle gıtlama içip benim üregimi yandıracağına, bildiğin kimi salma iç de öz üreğin yansın!*"

Kıtlık yıllarında tatlandırıcı ihtiyacını bu şekilde karşılayan insanımız, bardağı da kendisi imal etme yoluna gitmiştir. İspirtoya batırılan ipin bir şişenin ortasından bağlanarak yakılması ve suyun altına tutulan kızgın şişenin ip çizgisinde kendiliğinden düzgün biçimde çatlamasıyla elde edilen yarım şişenin ağız kısmının eğelenmesiyle meydana getirilen bardak yapım tekniğini, Sivaslılar yakından bilirler.

Posoflu Aşık Zülâlî (1873-1959), kıtlık yıllarını yansıtan koşmalarında çay yokluğunu da işlemiştir:

*Yavan, yağsızlıktan belim büküldü,
Zayıfladım, damarlarım söküldü,
Kahve, çaysızlıktan gözüm töküldü,
Bir şey yok içeyim ayrandan başka.
Vakit geçiririm şunda ha bunda,
Bir yarım sigara içerim günde,
Çay, kahve takımı arama bende,
Kerpiçten yaptığım fincandan başka...*

Kıtlığın yol açtığı sefalet, bir yandan tiryakileri candan bezdirmiş, bir yandan da mutfak eşyalarının çürüyüp yok olmasına neden olmuştur. Bununla ilgili olarak Zülâlî'nin "Şekerim Kalmadı Kahvem Tükendi" başlıklı şiirine müracaatta fayda vardır. Sivas'ta meskûn Erzurumlu muhacirlerin, çay yokluğuyla karşılaştıkları kıtlık yıllarında söyledikleri ve sonradan tekerleme formatı kazanan deyiş de şöyledir: "Çay çıktı kırka/ İçeriz korka korka/ Çay çıktı yüce dağ başına/ Demliği getir karşıma/ Üç gündür içmemişem/Aklım gelsin başıma."

SEMAVER VE TASAVVUF

Semaverin mucidi Ruslar olsa da, ona kültürel değer yükleyen Türklerdir. Bu nedenle Çin ve Japonya'daki çay demleme sanatı ve ritüelinin, kültürümüzde semaverle ifadesini bulduğunu söylemek mümkündür. Bu usûl, çay hazırlamanın ve takdiminin en şık, en zarif şekli kabul edilmiştir. Rus aristokratları gibi bazı Osmanlı elitinin de yanlarında taşıdıkları odun kömü-

rüyle çalışan bu alet yardımıyla yapılan içecek, "*Semaya yükselir dūd-ı siyâhı / Semaverle yapılır çay padişâhı*" beyti ile övülmüştür. Semaver çayı, özellikle akşam sohbetleriyle mana kazanan Türklere mahsus misafir ağırlamalarının vazgeçilmez enstrümanı olmuştur. Pîr-i Türkistan Hazretlerinden gelen mirasla tasavvuf çevrelerinde çayın kutsiyet kazanması gibi, semaver de sūfî meclislerinde özel bir yere oturmuştur. Tarikat ehlinin akşam ve gece ayınlarında zinde kalmak için kahve içmeleri alışkanlığı, çayın yaygınlaşmasından sonra bu içeceklerle devam ettirilmiştir. Zikir aralarındaki dinlenmelerde, semaverin etrafında yapılan dinî ve dünyevî sohbetin, gönülleri tedavi etmekte etkili olduğuna inanılmıştır. İşte tıbbî açıdan beyin ve vücudun diğer uzuvlarına sağladığı faydalarla çay, Allah'ın bahşettiği nimetlerin en büyüklerinden biri kabul edilmiş; semaver ise manevi yönden gönüllere safa veren bir ortam hazırlamasından dolayı şifahaneye benzetilmiştir. Sûfîler "Eş-şâyü şarâbü'l-âşikîn" fehvasınca çayı içip kendilerinden geçmişler; hatta bu yüzden onu, "küçük derviş" saymışlardır.

Birçok varyantı bulunan Çayname (Çay İlahisi ya da Semaver İlahisi olarak da maruftur), çayın tasavvufî halk şiirimize konu edilmesinin en erken örneklerindenidir. "Hüner senin ay semaver" nakaratlı şiirin "Semaverin bacası var/ Karabağ'da yücesi var/ Kafkasya'da hocası var" dörtlüğünde semaverin kökenine vurgu yapılırken; "Semaverin çayı çiçek/ Gelin ihvanlar çay içek/ Çay olmayan meclisi geçek" dörtlüğünde çaysız oturmanın anlamsızlığına dikkat çekilmiştir. "Akşamdan çaya başlanır/ Suyu tükense aşlanır/ Yârim bundan pek hoşlanır" ve "Semaverin kulpu iki/ Hiç durmadan çeker zikri/ İçtik çayı ettik şükürü" dörtlükleri çay ve semaverin tasavvufî hayattaki yerini belirler.

Amasya kültüründe semaverin elmadan daha eski ve köklü bir yere sahip olduğu ileri sürülmektedir. Bugün müstakil meskenlerde olduğu gibi apartman dairelerinin balkonlarında sabah çayları semaverde demlenmekte; soğan tarlasına giden işçi kadınlar, beraberlerinde semaver götürmektedirler. Ahmet Turan Alkan da, Sivas'taki Yukarı Tekke mevkiî eteğindeki mesire yerinde yakın zamanlara kadar sūfîlerin toplandıklarını ve burada semaver çayı içerek yukarıdaki ilahiyi söylediklerini anlatmaktadır.

Sözlü edebiyat açısından üretken bir yapıya sahip olan Türk milleti, çay hakkında çeşitli ürünler ortaya çıkarmıştır. Yüzyıllar önce kahvenin sosyal yönüne işaret etmek için söylenmiş olan düzgü, çay ve çayhanenin yaygınlaşmasından sonra "*Gönül ne çay ister ne de çayhane/Gönül sohbet ister çay bahane*" şeklinde ifade edilir olmuştur. Yine yârân meclislerinde kahvenin yerini ve önemini betimleyen "*Kahve ile tütün/Ke-yifler bütün*" sözüne nazire yapılmak istenircesine,

"Es-sohbeti bilâ çay/Ke's-semâi bilâ ay" (Çaysız sohbet, kamersiz gökyüzü gibidir) tekerlemesi üretilmiştir. Çay konulu tekerlemeler sūfî meclislerinde daha sık kullanılmıştır: *"Çayı icat etti bir pir/ Sabaha iki, akşama bir"* tekerlemesi uyarınca, boşalan bardaklar yenilendikçe sohbet koyulaşır. Belli bir

aşamadan sonra içeceğin zevki ve amacı unutulur; çay, konuşan kişinin zihnini canlı tutan, enerjisini düzenleyen sıradan bir nesne hükmü kazanır. İçeceğin bu gücü, “Çay dervişin mazotudur” sözüyle ifade edilmiştir.

Tekerleme konusunda hayli üretken olan Azerbaycan Türkleri ile Doğu Anadolu bölgesindeki Azeriler arasında söylene gelen tekerlemelerden birisi şöyledir: “Çayın biri gaydadır/ İkişi cana safadır/ Üçü dem getirer/ Dördü gem getirer/ Çıktın beşe, vur on beşe/ Çay nedir, say nedir?”

Aynı tekerlemenin Sivas'taki söyleniş biçimi “Üç neşe, sür beşe/ Ev sahibi güleşse, sür ta on beşe” şeklindedir.

Bu bahsi, çağdaş Özbek şairi Erkin Vahidov'un şu şiiriyle kapatalım: Gerçi şunça mağrur tursa hem/ Piyalege egiler çaynak/ Şunday ekan, manmanlık neçün?/ Kibru hava nimege kerak?/ Kemterin bol, hat-ta bir kadam/ Otma gurur astanesiden/ Piyaleni insan şuning-çün/ Öper daim peşanesiden

Ağırbaşlı ve vakur insanın kendini beğenmiş insana olan üstünlüğünü çaydanlıkla fincan arasındaki ilişkiyle izah eden şiiri sevgili V. Savaş Yelok Türkiye Türkçesine şöyle aktarır: *Ne kadar gururlu dursa da çaydanlık fincana doğru eğilir. Öyleyse bencillik niçin, kibir ve heves neye gerek? Alçakgönüllü ol, hatta gururun eşliğinden bir adım bile atma. İnsan bunun için öper fincanı daima alnından.*

Çay Türkçemize sayısız kelime ve deyim kazandırmıştır. Sıvının tükenmesinden sonra demlikte kalan tortunun üzerine yeniden kaynamış su eklemek suretiyle çay elde etme tekniğine *aşlama* adı verilir. Kelimenin kökü *aşılama*dır ve bir anlamda, tükenen çaya dışarıdan müdahale ile hayat vermek, yeniden elde etmek için bu yöneme başvurulur. Aşlama tekniğinin Sivas'taki adı *çavuşbaşı*'dir. Bitlis yöresinde çay hazırlama eylemi *çay bırakmak* deyimini ile ifade edilmiştir. Sivas'ta kahvaltı tamamladıktan sonra katıksız içilen çaya *kafa çayı* adı verilir ki, keyif bu son bardaktadır. Batı bölgelerinde ise, layıkıyla hazırlanmış çay *okkalı çay*, *Hacı çayı* gibi ifadelerle övülmüştür. Türkiye'nin bazı yörelerinde çocuklara ve hassas kişilere içirilen açık renkli ve ılık çay, *paşa çayı* deyiminiyle güzelleştirilmiştir. Bu deyim, Rusya'da daha çok kadınlar ile ince ruhlu kişilerin tercih ettikleri “offizerskiy çay” (subay çayı) denilen açık çay içme alışkanlığını hatırlatmaktadır. Osmanlı döneminde çay kullanmayı alışkanlık haline getiren kimseye Farsça *çay-nûş* adı verilmiştir. Önüne geldiği kelimeye “çeken”, “çekici” anlamı katan Farsça “-keş” ekiyle Sivas'ta *çaykeş* tabiri türetilmiştir.

SONSÖZ

Çayın Türk sosyal ve kültür hayatındaki yeri birkaç kitap çıkaracak zenginliktedir. Yukarıda bunlardan çok azına işaret edilebildi. İlk bakışta sıradan gibi görünen bir Uzakdoğu içeceğinin kültür hayatımızda nasıl bir derinlik kazandığı ortadadır. Ne yazık ki, modern yaşam biçimi, yeni nesilleri, birçok zenginliğimiz gibi çayın güzelliklerinden de mahrum etmeye yetmiştir. Odun yerine elektrik, semaver yerine ketıl, çay otu yerine poşetin kullanıldığı modern tüketim tarzı, Türk damak zevkini okşamadığı gibi, sözlü edebiyat ürünlerini de alıp götürmektedir. Buna rağmen toplumumuz çaydan vazgeçmemiştir. Çay tüketiminde hala en üst sıralardayız.

Son yıllarda çayhane anlayışında da belirgin bir dönüşüm yaşanmaktadır. Kars, Erzurum ve Sivas gibi bölgelerde çayhane cam ve tabelalarında görülen “közde çay” ya da “odun ateşinde çay” şeklindeki sloganlar, çay zevkine dönüşü müjdelemektedir adeta. Bu işletmelerin adlarının muhabbet, birlik, eren, sohbet, Mevlana, Karakoyun, Yunus Emre, Yesevi gibi edebiyat ve kültür tarihimize mal olmuş sembollerden seçilmesi; iç dekorasyonlarında çağdaş döşeme malzemelerinin yanı sıra işlevini çoktan yitirmiş otantik eşyalara yer verilmesi, söz konusu dönüşümü tamamlayıcı niteliktedir. Böylece Pîr-i Türkistan Hazretlerinin menkıbesiyle başlatmış olduğumuz çay muhabbetini yine onunla bitirmiş oluyoruz. Bu sonuç, insani ve evrensel değerlerin hiçbir zaman eskimeyen, asırlara hükmeden yönünü ortaya koymaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- Nevzat Kösoğlu, *Millî Kültür ve Kimlik*, İstanbul 1992.
- Reşat Ekrem Koçu, “Direklerarası'nda Uşaklar Kahvehanesi” *İSTA*, c. VIII, İstanbul 1996.
- Kemalettin Kuzucu, “Türkiye'de Çaycılığın Tarihî Gelişimi”, *TKİD*, S. 8, İstanbul 2003.
- Hagop Mintzuri, *İstanbul Anıları (1897-1940)*, İstanbul 1994.
- İskender Pala, *Müstesnâ Güzeller*, İstanbul 1997.
- Ahmet Mahir Pekşen, *Bir Yudum Kepenek Suyu “Sivas”*, Sivas 2001.
- Stephan Reimertz, *Çayın Kültür Tarihi*, çev. M. Tüzel, Ankara 1999.
- Müjgan Üçer, *Atalar Sözü Yerde Kalmaz*, İstanbul 1998.
- Ahmet Kemâl Üçok, *Görüp İştittiklerim*, Ankara 2002.
- Müjgan Üçer, -Fatma Pekşen, *Divriği'de Mutfak Kültürü*, Sivas 2001.
- Hayat Ağacı dergisi 15. Sayı, 2010

Varoluş Serüvenimde "Nereden Nereye?" Modalitesi ya da Yeni Zamanlar İçin Bir **Q Vadis?**

Prof. Dr. Sadık KILIÇ

Meşhur sözdür,
'*Quo vadis?*'; 'nereye?'.
Ya da '*Seyrü sülûk nereye?*'..

Emrah HEMŞİNLİ

Sözü söyleyenin kimliğinden çok, kimi zaman, sözün bizatihi kendisi anlamlı, daha doğrusu mühim hale gelir. Hatta söyleyeni unutulsa, hatırlanmasa dahi, virdi zeban edilip dilden dile tedavül eden sözler bulunur. Tıpkı, insani ve tarihsel bir akış, önlenemez bir yürüyüş düşüncesini içerirken, Roma İmparatoru Nero'nun, ilk Hristiyanlara işkence günlerini imleyen yukardaki sözüm söylem ve zaman bağlamının unutulması, geriye ise, insanoğlunun durmaksızın bir yerlere doğru, ister kendi tekil istemi ce seçimleri istikametinde, isterse kolektif ya da aşkın bir istencin zorlamasıyla mutlaka bir yerlere; o, sonu ve nihai kendisi olacak bir insanlık durumuna doğru koşu halinde olması gibi..

Kronolojik olarak Roma İmparatorluğunun zalim; demir ve bakırla özdeş acımasız çağlarını; Nero (M.S. 68)'nin us dışı işkence yöntem ve enstrümanlarını; mazlum, mağdur, mahrum, makhur ve de maktul o ilk Hristiyanları kendi anlam alanı ve atıf dünyası içine alsa da, insanın, kendisini hep muhatap tuttuğu bir sorgulamadır bu 'Quo vadis?'. Daha tam bir söyleyişle, "Quo vadis, Domini?'

Bilinemez ve önlenemez olan; serapa anlam ve hakikat yüklü bir ilerleyiş olarak kodlanacak bir yüreklilik ve varlığı adayış eylemine gönderimde bulunmaktır, bu 'Quo vadis, Domini?...' Sözün kendi öznel tarihselliğini, aziz dost Düccane Cündioğlu'nun şu poetik sözcükleriyle bir kez daha dile getirirsek, o sahneleri bir kez daha zihnen ve hayalen yaşamak, bizleri bir kez daha, geçip gitmiş olan zamanın sarmalları arasına savuracaktır..

"Yakalanacağını anlayınca Roma'dan kaçan havarî Petrus'un yolda giderken kendisiyle karşılaştığı Efendisi İsa'ya merak ve heyecan içinde sorduğu sorudur bu! "Efendim, nereye gidiyorsunuz?". Hz. İsa'nın bakışlarında incinmişlik, sesindeyse sitem dolu bir hüznü vardır: "-Roma'ya!". Gözleri faltaşı gibi açılmış bir halde "Niçin?" diye sorar Petrus, şaşkın şaşkın.. İsa, o mağrur, o mazlum bakışlarını vakarla yere indirir ve dudağının kenarına ilişen acı bir tebessüm eşliğinde şöyle der: İkinci kez çarmıha gerilmek için! [Romanam eo iterum crucifigi] "(...) Petrus işareti almıştır. Ağlayarak geri döner ve yakalanır ve çarmıha gerilir. Üstelik başaşağı. Kurban göğün nazarına sunulmuştur ya, artık kuzularının uğruna Efendi'nin kendisini ikinci kez feda etmesine gerek kalmamıştır.. Baki olan, sadece aşka hürmet ve sadakattir" (Düccane Cündioğlu,

Sanat ve Felsefe, Kapı yayınları,1.Bsk., İstanbul2012, s. 57-58; https://fr.wikipedia.org/wiki/Quo_Vadis_Domine (29.10.2016)

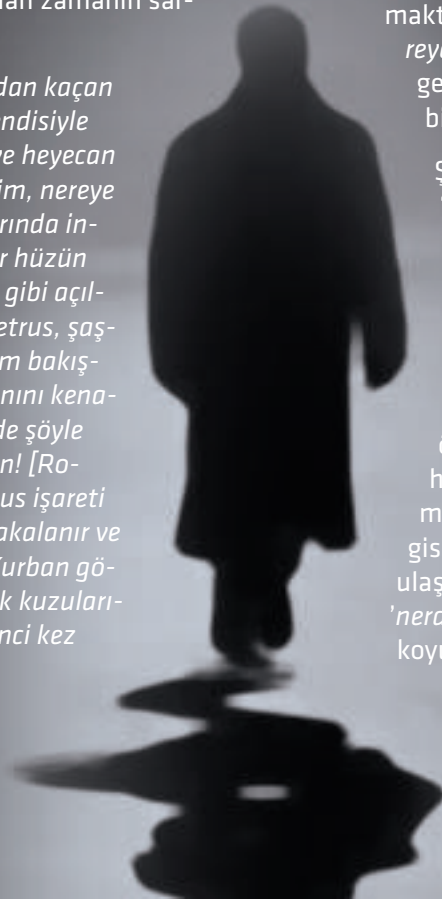
Bir yandan, nihayetsiz bir adanmışlık, 'niçin"siz bir sadakat ve boyun eğiş iç halini açığa vuran "Nereye gidiş?" (Quo vadis?) sorusu, diğer yandan da bir yolda oluş ritmini ve dinamikliğini dile getirmekte; aynı zamanda da bize, henüz taayyün etmemiş ve bir imkan momentinde bulunan o 'gidilecek yer, nokta, kapı ve eşik' gerçeğine mukabil, tam aksine, zaman mekan, tarih ve toplumsal varoluş durumları bakımından taayyün edip yaşanmış, dokusuna ve damarlarına iştirak edilmiş bir 'kendisinden gelinen'; sonsuz olanakları deneme cüretkarlığına ondan yola çıkılıp sefer edilen, sübut bulmuş mevcut bir yeri, tarihsel ve t temporal noktayı da imlemektedir.. Olguyu, bilgi (epistem) ve uygun terimlerle kayıt altına alma

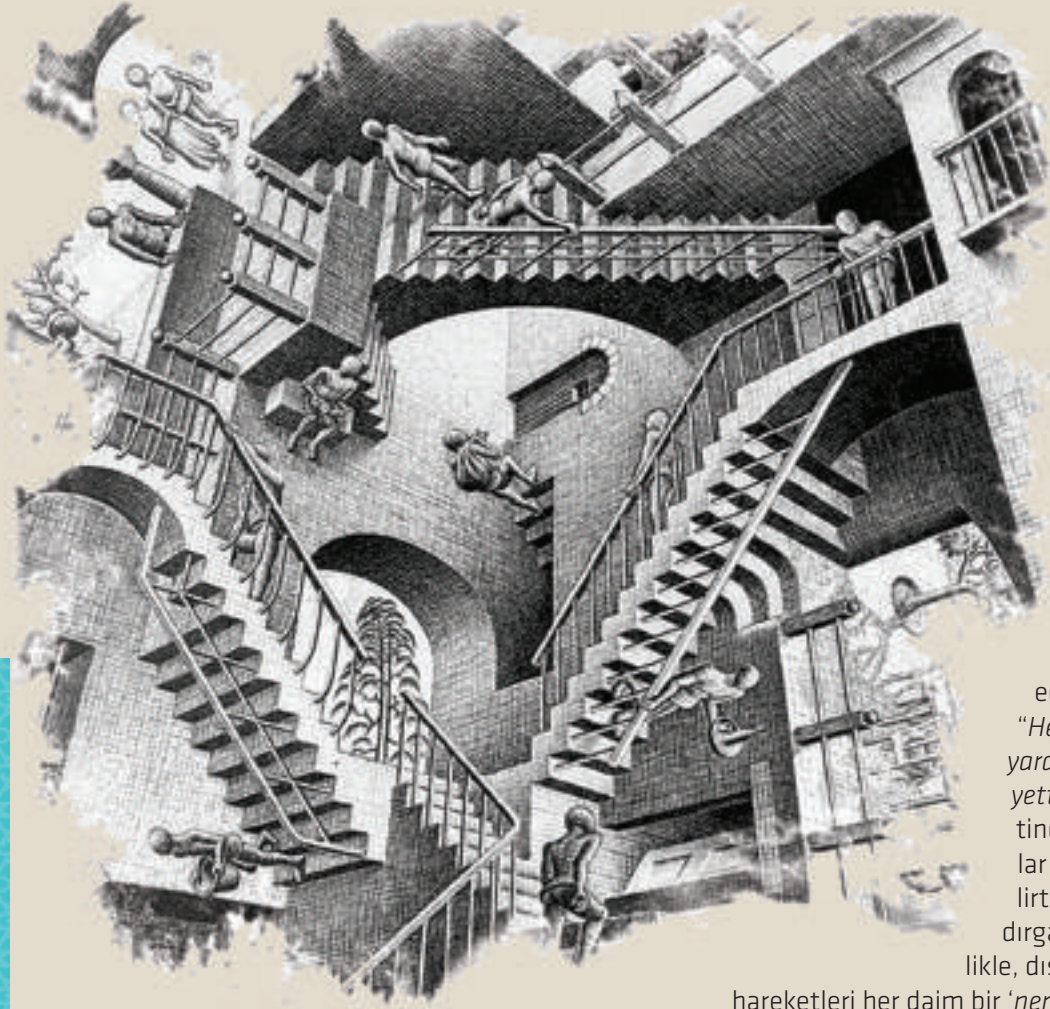
becerisiyle yüklü halk hafızası ve söz dağarında, kesin ve olgusal bir durum ile ani ve öngörülemez bir karşılaşma halinin, bir hayret refakatinde, 'Nereden, nereye?..' ifadesiyle dile getirilmesi de, işte bu durumunun kaçınılmazlığını, hep devam edeceğini vurgular görünmektedir. Zira ki, nereden geldiğimiz, hangi eşikten yola çıktığımız hususu, varacağımız yer ve konuma nispetle bellidir, bilinir ve malumdur... Ancak, bir giz, belirsizlik, sonsuz ihtimal ve tayan edilmemişlik (adem-i taayyün) gibi hallerle nitelenebilecek olan o 'nereye?', 'neresi?' ile 'nerden?'

arasında, içsel ve nitel bir münasebet bulunmaktadır. Bunu belki de, 'nereden'in o 'nereye'de yaşaması, yaşayacak ve önüne geçilemeyecek olmasıyla temellendirebiliriz...

Şimdi, bizim bireysel serüvenimizde 'nereye' sorusu, asla kapatılmayacak olan; trajik bir betimlemeyle söylenirse, ancak ölüm ile kapanacak olan bir parantez; açık uçlu oluş, sonsuz olasılık ve beklenmedik halleri kapsayan bir söz yapısıdır... Fenomenal ve gözlemsel bakımdan da öne sürüleceği üzere, insan bireyi hatta toplumsal yapılar hiç duraksamadan bir hamle süreci, bir hareket çizgisi içinde bulunurlar. Hep, sonunda ulaştıklarını düşünecekleri, ama yine bir 'nerden' kimildanişıyla kendisinden yola koyulacakları, bir 'nereye' koşusu içinde...

*'İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.'*

Bu, hiç kuşkusuz, yadsınamayacak varoluşsal bir 'akışkanlık', hareket ve dinamizmdir. Zira, bizzat varlığın ve var olanın (*onta*) özünde bu nitelik, bu temayül, bu içsel yöneliş ve ileriye doğru atılış meknuz bulunmaktadır; tıpkı *Bergson*'un sezgiyi esas alan felsefesinde kendisinden söz edilen '*elan vital*'e (hayat yönünde atılım, hamle) benzeyen bir açılma.. Bu nedenle de, varoluşsal özün, daimi bir hamle hareketiyle fiil, eylem ve sıfat açılımlarıyla kendisini kesintisiz açığa çıkarması ve gerçekleştirmesi (bkz. *aletheia*) tavrı son derece tabii, hatta zorunlu sayılmalıdır.

Ben de işte bu '*nereden nereye?*' yürüyüşüne kendisini koşmuş; an ve mekân içinde cüz'i ya da külli ölçüt ve görüntüler altında, hep bir '*nereden?*' durumunda bir '*nereye?*' haletini deneyimleyip durmadayım... Her aralıkta bir '*nerden nereye?*' akışkanlığından söz edilebilir ise de, burada kendisinden söz etmeye niyetlendiğim; bir '*nereye?*' durumunun betimlemesini ve ip uçlarını kendisinden yola çıkararak oluşturmaya çalışacağım bir '*nereden?*' vakiasının betimlemesi olacaktır. Aslında, ister günlük dilin anlam şeması içinde olsun, isterse ontolojik bir bağlam içinde olsun, bulunduğumuz ve bulunacağımız an ve mekânları, konum ve halleri tayin eden, nerdeyse yazgı ve kaçınılmazlık boyutuna taşıyan, işte bizi kuşatmış durumdaki o '*nerden nereye?*' lik halinde oluşumuzdur. Hatta bu nerdenlik halinin statik ve hep aynı durum olmadığını (*semper aidem: hep aynı* [*Parmenides*]), sonsuz

küçük boyut ve kesite değin indirgenebilecek şekilde mütemadiyen bir hareket ve art arda bir tecelli ya da bir senkronizasyon ifade ettiğini; muhtemelen bu kesintisiz ve müteselsil '*nerden nereye?*' durumunun da ancak sezgi ile kavranabileceğini dahi belirtebiliriz.

İlahi yaratmada kesinti ve süreksizliğin reddo-
lunduğu, daimi ve sonsuz bir icad ve var ediş kudretinin bir kez ifşa

edildiği, كَلَّ يَوْمَ هُوَ فِي شَأْنٍ :

"Her an O, bir şe'ndedir/bir yaratımda/etkinlik ve faaliyettedir" (Rahman, 29) ayetindeki hakikatin yaratılmışlar için de cari olduğunu belirtmek, işte bu sebeple yadrganamaz! İnsan için özellikle, dış âleme yönelik eylem ve

hareketleri her daim bir '*nerden nereye?*' akışına işaret ederken, mütevazı bir şekilde onun iç ve sezgisel boyutuna, kültürel ve tinsel evrenine yönelik olarak da, insan, müteselsil ve hiç kopmayan, fasılasız bir '*nerden nereye?*' durumunu gerçekleştirir durur...
Üstat Necib Fazıl'ın,

'*İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.'*

dizelerinde vurguladığı bu ontolojik ve antropolojik perspektif açısından her şey akmakta, ileriye doğru bir hamle içinde bulunmaktadır (*Panta rei; aynı nehirde iki kez yıkanılmaz*) [*Herakleitos*] anlayışı da, bu yadsınamayacak hale işaret eder gibidir. Burası, dün ile bu günün; bu gün ile yarının; daha geniş spektrumda geçmiş ile hal ve istikbalin arasında çok sıkı bir içsel münasebetin bulunduğu; geleceğe doğru sezgisel ve kurgusal bir projeksiyon yapılacaksa, bunun temel ve en sağlam zemininin, bir '*nerdenlik*' kategorisi olarak '*geçmişimiz*' (*nerden?*) olduğunun söylenebileceği noktadır.

Ontolojik bakımdan da bu böyle değil midir?

İster total evren söz konusu olsun, isterse cüz'i bir '*var olan*' (*onta*) olarak insan söz konusu olsun, varoluşsal akışları bakımından muhayyel ya da mukadder bir çizgiye, bir yok oluş ve kayboluş momentine doğru seyretmekteyseler, bu onların kurucu sıfatı olan bir

'nereden' durumunda ve halinde var kılınmış, varlık alanına çıkarılmış (*creatio ex nihilo*) olmaları sebebiyledir.. Varoluşsal süreç ve serüvenlerini belirlemiş/tayin etmiş olan kurucu bir özellik olarak (ki, Heidegger varoluşçuluğunda, İnsan (*Dasein*)'ın '*Olay Özelliği*' olarak adlandırılmaktadır bu) (Frank Magill, *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasik*, çev. Vahap Mutal, Hareket Yayınları, İstanbul-1971, s. 55 vd.), onların fenomenal ve olgusal hallerini önceleyen, aynı zamanda da onları tevhit eden bir 'nerdenlik' durumu vardır.. Kur'an, beşeri ontoloji bağlamında insanın aktüel varoluş özelliğine işaret ederken, beşeri bir nerdenlik ve mazi yönünde bir varoluş yazgısına işaret etmek üzere, onu önceleyen bir zaman mekan kesitinden, onun varlık alanında bulunmayışı ile karakterize olan tarihsel ve insani durumlardan söz etmesi, hatta bunun bilgi ve şuurunu kesin bir yargı ve hüküm olarak tüm açılım ve gelişimlerinin (émancipation ontolojique) temelini yerleştirmesi, iki uç arasında zorunlu olarak söz konusu olan '*tayin-taayyün*', '*nerden nereye*' münasebeti sebebiyledir..

أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا : "Hiç şüphe yok ki insanın üzerinden, o anılmaya değer bir şey değil iken, küllî/mutlak zamandan mahdut bir zaman (*hîn*) gelip geçmiştir!" (İnsan, 1; bkz. '*müstekarrun ve müstevde'un*' (En'âm, 98) kavramları).

Bu küllî ve varoluşsal nerdenlik mertebesinde, cüz'i benin nerdenlik haline ve modalitesine intikal edersek, burada karşımıza, 'cüz'i ben'in, bir tarih ve zaman boyutu olarak muayyen bir süre varlık yurdu ve yuvası işlevi gören kenti, şehri; daha da yakın plana

çektığımızde onun Üniversitesi, içinde maddi, manevi ve entelektüel varlığını biçimlendirdiği kent dokusu; kentin yazgısını dokuyan insan profili, kısaca ulema, şuara, mütefekkir ve ârifan ü nüktedan, ehl-i kelâm ü hikmet vb. olan eşhası çıkar da, onlar adeta yerleştirilmiş oldukları tarih galerisinden dışarıya fırlayarak bizlere sessiz fakat kalıcı ve nostaljik fısıltılarla geleceğe yol gösterir, varoluş boyutunda 'özgün bir birlik-telik hali' yaşatırlar!..

Varoluş serüveni içinde bir 'nerden nereye?!' durumu olarak öznel konumumuzun merkeze alınacağı bu yazı, özellikle ilmi, zihinsel, insani varlık küremizin geriye dönük izlerini, aktüel varoluşumuzdaki iz düşümlerini; bilhassa insan kaynak ve karakterlerini göstermeye odaklanacaktır. Ve tabii ki, kendi tespit ve görüş ufkumuzu yansıtarak...

Bir kurumun kimliği, onun insan kaynaklarının toplam kimliğidir!

Asistan olarak gelişim, kronolojik bakımdan her ne kadar, çok müstesna hocalardan ders aldığım, bilgi ve ilhamlarından tefeyyüz edip kimliğimi oluşturmaya, varoluş heykelimi yontmaya (Plotinus) başladığım Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi gibi seçkin bir kurumdan mezuniyet sonrasında rastlıyor ise de, çok geçmeden anlayacağım üzere, Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi de o sırada, bir şans ve nasip göstergesi olarak, çok saygın hocaların, bilim adamı ve akademisyenlerin büyük hizmetler sunmayı sürdürdüğü bir ilmi ve akademik otağ konumunda idi..

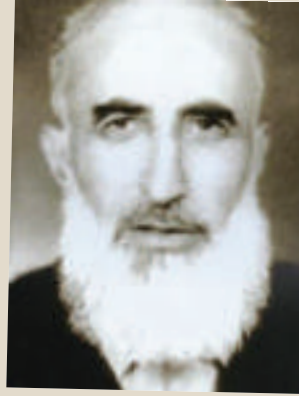
Akademik merteye nasıl ki, öncesindeki bir 'nereden'lik konumuna göre önemli bir yükseliş ve farkında oluş durumunu gösteriyor; insanın varlık idraki ve kendinin bilincine varış eşiği ve yoğunluğu itibarıyla bir uyanış, gözleri açış ve dışardaki kozmos ile değerler dünyasını, kevn ü kainatı fark ediş haline gösterimde bulunuyor ise, bir ilim adamı namzedi olarak bir fakülteye intikal ediş de -ki bu, varlık serüvenimin 'nereye'lik boyutudur!- benim için, daha üst düzeyde bir tekemmül ve tefekkür, nitelikli bir varoluş imkanı da işaret ediyordu.. Zira, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*'nin mesela İsmail Cerrahoğlu, Mehmet Said Hatipoğlu, Talat Koçyiğit, Necati Öner, Hamdi Rağıp Atademir, Fevziye Abdullah Tansel, Hüseyin Atay, Orhan Karmış, Mehmet Taplamacioğlu, Neda Armaner, Cemal Muhtar, Neşet Çağatay, Cavit Sunar, Süleyman Hayri Bolay, Abdulkadir Şener, Süleyman Ateş, M. Esat Coşan, Haluk Karamağralı, Agah Çubukçu, Muhammed Tavit Tanci, Hikmet Tanyu, Hüseyin Gazi Yurdaydın, Süleyman Hayri Bolay, Cemal Sofuoğlu, Cemal Muhtar, vd. gibi, her biri kendi alanlarının efsane ismi olan hocalardan eğitim gördükten sonra, pek tabii ki merak ettiğim husus, burada nasıl bir ortam ve ne tür hocalarla karşılaşacağım, kimlerden yararlanma imkanımın olacağı idi...

Aslında Erzurum'un genel kentsel, mimari ve tarihsel dokusu bu sorunun cevabı konusunda bize yeterli ipuçlarını sunmuyor da değildi. Kenti şöyle baştan başa ve etraflica dolaştığınız zaman, en belirgin ve mutena yerlere inşa edilmiş, müstahkem oldukları kadar aynı zamanda dikkat çekici mimari özelliklere de sahip olan medreseler sizi bir yandan geçmişe doğru farklı bir zaman tünellerine taşıırken, özgün yapı tarzları ile size pek çok sinyaller de gönderiyor, utku ve ümit tohumları, şevk fırtınaları estiriyordu... Böylece size, bu şehrin ümit ve tekemmül kenti olduğunu, tarihin bu dipdiri tanıklığı huzurunda siz genç araştırmacılar için de bereketli ve ümit dolu bir geleceğin gerçekleşeceği müjdesini verir gibi oluyordu. Bundan olsa gerektir ki, muhterem hocam İsmail Cerrahoğlu'nun bana yöneltmiş olduğu, '*Burada, Erzurum'da çalışmak, hizmet etmek ve kalmak ister misin?*' sorusuna, hiç tereddüt etmeden, '*Evet hocam; ben bu şehri sevdim!*..' diye cevap vermiş; sonrasında, nerdeyse otuz dokuz yıla yakın bir süre çalışarak da, aziz hocama vermiş olduğum o sözü tastamam yerine getirmiştik...

O zamanki ismiyle, *İslami İlimler Fakültesi*, dönemi bakımından, Türkiye'deki ikinci ilahiyat fakültesiydi. 1971 yılında eğitim öğretime başlayan ve daha sonraları bünyesinden çok değerli ilim adamları çıkaracak olan *İslami İlimler Fakültesi*, 1982 yılında *Erzurum Yüksek İslam Enstitüsü*'nün de kendi bünyesine ilhak edilmesiyle daha da güçlenecek, gerek yetişmiş hocaları, gerekse kütüphane varlığı sebebiyle, nitel mevcudiyetine güç katacaktı...

Halis Emek Hocaefendi

Osman Bektaş
Hocaefendi

İki Büyük Sima: Muhammed Tayyib Okıç ve Muhammed Hamidullah Hoca

Bu fakirin İslami İlimler Fakültesine intisabından önce Fakültede hizmet

vermiş, Fakülte'nin ilmi kimlik ve profilinin teşekkülünde önemli bir temel teşkil etmiş olan iki büyük âlimi, bu vesileyle, minnet ve şükranla yad etmek boyununun borcudur... Bunlar, sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in ismiyle müsemma ve bizim Atatürk Üniversitesi özelinde '*İki Muhammed*' olarak anılacak olan Muhammed Tayyib Okıç ve Muhammed Hamidullah Hocalardır.. İkincisiyle ancak, yıllar sonra, 1985 yılında gurbette, bir hazan mevsiminde, 21 Ekim günü Pariste karşılaşma şerefine nail olacağım bu iki Muhammed'den birincisi, yani Muhammed Tayyib Okıç Türk İslam ilim hayatına olan feyiz ve bereket dolu katkılarının semeresini Ankara'da toplamış; İslam âlemine ithafında büyük emek ve katkıları bulunan Süleyman Ateş, Mehmet S. Hatiboğlu, İsmail Cerrahoğlu, Esat Kılıçer gibi hocalardan ders alıp tefeyyüz etmiştik. Bununla beraber, kendisiyle vicahen tanışmak nasip olmayan bu büyük hocanın Erzurum'da bırakmış olduğu derin izler, talebelerinde uyandırdığı İslami bilinç, ilmi ve insani yankılar varlığını hala taptaze sürdürüyordu.. Genelde İslami ilimlerde, özeldeyse bilhassa hadis ilminde engin bir ufuk

Yunus Kaya Hocaefendi

Prof. Dr. Muhammed Hamidullah

sahibi olan Tayyib Okiç Hocamızın bu derin ve taze etkilerini, özellikle, Fakültemizin güzide genç hocalarından Necati Tetik ile, bizzat İslami İlimler mezunu olan ve kendileriyle aynı dönemde asistan olduğum, Lutfullah Cebeci ve Abdullah Aydınli vasıtasıyla bizler de hissetme, bunlardan müteessir olma şansına sahip oluyorduk. Tayyib Hocamızın, tüm öğrencilerine olduğu kadar genç hocalara ve asistanlara karşı olan o babacan yaklaşımını, maddi manevi ve ilmi cömertliğini, hatta kimi zaman, tebessümlere gark eden hikmet yüklü fıkralarını zaman zaman bu arkadaşlarımızdan dinliyor ve bunlardan kendimize boy aynaları ediniyorduk.

İsimleri gibi yazgıları da nerdeyse bir olup öz vatanlarından sınır dışı edilmiş bulunan bu iki *haymatlostan/sürgünden* ikincisi olan ve daha çok '*Hamidullah*' ismiyle tanınan ikinci alimle ancak, benim için bir lütf ve feyze nailiyet anı, günü ve saati olarak perçinlenecek bir zaman diliminde, 1985 yılında karşılaşmak mümkün olmuş idi...

Paris Tournon sokağındaki o mütevazı dairesinin kapısını bize bizzat kendisinin açtığı; mütebessim ve biraz solgun fakat adeta sahabe veya tabii asrıdan tulu etmiş izlenimi uyandıran bir sima ile bizi karşıladığı; yalın ve açık, biraz kırık fakat pek çok duygu ve anıyı esinleyen bir Türkçeyle, bizleri içeri buyur ettiği; sonrasında beni hep savurup duran, bir yandan dağıtırken öte yandan da yeniden terkip edip sentezleyen o fark edişle, üstten kopuk kısmını, besbelli kendi elleriyle diktiği terliğiyle bizleri içeri buyur ettiği o an!.. Paris'in, Odeon semtinde, eski bir binanı üçüncü ya da dördüncü katında... Küçük bir daire, müşambadan bir örtüyle üstü örtülmüş bir divan, mütevazı bir mutfak ve her tarafta dikkat çekici şekilde üst üste yığılı kitaplar.. O nahif, ince, uzun boylu, bir edep timsali gibi ürkek ve çekingen, başındaki fesiyile tamamlanmış uzun beyaz entarisi içinde, Muhammed Hamidullah işte karşımızda... İnanılmaz bir şey; elini öpmeye yönelişim, onun ise teeddüp hissiyle elini geri çekmesi, Estağfirullah deyişi... Türkiye'den hal hatır ettikten sonra -ki bunlar, Türkiye hatırası olarak hep Türkçe idi- o güzel ve derin insandan bizleri mahcup edip utandıracak, derin sorgulamalara sevk edecek bir açıklama; içinde bulunduğu ortamda, kendisini sadece ilme ve İslam'a, İslami araştırmalara adanmış bir ruh olarak, çalışmalarından bahsediyor ve bize, *Prophète de l'islam'ı [slam Peygamberi]* yeniden baskıya hazırladığını söylüyor...

Bir dönemler (1975-1978 yılları) Erzurum ile özdeşleşmiş, verdiği konferanslar yanında özellikle Kur'an tarihiyle alakalı seminer ve dersleriyle anılır olmuş; *İslam'a Giriş* adlı eseri yanında *İslam Peygamberi* başlıklı kitapları zaten hiç elimizden düşmemiş; adeta bir üsve/model haline gelmiş, eserleri milyonlarca baskıyı bulmuş bu alim ve zahid kişi hakkında, dairesinden

çıkarken son gözlem; yine bizi sarsan, savuran, pek çok ders ve ikazlar içeren!.. Muhtemelen akşamki yiyeceği yemeği olan, saplı küçücük bir tavanın nerdeyse dibine yapışmış gibi duran, yağlanmış mı belli olmayan, haşlanmış bir avuç makarna...

İşte böylesine büyük iki âlimin hizmet ettiği; bereketli, derin ve kalıcı izler bırakmış olduğu bir Fakülteye gelmiş olmak pek tabii ki, etkisi sonraları daha çok hissedilecek olan bir arzu ve Motivasyon meydana getiriyor, aynı oranda da omuzlarımıza sorumluluk duygusu yüklüyordu. Büyük şair ve mütefekkir Muhammed İkbal'in güzel bir sözü var, *Doğudan Esintiler* adlı çalışmada zikredilir: "*Büyük insanlar otağında, büyük insanlar yetiştirler!*". Bizler ise, nasıl bir kurumda bulunduğumuzun bilincinde olarak, her şeyden önce kendimizi yetiştirmeye taliptik... 'İlimde büyüklük ve danışma mercii olmak' gibi kavramlar bizim için bir Kaf Dağı iken; bizler ise, Fuzûlî'nin '*Kâf-ı kanaati*' bekleyen Ankâları misüllü, *Kâf-ı İlm ve hikmeti bekleyen bir gurup Ankâlar* idik:

"*Cife-i dünya değil kerkes gibi matlubumuz*

Bir bölük Ankâlarız Kâf-ı kanaât bekleriz"

(Hayati İnanç, Can Veren Pervaneler, <http://www.hayatiinanc.com/?p:87> (24.10.201).

Bunun için de nasıl bir Akademik evrende, hangi ilim ortamında bulunduğumuz meselesi çok mühim idi.. Diğer yandan bu, aynı zamanda, bizler için, daha sonra başlayacağımız Yüksek Lisans/Seminer ve Doktora Tez çalışmalarının hem formel hem de içerik bakımından kazanacağı nitelik; genel ilmi hayatımız, iktisap edeceğimiz 'ben' ve genel dünya algısı (Paradigma); kısaca, bizi bekleyen o yüce ve kutlu manevi serüven için de son derece önemliydi... Ve, ben ve diğer genç asistanlar da bu bakımdan heyecanlı, azimli ve pek tabii ki sona ermeyecek bir ümit ve beklenti içinde bulunuyorduk..

Böylesi bir rüzgâr içinde bulunduğumuz Atatürk üniversitesinin o günlerinde, hiç şüphe yok ki bir yandan akademik camia, diğer yandan da şehrin ilim havasına kendilerinden çok şeyler katan Halis Emek, Osman Bektaş, Yunus Kaya, Taşkesenli Mazhar Hoca, Naim Gölleroğlu (Naim Hoca) gibi müftü ve hoca efendiler, değerli pek çok ilim adamı ve sâhib-i irfan mevcut idi. Bu muhterem zevatın her birisi için ayrı çalışmalar yapılsa, makaleler hatta kitaplar yazılsa sezadır... Bu alim ve saygın zevat, bir taraftan şehirde diğer taraftan ise Üniversite kampüsü içinde müessir olan yıldızlar, hatta yıldız kümeleri misali gibiydiler; çünkü, bir talih eseri onları gören öğrenci ya da akademisyen, derhal davranış modunu gözden geçirir, kendisini kemale erdireceğini düşündüğü bir ruh hali ve eda ile, ona saygı duruşuna: selama ve hürmet arzına hazırlanır; biraz sonra bir araya geldiklerinde ise, hal hatır-

Prof. Dr. Lütfullah Cebeci

dan sonra, o kısacık an içinde, ilmi ya da irfani ilhamlar alınır telakki edilir.. Ve de, yıldız mesabesindeki o hoca, o ilim ve irfan kaynağı zat iyice uzaklaşmadan, ona arka çevrilip gidilmezdi... Böylesi karizmatik hocaların yanında

abide gibi duran, özgün bir kişilik sahibi, -ki aynı zamanda hafız- bir Nazif Şahinoğlu, kısa süreliğine üniversitede görev yapmış olan İslami Türk Edebiyatı üstadı, Alman bilim adamı Helmut Ritter'in talebesi Ahmet Suphi Furat; İktisat camiasından, genel sosyoloji yanında, özellikle Anadolu Türk İslam kültürü, Alevilik, vb. konulardaki çalışmalarıyla büyük ilgi çeken, özellikle Türkiye'deki Alevilik konusunda ilk saha çalışmalarını başlattığı söylenen bir Aydın Türkdöğen; ülkemizde İbn Haldun üzerine yapılan değerli araştırma ve incelemelerin Erzurum ayağını oluşturmuş, son derece kıvrak ve irdeleyici bir zeka sahibi bir iktisatçı olarak İbrahim Erol Kozak; genç asistan ve öğrencilerin bakışlarını kendisinden alamadığı, ülkemizin yanı sıra Batı'yı da çok iyi ve tahlilî bir şekilde bilen genç bilim adamları yetiştirme çabası içindeki Beşir Atalay; Tıp Fakültesi camiasındansa herkesin sevip saydığı, İslami hassasiyeti ve kendi alanı içinde (Biyokimya) İslam'la (mesela oruçlu kimseyle) alakalı olarak yaptığı çalışmalar, yazdığı makaleler ilgiyle izlenen bir Münip Yeğin, çok değerli talebesi Mustafa Ünal ve diğerleri.. Bunlar, Erzurum semasını süsleyen yıldızlar misali, bakışlarımızı hep kendilerine doğru cezbeden seçkin şahsiyetler idi.. Ayrıca, Üniversite dünyasının kendisini geliştirme, ilim ve irfan ile taçlanma çabasına tanık olunan bu süreç içinde, her biri kendine özgü hususiyetler ve yeteneklerle donanmış olan bu insanlar, bizler için anlamlı ve daha aydınlık bir dünya oluşturma çabası ve mücadelesi içinde yer alıyorlardı...

Galaksiden Güneş sistemine nüzul..

Kendi alanımızda (Tefsir Bilim Dalı) çalışmalar yapan, lisans ve yüksek lisans/doktora düzeylerinde çok değerli hizmetler sunan Sakıp Yıldız, Fahri Gökcan vd. gibi hocalar yanında, o dönem itibarıyla Fakültemizde, özellikle bazı simalar daha yakından tanınmaya ve saygıyla bir kez daha anılmaya seza dırlar diye düşünürüm..

İslami İlimler Fakültesindeki Yıldızlar Geçidi!..

Atatürk Üniversitesi içinde akademik kadrosu, hem sayı hem de nitelik bakımından en güçlü konumda olan fakültelerden birisi de İslami İlimler Fakültesi idi; hatta diyebilirim ki, tüm bilim dalları itibarıyla Fakültemizin o zamanki kadrosu hakkında 'bir yıldızlar galerisi ve geçidi' nitelemesini yapsak, fazla değil, az bile gelir..

Bunlardan özellikle şu isimler, Üniversitemiz için olduğu kadar, bilhassa *İslami İlimler Fakültesi* için bir lokomotif işlevi görmüşler, hatta Atatürk Üniversitesi ve Fakültemizin uluslararası arenaya açılan yüzleri olmuşlardır. İslami İlimler Fakültesi, eğitim kadrolarını teşkil eden çok değerli hocalarının büyük kısmının yurt dışında doktora çalışmalarını yapmış olmaları sebebiyle, akademik ve entelektüel bakımdan zaten

kimi zaman birkaç kişiden fazlasını da görebilirsiniz; akıp giden dünya zamanının bu kesitinde, anlık bir ilim meclisi kurulmuş gibi olur; kimi tebrikâtın sunulduğu yanında, ayak üstü bazı sualler de tevcih edilerek hocadan istifade cihetine gidilir.. İşte bu anları biz, 'ilim ve irfan erbabının etrafında oluşan galaksi kümeleri' deyu isimlendirdik..

Prof. Dr. M. Tayyip Okıç

Medrese dünyasından tulu etmiş yukarda ismi mezkur ulemanın yanı sıra, Akademia'dan bazı isimleri zikretmek gerekirse, Edebiyat Fakültesi camiasından edebiyat dünyasının duayenleri sayılan bir Kaya Bilgegil, edebi tenviratı elan sürmekte olan bir Orhan Okay; yine Doğu dilleri uzmanı ve tefekkür insanı bir

Prof. Dr. Yusuf Ziya Kavakcı

bir tür uluslararası hüviyete sahip gibi duruyordu; çünkü kendilerinden istifade edeceğimiz, her daim kendileriyle yüz yüze geleceğimiz bu hocalar, doktoralarını Fransa'da, İngiltere'de, Almanya'da; Irak'ta, Mısır'da yapmışlardı. Bu uluslararası birikimin yanı sıra, doktorasını Türkiye'de yaptıkları halde, uluslararası yetkinlik ve nüfuza da sahip olan; hele Yusuf Ziya Kavakçı gibi en az üç dört yabancı dil bilen; Ali Şafak gibi keskin bir zeka, ilmi tecessüs ve insani bir sıcaklık taşıyan daha niceleri mevcut idi..

Erzurum'un o soğuk ama aslında gümüş ve nurani ufkuna; kenti sislerin arasından aydınlatmaya çabalayan ayaz yüklü, ama uyarıcı ve diriltici semasına ışık ve sıcaklık vermeye kendilerini adanmış olan bu 'uluslararası düzeydeki ilim adamları' kimler miydi?!

Hepsi de birbirinden üstün, değerli, güven dolu ve adeta kendilerine iltica edilecek bir melce konumundaki bu insanları, aralarında olabilecek bir tefâdüle karşın, hiçbir tefrika ve tefavüt hissine meydan vermeksizin zikretmek gerekirse..

İslami İlimler Fakültesinin üç büyük sütunu: İsmail Cerrahoğlu, Yusuf Ziya Kavakçı ve Ali Şafak

Dualarını, iyi niyet ve ilhamını içsel bir ışık gibi daima yanımda hissettiğim; akademik kariyer basamaklarında tırmanma çabalarım esnasında bile kendimi o babacan, teşvikkar, hayırhah ve cezbedici bakışları karşısında hep tutuklu ve itaatkar, ruhi bir inkiyat ve şükran hisleri içinde emre müheyya bir öğrenci gibi hissettiğim; bizden beklentisine karşı görevimi yapabilmiş olma duygusuyla hep 'Daha çok, daha çok!' diye kendimi kamçılıdığım; muhterem insan Tayyib Okıç Hocamızın büyük hatırası ve tefsir ilminin Türkiye'deki büyük rehberi ve duayeni Hocam İsmail Cerrahoğlu'ndan sonra, beni en çok cezbeden, hayran bırakan; aynı zamanda o ilmi mehabet ve celadetiyle de kimi zaman haşşyetlere sevk eden, meç-

Doç. Dr. Ruhi Özcan

hul istikbal içinde kendim için derin arayışların peşine takan ve yönlendiren kişi kesinlikle Yusuf Ziya Kavakçı hoca idi.. Fıkıh tarihine olan itilâi kadar klasik metinlere vukûfiyeti, aynı zamanda da teşviki ve sarıp sarmalayan eğitsel tavrı da biz asistanlar için olduğu kadar talebe üzerinde de derin izler bırakıyor; deyim yerindeyse, geleceğin araştırmacıları için, aralarında vücut bulmuş bir kudve / model ve örnek mertebesini ihraz ediyordu..

Hocamızın, gerek Batı gerekse Doğu dillerine olan vukufiyeti ile bunlara olan teşviki yanında, alanlarında meşhur fıkıhçı ve tarihçiler hakkındaki o coşkulu anlatımları, çoğu zaman, bulunduğu mekandan dışarı taşıyor, fakültenin tüm salonlarını manevi ve ilmi bir ilham esintisi gibi dolaşılıyor, kulaklarda ve kalplerde silinmez akisler bırakıyordu.. Bilhassa hiç duraksamsızın ve tüm içtenliğiyle, öğrencinin ta gözünün içine bakarak tavsiyelerde bulunması, muhatabını, sesi ve gözleriyle kuşatması kadar ruhuyla da karşındakini sarıp sarmalaması, kişide geleceğe dair ümitleri hep güçlendiriyor, kendisine olan güven duygusunu perçinliyordu.. Şu an dahi onu, tüm vücudunu bir dil unsuru haline getirip de vecit halinde ve coşkuyla, bizlere, *Die Siyâqat-Schrift in der türkischen Finanzverwaltung* (Budapest 1955) adlı iki ciltlik eseri, sunulan belgelerin çeşitliliği, okumalardaki

Prof. Dr. Orhan Okay

maharet ve ilmî açıklamalardaki derinlik bakımından benzerlerinin en iyisi olduğu ifade edilen (Geze, David, "FEKETE", Diyanet İslam Ansiklopedisi, XII/33) o ünlü Macar alimi Lajos FEKETE (1891-1969)'den hararet ve coşkuyla bilmeyorum kaçınıcı kez söz ederkenki haliyle hatırlıyor, onu büyük bir hürmet, medyüniyet ve özlem hissi içinde bir kez daha anıyorum.. Fakülteye asistan olarak girdiğim sınavda jüri üyesi olmasının ayrıcalığı bir yana, onun, Doktora tez çalışmamı yaptığım sırada, orta büyüklükteki Almanca bir kitabı, simultane tercüme ederek bana yazdırmış olması da, *Kur'an'da Günah Kavramı* başlıklı doktora tezimin en özel yanını oluşturur. Erzurum için olduğu gibi tüm Türkiye için de emsalsiz bir örnek oluşturan, İslami ilimlerde müstesna bir müşevvik ve motor güç konumunda bulunan bu büyük insanın, o günün bir takım olumsuzlukları sebebiyle Üniversiteden ayrılması, bu güne değin hala telafi edilemediğini düşündüğüm büyük bir boşluk meydana getirmiş, bizleri o, büyük bir okyanus içinde adeta yetim bırakmıştır..

Fıkıh ile açtığımız faslı sürdürürken, bizlerde olumlu etkiler oluşturan şu iki ismi de özellikle anmam gerekiyor: Ali Şafak ve Ruhi Özcan..

Ali Şafak, yüzüne akseden o samimi, dürüst, daima ilgili ve hep sıcak tavrı yanında, son derece çalışkan; ele aldığı her konuda, özellikle dersleri söz konusuysa çok titiz, hazırlıklı ve disiplinli olmasıyla sizi mutlaka kendisine cezbederdi. Sizin ona yönelmenize gerek kalmaksızın o doğrudan size teveccüh eder; samimi bir şekilde sizinle konuşurken, sahip olduğu ilmi birikim ve akademik geçmişine karşın, sizde adeta son derece mütecessis bir yüksek lisans öğrencisi olduğu şeklinde bir intibai uyandırır. Hatta kendisinin, ticaret becerisiyle maruf olan Kayseri'den olmasına bakarak, -aman Lütfullah Cebeci kardeşim duymasın!- buradan böyle çalışkan, çok meraklı, kendisini hep geliştiren bilim adamlarının çıkmasına taaccüp etmekten kendinizi alamazdınız... Son derece titiz ve disiplinli olduğunu belirttiğimiz hocamız derslere hep, içi hep kitap dolu olan o kocaman, çitçitli çantasıyla girer; derslerden sonra ise kendisinde asla bir yorgunluk belirtisi göremezdiniz.. Aynı şekilde, Fakülteye asistan olarak giriş sınavında sözlü sınav jürimde üye olmasından büyük onur duyduğum bu hocamız, daha sonraları da son derece önemli kurumlarda önemli hizmetler vermeyi sürdürmüş, İslam Hukuku'nun yanı sıra, Modern Hukuk, Karşılaştırmalı Hukuk, İş Hukuku vb. alanında da çok değerli hizmetler sunmuştur..

Aziz okuyucular!

Şu anda artık *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 'nereye?' (Quo vadis)* silkinde dahil olmuş ve meçhul güzergahında yol almakta olan birisi sıfatıyla itiraf etmeliyim ki, üniversiteye intisap ettiğimiz o yıllarda,

Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi efsane hocalar ocağı ve otağıydı; burada hizmet vermiş her bir hocanın, bu naçiz kalemin satırlarını aşan destansı hayatları, bir yaşam ve akademik öyküleri vardı çünkü!..

Yalnız bir yıldız: Ruhi Özcan..

Ruhi Özcan hoca da işte, öğrenci üzerinde müessir olan simge şahsiyetlerden birisiydi.. Yüksek tahsilini Bağdat'ta, meşhur fıkıh üstadı Abdülkerim Zeydan'dan tamamladıktan sonra Fakültemize gelmiş; çok kısa zamanda, o dikkat çekici ve göz alıcı yaşam tarzı ve ahlakı, son derece yoğun ve kesintisiz çalışma alışkanlığı; hatta her şeyinde etkin olduğu gözlemlenen sade ve ilkeli yaşamıyla, fakültenin sevgilisi olmuştu. O, çok müstesna ve seçkin kişiliği içinde, sahip olduğu derin ilmi ve fıkhi, hatta dilbilimsel birikimi gizleyen tevazu ve alçakgönüllülüğüyle, başkaları hakkında kullandığı 'efendi' sözcüğüne de çok derin bir saygı boyutu ekleyerek yaptığı konuşmalar, özellikle öğrencileri, ayrıca biz asistanlar tarafından pür dikkat dinleniyor; o, zihinleri ve kalpleri aydınlatan bir guru gibi, kalabalığın içinde ışıldıyordu.. Sözüne başlarken kullandığı '*azizim*' kelimesi, daha konuşmanın başında sizi sarıp sarmalıyor, ilmi bir ortamda bulunmanın gerektirdiği vakar ve sükunet havası, birden dostluk, ağabeylik ve ünsiyet dalgalarıyla hiç ummadığınız yapıcı ve yaratıcı bir havaya bürünüyor.. İçinde bulunduğu kurum içi bir takım sıkıntılar sebebiyle kendisinden yeterince yararlanamadığımızı düşündüğüm hocamız, geriye, akademik çalışmalarının yanı sıra başka eserler de bırakmıştır. Onun *Vahiy Kültürü* isimli mütevazı kitabı, genç üniversiteliler için bir el kitabı işlevi görürken, hocamızın özellikle Atatürk Üniversitesi camiiindeki hutbeleri gündem belirleyen, Üniversite gençliğinin olduğu kadar tüm Erzurumluların da hafızasına nakışlar misali derç olunan bir tesir icra ediyordu.

1985 yılındaki umre yolculuğumuz esnasında Bağdat'ta görmek ve elini öpmek nasip olan hocası Abdülkerim Zeydan'ın *el-Veciz fi Usulil'i-Fikh* adlı kitabı Fakültede uzun yıllar usul metni olarak takip edilmiş; daha sonra da bizzat Ruhi Özcan hocamız tarafından Türkçeye kazandırılmıştır; kendisinin o hususi transkripsiyon uygulaması eşliğinde... 1985 yılındaki mezkur umre yolculuğumuz, benim için onu tanıma, hatta ona olan hayranlığımı arttırma bakımından çok müstesna bir zaman dilimini temsil eder.. Şöyle ki; tüm Arap ülkelerini kapsayan ve bir ay süren gezimiz sırasında onun sükûneti, yardımseverlik hissi ve fedakârlığı, beklentisiz ve sade hayat anlayışı ilh. benim için etkisi hep devam eden özel çok

müstesna anları imlemektedir.. Yemek yeme saatlerinde herkesi bir telaş havası sarıverirken, onun, çoğunlukla, ekmeğini saf zeytin yağına batırarak kifafı nefis yapması; yemek olgusunu hayatında son sıralara bırakmış olması, gözümünden silinmeyen sahnelerdendir.. Ve en önemlisi, uzun yıllar Bağdat'ta kaldığı, hatta radyoda spikerlik yapmış olduğu bilinen hocamızın, fasih Arapça yanında pek çok mahalli Arap lehçelerine olan vukûfiyeti, bunları son derece akıcı bir şekilde konuşması bizleri hayran bıraktığı gibi, çoğu vakit de, eşlik eden bir utanma hissiyle birlikte, bizi şaşkına çevirirdi...

Hocamızın, isimleri sırasıyla *Abdullah*, *Abdurrahman* ve *Abdurrahim* olan üç oğlu vardı... Muttali olduğumuz kadarıyla, çocuklarını daimi olarak vahiy ve Kur'an kültürüyle bir temas halinde tutmak için, lojmanının tüm odalarına ses kablosu çekmiş, böylece her yere hoparlör koymuş idi. Teknik ve elektrik elektronik işlerinde de mahir olduğunu duyduğumuz hocamız Ruhi Özcan böylece çocuklarına, evin içinde her yerde *Abdussamet'i*, *Mustafa İsmail'i*, *Sıddık Minşâvî'yi* ilh. dinletebiliyordu. Öte yandan Ruhi hocamızın, besmele ruhunu çocuklarının ruhuna kazımak ve bir içkinlik oluşturmak istercesine, üç çocuğuna sırasıyla

Abdullah, Abdurrahman ve Abdurrahim isimlerini koşmuş olması da, bizce anılmaya değer bir hassasiyetin göstergesidir..

Yazımızın bu bölümünü İslam Hukuku ile bitirirken, Zahid Aksu'dan da bahsetmemiz yerinde olacaktır. Doktorasını Paris'te yaptığını bildiğimiz Zahid Aksu hoca, bir müftü evladı olmanın da kendisine kazandırmış olduğu dini ve hukuki birikiminin yanı sıra, Batı'yı da görmüş ve tanımış bir hukukçu olarak, geleceği bu güne ve çağımıza taşıma çabası içinde, yeni yaklaşımlar sunmaya çalışan; problematik hukuk meselelerini çözüme kavuşturma gayreti ve hamiyeti içinde bulunan bir alim idi.. Bu itibarla bizlere zaman zaman, gerek Kur'an'dan gerekse hakim fıkhi görüşlerden yola çıkarak, sorular yöneltir; bu konudaki görüş ve düşüncelerimizi öğrenmeyi amaçlardı.

Erzurum göğünün yıldızları saymakla bitmez ve bitmeyecektir de. Müteakip bölümlerde, inşallah, ışıkları ve sıcaklıkları bizlere ulaşmaya devam eden diğer hocalarımızı anlatmayı sürdüreceğiz...

RUBAİLER

kırk yıl öncelerden

**Kışner yağız at,
duyduğumuz nal sesidir;
Tebrizkapı'dan Mumcu'ya
bir yolcu gelir.
Ey çizgi çekenler
benim ilk gençliğime,
Söyler misiniz,
nerde o faytonlu şehir?**

bin bir hatim

YRD. DOÇ.
TACETTİN ŞİMŞEK

**Gök kubbeye ağıdı gitti
canlar şimdi,
Her can
bu asil çağrıyla anlar şimdi.
Şehrin duru göklerinde
yıldız yıldız
Bin bir hatimin duası
çınlar şimdi.**

Şehrin Hafızasını Canlı Tutmak ve Geleceğe Taşımak: Erzurum'daki Bazı İsimlerin Yaşatılması Üzerine

Prof. Dr. Yavuz ASLAN

Her şehrin kendine has bir kimliği vardır. Bu kimlik yalnız onun caddeleri, parkları, büyük alışveriş merkezleri, gelişmiş eğitim kurumları vs. ile oluşmaz. Şehirler geçmiş soyut ve somut kültürel değerlerini geleceğe aktarabildiği ölçüde kendine özel bir kimliğe ulaşabilirler. Bu kimliği oluşturan maddi ve manevi unsurları günümüze ve geleceğe aktarmak, o şehrin yönetici kadrolarının bir görevi olmasının yanı sıra o şehirde yaşayan herkesin sorumluluğudur. Gelecek nesiller, geçmiş ve bugünden onlara ulaştırabildiğimiz maddi ve manevi değerlerle, kendi özlerini idrak edecek, kimlikleri ile bütünleşecek ve şehirler kimliklerini korurken onlar da kendi kimliklerini şehrin kimliği ile kaynaştıracaklardır.

Özellikle şehirlerin yönetici ve aydınlarının kendi şehirlerine karşı olan sorumluluk duygularının gereği olarak geçmişte kalmış, geçmişten bugüne ulaşmış ve günümüzde var olan o şehrin kültürel değerlerini geleceğe ulaştırmak ve onları kayıta almak gibi doğal görev ve yükümlülükleri bulunmaktadır.

İşte bu sorumluluk ve bilinçle doğduğum ve yaşadığım şehir olan Erzurum'un geçmişte kalmış ve unutulmuş bazı özelliklerini "Erzurum"la paylaşmak, hatırlatmak ve şehrin belleğine katkıda bulunmak amacıyla aşağıdaki makaleyi kaleme alıyorum.

Bilindiği gibi Erzurum Milli Mücadele Tarihimizde oldukça önemli merkezlerden birisidir. I. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan iki yıllık işgal ve akabinde Ermeni çetelerinin katliamları henüz taze iken Osmanlı Devleti'nin imzalamak zorunda kaldığı Mondros Mütarekesi ile ülkenin dört bir yanı işgal edilmeye başlanmıştır. İşgal acısı ve tehlikesini çok yakından bilen Erzurum ahalisi ülkenin işgaline sessiz kalmamış ve yurdun herhangi bölgesinin işgalini Erzurum'un işgali gibi telakki etmiştir. Nitekim 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgali çeşitli ajanslardan ve resmi kanallardan haber alınır alınmaz Erzurum halkı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti öncülüğünde harekete geçmiş ve 18 Mayıs'ta Hükümet Konağı önünde bir

miting düzenleyerek, bu işgali asla kabul etmeyeceklerini haykırarak, ABD Başkanı Wilson'a ve diğer İtilaf Devletleri temsilcilerine protesto telgrafları göndermişlerdi¹.

Erzurum halkı ülkenin çeşitli bölgelerinin işgalini çok yakından takip etti. Erzurum'da çıkan ve Erzurum halkının düşüncelerine tercüman olan Albayrak gazetesi "**Vilâyat-ı Şarkıye Ermenistan Olamaz!**" ve "**Türk Varlığından Ayrılık Kabul Etmeyen Vatan Bucaklarından: İzmir, Adana, Maraş, Urfa, Ayıntab**"

özdeyişlerini hemen her nüshasında kullanırken² işgale uğrayan her vatan köşesinin sıkıntılarını kendi derdi olarak gördü. Bir taraftan Elviye-i Selase (Kars, Ardahan, Batum)'deki Ermeni katliamlarını dile getirerek, burada yaşayan Türklerin haklarını savundu ve halkı uyararak onları büyüyen tehlikeler karşısında birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmeye teşvik etti, diğer taraftan İzmir, Adana, Urfa, Maraş, Antep ve Aydın'ın işgalleri karşısında en büyük tepkiyi gösterdi. Devamlı olarak manşetten aşağıdaki sloganı kullandı:

*"Vatan tûbasında mukaddes bir dal
Şarkî Anadolu, İslam ocağı,
Ellere verilmez canan kucağı.
Adana, Urfa'yı unutmak muhal,
Hatırdan çıkar mı Maraş illeri."*³

Bu sloganda 116. sayıdan itibaren işgalden kurtulan Maraş'ın yerini Aydın aldı⁴. Çünkü Erzurum halkının ve onun sözcüsü Albayrak gazetesinin davası bütün vatandı. Mücadelesini, Türkiye'nin birliği ve bütünlüğünü savunmak ve işgaller karşısında Türk milletini uyarmak üzerine yapmaktaydı.

Milli Mücadele boyunca Erzurum halkı işgalleri protesto etmeyi sürdürdü ve her işgal edilen Türk toprağının acısını yüreğinde derinden yaşadı. İzmir, Aydın, Maraş, Adana, Urfa vs. yerlerin işgalleri sadece protesto edilmekle yetinilmedi, bu olayların canlı tutulması ve unutulmaması için özel çaba gösterildi.

Bu anlamda Erzurum Vilayet İdare Meclisi 15. Kolordu Komutanlığının teklifi ile toplanarak, işgal edilen şehirlerin hatıralarının "*ezhan-ı millide ebediyen muhafazasını*" sağlamak için; Erzurum'un mesire alanlarından olan **Köşk Bahçesi**'nin adının "**Aydın Bahçesi**" ve **İbret Yeri olan Belediye Bahçesi**'nin adının ise "**Maraş Bahçesi**" olmasını ve ayrıca Ilıca kaplıcalarından "harreti haiz" olanının "**Maraş**", diğerinin ise "**Aydın Ilıcası**" olarak adlandırılmasını kabul etti. Yani **Şubat 1920** tarihinde Erzurum'da İl İdare Meclisinin aldığı bu kararla işgal altında bulunan Türk vatanının mümtaz şehirlerinden Aydın ve Maraş'ın isimleri Erzurum'da bahçe ve kaplıcalara verilerek genelde Türk milletinin özelde ise Erzurum halkının zihninde ebedileştiriliyordu.

Ayrıca Albayrak gazetesi işgallere tepki olarak gazetenin çıkış yeri olan Erzurum'u "Yüce Yurt" olarak adlandırmış ve 78. sayıdan kapanıncaya kadar Erzurum için "**Yüce Yurt**" vasıflandırmasını yapmıştır.⁵

Bunların dışında yukarıda adı geçen "**İbret Yeri**" ismi de çok önemlidir ve yaşatılmalıdır. 3 Ocak 1920 Cuma günü 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın teklif ve yardımları ile Erzurum Millet Bahçesi'ndeki gazino, tiyatro haline getirilmiş ve İbret Yeri olarak adlandırılmıştır⁶. Burada ilk olarak "Erzurum'da Ermeni Faciaları" isimli drama sahnelenmiş, daha sonraları Antep, Maraş mücadeleleri ve İstanbul işgal felaketini konu alan piyesler sahneye konularak Erzurum halkının milli duygularına tercüman olunmuştur.

Bir diğer konu da Kavak Kapısı ile ilgilidir. Erzurum şehrinin dışa açılan kapılarından İstanbul, Harput ve Kars Kapıları buralardan çıkıldıktan sonra gidilecek şehirleri izafeten isimlendirilmiştir. Ancak Kavak Kapı'nın adlandırılmasında böyle bir gaye veya başka bir sebep görülmediğinden 15. Kolordu Komutanlığının konuya dikkat çekmesi üzerine Kavak Kapısı'na "**Ardahan Kapısı**" ismi verilmesi uygun görülmüştür⁷.

Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar çerçevesinde "Ya istiklal, ya ölüm!" parolası ile verilen büyük mücadele sonucunda vatanın birçok köşesi işgallerden kurtarıldı. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruldu ve milletin istiklali sağlandı. Bu mutlu sonuca çok büyük acılar

çekilerek, binlerce can verilerek ve çok büyük bedeller ödenerek kavuşuldu.

Bu durumun idrak edilmesi ve hatırdaki tutulması Türk milletinin geleceği açısından oldukça önemlidir. O günleri unutturmamak, yaşanan acı ve felaketleri gelecek nesillerimizin zihninde canlı tutmak her Türk vatandaşının özellikle Türk tarihçilerinin en kutsal görevlerindedir. Büyük Türk devlet adamı, şair ve yazarı olan, işgal günlerinde Fransız Generali Franchet d'Espèrey'in İstanbul'a bir fatih edası ile girmesini Hadisat gazetesindeki "Kara Gün" yazısı⁸ ile çok sert bir şekilde eleştiren Süleyman Nazif, daha sonraki yıllarda bir gazetede yayımlanan röportajında; İstanbul'un işgal yıllarında çekmiş olduğu acıları, yaşamış olduğu felaketleri Türk halkının gelecek nesillerine aktarmayan, Türk gençlerini bilinçlendirmeyen Türk tarihçilerinin "Tarih Mahkemesi"nde yargılanarak idam edilmesi gerektiğini söylemişti.

Bu bilinçle bir Türk tarihçisi ve her vatan meselesinin kalbi olan Yüce Yurt Erzurum'un bir evladı olarak, 1920'de Erzurum Vilayeti İdare Meclisinin aldığı kararların bugün hayata geçirilmesi ve yukarıda belirtmiş olduğum diğer isimlerin de yaşatılmasının şehrimizin hafızası ve kimliği açısından çok önemli olduğu kanaatini taşımaktayım. Bütün Erzurumluların da destekleyeceği umuduyla aşağıdaki tekliflerimi başta Erzurum Valiliği, Erzurum Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü olmak üzere Erzurum'un yönetici ve ilgililerinin dikkatine saygıyla sunuyorum:

Köşk Aile Çay Bahçesi'nin adının "**Aydın Köşk Aile Çay Bahçesi**" olarak değiştirilmesi.

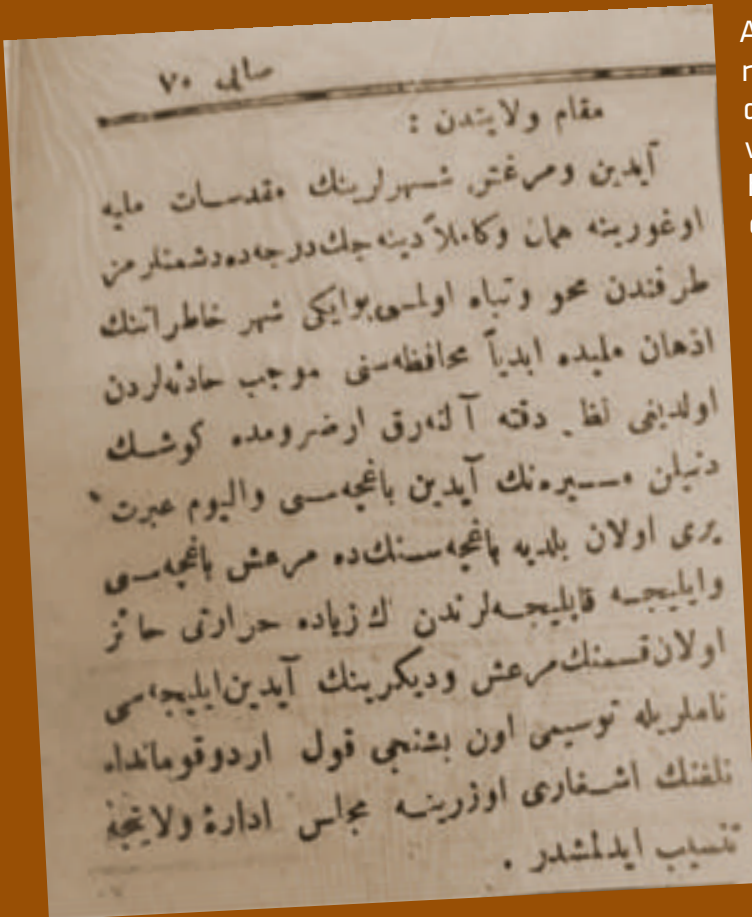
Bugün artık mevcut olmayan "İbret Yeri olan Belediye Bahçesi"nin anısına Erzurum'daki parklardan birisinin "**Maraş Bahçesi**" olarak adlandırılması.

Aziziye Belediyesine ait olan Ilıca Kaplıcalarından "harreti haiz"(daha sıcak) olanının "**Maraş Ilıcası**", diğerinin ise "**Aydın Ilıcası**" olarak isimlendirilmesi.

"**Yüce Yurt**" kavramının canlı tutulması ve gelecek nesillere aktarılması için Atatürk Üniversitesi Kampüsü'nün "**Atatürk Üniversitesi Yüce Yurt Kampüsü**" olarak isimlendirilmesi.

Birkaç ay önce yanan Erzurum Devlet Tiyatrosu binasının yerine yapılacak olan yeni tiyatro binasının isminin "**İbret Yeri**" olarak belirlenmesi.

Uzun süredir kullanılan **Kavak Kapısı** adının Erzurum halkının belleğine yerleşmiş olmasından dolayı bu adın değiştirilmesine olumlu bakmamakla birlikte, **Ardahan Kapısı** adının da bir şekilde yaşatılması.

Makamı Vilayetten

Aydın ve Maraş şehirlerinin mukaddesât-ı milliye uğruna hemen ve kâmilen denecek derecede düşmanlarımız tarafından mahv ve tebâh olması bu iki şehir hâtırâtının ez-hân-ı millîde ebediyen muhafazasını mûcib hadiselerden olduğu nazar-ı dikkate alınarak Erzurum'da Köşk denilen mesirenin Aydın Bahçesi ve elyevm İbret Yeri olan Belediye Bahçesi'nin de Maraş Bahçesi ve Ilıca kaplıcalarından en ziyade harâreti hâiz olan kısmının Maraş ve diğerinin Aydın ılıcası nâmlarıyla tevsimi Onbeşinci Kolordu Kumandanlığının iş'ârı üzerine Meclis-i İdâre-i Vilayetçe tensip edilmiştir.

*Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Başkanı

- 1 Erzurum'da İzmir'in işgali üzerine yapılan protesto mitingi hakkında bkz. Kâzım Karabekir, İstiklal Harbimiz, İstanbul, 1990; Bekir Sıtkı Baykal, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki tepkileri", Belleten, XXXIII/132, (1969), 536-537; Fahrettin Kirzioğlu, Bütünüyle Erzurum Kongresi, Ankara, 1993; Selvi, Milli Mücadele'de Erzurum, Ankara, 2000
- 2 Albayrak, 8 Ağustos 1335(1919)
- 3 Albayrak, 2 Teşrin-i Sani 1335(Kasım 1919)
- 4 Albayrak, 1 Teşrin-i Sani 1336(Kasım 1920)
- 5 Albayrak, 22 Mart 1336(1920)
- 6 Albayrak, 29 Kanun-ı Sani 1336(Ocak 1920)
- 7 Albayrak, 11 Eylül 1335(1919)
- 8 Hadisat, 9 Şubat 1919.

BİTMEYEN SEVDA

MAVİ BEYAZ

ERZURUM'UN SPOR TARİHİ

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Erzurum'da Spor

Prof. Dr. Murat KÜÇÜKÜĞURLU

1. Milli Mücadele Dönemi

I. Dünya Savaşı öncesinde şehirdeki bazı okulların öğrencilerine yönelik bazı faaliyetleri ve savaş sırasında gerçekleşen askeri amaçlı etkinlikler bir kenara bırakılırsa, Erzurum'da spor faaliyetlerinin modern anlamda başladığı ve yaygınlaştığı dönem Milli Mücadele yıllarıdır. Bunu, üstün gayretleri ile sağlayan kişi ise Kazım Karabekir Paşa'dır.

Kazım Karabekir Paşa, I. Dünya Savaşı'nı Türkler adına sona erdiren Mondros Ateşkes Antlaşması'yla orduların dağıtılması sürecinde, Erzurum'daki 15. Kolordu'nun başında bulunmuş ve emrindeki birlikleri düzenli bir halde tutmak için elinden geleni yapmıştı. Milli Mücadele başlarken, Anadolu'daki tek düzenli ordu, Kazım Karabekir Paşa'nın ordu-suydu. Bu ordu ile doğuda Ermenilere karşı önemli başarılar sağlayan Karabekir Paşa, asıl zaferin eğitim ve kültür alanında kazanılması gerektiğine inanmıştı. Bu amaçla, halkın eğitim ve bilgi seviyesini yükseltmek için elinden geleni yaptı. Özellikle çok sayıdaki öksüz çocuğu toplayıp, onlara modern bir eğitim vermeye çalıştı. Bunlara "Çocuklar Ordu-su" ismini verdi. Bu çocukları çeşitli isimlerle açtığı okullarda modern eğitimle tanıştırdı.¹

Kazım Karabekir Paşa, çocukları çeşitli açılardan yetiştirirken, onların beden sağlığını da dikkate almıştı. Beden eğitimleri için öncelikle spor faaliyetlerinin yapılacağı alan ve meydanları tanzim etti. Bu spor alanları sadece öğrenciler değil, asker ve halk için de hazırlanmıştı. Karabekir'in spor konusunda halka toplu bir bilinç kazandırmak istediği anlaşılmaktadır.² Geleneksel sporlarla modern

فوتبولک مقناطیسی
منصورى : ع . عیف
فاز بنیهدن علامه‌الدین بک طوب سورهدرکن

مغاطسرای سابقه‌سی بیکرجه نماشا کر آرمسند نهاییکندی
تفصیلات ورسایری بو صایی مزوددر .
نسخه‌سی (۵) غروشدر .

sporların aynı anda ve bir bütün olarak, şenlikler ve eğlencelerle birlikte yaygınlaştırılması bu dönemde oldu. Geleneksel sporlardan atlı cirit, güreş, at yarışları, binicilik ve avlanma, modern sporlardan jimnastik, izcilik, atıcılık, eskrim, atletizm, kayak, paten, futbol, bisiklet ve su sporları en başta yapılan faaliyetler arasındadır.³

Kazım Karabekir Paşa, özellikle Kars Kapısı'nda hazırladığı spor alanında her hafta Cuma günleri kolordu öğrencilerinin tamamının katılımıyla çeşitli müsamereler ve spor gösterileri yaptırmaktaydı. İlbaharda ise bütün halkın ve yabancı temsilcilerin de katıldığı İdman ve Atış Bayramları düzenliyordu. 30 Haziran 1919'da Kars Kapısı meydanında kutlanan İdman Bayramı'nda, o sırada toplantı halinde bulunan Erzurum Kongresi heyeti ile birlikte İngiliz, Amerikalı ve Rus subaylar da hazır bulunmuşlardı. Sonraki haftalarda da her Cuma günü aynı yerde spor etkinlikleri yapılmaya devam etti.⁴

Kars Kapısı'ndaki meydanda Erzurum gençleri, eskiden beri her Cuma günü cirit oynardı. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış kutlamalarının yapıldığı şenliklerde Erzurum gençleriyle birlikte yaşlılar da cirit oyunu oynamışlardı.⁵ Yine bu şenlikler esnasında futbol müsabakaları da yapılmıştı.

Erzurum'da usulüne uygun at yarışları, ilk defa Kazım Karabekir Paşa tarafından yaptırılmıştı. Karabekir Paşa, bu yarışları teşvik etmek için maiyetiyle birlikte yarışlarda hazır bulunmuş ve bunların her yıl düzenli olarak yapılmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almıştı.⁶

Sonbahar ve ilkbaharda yapılan at yarışları, at ırkının korunması, asker ve sivil kaynaşması bakımından son derece önemliydi. Erzurum'da 15 Ekim 1921 tarihinde şehit yavruları menfaatine düzenlenen at yarışları bu faaliyetlerin başlangıcını oluşturdu.⁷ Yarışlar hakkında dönemin gazetelerinden Varlık Gazetesi'nde çıkan bir makalede şu ifadeler kullanılmıştır:

“Erzurumluların ata merakları herkesçe malumdur. Yüzlerle binlerle insan, kadın erkek, davul zurnalarla tutulan yollardan geçerek Kars Kapısı'ndaki geniş, alabildiğine uzanan cirit meydanında toplanır. Bayırlara çimlere yayılırlar, semaverler kurulur, oyunlar oynanır, çalgılar çalınır ve gün orada geçer... Yarışlara Erzurumluların fevkalade rağbeti, ata olan merakları kadar, toplu yaşanacak bir güne olan hasretlerindedir.”⁸

Yukarıda belirtildiği üzere, Karabekir Paşa'nın öncülük ettiği spor dalları bunlarla sınırlı değildi. Modern ve geleneksel onlarca spor dalında faaliyet gösteren

Karabekir'in Çocuklar Ordusu, önemli bir boşluğu doldurmaktaydı. Bütünsel eğitim çerçevesinde spor faaliyetlerini yeni bir nesli yetiştirmede kullanan Karabekir, düzenlediği etkinliklere davet ettiği yerli ve yabancı misafirlerin huzurunda Türk gençliğine imkan verildiği zaman neler yapabileceğini göstermişti. Kazım Karabekir ve Çocuklar Ordusu sayesinde, Milli Mücadele döneminde ülkede en yoğun ve kapsamlı spor faaliyetleri Doğu Cephesi'nde gerçekleştirilmiş oldu.⁹

2. Geleneksel Sporlar

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Erzurum'daki spor faaliyetleri, tamamen şahsi çabalarla ortaya çıkmış olup kurumsallaşmış değildi. Spor teşvik edici ve destekleyici kurumların bulunmaması, spor aletleri ve malzemeleri konusunda çekilen sıkıntı ve saha yokluğu, bunun en önemli nedenleriydi. Tam da bu tarihlerde Kazım Karabekir'in bölgeden ayrılması, Erzurum için bir talihsizlik olmuştu. Erzurum Lisesi ve Muallim Mektebi gibi okulların bünyesinde kurulan düzensiz futbol takımları yanında, ata sporu güreş, avcılık, atıcılık ve cirit oyunları eskiden olduğu gibi varlıklarını devam ettiriyordu. 1930'ların ortalarına kadar düzenli bir hale sokulamayan bu spor kolları, iklim dolayısıyla belirli ve kısa bir sürede yapılıyordu. İlbaharın başlamasıyla cirit ve güreş oyunları başlardı. Cirit oyunu 6 hafta boyunca devam etmekteydi. Hafta sonları yapılan bu tür oyunlar, şehirde önemli bir hareketlenmeye neden olmaktaydı.¹⁰

Yine bu tarihlerde yapılan sonbahar at koşularında, değişik eğlence ve müsabakalar da düzenlenmekteydi. Örneğin, 9. Kolordu ve Erzurum Valiliği'nin destekleriyle 26 Eylül 1924'te yapılması planlanan Erzurum Sonbahar Koşusu için şöyle bir program hazırlanmıştı:

Cumhuriyet At Koşusu, İstiklal At Koşusu, Ordu Zabitane At Koşusu, Büyükbaş Hayvan Bakım ve Besi Müsabakası, Küçükbaş Hayvan Bakım ve Besi Müsabakası, Engelli Yaya Koşusu, Düz Yaya Koşusu, Çuval Yarışı, Baş Pehlivan Güreş Müsabakası, Orta Pehlivan Güreş Müsabakası, Bisiklet Yarışı, Merkep Yarışı.¹¹

Fakat bu kısmi canlılık fazla uzun sürmemişti. 1925 yılında yaşanan Şapka Hadisesi ve Şeyh Sait İsyanı gibi istenmeyen olaylar, ardından yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, bölgeyi büyük bir sessizliğe gömmüştü. Bu süreçte cirit ve güreş gibi geleneksel sporlar kuralsız ve düzensiz bir şekilde devam etti. Bazı meraklılarının gayretleri ve şahsi teşebbüslerle oynanan bu iki oyun, mahalli adetlerin hüküm sürdüğü beden hareketlerinden ibaretti. Güreş

müسابakaları Kars Kapı'daki cirit sahası civarında ve Gazi İlkokulu bahçesi ve demiryolu istasyonu civarında yapılmaktaydı. Cirit oyunu ise eskiden beri Kars Kapısı'nın hemen iç kısmındaki meydana yapılıyordu. Mayıs ayının başlarından Teşrinlere (Ekim-Kasım) kadar devam eden cirit oyunu Cuma günleri oynanırdı.¹²

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Erzurum Lisesi'nde Jimnastik Bayramı

1930'ların ortalarına gelindiğinde cirit ve güreş, neredeyse unutulacak hale gelmişti.¹³

Cumhuriyet'in ilk yıllarında üzerinde en fazla durulan spor, mülki ve askeri makamların himayesindeki binicilikti. Binicilik, esasen halkın yaşam tarzının bir parçasıydı. I. Dünya Savaşı öncesinde özellikle zenginlerin çok güzel ve cins atları vardı. İyi at sahibi olmak adeta zenginlik alameti olarak sayılıyordu. I. Dünya Savaşı her alanda olduğu gibi atçılıkta da büyük bir çöküşe yol açtı. Atlara askeri amaçla el konulması ve diğer nedenler, Erzurum'daki at miktarını düşürdü. Savaştan sonra ise Cumhuriyet idarecileri atçılık ve biniciliği teşvik etmek adına düzenli at yarışları yapılması yönünde sistemli bir çalışma başlattı. Erzurum'da at ırkının geliştirilmesi ve halkın eğlendirilmesi amacıyla, yaz ve sonbahar at yarışları düzenlenmekteydi. Bu yarışlara, bölgenin en hızlı atları getiriliyordu. Dolayısıyla bu yarışlar, şehirler arası bir nitelik taşımaktaydı. Yaz at yarışları Haziran'da başlayıp dört hafta sürmekteydi.¹⁴

Emekli Süvari Yüzbaşı Muhittin Okan, Erzurum Gazetesi'nde yayınlanan "At Atı Geçti" isimli makalesinde, Erzurum'da yapılan at koşuları hakkında ilginç bilgiler vermektedir. Bu makalenin bazı bölümleri şöyledir:

"1937 haziranında 27. Pazar günü başlayan koşularda gördüğüm noksanlar...

Seyircilerin çadırları korkuluklarla yarış mahallinden ayrılması gerekirken, bu yapılmamıştır. Koşular devam ettiği müddetçe hakem heyeti kulede her zaman hazır bulunmamıştır. Ve birbirlerini tanımıyorlardı. Yarış komiserleri de iyi talimat almadıkları için görevlerini yapamadılar. Her dört koşuda hareket

çok intizamsız oldu. Bilhassa birinci koşu başladığı halde hakem heyeti koşunun başladığını çok sonra birisinin ikaz etmesi üzerine öğrendi. Atlılar epeyce koşuktan sonra hakem heyetinden herkes birbirini, koşular başlamış diye ikaz etti...

Bahsi müşterek tedi-yatı da çok kötüydü. Ring mahallinde halkın hücumu atları korkutmuştu. Ringin

kapısı nerede olduğu bir mania ile belirlenmediği için halk, atların yolunu kesmiş ve içeriye girmelerine engel olmuşlardır. Kampana memuru bir bekçi idi. Başka memur gözüküyordu. Kampana da çok bozuktu ve bir müddet sonra topuzu koşturdu. Topuz bir ipe bağlanmıştı. Koşudan hemen bir şey anlamadım desem caizdir. Çünkü her gruptan koşan atın sahibi, jockey kimdir, nereden gelmiştir, kaç yaşında biliyordu...

Koşudan dönüşümde Kars Kapısı'na yaklaştığım zaman, o civarda bir yere semaver kurmuş yaşlı birisi, at üzerinde ve küçük oğlunu tergisine almış ve şemsiyesini açmış olarak giden bir yarış seyircisine sordu: "Oğul ne oldu. Kim kazandı?" Bu zat cevaben: "At atı geçti baba. Hangi at kimin olduğunu anlayamadık" dedi. Eğer ikinci haftada da at atı geçti istifadesiyle yarıştan döneceksek bu yazık olur. Geçen ve bu yıl bu durum aynıdır. İnzibat olmadığı için halkın çoğu ücretsiz girmişti. Nitekim 3. koşuda bir doru hayvan, koşu başlarken etrafında gördüğü seyirci atlarının yanına kaçtı ve jockeyini de düşürerek koşudan geri kaldı. Koşu sahasının orta yerinde ve hakem kulesi yanında otlamakta olan siğirler ve dumanı tüten çay semaverleri görülmekte idi. Bu da dünyanın hiçbir koşu sahasında yoktur."¹⁵

3. Modern Sporlar ve İlk Spor Teşekkülleri

Aslına bakılırsa Cumhuriyet'in ilanını takip eden ilk birkaç yılda, şehirde spor ve diğer sosyal faaliyetler için uygun bir ortam vardı. Başta Muallimler Birliği olmak üzere¹⁶ cemiyetler, özellikle öğrenciler ve

gençlere yönelik bazı faaliyetlere girişmişlerdi. İşte böyle bir ortamda Erzurum Lisesi ve Muallim Mektebi tarafından kurulan futbol takımları, başta Kars ve Sarıkamış olmak üzere bölgedeki diğer merkez- lere kadar giderek oralarda maçlar yapmaktaydı.¹⁷ Ayrıca Cuma günleri, Kars Kapısı'ndaki Gümüşlü Kümbet civarında, Zabitan, Lise ve Muallim Mekte- bi'nin oluşturdukları birinci ve ikinci takımlar, karışık bir şekilde futbol oynuyordu. Ancak, şehirde be- lirli ve düzenli takımların olmaması, heyecanı ve seyir zevkini azaltıyor, bu yüzden pek az seyirci maçları takip ediyordu.¹⁸

1928'de Erzurum Lisesi Birinci Futbol Takımı

1928'de Erzurum Lisesi İkinci Futbol Takımı

Erzurum sporundaki bu durgunluğun sebepleri ara- sında, spor faaliyetlerinin yapılabileceği saha ve ka- palı salonların olmaması yer alıyordu. Dönemin be- den terbiyesi muallimlerinden Hayri Ragıp'ın belirt- tiği gibi, Erzurum'da beden terbiyesi için uygun

saha ve salon bulunmadığından, gençler ömürlerini kahve köşelerinde geçiriyordu. Yetkililerin bu konu- ya derhal el atması gerekiyordu.¹⁹

Diğer bir sebep ise teşkilatsızlıktı. Bu dönemde sporla ilgilenenler bir birlik oluşturamadığı gibi, şe- hirdeki yetkililer de bu konuda öncülük yapmıyor- lardı. Mayıs 1927'de çıkan Türk Çocuğu Mecmuası, bu konuyu şöyle dile getirmekteydi:

"Sporun inkişafı için ilgililerinin mutlaka birleşmesi lazımdır. Maalesef bu husus da, henüz diğer birlikler gibi mühmel kalmıştır. Bunu kabahati, gençlerden ziyade muallim ve mürebbiyelerimizdedir. Erzurum

*gençliği, büyükle- rinden hiçbir yar- dım görmediği halde, kendi ken- dilerine bu kadar bir mevcudiyet göstermektedir- ler."*²⁰

Bu dönemde Erzu- rum'da bazı spor teşekkülleri mey- dana getirilmiş olsa da, bunların faaliyetleri ve etki alanları oldukça sı- nırlıydı. Aşağıda bu teşekküller hakkın- da bilgi verilecektir:

1925 yılında, Erzu- rum gençliğinin idman ve spor ihtiyacını karşıla- mak üzere "Spor Yurdu" isminde bir teşkilat ku- rulmuştu. Merkezi Erzurum olan bu teşekkülün gayesi, Erzurum gençliğinin bedeni gelişimini sağlamaktı. Fakat rehbersizlik ve memlekette beden terbiyesi ve sporla alakalı kişilerin çok az olması yüzünden, Spor Yurdu hiçbir faaliyet gös- teremiyordu. Bununla birlikte gençler ümitsizliğe düşmemişlerdi. 1925 yılı başında İstanbul'dan si- pariş edilen spor malzemeleri gelir gelmez faali- yete geçmeye ve teşkilatı büyütme kararı ver- mişlerdi.²¹

Diğer taraftan, 1925'te kurulan ve maddi imkan- sızlıklar altında bazı önemli işler yaptıktan sonra 1931'te kapatılan Erzurum Türk Ocağı, "Azim Spor Kulübü" adında bir spor kulübü kurmuştu. Bu ku- lüp spor alanında çok geri kalmış olan Erzurum gençlerini bir araya toplamaya gayret etti. Kısa sü- rede 100 kadar üye kaydeden kulüp, Türk Ocağı'nın kapatılmasından sonra da hayatını devam ettirme- ye çalışmıştır.²²

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir voleybol müsabakası

SPORUN DEVLET KONTROLÜNE ALINMASI

1935 yılı itibarıyla Erzurum'da spor faaliyetleri istenilen seviyede değildi. Şehirde iki spor kulübü dışında mektep, garnizon, silah tamirhanesi gibi yerlerde birtakım spor teşekkülleri vardı.²⁵ Bu tarihte Erzurum'a gelmiş olan Başvekil İsmet İnönü'ye sunulan rapora göre; uzun

süredir ciddi bir faaliyet olmamasına rağmen, binicilik himaye edildiği gibi, cirit oyununun Sipahi Ocağı ile birlikte teşkilatlandırılmasına çalışılmaktaydı. Şehirde futbol ve jimnastik hareketleri için uygun bir saha yoktu. Bunun için bir yer tespit edilerek krokileri ve planı hazırlanmış ve bu planın tatbiki İmar Birliği²⁶ programına sokulmuştu. Ayrıca İstanbul'dan 250 liralık futbol malzemesi getirilmişti.²⁷

Aynı tarihlerde faaliyete geçen Üçüncü Genel Müfettişlik²⁸ de spor işlerine el atmış; bölgedeki spor faaliyetlerinin organize edilmesi için, müfettişlik emrindeki Yarbay

Cevat Baydar görevlendirilmişti. 1936 yılının başlarında, Genel Müfettiş Tahsin Uzer tarafından bölgedeki il genel meclislerine birer yazı gönderilerek, kış sporlarına önem verilmesi istendi. Yine Uzer tarafından Başbakanlığa gönderilen 3 Şubat 1936 tarihli yazıda, bölgede kayak, atçılık ve cirit teşkilatının kurulabilmesi için merkezden gereken yardımın yapılması istenmiş ve bu istek kabul edilmişti.²⁹

1930'ların ortalarında spora devlet eliyle yeni bir yön verilmek isteniyordu. Bu yıllarda Erzurum'da bulunan Doktor Rasim Adasal, bir makalesinde bölgenin sporla olan alakasını şöyle özetlemişti:

"Aşağı yukarı senenin yarısı şiddetli kışın tazyiki ve bilhassa kar tabakaları altında geçen doğuda ve Erzurum şehrinde hayat çok durgun sayılır. Buralarda bulunmayıp da bütün ömürleri batı kıyılarında geçen vatandaşlar, Erzurum'u kar mevsiminde "kış uykusunda" sanırlar. Soğuğu bir atalet amilli telakki

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Voleybol Müsabakası 1923-24 Erzurum Lisesi İzçileri (En Önde Sağdan Üçüncü Ziya Soylu)

1930'ların ilk yıllarında, Erzurum'da spor faaliyetleriyle uğraşan tek kurum, Sipahi Ocağı'dır.²³ Sipahi Ocağı'ndan önce varlığından bahsettiğimiz Azim Spor Kulübü parti, belediye ve merkezi hükümetten teşvik görmediği için kısa sürede kapanmıştır. Sipahi Ocağı özellikle askeriyenin yardımıyla, 1930-31 döneminde binicilik ve cirit alanlarında faaliyet göstermiş ve Erzurum gençleri bu sporlarla ilgilenmiştir. Aynı tarihlerde Erzurum CHP teşkilatı, idare heyetinde sporla ilgili bir teşekkül oluşturmasına rağmen, hiçbir toplantı yapmamış ve faaliyette bulunmamıştır. Bu nedenle 1931'de Erzurum'a gelmiş olan birkaç Erzurum mebusu, spor teşkilatı için gençlerden oluşan müteşebbis bir heyet kurmuş ve onları faaliyete geçirmişlerdir.²⁴

etmek büyük bir hatadır. Bilakis bu enerjiyi kamçılardan, dolayısıyla insanı daima faaliyette bulandıran bir amildir. Erzurum'a layık olduğu nispette spor hareketleri mevcut değilse, bunu şehre ve iklime atfetmek doğru değildir. Bugüne kadar mahdut birkaç kulüp haricinde esaslı bir mazbut teşkilat olmadığı cihetle, spor mevsimleri biraz sönük geçmiştir. Doğu insanlarını esasen devamlı bir spor halinde bulundurması icap eden sebepler meydandadır. Erzurum gibi kapalı bir şehrin kar mevsiminde erkenden evlerine çekilen mahdut insanların misal almamalıdır. Bilakis şarkta köyler arasında uzun mesafeler ve yüksek dağlar vardır. Buralarda yaşayan insanlar ister istemez tabii ilcalarla çevik olurlar. Bir günde on saatlik mesafe almak mecburiyeti vardır. Bingöl Dağlarının yeşil yaylalarında atlarını şahlandırarak tepelere doğru süren çevik memleket çocuklarının tabii spor hareketlerini hayranlık ve iftiharla müşahede etmiştim. Bu gibi sebeplerle doğuda spor hareketlerinin olmadığını iddia etmek yanlıştır. Ancak bunlara maşeri ve disiplinli bir veche vermek, müteaddit gençleri bir spor mahfeli (bölgesi) etrafında toplamak lazımdır.”³⁰

1. Türk Spor Kurumu Erzurum Teşkilatı'nın Kuruluşu

Nisan 1936'da Ankara'da toplanan Spor Kongresi "Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı"nı ortadan kaldırarak "Türk Spor Kurumu"nu kurdu.³¹ Hemen ardından Türk Spor Kurumu'nun CHP'ye bağlanması kararlaştırıldı. Bu karar Erzurum'da 29 Ekim kutlamalarında ilan edilmiş ve mevcut spor teşekkülleri Halkevinde yapılan törenle CHP'ye bağlanmışlardı.³²

1922'de kuruluş 1936'ya kadar varlığını sürdürmüş olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Erzurum'da teşkilatlanmamıştı.³³ Dolayısıyla spor alanında Erzurum'da teşkilatı kurulan ilk ulusal yapı Türk Spor Kurumu'dur. Belirtilen tarihte Erzurum'da kurulmuş olan Halk Spor, Levent Spor, Erzurum Gücü ve Yüceyurt Spor Kulüpleri temsilcileri 30 Temmuz 1936 tarihinde Erzurum Halkevi'nde toplanarak "Spor Mahfeli/Bölgesi" isimli yapıyı oluşturmuşlardı. Bölge başkanlığına Kurmay Yarbey Cevat Bey getirilmiş ve bu seçimin Türk Spor Kurumu tarafından onaylanması için teşebbüse geçilmişti. Tasdik işi neticelenene kadar, kulüp başkanlarından oluşan geçici bir heyet bölge idarecileri olarak görev yapmıştı. Bu kişiler Erzurum Gücü Başkanı İhsan Yavuzer, Yüceyurt Başkanı Tahsin Tağmaç, Levent Spor Başkanı Arif Öget, Halk Spor Başkanı Musa Ergin idi. Böylece Türk Spor Kurumu'na bağlı Erzurum Bölgesi faaliyete geçmiş oldu.

Geçici heyetin yaptığı ilk iş bölge başkanlığı bayrağını ve rengini tespit etmektir. Bayrakta, beyaz zemin üzerine vişne çürüğü renginde bir yıldız konuldu. İkinci olarak da bölge futbol ve voleybol takımlarının tespitiyle bu takımlara ait spor malzemelerinin alınmasına karar verildi.

Erzurum Spor Bölgesi Kurulurken Kırtasiye Malzemeleri Meşhur İlim Ocağı Tarafından Temin Edilmişti

Böylece devlet, diğer alanlarda olduğu gibi spor konusunda da ipleri eline almıştı. Bu tarihten itibaren bütün spor kulüpleri ve spor faaliyetleri artık devletin kontrolündedir. Bu yeni yapılanmanın Erzurum sporuna önemli etkileri olmuştur. Spor faaliyetleri bu tarihten sonra tam bir disiplin içerisinde yapılmaya başlanmıştır.

Erzurum Lisesi Son Sınıf Öğrencileri Kampta (1928)

2. Erzurum'daki İlk Spor Ajanları

Bu oluşumdan bir müddet sonra, Yarbey Cevat'ın Müfettişlik mıntıkasında spor işlerini yönetmekle görevlendirilmesi üzerine, 22 Mart 1937'de toplanan Erzurum Spor Bölgesi yeni bir seçim yapmış ve Bölge Başkanlığı'na Binbaşı İhsan Yavuzer getirilmişti. Bölgenin asbaşkanı Maarif Müdürü Hamdi Keskin, genel sekreteri Mühendis Ali İhsan Tekvar, muhasibi Lise Müdürü Salim Dündar idi. Spor işlerini yürütmek üzere seçilen ajanlar ise şöyleydi:

Futbol Ajanı: Mühendis Ali İhsan Tekvar
 Voleybol Ajanı: Ziraat Memuru Musa Ergin
 Atletizm Ajanı: Öğretmen Tahsin Tağmaç
 Bisiklet Ajanı: Öğretmen Tahsin Tağmaç
 Avcılık Atıcılık Ajanı: Belediye Reisi Salim Altuğ
 Binicilik ve Cirit Ajanı: Öğretmen Cevdet Karlıdağ
 Eskrim Ajanı: Öğretmen Cevdet Karlıdağ
 Boks Ajanı: Komiser Hüsnü Yıldırım
 Güreş Ajanı: Demiryolları Memuru Vehbi Aksakal
 Tenis Ajanı: Lise Müdürü Salim Dünder
 Kayak ve Paten Ajanı: Öğretmen Kadir Tuğan

Atıcılık Ajanlarından İhsan Ertugay

Dağcılık Ajanlarından İhsan Şafak

3. Millet Bahçesi'nin Spor Mahfeli Olarak Düzenlenmesi

Osmanlı'nın son döneminde yaptırılan Millet Bahçesi, batıdaki İstanbul Kapısı'ndan şehre girenleri hoşnutlukla selamlayan ve onlarda şehir hakkında güzel intibalar bırakan bir dinlenme yeri idi. Savaşlar ve bakımsızlık yüzünden zamanla önemini kaybeden bahçe, şehrin kuzeyindeki kardeşi Köşk Bahçesi ile birlikte, Milli Mücadele yıllarında bazı etkinliklere sahne oldu. Sonra tekrar sessizliğe gömüldü.³⁴

1936 yılında özellikle Genel Müfettiş Tahsin Uzer'in isteği üzerine Millet Bahçesi gazinosu yeni bir çehreye kavuşturuldu. Burası için bir kamyon tahsis edilmiş, Trabzon'dan bahçıvan ve çiçek fidanları getirilmiş,³⁵ yaptırılan proje gereğince taş merdivenlerle birbirine bağlı kademeler halinde tarh ve tanzim edilerek ve giriş merdiveni genişletilerek güzel bir park haline getirilmişti.

Aynı tarihlerde Uzer'in emriyle subay, memur ve münevverlerin istirahat etmeleri ve tatil günlerini topluca ve sıkıntısız geçirmeleri amacıyla, Millet Bahçesi'ndeki binanın Sipahi Kulübü olarak kullanılmasına karar verildi. Erzurum Sipahi Ocağı yeniden canlandırıldı.³⁶

Böylece Millet Bahçesi 1930'ların ortalarında, eskiye oranla daha canlı bir hale getirilmiş, yönetici kesimin rağbet ettiği yerlerden birisi olmuştu.³⁷

İşte bu günlerde kurulan Erzurum Spor Bölgesi, merkez olarak kendisine Millet Bahçesi'ni seçti. 1 Aralık 1937'de Millet Bahçesi içindeki bina "*Spor Mahfeli*" (Bölge Binası) yapıldı. Bölge başkanlığı ile bütün spor teşekkülleri bu binanın çatısı altında toplandı. Erzurumlu gençler spor ve okuma ihtiyaçlarını burada gidermeye başlamışlardı. Ayrıca bu binanın geniş bahçesi içinde bulunan havuzun paten çalışmaları ve yarışları için düzenlenmesi kararlaştırıldı.

Bu dönemde yapılan bina tahririne göre; Aşağı Mumcu Kırmızı Pınar Sokak'ta bulunan ve pek değerli olan belediyeye ait Millet Bahçesi 7 oda, salon, kahve ocağı, yazlık kahve ocağı ve bir havuzdan oluşmaktaydı.³⁸ Bahsedilen paten çalışmaları için bu havuz uygun bulunmuştu. Ayrıca 7.000 metre-karelik bahçe de spor çalışmaları için oldukça geniştii.

Türk Spor Kurumu Erzurum Bölgesi Aralık 1937'de yeni bir yapılanmaya gitmiş ve bölge başkanı, aynı zamanda Erzurum Valisi ve Cumhuriyet Halk Partisi il başkanı olan Haşim İşcan³⁹ olmuştu. İşcan tarafından oluşturulan idare heyeti üyeleri şöyleydi:

Asbaşkan: Ziraat Müdürü Cemal Danışman
Atletizm Ajansı: Bölge Başkanlığı İdare Müdürü Reşat Savaş
Avcılık-Atıcılık Ajansı: Doktor Ömer Bican.
Bisiklet Ajansı: Halkevi Katibi Esat Yalçın.
Futbol Ajansı: Mühendis İhsan Tekvar.
Güreş ve Boks Ajansı: Polis Komiseri Hüsnü Yıldırım.
Kayak-Paten Ajansı: Doğu Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Bahadır Dülger.
Voleybol-Tenis-Basketbol Ajansı: Öğretmen Hulkiye Yalçın.⁴⁰
Böylece Erzurum spor bölgesi teşkilatı tam anlamıyla 1938 yılı başında faaliyete geçmiş oldu.

Erzurum Valisi Haşim İşcan

4. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün Kuruluşu

II. Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin işitildiği 1938 yılına gelindiğinde, bazı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye'de de spor işinin tam bir devlet işi olarak ele alınması, böylece vatandaşların ve özellikle gençlerin topyekun bir beden terbiyesine tabi tutulması gündeme geldi. 29 Haziran 1938'de kabul edilen Beden Terbiyesi Kanunu ile, yurttaşların fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılapçı amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek amacıyla Başvekaletle bağlı Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü kuruldu. Kanunun yedinci maddesine göre; Türk Spor Kurumu'na bağlı federasyonlar lağvedilerek, yeniden atletizm, futbol, güreş, su sporları, bisiklet, atıcılık, dağcılık ve kış sporları federasyonları oluş-

turuldu.⁴¹

Bu kanunun dördüncü maddesiyle gençlere, spor kulüplerine girme ve boş zamanlarında ise beden terbiyesine devam etme mecburiyeti getirilmiştir. Kanuna göre her vilayet bir "*Beden Terbiyesi Bölgesi*"dir ve bölge başkanı validir. Her vilayette beden terbiyesi ve spor işleriyle meşgul olmak üzere valilerin sorumluluğu altında beden terbiyesi bölge direktörü ve o bölgede tatbik edilmekte olan spor çeşitlerinin ilgili federasyonlarla ilişkisini sağlayan ajanlar bulunacaktır. Gençlerin, beden terbiyesini, bu kanun ile kurulacak kulüpler ve gruplar vasıtasıyla yapacağı belirlenmiştir. Mektep ve kışla dışında 50'den fazla beden terbiyesi mükellefiyeti çağında yurttaş bulunan köy, kasaba, şehir ve benzeri yerlerde spor kulüpleri, 50'den az olan yerlerde ise spor grupları kurulması kararlaştırılmıştır. Beden terbiyesi mükellefi olan yurttaş sayısı 500'den fazla olan yerlerde ise kasaba veya şehir kulüpleri kurulabileceği belirtilmiştir.⁴²

Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı, vilayet sınırları dahilindeki spor faaliyetlerini düzenleyen ve Ankara'daki Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'ne bağlı olan bir kuruluştur. Beden terbiyesi bölgelerinin gelirleri öncelikle belediye ve özel idare bütçelerinden ayrılacak tahsisatla sağlanacaktı. Nitekim Erzurum Bölgesi'nin 1939 yılı bütçesi, özel idare, belediye ve geçen seneden devreden gelirlerle 29.088 liraydı. Bu gelirin 25.677 lirası inşaat ve tesisata, 200 lirası atletizme, 550 lirası dağcılığa, 250 lirası futbola, 300 lirası güreşe, 50 lirası voleybola, 50 lirası tenise olmak üzere 1.400 lirası spor faaliyetlerine, 1.194 lirası ücret ve harcırahlara ayrılmıştı.⁴³

5. Erzurum Beden Terbiyesi Bölge Müdürleri

Beden Terbiyesi teşkilatının ilk yıllarında, daha önce de zikredildiği gibi bölge başkanlığını valiler yapıyordu. Valilerin altında ise bölge asbaşkanları vardı. 1945'te yayınlanan Beden Terbiyesi Tüzüğü'nde ise vilayetlerde beden terbiyesi teşkilatının, valinin başkanlığı altında bölge müdürü ve spor ajanlarından oluşacağı belirtilmişti. Anladığımız kadarıyla, bölge asbaşkanlığı yerine bölge müdürlüğü ifadesi getirilmişti.

İlk dönemdeki bölge asbaşkanlarından birisi, kayak faaliyetlerinde önemli bir yeri olan Öğretmen Ahmet Yağzıkurt idi. Yağzıkurt'un 3 Kasım 1943'te istifası üzerine, yerine Doğu Bölgesi Emniyet Müşaviri Suat Bolayır getirildi. 1925 Selanik doğumlu olan Bolayır 1934'te Belçika'da yapılan disk, gülle, cirit müsabakalarında birincilik almıştı ve Erzurum'a gelmeden önce Ankara Demirspor Kulübü atletizm kaptanıydı.

Bölge Asbaşkanı Suat Bolayır

Bölge Asbaşkanı Bahri Doğanay

1945 yılında bölge asbaşkanlığına Üçüncü Genel Müfettişlik Emniyet ve Asayiş Müşaviri Bahri Doğanay getirildi. Doğanay'ın görev değişikliği nedeniyle Erzurum'dan ayrılmasından sonra, Ağustos 1946'da Lise Müdürü Ali Yalkın görevlendirildi. Beden Terbiyesi Bölge Müdürü Ali Yalkın bu görevde fazla kalmamış, Balıkesir Savaştepe Köy Enstitüsü Müdürlüğüne tayininden dolayı Erzurum'dan ayrıl-

mıştı. Onun yerine Haziran 1947'de Özel İdare Müdürü Avni Demir getirilmişti. Avni Demir ise Mayıs 1949'da Mardin iline atandı. 1955'ten itibaren ise, Gazi İlkokulu Başöğretmeni Sait Cordan⁴⁴ Beden Terbiyesi Bölge Müdürü oldu ve bu görevini uzun süre devam ettirdi. 1960'ların başında bölge müdürü Sait Cordan, muhasip Arif Akın idi. Erzurum'un meşhur kayakçılarından Bahattin Topal'ın memur olarak bulunduğu Beden Terbiyesi'nde evrak dağıtıcısı Şemsettin, kaloriferci Şevket Amca, temizlikçi Naime Hanım'dan başka kimse yoktu. Bir de Öğretmen Okulu arkasındaki spor sahasının bekçisi Musa, Kiremitlik'teki Kayakevi'nin bekçisi Necmi, Boğaz'daki Kayakevi'nin bekçisi Ahmet Amca vardı.

İşte bu tarihte beden terbiyesi bölge müdürünün değişmesi gerektiğine dair şehirde ortak bir kanaat oluştuğu anlaşılmaktadır. Özellikle sporun içinden gelmiş bir kişinin bölge müdürü olması yolunda girişimler yapılmıştır. Temmuz 1962'de Hürsöz Gazetesi, konuyu şu şekilde sütunlarına taşımıştır:

"Adını şimdilik açıklamayacağımız bu beden eğitimi öğretmeni bir spor kolunda milli müsabık olmuş, hakem olmuş ve birçok spor kolunda başarılı sporcu olduğu kadar, yabancıların takdirini toplayan hakemlikler de yapmıştır.

*1947 yılında Ali Yalkın'ın ayrılışından sonra bu görev ve atanan bölge müdürleri, belki esas görevlerinde birer kıymettiler. Fakat beden terbiyesi bölge müdürlüğünde muvaffak olamamışlardır. Spor çevrelerinde adı geçen beden eğitimi öğretmenin spor işlerimizin başına getirilmesinin iyi sonuç vereceği tahmin edilmektedir."*⁴⁵

İşte bu yazıdan kısa bir müddet sonra Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğüne kıymetli bir kayakçı olan Arif Akın getirildi. Akın, 1962 yılında vekaleten geldiği göreve bir yıl sonra asaleten atanmıştı. Bu görevi başarılı bir şekilde 1986 yılına kadar sürdürdü. Yukarıda ismi geçen bölge müdürlerinden bazıları, özellikle kayak sporu konusunda üzerine düşen görevi yapmıştı. Fakat bu görevi hakkıyla yerine getirenlerin başında Arif Akın gelmekteydi.⁴⁶

ERZURUM'DA SPOR KULÜPLERİ ve YENİ YAPILANMA

Erzurum'da spor işlerinin yeni bir düzenlemeye tabi tutulduğu 1936 yılında Levent Spor, Yüce Yurt Spor, Erzurum Gücü (Güç Spor) ve Halk Spor isimli dört spor kulübü kurulmuştu. Erzurum Sipahi Ocağı ise bu tarihlerde artık dağılmış durumdaydı.⁴⁷

Levent Spor'un başkanı önceleri Erzurum Lisesi öğretmenlerinden Arif Öget iken, onun Erzurum'dan ayrılmasından sonra Lise Müdürü Salim Dündar başkan oldu. Yüce Yurt Spor'un başkanı öğretmen

Tahsin Tağmaç, Halk Spor Başkanı ise Ziraat Memuru Musa Ergin idi. Daha sonra hakkında açıklama yapacağımız Erzurum Gücü ise Askeri Silah Fabrikası Müdürü İhsan Yavuzer yönetiminde kurulmuştu. Bu kulüpler yukarıda anlatıldığı üzere Erzurum Spor Bölgesi'ni oluşturmuşlardı.

Anlaşıldığı kadarıyla, devletin spor işlerine el attığı bir dönemde ve yöneticilerin teşvikiyle kurulan bu kulüpler bir müddet sonra hareketsiz kalmaya mahkum olmuştu.

Birinci Dünya Savaşı'ndan büyük yaralar alarak çıkmış olan Erzurum'da Cumhuriyet'in ilk yılları oldukça zorlu geçmişti. Ekonomik ve sosyal hayatın durgunluğu yüzünden bu kulüpler oldukça zayıf düşmüş, sporcu ve üye sayıları gittikçe azalmış, faal üyeler de bu dört küçük kulüp arasında dağılmıştı. Bu durumda Erzurum'da canlı bir spor hayatı söz konusu değildi. Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı'nın kurulmasından sonra yapılan inceleme üzerine, Erzurum'da spora hevesli insanların bulunduğu anlaşıldığından, yeni bir düzenleme ile spor hayatının canlandırılmasına karar verildi. Dört zayıf kulüp yerine iki güçlü kulübün daha faydalı olacağı sonucuna varıldı. Böylece 1937 yılı sonunda sadece Halk Spor ve Erzurum Gücü kulüpleri yeniden organize edildi. Hemen ardından Ocak 1938'de dağcılık ve avcılıkla uğraşmak üzere iki kulüp daha kuruldu.⁴⁸

1938 yılı başında hazırlanıp merkeze gönderilen bir raporda, Erzurum'da spor ve spor kulüplerinin durumu şöyle özetleniyordu:

"Mahalli spor teşkilatlarıyla ve bütün gençlikle partinin kuvvetli bir ilişkisi vardır. Kapalı bir stad yapılması hakkında Türk Spor Kurumu Genel Merkezi'nin vaki teklifi ehemmiyetle nazara alınarak bu hususun temini için gereken tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır. Spor teşkilatı 1937 yılı Birinci Kanununda (Aralık ayında) partinin teşvikiyle bölge teşkilatı yapılmış ve bütün spor kollarının ajanları da seçilerek faaliyete geçilmiştir. Bu arada Yeni Spor ve Dağcılık, Avcılık-Atıcılık kulüpleri açılmıştır. Eski kulüplerden Erzurum Gücü ile birlikte kulüp sayısı dördütdür. Spor bu bölgede büyük bir ilgi görmekte ve ümit verici bir durum arz etmektedir. Sporcuların bugünkü sayısı

*652'dir."*⁴⁹

Böylece Erzurum'da spor hayatı yeniden canlandırılmak istenmişti. Bu kulüpler, Bölge Başkanlığı tarafından hazırlanan Spor Mahfeli'nde bir araya toplanmış ve birlikte çalışmaya başlamışlardı. Bununla birlikte, özellikle malzeme ve saha sıkıntısı yüzünden, bu yeni yapılanmadan istenilen sonuç alınmadı. Yukarıda bahsedilen kulüplerden Dağ Sporları kulübü nispeten canlı olmakla birlikte Erzurum Gücü, Halk Spor ve diğer kulübün oturacak sandalyeleri bile yoktu.

Diğer taraftan, yeni resmi makamların teşvikiyle, 1938'de Aşkale'de Kop Spor, Hasankale'de ise Aras Spor isimli iki kulüp kurulmuş ve bunlar Nisan 1938'de Beden Terbiyesi Genel Merkezi tarafından tescil edilmiştir. Söz konusu kulüpleri, Erzurum Spor Bölgesi Başkanı olan Vali Haşim İşcan açtırmış ve tescil işlemlerini de kendisi yaptırmıştır.

1940'ların başında, şehir merkezinde Erzurum Gücü'nün yanında bir de Atayurt Spor vardı. Bu kulüp, 1942 yılında lise öğrencileri tarafından Halkevi ile işbirliği halinde kurulmuştu.⁵⁰

Atayurt Takımı Futbolcu ve Atletleri (Erzurum'da Spor Kitabından Alınmıştır)

1. Modern Spor Faaliyetleri

a. Futbol

Türk Spor Kurumu tarafından Erzurum'a gönderilen spor eğitmeni Mustafa Subaşı'nın⁵¹ Kasım 1938 mesai raporunda Erzurum muhiti modern sporlarla ilişkisi hakkında şu tespitler yer almaktaydı:

"Erzurum'a geldiğim bugüne kadar geçen üç ay zarfında maruz kalınan birçok sıkıntılara karşı çalışma ve çalıştırma imkanları elde etmek üzere sporcu bulunması muhtemel olan yerlere koştum. Çalışmalarla gelmelerini idarecilerden rica ettim. Bu suretle ge-

len muayyen ve sınırlı sporcularla meşgul olarak üç ay zarfında Erzurum sporunda canlı bir faaliyet görülemediğinden, bunun ilerlememesi maksat ve gayesinin temininin üç mühim sebebinin olduğunu anladım. Bu sebepler:

- Erzurum'un iklimi
- Ananevi sporların ehemmiyeti.
- Yeni spor dallarına alakasızlık.

Erzurum Türkiye'nin en yüksek rakımlı ve en soğuk vilayetidir. Rakımın yüksekliği itibarıyla futbol ve atletizm yapan sporcuların kalp ve teneffüsleri üzerinde büyük tesir husule getirmekte ve bu itibarla da bazı mahzurlar doğurmaktadır. Yaz sporlarının yapılmasına engel olan sebeplerden birisi de muhit ve mevsim itibarıyla günlerin fırtınalı ve yağmurlu geçmesinden ileri gelmektedir. Erzurum 1950 rakımlı ve iklimi çok sert ve karlı geçen memlekettir. Kasım-Aralık aylarında yağmaya başlayan kar, Nisan ve bazen Mayıs ayına kadar devam etmekte, ancak Mayıs-Haziran aylarında tamamen erimektedir. Erzurum'da "Kırk İkindiler" tabir edilen ilkbahar ve sonbahar yağmurları devamlı ve hatırı sayılır bir soğuk dönemdir. Bu itibarla yaz ayları için azami 4 aylık bir süre kalmaktadır."

Erzurum'un modern sporların aleyhindeki iklim özelliklerine rağmen, 1930'ların ortalarında devlet eliyle bu sporların sonuna kadar teşvik edildiği görülmektedir. Şunu belirtmek gerekir ki, yukarıda bahsedilen yeni spor kulüplerinin öncesinde ve bu kulüplerin kuruluş aşamasında, eskiden beri var olan bazı takımlar gayri resmi şekilde futbol müsabakaları yapıyorlardı. Özellikle Erzurum Lisesi, Muallim Mektebi talebeleriyle şehirdeki askeri teşekküllere ait İstihkam Bölüğü ve Mareşal Çakmak Hastanesi takımları, kendi aralarında ve karışık bir vaziyette bu sporu yapıyorlardı.⁵² Bunların dışında, "hava tehlikesinden korunma" anlamındaki "Defi Tayyare" takımı ile "Dekovil" takımları da vardı.⁵³ Ayrıca 1934'te kurulmuş olan Erzurum Halkevi'nde toplanan gençler de kendi aralarında futbol takımı oluşturmuşlardı. İşte bu gibi gayri resmi ve düzensiz takımlar arasında, eskiden olduğu gibi bu dönemde de çeşitli futbol müsabakaları yapıyordu. İlkbaharda karların erimesinden hemen sonra şehrin batısındaki Muallim Mektebi arkasındaki sahada futbol maçları başlıyordu. Fakat yüksek rakımlı olan Erzurum'da düzenli spor aktivitelerinin olmaması ve oyuncuların antrenmansız maça başlaması gibi nedenlerle maçlar, futbolcu doktorların tavsiyesiyle 30 dakikalık iki devre şeklinde oynanmaktaydı.⁵⁴

Türkiye'de başlayan futbol ligi maçlarına Erzu-

rum'da da başlanması için 1938 yılı başında Vali ve Bölge Başkanı Haşim İşcan tarafından gayret gösterildi. Bu amaçla, Erzurum Gücü, Yeni Spor, Kop Spor ve Aras Spor arasında Mayıs 1938'de lig maçları yapılması planlandı. Hatta Ankara, İzmir ve İstanbul'da olduğu gibi doğu bölgesinde ayrı bir milli küme müsabakaları yapılması planlanıyordu. Yoğun çalışmalarından sonra 1938 yılı ortalarına doğru futbol ajanlığı tarafından bir lig heyeti kurulmuş ve eksikler giderilmeye başlanmıştı. Yapılan programa göre karların erimesinden sonra evvela bölge birincilikleri yapılacak, bunun için de yeni bir takım kurularak Ankara, İzmir ve İstanbul'dan sporcular getirilerek takımlar takviye edilecekti.⁵⁵

Fakat Erzurum Gücü dışındaki kulüpler tescil işlemlerini yapıp tam olarak faaliyete geçemediklerinden lig maçları başlayamadı. Bölgedeki diğer vilayetler spor faaliyetleri ve kulüpleri bakımından Erzurum'u geriden takip ettiklerinden, doğu küme maçları ise zaten yapılamazdı.⁵⁶

Lig maçları yapılamıyordu ancak mevcut spor kulüpleri arasında çeşitli isimler altında futbol maçlarına devam ediliyordu. 1938 senesi Gençlik ve Spor Bayramı'nda Erzurum Gücü ile Yeni Spor arasında yapılan Halkevi Kupa Maçını Erzurum Gücü kazanmış ve Halkevi tarafından hediye olarak konulan Atatürk büstünü almıştı. 1940 yılına gelindiğinde durumda pek değişiklik yoktu. Erzurum Gücü dışında tam teşekküllü ve tescilli spor kulübü bulunmadığından,⁵⁷ çeşitli kurumların elemanlarından oluşan takımlar kendi aralarında maç yapmaya devam ediyorlardı. Örneğin 11 Temmuz 1941 Cuma günü Kars Kapısı sahasında "Dekovil Takımı" ile "Defi Tayyare Takımı" heyecanlı bir maç yapmıştı.⁵⁸

1942 yılında Erzurum'daki sekiz takım arasında kupa maçları yapıldı. Bu maçların finali hakkında Spor Bölgesi başkanlığı tarafından hazırlanan bir raporda şu ilginç ifadeler yer alıyordu:

"Pazar günü yapılan son maçla maçlar nihayete ermiş bulunmaktadır. En son yapılan Defi Tayyare-Dekovil Maçı, Erzurum'da görülmemiş bir heyecanla takip edilmiş ve yüzlerce seyirci maçı her an artan bir zevkle seyretmişlerdir. Maça başladıktan beş dakika sonra her iki takım birbirini sıkıştırmaya ve ardı ardına birçok fırsatlar kaçırmaya başladılar. Defi Tayyareliler on beşinci dakikada, bugün çok güzel oynayan santraforları Rüşdü vasıtasıyla birinci gollerini çok sıkı ve güzel bir şutla kazandılar. Aradan birkaç dakika sonra Dekovilliler Ankara Demirspor'un eski sol açığı Zeki'nin gayretiyle ve yerinde güzel bir pas ile birinci gollerini kazandılar. Artık bundan sonra oyun, Defi Tayyare'nin ve Dekovil'in karşılıklı golleriyle 6-4 Defi Tayyare'nin galibiyetiyle

sona erdi. Geçen haftaki maçta Dekoville berabere kalan Erzurum Gücü kupayı Defi Tayyare'ye kaptırmış oldu. Maç sonunda Müstahkem Mevki Komutanı Erzurum sporunun banisi General Hulusi Alpagut güzel bir hitabeden sonra kupayı Defi Tayyare kapitanına vererek her iki takımın oyuncularını güzel oyunlarından dolayı ayrı ayrı tebrik ederek iltifatta bulundular.”

Birçok şehirde lig maçları başlamış olduğu halde Erzurum'da tek resmi kulüp olarak Erzurum Gücü bulunduğundan, resmi lig maçları yapılamadı. Bu sıkıntıyı az da olsa aşmak için Erzurum Gücü Kulübü kendi içinde iki futbol takımı kurmuş, askeriyeye, lise ve muallim mektebi takımları ile çeşitli futbol maçları yaparak çalışmalarına başlamışlardı. Trabzon İdman Gücü 5-6 Eylül 1942'de futbol müsabakaları yapmak üzere Erzurum'a geldiğinde⁵⁹ sadece Erzurum Gücü ile karşılaşma fırsatı bulabildi. Bu dönemde varlığından bahsettiğimiz Atayurt Kulübü'nün teşkilatı oldukça dağınıktı.

1940'ların sonuna doğru Erzurum'da bilhassa Palandöken ve 12 Mart gibi yeni kulüplerin ortaya çıkması ve sivillerin de spor kulüpleri kurmaya başlaması ile daha canlı bir spor hayatı başlamıştı.⁶⁰ Nihayet Erzurum'un spor tarihinde ilk defa olarak 1948-49 sezonunda resmi futbol birincilikleri yapılmış ve bu maçlarda Palandöken Kulübü birinci olmuştur.

b. Futbol Dışındaki Modern Sporlar

Resmi futbol maçları konusunda yukarıda anlatılan sıkıntı, diğer modern sporlar konusunda da yaşanmaktaydı. Tek resmi takım olan Erzurum Gücü, kayak, atletizm, bisiklet ve halat çekme sporlarında 1937-38 yılı şampiyonu olmuş ve bu başarı bir bayrak ve hokka takımı ile ödüllendirilmişti. Erzurum Gücü'nün şampiyonluğu, rakipsizlik sonucunda kendiliğinden gelmişti. Yeni Spor, Aras ve Kop Spor kulüpleri ise henüz tescil edilmemişti.

5 Ocak 1938'de Millet Bahçesi'nde yapılan bölge başkanlığının ikinci toplantısında, Erzurum'da modern sporların başlatılması açısından önemli kararlar alındı. Bu toplantıda verilen kararlara göre, bölge bahçesinde atletizm ve voleybol için saha yapılması ile lig heyetini kuran ajanlıklardan voleybol-tenis-basketbol ajanlığı ile atletizm ajanlığı tarafından teşvik ve bölge birinciliklerinin burada yapılması kararlaştırıldı. Bir hafta sonra 3 km.lik kar koşusu, sıyrıla yüksek ve tek adım uzun atlama, halat çekme teşvik müsabakası ile voleybol birincilik maçlarına başlanması planlandı. Bütün bu müsabakalara Avcılık, Dağcılık, Halk Spor ve Erzurum Gücü takımları katılacaktı. Bu müsabakalardan karışması Millet Bahçesi'nden başlamak üzere Gazi ve

Hastaneler Caddesi-Cumhuriyet Caddesi-Tebriz Kapısı ve Taşmağazalar istikametinde yapılacak; diğerleri ise Millet Bahçesi'nde gerçekleştirilecekti.⁶¹

Voleybol-tenis-basketbol ajanlığı tarafından kurulan lig heyeti, 16 Ocak 1938 Pazar günü voleybol müsabakalarına başlayacaktı. Bunun için maçlara katılacak kulüplerin, fikstür kuralarını çekmek üzere birer delegelerini 11 Ocak'ta bölge merkezine göndermeleri istenmişti. Atletizm ajanlığı da bir çalışma programı düzenlemişti. Yapılan programa göre, üç hafta sürecek teşvik müsabakalarından sonra, bölge ve çevre birincilikleri yapılacaktı. İlk teşvik müsabakası da 18 Ocak'ta idi.⁶²

11 Ocak'ta yapılan toplantıda, takımlar eşleştirilmiş ve hakem heyetleri tespit edilmişti. Hakem heyetinde, Vali Haşim İşcan, Vali Muavini Hilmi Balcı, Polis Müdürü Nazım Arda, Halkevi Başkanı Ahmet Erverdi, öğretmenler Hulkiye Yalçın ve İzzet Emek, komiser Hüsnü Yıldırım gibi isimler vardı.⁶³

İlk atletizm teşvik müsabakası 15 Ocak 1938'de hafif kar yağışı altında Millet Bahçesi'nde yapıldı. Tek adım uzun atlamada 22 atlet arasında birinci 5.85 ile Halk Spor'dan Basri, ikinci 5.85 ile Erzurum Gücü'nden Hulusi, üçüncü ise Halk Spor'dan Sedat olmuştu. Rekor için yapılan atlamalarda Basri 5.42 atlamak suretiyle kendi rekorunu kırmış ve 5.97 ile Erzurum'un tek adım atlama rekoru gerçekleştirilmişti. Halatta Erzurum Gücü birinci olmuştu. Yüksek atlamada Hulusi, Sedat ve Ahmet aynı rekorla, yani 1.62 ile Erzurum birincisi olmuşlardı.⁶⁴

16 Ocak Pazar günü atletizm lig heyetinin ilk hafta ikinci gün yarışları yapıldı. Bir önceki gün yerin kaygan olmasından dolayı iyi dereceler alınamamışken, Pazar günü özellikle 3.000 metrelik koşu müsait bir havada yapılmıştı. Erzurum'da ilk defa yapılan böyle bir koşuya pek çok atlet katılmıştı. Saat 10.30'da başlayan yarışın hemen başında Halk Spor atletleri mesafeyi açmış, Erzurum Gücü atletleri ise geri kalmıştı. Bölge binası önünden İstanbul-Hastaneler-Cumhuriyet-Taşmağazalar Caddelerini takip eden 3.050 metrelik mesafe yarışlarını Halk Spor'dan Nusret 14.01 ile birinci olurken, Halk Spor'dan İdris ikinci ve Erzurum Gücü'nden Halil üçüncü gelmişti.

Aynı gün yapılan ilk voleybol müsabakası Avcılık ile Dağcılık kulüpleri arasında gerçekleşti. Avcılar takımı Basri, Reşat, Fuat, Vahdettin, Asım ve Sedat'tan oluşurken, Dağcılık takımı İhsan, Esat, İzzet, Hulki, İdris ve Selahattin'den oluşmuştu. Bu ilk maç Avcılar takımı kazanmıştı. İkinci maç ise Erzurum Gücü ve Halk Spor arasında yapıldı ve maçı Erzurum Gücü kazandı. Erzurum Gücü takımı Nafi, Muvahhid, Müeyyed, Şemsi, Necdet ve Selahat-

tin'den oluşurken, Halk Spor takımı Orhan, Hayri, Behzat, Ahmet, Ekrem ve Nevzat'tan oluşuyordu.⁶⁵

Bölge başkanlığı tarafından düzenlenen deneme ve teşvik müsabakalarının dördüncü haftası özellikle futbol dışındaki modern sporlar açısından çok canlı geçti. Bu hafta programa dahil edilen bisiklet yarışı, disk atma ve halat çekme müsabakalarıyla bayrak yarışı yapıldı. Kulüplere mensup 60'tan fazla sporcu bölgede toplandı. 100x4 bayrak yarışını Erzurum Gücü takımı 46 saniyede koşarak birinci geldi. İkinci müsabaka bisiklet yarışıydı. 3.000 metre mesafeli yarışa Erzurum Gücü'nden dokuz, Yeni Spor'dan iki bisikletçi katıldı. Neticede Erzurum Gücü ilk üç sırayı aldı.

Atletizm Ajanlığı tarafından düzenlenen deneme ve teşvik müsabakalarından halat çekme müsabakaları Avcılar ve Dağcılar Kulüpleri arasında yapıldı. Avcılar Dağcılar çekmek suretiyle bu yarışlardan galip ayrıldılar.

Erzurum'da ilk defa yapılan disk atma yarışlarında yerin karlı olmasına rağmen sporcular gayet başarılı olmuştu. Neticede Erzurum Gücü'nden Yusuf 33 metre atarak birinci geldi. Böylece Cumhuriyet öncesinde de var olup, gençler arasında bir mahalle eğlencesi olarak devam eden "batman atmak"⁶⁶ ve "kol taşı atmak"⁶⁷ şeklinde isimlendirilen oyunlar, artık modern anlamda yapılmaya başlanmıştı.⁶⁸

Bütün mahrumiyetlere rağmen Erzurum gençleri, her organizasyonda kabiliyetlerini ispat etmişlerdi. 1940 ortalarına kadar Türkiye birinciliklerine kayaktan başka hiçbir branşta katılamayan Erzurum gençleri, 1949'da Voleybol Türkiye Teselli Turnuvasını kazanmıştı. Zonguldak'ta tecrübeli atletlerle koşarak takım halinde iyi bir derece ve fert olarak sekizincilik kazanılmıştı. Ankara'da yapılan 1950 boks birinciliklerinde de başarılar elde edilmişti.⁶⁹

Erzurum'da yapılan ilk büyük çaplı atletizm müsabakaları 19-20 Ağustos 1950'de gerçekleştirildi. Kulüplerin fazla sayıda atletle katılması, halkın büyük rağbeti atletizm sevenler tarafından 19 birinciye kupa verilmesi, valinin yakın ilgisi gibi nedenlerle, çok hareketli yarışlar yapılmıştı. 100 metrede Pa-ländöken Kulübü'nün yetiştirdiği atletlerden Mesut Kakioğlu, 5.000 metrede 12 Mart Kulübü'nden Hikmet Çatakçı, gülle atmada Türkiye gülle atma rekortmeni İbrahim Ateş Önüçinar ve milli atlet Osman Kaymak gibi isimler, en başarılı atletler olmuştu. İbrahim Ateş Önüçinar'ın 13.07 metrelik derecesi, mevsimin en iyi derecesi olmuştu.⁷⁰

Yukarıda anlatılan yarışlar dışında, 1950'de Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı Atletizm Ajanlığınca Erzurum'da ilk kez açılan Atletizm Hakem Yetiştirme

kursundan 14 hakem mezun olmuş ve bunlara ait lisanslar Atletizm Ajansı Osman Kaymak tarafından Erzurum'a getirilmiştir.⁷¹

2. Geleneksel Sporların Yeniden Canlandırılması

a. Cirit ve Binicilik

Erzurum sporunun devlet eliyle kalkındırılmaya başlanması, geleneksel sporlara da etki etmiştir. Bununla birlikte devletin bu sahaya el atması, Türk Spor Kurumu ve Beden Terbiyesi teşkilatlarının kurulmasından daha önce, Halkevi ve Sipahi Kulübü eliyle olmuştur. Evvela Halkevi Spor Komitesine bağlı bir cirit takımı oluşturulmuş ve 12 Nisan 1936'dan itibaren oyunlara başlanmıştır. Halkevi cirit oyununu ele alarak iki takım oluşturmuş ve ikisi için ayrı ayrı elbiseler yaptırmıştır. Eskiden beri devam eden bir Pazar eğlencesi olan cirit oyunlarına daha düzenli bir şekilde devam edilmiştir.⁷²

Erzurum'un geleneksel sporlarından biri olan cirit oyunu, 1930'lara kadar karışık ve kuralı bir şekilde oynandığı için birçok kazalara neden olmaktadır. 1936'da yeniden canlandırılan Sipahi Ocağı bu durumu dikkate alarak bu milli oyunu bir düzene sokmuş ve karşılıklı iki takım halinde ve bir hakem yönetiminde idare etmeye başlamıştır. Fakat bu düzen ve intizam, ancak iki yaz devam etmiştir.⁷³ Sipahi Ocağı'nın ortadan kaldırılmasıyla, cirit oyunları tekrar birkaç kişinin elinde kalmış ve bunlar gösteri mahiyetinden öteye geçememiştir. Bu durum 1930'ların sonuna kadar devam etmiştir.⁷⁴

Halkevi ve Sipahi Ocağı'nın yukarıda bahsedilen küçük çabaları bir kenara bırakılırsa, bu yeni dönemde ne Türk Spor Kurumu ne de Beden Terbiyesi tarafından cirit ve güreş gibi geleneksel sporlara önemli katkılar yapılmış; başta kayak, atletizm ve futbol olmak üzere modern sporlar hep ön planda tutulmuştur.

Spor Eğitmeni Mustafa Subaşı'nın Kasım 1938 mesai raporunda geleneksel sporlar hakkında şu tespitler yer almaktaydı:

"Ananevi Sporlar: Erzurum'da en çok rağbet gören ve ilkbaharda hemen havaların ısınmasıyla ve meydanların kurulmasıyla faaliyeti başlayan ve civar köylü delikanlılarla Erzurum halkının birleşmelerinden oluşan tarihi ve milli sporlardan atlı cirit ve karakacak güreşleridir. Bilhassa bu oyunlar bütün şehir halkını kadınlı erkekli alakalandırır ve etrafına toplar. Bu hal muntazam iki ay kadar devam eder. Bu oyuna mahsus olan saha, Kavak Kapısı dışında olup, iki tarafı tatlı meyilli ve toprak surlarla çevrili olduğu için tabii bir tribün şeklinde bulunmakta ve oyunlar Pazar günleri icra edilmektedir.

Son zamanlarda dışarıdan gelen memurlara Erzurum'dan iltihak eden bazı askerler tarafından yapılan kayak sporu da rağbet görmekte ise de, halk, en ziyade neslinden intikal eden bu cirit oyununa meyil göstermekte ve diğerlerini ise gerektiği kadar benimsemektedirler. Yalnız kayakçılık diğer vilayetlerde olduğu gibi Erzurum'da da ön safa girecek bir şekil almaktadır."

Subaşı tarafından hazırlanan Aralık 1938 tarihli raporda da Erzurum'un geleneksel sporları hakkında önemli bilgiler vardı. Buna göre; Erzurum'da en çok gelecek vaat eden spor atlı cirit, kayak ve patendi. Halkın ekserisinde güzel atlar vardı. Her Pazar günü şehrin kuzeyinde ve Rusların yaptırdığı demiryolu istasyonu civarında bu faaliyete müsait sahaya 100'den fazla en güzel at gelir, sahipleri de hem hayvanlarını hem de atıcılıklarını göstermek üzere karşılıklı iki parti halinde cirit oynarlardı. Bu esnada bütün maharetlerini gösterirlerdi. Bunların spor bölgesi kapsamına alınıp daha düzenli çalıştırılması 1938 yılında planlanmıştı.

1940'larda Ardahan Kapı'da yapılan cirit oyunlarını en az 4-5 bin kişi izlemekteydi. Yarışlar Ardahan Kapısı'nın dışında, bu taş kapının uzantısı olan kale hendeğinin hemen yanında yapılırdı. 1958 yılında Milliyet Gazetesi'nde çıkan bir yazı dizisinde Ardahan Kapısı hakkında şu ifadeler kullanılmıştı:

"Erzurum ta eskiden beri spora gönül vermiş zaten. Köylü tohum ekip ot biçinceye kadar her hafta Ardahan Kapısı denilen meydana cirit seyretmeye, güreş tutanları görmeye ve bar oynamaya koşarmış. Ardahan Kapısı haftalarca süren küçük bir olimpiyat gibiymiş adeta..."⁷⁵

Erzurum ve tüm Türkiye'deki spor faaliyetlerinin ve kulüplerinin devlet kontrolüne alındığı bu yeni dönemde, Erzurum'da en fazla üzerinde durulan spor dalları kayak, futbol, atletizm ve binicilik idi. Yeni kurulan Bölge Başkanlığı tarafından Türk Spor Kurumu Genel Merkezine gönderilen 9 Nisan 1938 tarihli yazıdaki şu ifadeler önemlidir:

"TSK Genel Merkezi Başkanlığı'na;

Türkiye'nin en iyi binicilerini yetiştiren vilayetimizde bu spor en ücra köylere kadar yayılmıştır. Bahar ve yaz aylarında köylere ve diğer komşu vilayet ve kazalardan yüzlerce binici gelip aralarında muhtelif yarışlar ve atlı cirit müsabakaları yapmaktadırlar. Şehrimizin 10'a yakın meydanında her akşam ve Pazar günleri her gün birçok binici gençler binlerce meraklı önünde cirit oynarlar, güreşirler.

Bunları toplu ve programlı bir surette çalıştırmak gayesiyle şehrimizin en maruf hayvan meraklılarını toplayarak "Atlı Spor Kulübü" adıyla yeni bir kulüp

açtırdım. Bütün biniciler bu kulübe yazılmaktadırlar. Bu yıl yani 15 gün sonra muhtelif yarış ve müsabakalar yapacağız. Açılan bu kulübün de TSK yasa ve talimatnameleri ahkâmınca tescilini saygılarımla rica ederim. Vali ve Bölge Başkanı Haşim İşcan."

Görüldüğü gibi Erzurum'a birçok hizmeti dokunmuş olan Vali Haşim İşcan, Nisan 1938'de Atlı Spor Kulübü'nü kurarak Erzurum'un geleneksel sporuna yeni bir çehre kazandırmak istemiştir. Bununla birlikte bu canlandırma çabalarının yeterli olmadığı görülmektedir. Erzurum'daki spor faaliyetlerini incelemek üzere 1944 yılında CHP Genel Sekreterliği tarafından görevlendirilen Hüsamettin Güreli, hazırlanmış olduğu raporda cirit konusunda şunları belirtmektedir:

"Atlı Cirit: Bir zamanlar Erzurum ve civarının en çok sevilen sporu olan atlı cirit, son yıllarda unutulmuş gibidir. Buna baş sebep, atların orduya verilmesi, bugünkü hayat şartları içinde at besleme zorluğu, birçok kimselerin silah altına alınması gösterilmekte ise de yeniden teşvik ve himaye gördükçe bu güzel geleceğin de az zamanda canlanması mümkündür.

Çünkü bu muhitlerde orta ve daha yaşlı kimselerden birçok eski ve heyecanlı hatıralar dinlemekteyim. At besleme ve ata maharetle binme sevgi ve merakını çoğaltan ve binlerce halkın merak ve heyecanına muhatap olabilen bu güzel sporu teşvik etmek faydalı olacaktır.

Atlı cirit oyununun şimdiye kadar konmuş kaidelerini inceleyerek oyunun esasını ve ruhunu bozmamak şartıyla daha faydalı tertip ve şartlar eklenebileceğini ummaktayım."⁷⁶

Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere, II. Dünya Savaşı diğer sporları olduğu gibi, atlı sporları da olumsuz etkilemişti. 1949'dan itibaren Erzurum'da yeni kurulmuş olan 12 Mart Gençlik Kulübü tarafından Kavakapı'da cirit oyunları düzenlenmeye başlandı.⁷⁷

b. Avcılık-Atıcılık

1938'de Erzurum'da bir Avcılar Kulübü kuruldu. Türk Spor Kurumu'na bağlı bölge teşkilatının avcılık-atıcılık ajanlığı tarafından kurulan kulübün başkanı Ömer Bican idi.

10 Ocak 1938'de bölge merkezinde toplanan Avcılık-Atıcılık Kongresi üç saatten fazla sürmüş ve müteşebbis ve müessis azadan Atıcılık Ajansı Ömer Bican, kulübün göreceği hizmetleri anlatmıştı. Yapılan seçimlerde kulüp yönetimine şu isimler seçilmişti:

Başkan: Doktor Ömer Bican, Asbaşkan: Emekli Yüzbaşı Hakkı Ünlüer, Umumi Katip: Memur Kemal

Duyar, Muhasip: Fen Memuru Cevdet Karışan, Üye: Fen Memuru Ali Çelikkanat ve tüccar Rıza Erdoğan.⁷⁸

Kongreye bütün Erzurum avcıları katılmış ve seçimden sonra çay ziyafeti verilmişti.

Avcılar Kulübü'ne mensup 25 kişi, 23 Ocak Pazar günü Boğaz ve Söğütlü köyünde avlanmaya gitmişlerdi. Bu suretle 28 tavşan ile pek çok çullukla birlikte, kulüp bünyesinde kurulacak müze için bazı hayvanlar avlanmıştı.⁷⁹

Dağcılık ve Avcılık Kulüplerinin açılmasıyla, Erzurum Gücü ve Yeni Spor'un dağcılık ve avcılık şubelerindeki sporcular, kendi kulüplerindeki malzemesizlikten dolayı yeni kulüplere geçmeye başladılar. Çünkü bizzat bölge başkanlığı tarafından kurulan bu yeni kulüpler, malzeme bakımından Erzurum Gücü ve Yeni Spor'a göre daha avantajlıydı.

Erzurum Avcılık ve Atıcılık Kulübü gerçek anlamda 1940'ta faaliyete geçmiş ve avcılık malzemeleri satışına başlamıştır. Bu tarihte Kulüp Başkanı Tevfik Saraçoğlu'dur.⁸⁰

Kulübün ilk faaliyeti, İstanbul Kapı civarında Erzurum Bölgesi Atış Sahası'nın açılışı olmuştur. Bu saha 7 Nisan 1940'ta açılarak Atıcılık Kulübü avcıları ve Erzurum Gücü Spor kulübü avcıları tarafından kullanılmaya başlanmıştır.⁸¹

c. Güreş

Güreş de cirrit mevsiminin başladığı bahar aylarında, Erzurum ve köylerinden gelen spor heveslileri tarafından yapılırdı. Ciritte olduğu gibi, mahalli adetlerin şekillendirdiği bu oyunda da usul ve nizam aranmazdı. 1930'ların sonunda ortaya çıkan teşekküllerin güreşe verdiği kısmi önem dolayısıyla biraz daha ciddiyetle ele alınmaya başlandı.

1938 yılında Güreş Federasyonu'nun Ankara'da düzenlediği Türkiye Güreş birincilikleri müsabakasına Erzurum bölgesi adına Erzurum Gücü katılmış ve üçüncülük kazanmıştı. Mayıs 1939'da Ankara'da yapılan Greko-romen ve Eylül 1939'da yapılan serbest güreş müsabakalarına Erzurum Gücü takımı davet edilmiş, fakat her iki müsabakaya da parasızlık yüzünden katılamamıştı.⁸² Bu tarihlerde Erzurum İş Ocağı'na mensup 12 pehlivan devamlı çalışmalarda bulunuyordu. Ancak eğitmenleri Komiser Hüsnü'nün Ankara'da polis enstitüsüne gitmesi üzerine başsız kalmışlardı.

1944'te Erzurum'a gelip spor hakkında

bir rapor hazırlayan Hüsamettin Güreli, güreş hakkında şunları söylemektedir:

“Erzurum'da hiçbir gençlik kulübü yoktur. Güreşe hevesli ve kabiliyetli bütün gençlik Halkevinde toplanarak çalışmaktadır. Halkevinin küçük salonunda bu gençler sıcak bir sevgi ve alaka ile idmanlarını düzenli olarak yapmaktadırlar.

Halkevinde şimdiye kadar halk gecelerinde tertiplenen bu işler ancak bir gösteri mahiyetinde kaldığı için halkın ve güreşçilerin hakiki alaka ve heyecanını tatmin etmemektedir.

Ayrıca evvelce de yapıldığı gibi, bilhassa Erzurum, Hasankale ve Tortum'da mevcut olduğunu öğrendiğim yağlı güreşçilerin de Erzurum ve civar güreşçileriyle karşılaşmaları temin edilirse, bu muhitin eski ve milli geleneklerinin bir kıymetlisi tekrar canlandırılmış olacaktır.

Bunlardan seçilecek en kabiliyetlileri de Kırkpınar güreş müsabakalarına iştirak etmek ve ettirilmek fırsat ve şerefini kazanmış olacaktır.”⁸³

İncelediğimiz dönemde değişik spor branşlarında yapılan çalışmalara rağmen, ata sporu olan güreşin geri planda kaldığı görülmektedir. Ara sıra güreş sporunda kendini gösteren pehlivanlar var olmasına rağmen, planlı ve disiplinli bir organizasyon yapılmamıştır. 1930'ların sonlarındaki bazı çalışmalardan sonra, bilhassa 1940'ların başında Erzurum Halkevi güreş konusunda en faal kurum olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte istenilen seviyeye ulaşılamamıştır. Bu spor 1950'da yeniden gündeme gelmiş ve Kırkpınar ismine halel getirmemek şartıyla, özellikle Erzurum gibi doğu illerinde düzenli güreş organizasyonları yapılması düşünülmüştür.⁸⁴

Erzurum Halkevi Spor Kulübünün Ağırılık Kolu (Erzurum'da Spor Kitabından Alınmıştır)

- 1 Kazım Karabekir, *Öğütlerim*, Erzurum 1920, s. 142-144.
- 2 Bayram Ali Sivaz, *Milli Mücadele Döneminde Erzurum ve Çevresinde Yapılan Beden Eğitimi ve Spor Faaliyetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s.35.
- 3 Sivaz, *Erzurum ve Çevresinde Yapılan Beden Eğitimi Faaliyetleri*, s.74.
- 4 Erkan Cevizliler, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Erzurum'da Eğitim (1839-1923)*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 2006, s.222.
- 5 Sivaz, *Erzurum ve Çevresinde Yapılan Beden Eğitimi Faaliyetleri*, s.57.
- 6 Kazım Karabekir, Toplayan: Kandemir, İstanbul, 1948.
- 7 *Varlık Gazetesi*, 20 Teşrinievvel 1337 (1921).
- 8 "Erzurum At Yarışları", *Varlık Gazetesi*, 15 Haziran 1338 (1922).
- 9 Sivaz, *Erzurum ve Çevresinde Yapılan Beden Eğitimi Faaliyetleri*, s.74.
- 10 İhsan Batur, "Erzurum'da Spor ve Tarihi", *Erzurum Gazetesi*, 20 Birinci teşrin 1939.
- 11 *Varlık Gazetesi*, 28 Ağustos 1340 (1924).
- 12 *Varlık Gazetesi*, 18 Mayıs 1341 (1925).
- 13 Batur, "Erzurum'da Spor ve Tarihi", *Erzurum Gazetesi*, 20 Birinci Teşrin 1939.
- 14 *Varlık Gazetesi*, 20 Haziran 1935.
- 15 Muhittin Okan, "At Atı Geçti", *Erzurum Gazetesi*, 8 Temmuz 1937.
- 16 Bu konuda bkz: "Erzurum Muallimler Cemiyeti", *Meslek Gazetesi*, Sayı: 7, 27 Kanunusani 1925, s.12; *Varlık Gazetesi*, 13 Teşrinievvel 1340 (1924).
- 17 *Varlık Gazetesi*, 18 Mayıs 1341 (1925).
- 18 "Erzurum'da Futbol", *Türk Çocuğu Mecmuası*, Sene: 1, Sayı: 3, 7 Mayıs 1926, s.2.
- 19 Hayri Ragıb, "İsveç Jimnastikleri ve Erzurum", *Şenyayla Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 3, 31 Kanunuevvel 1927, s.14.
- 20 *Türk Çocuğu Mecmuası*, Sene: 1, Sayı: 3, 7 Mayıs 1926, s.2.
- 21 Süreyya Raif, "Erzurum'da Mesleki ve İktisadi Teşkilat", *Meslek Gazetesi*, Sayı: 37, 25 Mayıs 1925, s.13-14.
- 22 *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Cumhuriyet Halk Partisi Kataloğu (CHPK)*, 490.01.67.256.2.
- 23 *BCA, Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü Kataloğu (BMGMK)*, 030.10.65.433.1.
- 24 *BCA, CHPK*, 490.01.650.164.1.
- 25 *BCA, CHPK*, 490.01.648.152.1.
- 26 O tarihlerde şehrin imarı için Özel İdare ve Belediye'nin ortaklaşa kurdukları birliğin adı.
- 27 *BCA, BMGMK*, 030.10.65.433.1.
- 28 Cumhuriyet'in ilk yıllarında "bölge valiliği" tarzında kurulan Genel Müfettişlikler, devlet otoritesini temsil eden önemli ve güçlü yapıları. Bunlardan birisi de merkezi Erzurum olan ve Doğu Anadolu'nun önemli bir kısmıyla birlikte Trabzon civarını da içine alan Üçüncü Genel Müfettişlik idi. Müfettişliğin başına I. Dünya Savaşı'nın başlarında Erzurum Valiliği yapmış olan Tahsin Uzer getirilmişti.
- 29 *BCA, BMGMK*, 030.10.70.463.5.
- 30 Rasim Adasal, "Doğuda Sporun Hususiyetleri", *Erzurum Gazetesi*, 20 Birinci Teşrin 1939.
- 31 "Geçen Bir Yılın Spor Faaliyetlerine Uzaktan Bakış", *Doğu Gazetesi*, 29 İkinci Teşrin 1937.
- 32 *Erzurum Gazetesi*, 22 Birinci Teşrin 1936.
- 33 Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın merkez ve taşra teşkilatı hakkında bkz: *Onuncu Yıl Kitabı*, s.163 ve devamı.
- 34 Cumhuriyet'in ilk yıllarında Millet Bahçesi'nin karşısında büyük bir mezarlık vardı. Bu mezarlık Lambert Planı ile yeşil sahaya çevrilmiştir. Yine yakınında, birkaç harap evden ibaret olan Aliğa Mahallesi bulunmaktaydı.
- 35 *Yeniyoğ Gazetesi*, 20 Haziran 1936.
- 36 *Varlık Gazetesi*, 15 Haziran 1936.
- 37 *Erzurum Belediyesi Arşivi (EBA), Meclis Zabıtları*, 9 Kasım 1936.
- 38 *Erzurum Özel İdare Arşivi (ÖİA), 1941 Yılı Bina Tahrir Cetvelleri*.
- 39 1936 yılı sonlarında Erzurum Valisi olan Haşim İşcan, büyük tarihçi ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın oğlu olup, Mart 1940'a kadar bu görevi yürütmüştü. *Meşhur Valiler, 50 Ünlü Vali, İçişleri Bakanlığı Yayını*, Ankara, 1969, s.527-534.
- 40 *Doğu Gazetesi*, 29 Birinci Kanun 1937.
- 41 "Beden Terbiyesi Kanunu", *Beden Terbiyesi ve Spor Mecmuası*, İlk Kanun 1939, s.39-41; Yiğit Akın, *Gürbüz ve Yavuz Evlatları, Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.77-80.
- 42 *Kavanin Mecmuası*, XVIII, s.1160-1161.
- 43 *Bölgeler 1939 Mali Yılı Bütçeler İstatistiği*, Ankara, 1941, s.1.
- 44 Sait Cordan 1940'ların ortalarında Pasinler Halkevi Başkanı idi. *BCA, CHPK*, 490.01.939.642.1.
- 45 *Hürsöz Gazetesi*, 2 Temmuz 1962.
- 46 Arif Akın'ın kayak sporuna hizmetleri dördüncü bölümde anlatılacaktır.
- 47 *BCA, CHPK*, 490.01.648.152.1.
- 48 *Doğu Gazetesi*, 20 İkinci Kanun 1938.
- 49 *BCA, CHPK*, 490.01.648.152.1.
- 50 Cahit Solakoğlu-M. Zühtü Akbaba, *Erzurum'da Spor*, İstanbul, 2009, s.16.
- 51 Eğitimci Mustafa Subaşı 1930'ların sonunda Erzurum'daki tek resmi spor eğitimci olarak uzun süre çalıştı.
- 52 Batur, "Erzurum'da Spor ve Tarihi", *Erzurum Gazetesi*, 20 Birinci Teşrin 1939.
- 53 Rus işgali döneminde yapılmış olan Sarıkamış-Erzurum hattına "dekovil hattı" deniliyordu. Başlangıçta merkezi Sarıkamış'ta olan bu idare, 1925 yılında Erzurum'a taşınmıştı. Ahmed Halil, "Erzurum'da İdare İşleri, Erzurum Belediyesine, Nafiasına, Maarifine Kuşbakışı Bir Nazar", *Meslek Gazetesi*, Sayı: 23, 19 Mayıs 1925, s.11-12.
- 54 Adasal, "Doğuda Sporun Hususiyetleri", *Erzurum Gazetesi*, 20 Birinci Teşrin 1939.
- 55 *Doğu Gazetesi*, 17 Şubat 1938.
- 56 *Doğu Gazetesi*, 16 İkinci Kanun 1938.
- 57 *BCA, CHPK*, 490.01.271.1081.1; 490.01.612.126.3; 490.01.648.154.1.
- 58 *Erzurum Gazetesi*, 17 Şubat 1941.
- 59 *Erzurum Gazetesi*, 27 Ağustos 1942.
- 60 *Yeni Erzurum Gazetesi*, 19 Temmuz 1950.
- 61 *Doğu Gazetesi*, 9 İkinci Kanun 1938.
- 62 *Doğu Gazetesi*, 9 Birinci Kanun 1938.
- 63 *Doğu Gazetesi*, 13 İkinci Kanun 1938.
- 64 *Doğu Gazetesi*, 16 İkinci Kanun 1938.
- 65 *Doğu Gazetesi*, 18 İkinci Kanun 1938.
- 66 Yuvarlak bir taşın, atletizmdeki gülle atmada olduğu gibi, avuçların içine alınması ve çizilen bir çizginin gerisinden ileriye doğru savrulması. Bkz: Solakoğlu- Akbaba, *Erzurum'da Spor*, s.11
- 67 Yaslı bir taşın, disk atmada olduğu gibi, ileriye doğru savrulması. Bkz: Solakoğlu- Akbaba, *Erzurum'da Spor*, s.11.
- 68 *Doğu Gazetesi*, 6 Şubat 1938.
- 69 *Yeni Erzurum Gazetesi*, 17 Haziran 1950.
- 70 *Yeni Erzurum Gazetesi*, 22 Ağustos 1950.
- 71 *Yeni Erzurum Gazetesi*, 24 Kasım 1950.
- 72 *Varlık Gazetesi*, 16 Nisan 1936.
- 73 *Varlık Gazetesi*, 27 Nisan 1936.
- 74 Batur, "Erzurum'da Spor ve Tarihi", *Erzurum Gazetesi*, 20 Birinci Teşrin 1939.
- 75 "Anadolu'da Spor: Küçük Olimpiyat", *Milliyet Gazetesi*, 15 Ağustos 1958.
- 76 *BCA, CHPK*, 490.01.833.291.2
- 77 *Yeni Erzurum Gazetesi*, 1 Mayıs 1950.
- 78 *Doğu Gazetesi*, 11 İkinci Kanun 1938.
- 79 *Doğu Gazetesi*, 25 İkinci Kanun 1938.
- 80 *Erzurum Gazetesi*, 21 Mart 1940.
- 81 *Erzurum Gazetesi*, 8 Nisan 1940.
- 82 Batur, "Erzurum'da Spor ve Tarihi", *Erzurum Gazetesi*, 20 Birinci Teşrin 1939.
- 83 *BCA, CHPK*, 490.01.833.291.2
- 84 "Bölgemizde Güreş Müsabakası Yapılmalıdır", *Yeni Erzurum Gazetesi*, 20 Kasım 1950.

Erzurum'da Sporun Tarihi Dosyası

Mücahit HİMOĞLU
21.Dönem Erzurum Milletvekili

Erzurum'da Futbol Oynamak

Mahalleler ve sokaklar arası futbol maçları, oynanacak olan sahanın durumuna göre oynanırdı. Bunlar okul bahçeleri veya semt düzlükleri olurdu. Okul bahçelerinden; Palandöken, Veyisefendi, Kazım Karabekir, İnönü, İsmet paşa, Aliravi ilkokullarının bahçeleri ile Şair Nefi Kız Ortaokulu'nun bahçesi ve Erzurum Lisesi, Yapı Meslek lisesi, Sanat Okulu, Ticaret lisesi, Gazi İlkokulu bahçeleri idi.

Semt sahası sayılan istasyon mahallesi dört yol kavşağı, Zahit Kotku camii karşısında yapılan çok katlı binanın yerinde olan ve kerestelik denilen bahçede, Atatürk Üniversitesi kampüsü içinde Kredi Yurtlar kurumu yapılmadan önceki halinde olan düz sahalar, DDY'nin bünyesinde olan şimdiki Nenehatun evlerinin yeri, Yukarı Hasani Basri mahallesi Deli Ömer tarlası, Ceylanoğlu Sağlık Ocağının yeri, Çırçır mahallesi Kazım Karabekir Eğitim Enstitüsünün karşısında Araplar düzü, Atatürk Lisesinin önünde olan askeri birlikten boşaltılan düz saha, Köy hizmetleri bölge müdürlüğünün yerinde olan düzlük sahada mahalleler arası futbol maçları yapılırdı. Okul bahçelerinde genellikle aynı sokak ve mahallenin çocukları kendi aralarında *ipleşerek* "gazozuna" futbol maçları yaparlardı.

İpleşme, eşleşme demektir. Kendi aralarında Futbol maçına başlamadan önce seçilen ekip başlarının (kaptanlarını) kendi aralarında, karşılıklı olarak, önce ortaya koydukları kuralların akabinde seçtikleri oyuncu tespitidir. Kaptanların karşılıklı her bir ayak adımlamasında, adımı atan takımın kaptanı ipleşme söylemi ile "ip beni", karşı kaptan "iptim seni", ilk söyleyen "kimi alim, kimi" denildiğinde, "Ali'yi". Karşı taraf buna karşı "Veli'yi" der, bu saha durumuna göre her bir adımlama ile devam eder en son karşılıklı atılan adım arası birleşmede son adımı kim atarsa bütünleşme sağlandığında o bir oyuncu fazladan alır, şayet attığı adım küçük adımda olsa yine o bir fazla oyuncu alırdı. Fakat alınan bu futbolcu alınan futbolculara emsal olmayan o arada bulunan çocuklardan biri olurdu. Onu da alan futbol takımı genellikle onu kaleye koyardı.

Ondan sonra ekip başları olan kaptanlar müşterek sahanın boyunca, orta sahasını, 18'i belirleyen çizgileri ya tebeşir tozu ile veya ellerine aldıkları ucu keskin taşla çizer, sıra kalelerin karşılıklı adımlarla ne kadar boyunda olacağı kararlaştırılır, ona Gore seygar kale taşları her iki kaleye de iki tane olarak konulurdu. Sonra kendi aralarında oynadıkları için futbol topları da ortak olurdu. Maçın başında belirledikleri kuralları her iki takımın da itibar ettiği kişi hangi tarafta olursa olsun o hem oyuncu, hem de maçın hakemi olurdu. Mesela, koyulan kurallar; üç koRner (Köşe atışı) bir penaltı, ikide haftayım, dörtte biter veya üç de haftayım altıda biter veya başka sayılar üzerine anlaşılır. Birinci devre belirlenen sayıya kavuşuncaya kadar oynanır, ikinci yarı ise diğer anlaşlıkları sayıya kavuşuncaya kadar oynanırdı. Bazen maçlar çabucak biterken, bazen de gol atılmadığında maç akşamın karanlığına kadar sürer, ancak karanlık çöktüğünde her yer mühürlenirdi denilerek, maçı ertesi sabaha aynı saate ertele-nirdi.

Maçlarda atılan goller, çok açık gol olduğunda ses çıkmazdı. Atılan şutta kalecinin boyunu da hesaba katarak, top üstten gittiği, kale taşlarının birinin üstünden veya kale taşına yakın geçtiğinde, taşla çarpılarak taş yerinden oynadığında

O golü saydırmak oldukça zor olurdu. Maç anlaşmazlıktan dolayı bir müddet durur, bu duruş hırsların soğuduğu ve hiniltinin (sözlü bağırıtı) bittiği yere kadar devam eder, sonunda ya maç sil baştan ya da kalan yerden devam ederdi.

Sil baştan olduğunda, oyuncu değişikliği yapma konusunda anlaşılır, gerekli değişikliği yaparak maça devam ederlerdi. Bazen kaleciler kale arkasına giden topu getirmeye gittiklerinde, kale arkasında bekleyen çocuklara, oyuncular duymayacak şekilde, ismen veya "ula" diye hitap ederek, "ben kaleye geçip topu oyuna soktuktan sonra, sen gizlice gel ayağınla abu kale taşını içeri doğru itele", dedi mi, bunu yerine getiren olduğu gibi, yapmayan çocuklarda olur veya daha önce yaptığında yakalanıp dayak yiyenler de olurdu. Dayak yiyenlerden bazıları dayak korkusu ile ayakla kale taşlarını küçültmeye yanaşamazlardı.

Dayak durumunu bilen, gören veya duyan çocuklar daha akıllı hareket eden, kaleciye hitaben "abi sen dur onun (kale taşı) üzerine ben oturur çaktırmadan taşı kaydırarak küçültürem" diyen çocuklar da olurdu. Veya kale taşına oturttuğu çocuğa kaleci kızarak, kalk kale taşına

oturma diyerek çocukların uzaklaştırılmasına dikkati çekerek, ayağı ile kendi mesuliyetini çocuğa yükleyerek, kale taşını hafif kaydırarak içeri kısma çekerdi.

Bazen bu işlerin tersi de olurdu. Bazı çocuklar ise yakınlarının rakibi olan takımın kale taşını çaktırmadan gider büyütürler, bazen de çocuklardan kaleci olduğunda ondan şüphelenilmediği için, oyuncularından biri top getirmede avut atmada açılma sırasında kale küçültme işi yapanlar da olurdu Bu hal

her zaman olmazdı, ara sıra da şakasına yapılırdı. Fakat kalenin küçültüldüğünden veya büyütüldüğünden şüphelenen takım farkına vardığında, her iki takım kaptanları, herhangi bir küçültme veya arkadan kalecinin haberi olmadan büyültme olup olmadığını tespitini yeniden adımlama yaparak tespite giderlerdi.

Recep Yıldırım Arşivi

Eğer, her iki kalenin adım boyu aynı değilse, küçültülen kalenin boyu ortaya çıktığında takım kaptanı kaleciyi dışarı atarak kendi takımının lehine işi kurardı. Çünkü genellikle bu küçültme işlerine Kaleciler vakıf olduğu için o oyuncu dışarı atılırdı. Büyültmenin nasıl yapıldığını kale arkasında olanlara sorulur, eğer şüpheli oyuncu (kaleci) tespit edilirse ona sahaya girmeme cezası verilir, o da bir daha maçlarda ne oynamaya, ne de izlemeye gelemezdi. Tespitlerden sonra verilen kararlar ya maça devam edilir veya maçı durdurularak, yeniden oynanırdı. Her ne olursa olsun bu maçlar bir nevi mahalle takımının, mahalleler arası yapılacak olan kupa maçlarına hazırlanma mahiyetinde olurdu.

Top Bulmak En Büyük Mutluluktadır

Bugünkü anlamda futbol topu rüyaları süslerdi. Daha önceleri sokak arasında oynanan futbol maçlarının topu sığır tuluğu (sığırın idrar torbası)ndan idi, daha sonraları sade, dışı kadife çapına göre lastik toplarla oynanırdı.

En küçük lastik top 15 cm, 20 cm, 30 cm çapında olurdu. Bunlar çabuk patlardı. Sonraları biraz ekonomik yönden rahatlama olduğunda ve takım bünyesi delikanlı haline geldiğinde, kaliteli spor malzemesi satan hükümet konağının arka kısmında Sümerbank'ın yanında Erça Solakoğlu'nun {Sabahattin Solakoğlu} mağazasından ağız bağlanan iç lastikli dışı deri olan futbol topu alınarak oynamaya

başlanıldı. Erça mağazası, Erzurum'un en büyük ve modern bir mağazası idi, ilk spor malzemeleri burada satılınca mahalleler arası futbol maçları, dışı deri olan, ağız kısmı ip veya deri ipe bağlanan futbol topunun içine konulan boğazlı iç lastik, ağızla üflenerek verilen hava ile şişirilir ağız bağlanarak oynanırdı. Bu durum sokakta oynana lastik topuda zamanla taca attırmış, sokak maçları da bu toplarla oynamaya başlamıştı.

Bu topların içi patladığında, lastik yapmasını kavaflar çarşısında Şahmettin usta ile eski spor salonunun önündeki Tahsin Dertli usta yapardı. Tahsin usta yoldan geçenlerin duyacağı şekilde hem maniler okur, hem de top patlaklarını tamir ederdi.

Daha sonraları, siboplu futbol topları gelince, ağız bağlanan toplarında hükmü genellikle kalkmış oldu. Bu siboplu toplarda havası durduğu yerde indiğinden tükenmez kalem içi sibop yerine takılarak ya kuvvetli

bir şekilde üflenerek veya el veya ayak pompası ile hava verilerek top şişirilirdi.

Mahalleler Arası Kupa Maçları

Mahalleler arası kupa maçları yapılırdı. Bu maçlara bütün amatör takım idarecileri ilgi ile izler, futbolcu seçerlerdi. Bu maçlar genellikle; Demirsport'un eski antrenman sahası olan, bugünkü Nenehatun evlerinin olduğu yerde. Araçlar düzünde bulunan saha da, Köy Hizmetlerinin Bölge Müdürlüğü binasının (Bugün ESKİ Genel Müdürlüğünün yeri) yapıldığı sahada, Atatürk lisesi altındaki askeriye-nin boşalttığı sahada olurdu.

Bu maçlarda oynayan her iki takım futbol toplarını orta hakeme teslim ederlerdi. Hakem de bir devre bir takımın topu ile, ikinci devre diğer takımın futbol topu ile maçları oynatırdı.

Bazen de karşılıklı alınan ikili özel mahalle maçları da olurdu.

Takımların ihtiyaçları gönüllülük esası üzerine oyuncularınca karşılanırdı. Takıma gelir sağlamak için, mahaller arası futbol müsabakalarında, mahalli ve resmi bayramlarda üçerli guruplar halinde çekirdek (simişka), gazoz satarak, tuğla ocaklarında toplu tuğla kafesi yaparak, mal meydanından kombinaya kesim hayvanlarını götürerek kazanılan paralar ile, mahalle takımına forma ve top alınırdı. Antrenman ve maç için kavaflar çarşısında Şahmettin ustadan, kösele top ayakkabısı (krampon) ile kimi zaman Erçanın yerine daha ucuz diye ağız-

dan şişirilen meşin top, sonraları siboplutop satın alındı.

Genellikle spor malzemeleri Erça Solakoğlu büyük spor mağazasından, Palandöken Spor kulübünün ilk başkanı olan Ziya Çilingiroğlu'nun spor mağazasından, Fuat, Muammer, İhsan ve İrfan Karakaya kardeşlerin Cumhuriyet spor mağazasından temin edilirdi.

Ziya Çilingiroğlu'nun mağazasına, spor malzemesi almaya gelen kişinin elinde, ağzında Ziya başkan sigara gördüğü an, mağazayı dahi o kişi alsa onu hiç affetmez, yaka paça onu mağazanın dışına atar, onu iyi tanır, ona bir daha malzeme satmazdı.

Bu amatörce yapılan mahalle takımlarının maçlarında taraftarlar, her mahallenin kendi taraftarlarıydı. Oturak yerleri oynanan futbol sahasının dışında bulunan tepelerin sırtları olurdu. Kimisi davul zurnayla, kimisi darbukasıyla, kimisi kavalıyla ekip halinde faytonlara binerek maçlara giderlerdi. Seyircili maçlar çok neşeli ve çekişmeli geçerdi. Yenilerek elenen takım taraftarları, kendi takımları kalmadığı zaman kendi takımlarının yerine yenen üst tura çıkan takimi değil, genellikle ona rakip olan diğer takimi desteklerdi. Bazen de desteklerini mahallelerine yakın olan kardeş takımlara verirdi.

Kısaca Erzurum çocukları ve gençleri arasında o dönem hafta sonları radyo maçlarının dinleme ve Türkiye'nin büyük takımlarına taraf olmanın yanı sıra futbol oynama bir sevdâ ve bir tutkuydu.

ERZURUM SPOR KURUMLARI TARİHİNE KISA BAKIŞ

1923 yılında Türkiye idman Cemiyetleri ittifakı adı altında sportif faaliyetler toplanmış ve faaliyetlere başlanmış, 1930 yılında bu cemiyet Türk spor kanunu ile derlenip, toparlanmış, ancak merkezden idare devam ettiği için orada yapılan faaliyetlerde büyük ölçüde aksaklıklar meydana geldiği için 26. 9.1938 yılında 3530 sayılı kanunla Beden Terbiyesi Teşkilat Kanunu yayınlanarak sportif faaliyetler belirli statüye kavuşturulur.

Erzurum İli Beden Terbiyesi Bölge Müdürleri 8.8.1945 Bakanlar Kurulu kararı ile 23.8.1945 günü 6091 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan kanunla; Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bünyesinde Bölge Müdürlükleri de kurulur. Bölge müdürü olarak ilk defa;

1940- 1946 yıllarında Özel idare Müdürü olan Avni Demir altı yıl fahri olarak yürütür.

1946-1951 Milli Eğitim Müdürü Kemal Tunçoku beş yıl fahri olarak yürütür.

1951-1954 Milli Eğitim Müdürü Ali Oğuz üç yıl fahri olarak yürütür.

1954-1957 Vali Muavini Sabahattin Savcı üç yıl fahri olarak yürütür.

1954-1962 Gazi İlkokulu Müdürü Sait Cordan sekiz yıl fahri olarak yürütür.

Sonra Sait Cordan'a bağlı, Halkevleri merkezinin spor faaliyetlerinden sorumlu memuru olan, Arif Akın ilk defa kadrolu Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğüne 31 Aralık 1962 yılında atanır.

Arif Akın Bölge Müdürü olunca, kadrosuna diğer dairelerdeki sporcu memurlar ile memur olmayan sporculardan alarak kadro kurmaya başlar.

Bunlardan biri de futbolcu ve milli kayakçı olan Gündüz Gözümoğlu idi. Gözümoğlu 1962 yılında askerlik dönüşü tesisler ve muhasebe memuru olarak işe başlar. Bir diğeri ise, Gündüz Gözümoğlu'ndan 13 yıl sonra PTT Başmüdürlüğünde muhasebe memuru ve aynı zamanda Palandöken Spor kulübünde futbol oynayan Nihat Gezder'i 1975 yılında Erzurum Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğüne naklen memur olarak geçirir, 3 ay sonra spor şefi, bir yıl sonra Beden Terbiyesi Bölge Müdür yardımcılığına gelir. 1982 yılında Beden Terbiyesi Bölge Müdürlükleri kaldırılarak, Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü adını aldığı için akabinde 5 Mayıs 1986 yılında 34 yıl hizmeti bulunan Arif Akın emekli olur. Aynı gün Nihat Gezder Beden Terbiyesi Müdürü olur. 23 gün sonra, Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü Teşkilat kanunu (21.5.1986 günü kabul edilen), 28.5.1986 günü yürürlüğe girer ve 19120 sayılı Resmi gazetede yayınlanan 3289 kanunla Gençlik Spor Genel Müdürlüğü kanununu ile iller bazında faaliyetleri devam eden, Beden Terbiyesi İl müdürlükleri Gençlik Spor İl Müdürlüklerine dönüştürülür. İşte bu dönüşümle müdürlüğe devam eden Nihat Gezder Erzurum Gençlik Spor İl Müdürü olur. 19 yıl müdürlük yapan Gezder, 23 Aralık 2004 yılında emekli olur.

23 Aralık 2004 yılında Erzurumlu milli atlet olan Fatih Çintimar, Gençlik Spor İl Müdürü olur. 2011-25.11.2013 yılları arası görev yapar. 25.11.2013 yılı itibarı ile Süleyman Arısoy Gençlik Spor Müdürü olur. 2014 itibarı ile Gençlik Spor Müdürlüğüne Fuat Taşkesenli atandı, halen devam etmektedir.

(Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü olarak, Devlet Bakanlığına bağlı olarak çalışırken, 2011 yılı seçimleri akabinde bakanlıkların görev ve adları değişince, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü doğrudan Bakanlık adı oldu. (Gençlik ve Spor Bakanlığı).

Amatör Olarak Kurulan İlk Futbol Takımları

1937 Beden Terbiyesi Kanununun kabulünden sonra Erzurum'da kurulan kulüpler, resmi olarak 1945 yılında tescillenirler. İlk resmi futbol turnuvası 1941 yılında "Aziziye Tabyası'nın aziz hatirasına binaen 3 Temmuz stadyumunun da açılışına denk getirilerek düzenlenir. Erzurum'da, resmi tescilini yaptıran ve resmi tescil için müracaat safhasında olan takımlar katılır. Katılan amatör futbol takımları; Erzurum'da 1941 yılında 1012 Ağır Bakım Fabrikasında amatör olarak kurulan yeşil-beyaz forma renkli olarak ilk tescilli kulübü Muhafız Gücü, 1941 yılında Erzurum'un ilk tescilli kulübü olan Muhafız gücü 1945 yılında adi Erzurum Dağcılık Spor kulübü, forma rengi sarı lacivert olarak tescillenmiştir. 21.10.1942 yılında ikinci olarak kurulan Demirspor kulübü ve onun forma rengi ise Açık Mavi koyu mavidir.

1944 yılında kurulan maçlara verilen liste ile katılan ancak tescili geciken Palandöken Spor Kulübü (27.5.1947 yılında tescil edilmiştir). Renkleri sarı kırmızıdır.

20.4.1948 yılında tescil edilen 12 Mart Spor kulübü, forma rengi siyah-beyazdır.

8.8.1956 yılında tescil edilen Aziziye Gençlik Spor kulübü, forma rengi kırmızı-siyahtır.

3 Temmuz Stadyumu 100 bin liraya yaptırılmış, 20 bin liraya da kayak atlama "Traplenu ve Kayak evi" inşa ettirilmiştir. Bugünkü Göğüs Hastanesi'nin yerinin arkasındaki tepede, atlama kulesi ona paraleldir. Bu sahanın kapalı hale gelmesi 26.11.1953 yılında 241 bin liraya ihalesi yapılmıştı.

1941 yılında bitirilen Şehir stadyumunun adı; Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, Erzurum'da Milli Kongreyi toplamaya teşrif ettiği 3 Temmuz 1919 günün anısına, stadyumun adı 3 Temmuz Stadyumu olarak değiştirilmiştir. Bu günün anısına aynı güne denk gelen 3 Temmuz 1950 günü açılış futbol maçları ile yapılmıştır. Bu açılışa Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü bünyesinde olan kulüplerden seçilen futbolculardan kurulan lacivert beyaz renkli formaları olan ilk Erzurum karmasıyla, çevre vilayetlerden gelen Bayburt karması, Erzincan karmasıyla açılış maçları oynamıştır.

Erzurum'da ilk amatör futbol takımı olan san-lacivert renkli Erzurum Muhafız Gücünün ilk kurucusu Erzurum'da üsteğmen olarak askeri görevini ifa eden Sabahattin Ermandır. Daha sonra Futbol Federasyonu başkanı olmuştur.

3 Temmuz stadyumu yapılmadan önce eski sebze halinin, şimdiki oto galericiler sitesinin yeri 1940'lı yıllarda başlayarak 10 yıl futbol oynanan yer, Erzurum'un ilk futbol sahasıdır.

1940 yılında 3 Temmuz Stadyumu yapıldı. 1941 yılı yeni sezonu futbol müsabakaları burada oynanmaya başladı.

1941 yılında Erzurum'da ilk kurulan Muhafız Gücü Türkiye genelinde Ankara'dan başlayarak, Bursa, Kayseri ve Kars'ta kurulan kış sporları ve Dağcılık ihtisas kulübü olarak kurulmuştur. Bundan dolayı Muhafız Gücü, Erzurum Dağcılık ihtisas spor kulübü adını almıştır. 1947 yılında diğer spor branşlarından voleybol, kayak branşları eklenmiş, kayak branşında Türkiye genelinde dereceler alan kulüp olmuştur. Takımın renkleri, yeşil beyaz olarak değiştirilse de, daha sonraları öze dönerek Muhafız Gücünün renkleri olan sarı-lacivert renklere dönüşürmüş ve takımın adından ihtisas kaldırılarak, Dağcılık Spor kulübü olmuştur.

*Kaya Çilingiroğlu- Ziya Çilingiroğlu
Vural Çilingiroğlu*

Unutulamayan Futbolcu Gündüz Gözümoğlu Anlatıyor

Dağcılık Spor kulübünden 1. Lig takımlarından Vefa spor'a gitmiş geri gelmişti. Kendisine nasıl gittiğini ve hangi nedenden veya nedenlerden geri döndüğünü sorduğum da Gözümoğlu bir ah çekerek anlattı; "1950 yıllarının ortalarıydı. Baba Gündüz Kılıç Erzurum'a gelmişti. Beni çok beğendiğini o tarihlerde Hürriyet gazetesi spor köşesinde benden bahsederek, bu çocuğun 1. Lig takımlarında oynayacak seviyede olduğunu belirtmişti. Bu haber üzerine İstanbul'la irtibatlı olan ve Erzurum'da doktorluk yapan, Dr. Hamdi Tacan'ın tavsiyesi ile ben Vefa takımına çağırıldım. Antrenör Macar Motnap nezaretinde Vefa kulübü Anadolu'dan gelen 40a yakın futbolcuyla çift kale maçında deniyordu. Denemelerdeki oyuncu değişiklikleri 10-15 dakikayı geçmiyordu. Sıra bana geldi ben de 2-3 pas yaptım ve 30-35 metre mesafeden çok sert ve güzel bir şut attım kaleci zor çıkardı. Ertesi günü kazananların listesi açıklandı, listenin başında ben vardım. Benim istediğim şartlarla, kulübün şartları uyuşmayınca Erzurum'a geri döndüm. 1956 yılıydı. Sonradan spor yazarlığı yapan Doğan Koloğlu o zaman İstanbul Galata kulübünün antrenörü idi. Beni İstanbul birinci ligi takımlarından Galata Spor kulübüne çağırıldı. Ben de Erzurum'dan gittim ve mukavele imzaladım. Daha sonra benim Dağcılık Spor kulübünden arkadaşım olan kaleci Yüksel de o zaman Sarıyer'e transfer olmuştu. Yüksel ve Sarıyerli idarecilerle beraber benim kaldığım otele geldiler ve beni tezgaha getirdiler ve beni kaçırdılar. Şimdi sen Mücahit hoca içinden ne dersin de, insan hali işte böyle oldu... ve bende onlara uyduym, bana Galata spordan daha iyi şartlar ileri sürerek, beni ikna ettiler ve bende bu uymaca aklımla basiretim mi bağlandı ne olduysa oldu bana mukavele imzala dediler.

Bende onlara, ben Galata sporla mukavele imzaladım dedimse de, onlar bana sana bir şey olmaz, sen resmi maç yapmadığın için bize de

imza atabilirsin bunun bir sakıncası yoktur diye inandırdılar ve mukaveleyi imzalattılar.

*Ve ben Galata'ya daha gitmeden Sarıyer'de idmanlara çıkmaya başladım. Galata spor kulübü bu sefer federasyona itiraz etti. **Bunun üzerine iki yere imza** attığım için federasyon beni ceza kuruluna sevk etti ve ben de bu uymaca aklımın sayesinde ceza aldım.*

O tarihlerde iki imza atanlara, federasyon bir hak verdi. İki yere imza atan futbolcular ancak, amatör futbol takımlarına dönebilirler genelgesi üzerine, ben tekrar Erzurum'a eski takımım olan Dağcılık Spor kulübüne amatör futbolcu olarak döndüm ve futbola devam ettim.

Bu arada hem futbol oynuyordum, hem de Erzurum Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğünde muhasebe şefi olarak çalışmaya devam ettiğim de TRT Halk ve Sanat müziği sanatçılığımı da sürdürdüm ve daha sonraları Beden Terbiyesi İl Müdürlüğünden kadromu TRT'ye aldırıp ve 2000 yılında emekli oldum.

Erzurum Demirspor 1953 - Muammer Midilliç, Yılmaz Faruk, Ahmet Şanlı, Önder Barutçugil, İlhami Avcıoğlu - Yılmaz Karlı, Ayhan, Fikret Nar, Gündüz Gözümoğlu

Erzurum Demirspor'u Erkan Şengöz anlatıyor

1967 veya 1968'de futbola başladığım bu takım tam bir okuldu, tam bir üniversiteydi. Takımın yaşça en küçüğüydüm. Bayağı yaşlı ağabeylerimiz vardı: başımızda antrenör-futbolcu Zühtü Akbaba ağabey vardı. Gülahmet Canavarı Durak ağabey, Bingöl ağabey, Yılmaz Gürbüz ağabey, Yılmaz Durmazpınar ağabey, Nüvit ağabey, Sıtkı ağabey, Altınbacak Kadir ağabey, Hacı Murat ağabey, Altan ağabey, Jilet Fuat, Cevdet (Cimbiz Cevdet) ağabey, Nihat Boynukalın, Mahmut Algor.

Daha sonraki yıllarda Canip, Hikmet, Cezair, (rahmetli) Sıtkı, Armutlu (rahmetli) Şahset, Duygu, Aydın (rahmetli) kaleci Nihat (Manyak Nihat) Hilmi Akkutlu (Özal'ın doktorluğunu yaptı), Hasankaleli İlhami, Tuncer... Şimdi aklına gelen arkadaşlarımla ağabeylerim.

Demirspor bir üniversiteydi dedim. Hayatta bir insana gerekli davranışların birçoğunu oradaki ağabeylerimizden öğrendiğimi çok rahatlıkla söyleyebilirim. Bunu örneklendiren bir hatıramı da size anlatayım.

Futbola yeni başladığım yıldır. **Günlerden pazar, Dağcılıkla maçımız vardı. Mutad olarak her gün evin günlük ihtiyacını almak için Gürcükapıya gittim. Rahmetli İncü Dayı 'dan sebze, kasap Adnan ağabeyden de etimi aldıktan sonra o zaman file görevi yapan annemin şeker çuvalından diktiği torbaya koydum, torbayı sırtıma atıp evin yolunu tuttum. Tam eski radyoevinin önünde Zühtü Baba'ya rastladım, gayr-i ihtiyari torbayı sırtımdan indirdim.**

Zühtü Baba kaşlarını çatarak "Ekoş niye torbayı sırtından indirdin?" diyerek hafif kızar gibi oldu. "Al bakayım o torbayı sırtına insanın evi için sırtında bir şey taşıması kadar şerefli bir davranış var mıdır? Deyip başımı okşadı. Bu olaydan sonra yaklaşık 40 yıl geçti, ama o anı ve Zühtü Baba'nın verdiği o dersi hiç unutmadım ve 25 yıl yaptığım öğretmenlikte öğrencilerime hep bunu anlattım.

Son söz olarak diyorum ki gençlerimizi, çocuklarımızı böyle kurumlara yönlendirelim, onları spor kulüplerine gönderelim.

Unutulmayan Futbolcu: Egoli Nezhik Fikret Güngör

Gündüz Kılıç'ın teknik direktörlüğünü yaptığı, genç milli takım seçmelerine arkadaşı Cengizle beraber katılırlar. Egoli Fikret kazanır, ancak Cengiz kazanamaz. Ama arkadaşının kazanamamasından dolayı, *Egoli Fikret milli takım kampına katılmaz, Erzurum'a geri döner. Ancak bu zarif futbolcuya "Vefa, Galata'dan profesyonel teklifler gelir, ancak şansızlık Egoli'yi yakalar. Çünkü babasının rahatsızlığından dolayı bu teklifleri gerçekleştirmez. Erzurum'a profesyonelliğin geç gelmesi "Egoli" için ve Erzurum için bir kayıptır. Geç gelen profesyonellik Egoli gibi birçok sporcuyla da mahrum bırakır.*

Egoli için geç kalan profesyonellik onun kardeşleri ile de kucaklaşır. *Kardeşleri Ercan ve Nurcan rahmetli Egoli'nin az da olsa birer kopyası olduklarını futbol sahalarında sergilediler. Ercan için başta Fenerbahçe dahi devrede olan birçok kulüplerin teklifleri vardı. Ancak o da abisi gibi çevreden ve arkadaşlarından bir türlü kopamadığı için, Erzurum dışına çıkmak istemez.*

Ancak, en son beşikleri olan **Nurcan bu çemberi kırdı, 2. Ligde mücadele eden, Tokatspor, Erzincan spora transfer olarak profesyonel sporculuğunu sürdürdü. Egoli Fikret ise içinde ki futbol sevgisini Çiftlik köyüne kadar götürdü şehir hayatını köye tercih etti. Futbolun yalnız şehirde değil, köylerde de olabileceğini çalışmalarlarıyla ispat etti ve Çiftlik sporu kurarak, köy gençliğine bir sosyal hizmet yaşattı. Onlara iyi ahlaki, dürüstlüğü şiar edindirdi. Ve bu yönde köyün futbol müsabakalarına katılmasını sağladı. Bu davranış diğer köylere de örnek oldu.**

Erzurum da amatör futbol takımlarının sayısı birden bire 63'e yükseldi. Bu Egoli Fikret'in azimli çalışmalarının neticesinde oldu.

Egoli Fikret, âlicenaplığın tüm ayrıntılarını şahsiyetinde taşıyan biri idi. Sportmenliği efendiliği, alçak gönüllüğünü hoş görüsünü pekiştirendi. Yeri gelir ağabeyi olur, yeri gelir arkadaş olur, yeri gelir bir gardaş olurdu. Futbolun amatör ruhunu hem yaşar hem de yaşatırdı. O bir amatördü... profesyonellerde az bulunan özellikler onda vardı.

Bir gün o da Dağcılık Spor'un futbolcusu rahmetli Şahap Atagenç gibi amansız hastalığa yakalandı. Ve namert hastalık onu aramızdan alarak Hakka Yürüttü Hem de o bin bir hatimlerin okunduğu, ibadetlerin yapıldığı, feyizli mübarek "Kadir gecesi" günü.

Ne mutlu o anaya ki öyle temiz kalpli sütü temiz bir evlat doğurmuştu. Evet, Egoli Fikret ağabeyi aramızdan ayrıldı.

Ayrılmayan tek şey, o şahsiyetin bizlere bıraktığı anıları oldu. O anıları hep spor camiamızın içinde yaşayacaktır. Ben bu satırlarımdan ebeveynlerine, arkadaşlarına spor camiasına başsağlığı diliyorum. Mekanın cennet, ruhun şad olsun Fikret ağabeyi!...

Erzurum'da Kurulan Futbol Takımları

Dağcılık Spor Kulübü

1941 yılında 1012 Ağır Bakım fabrikasında amatör olarak kurulan ve tescil edilen Muhafız Gücü, Erzurum'un ilk tescilli kulübü olmuş ve daha sonraları adı (1945) adı Erzurum dağcılık Spor Kulübü olarak değiştirilmiştir.

Demirspor

21.10.1942 yılında Erzurum Devlet Demir Yollarında kurulan Erzurum'un ikinci futbol takımıdır. 19.2.1945 yılında tescil edildi. (Boks branşında başarı sağlayan ilk kulüptür) Renkleri açık ve koyu mavidir.

Palandökenspor Kulübü

Kuruluşu: 1944. Faaliyete 1946 yılında başlamış, 27.5.1947 yılında tescil edilmiştir. Renkleri sarı-kırmızıdır. Palandöken spor kulübü, futbol dalının yanı sıra, boks, voleybol, kayak ve bir çok spor branşlarında da çoğu kere şampiyonluklar kazanan ve Erzurum'un adını ülke çapında duyuran kulüptür.

12 Mart Spor Kulübü

Kuruluş 20.04. 1948 yılında tescil edilmiştir. Erzurum'un düşman işgalinden kurtuluşunun anısına kurulmuştur. Renkleri siyah beyazdır. Siyahı Erzurum'un işgalini, beyazı kurtuluş günlerini temsil ederdi. En çok taraftarı olan takımdı.

12 Mart Spor Kulübü, şimdi Tek 12 Mart Spor Kulübü olarak mücadele ediyor.

Aziziye Gençlik Spor Kulübü

Dere Mahallesi, Çırcır Mahallesi ve Murat paşa Mahallesi gençlerince ortak kurulan takım futbol, voleybol, basketbol, atletizm, boks, yüzme dallarında faaliyet göstermek üzere 08.08.1965 da tescil almıştır.

Önceleri "Şehitler Gücü" ismiyle faaliyet göstermiş daha sonra "Aziziye Gençlik Spor Kulübü" ismini almıştır.

Forma renkleri kırmızı ve siyahtı. Kırmızı Aziziye'de şehit edilen kahramanların kanlarını, siyahta o kanlı geceyi temsil etmekteydi.

Gençlerbirliği Spor Kulübü(3 Temmuz Gençlik Spor Kulübü)

İlk önce Gençlerbirliği olarak kurulan, sonra 3 Temmuz Belediye Spor Kulübü adını alan takımdır. Forma rengi sarı-siyah'tır.

Kulübün başkanlığını ve antrenörlüğünü Puro Berberi İbrahim Oğultekin yaptı. Boks branşında Türkiye genelinde söz sahibi olan boksörleri olmasına rağmen, futbol branşında o kadar başarılı olamadı. Bu takımın maddi, manevi her şeyini karşılayan fedakarlığı ile spor camiasına örnek insan olan İbrahim Oğultekin'in Gençlerbirliği takımına spor camiasında, İbrahim ağabeyinin kısaltılmış ismi ile "İbo Spor" derlerdi..

Erzurum Demirspor - 1955 - Güven - Cengiz - Sabahattin - Rahmi - Fikret - Ahmet - Erturan - Baki - İsmail Nevit ve Ahmet Algor

İbrahim ağabey rahmetli olunca, kulübe İbrahim abi kadar, maddi ve manevi desteği veren bulunamayınca Necati Güllülü'nün Erzurum Belediye Başkanlığı zamanında Erzurum Belediyesi ile birleşme kararı aldılar ve yapılan genel kurulla birleştirdiler.

Forma renkleri sarı- siyah renkler olarak aynen kalsın, kulübün adı; 3 Temmuz 1919 da Gazi Mustafa Kemal'in Erzurum'a gelişinin anısına, 3 Temmuz Belediye Spor Kulübü olarak değiştirildi.

Kulübün başkanlığını Süreyya Polat yaptı. Sonra 3 Temmuz Büyükşehir spor kulübü oldu. Daha sonra 3 Temmuz ismi kaldırılarak, Büyükşehir belediyesi kaldı. Bugün üçüncü ligde devam etmektedir.

Kombinaspor Kulübü

Erzurum Et Kombinası 11.07. 1953 yılında kurum olarak doğuya hizmet vermek üzere açılmıştır. İlk müdürü Erzurum belediyesi mezbaha müdürü Fikret beydi.

Onun spora olan ilgisi sayesinde kurulan ve 1956 yılında tescil edilen kulübün başkanlığını kurumun müdür veya müdür yardımcıları yaptı.

Futbolun yanı sıra Boks, Eksirim, Kayak, Atletizm, Voleybol dallarında mücadele etti.

Suspor Kulübü

Kuruluşu: Devlet Su işlerinde, Erzurumspor Kulübünün kurucu üyesi İrfan Çelik'in başkanlığında; futbol, boks, kayak ve su sporu dallarında faaliyet göstermek üzere.

1969 yılında Erzurumspor'la birleştikten sonra kapatılan DSİ Spor Kulübü

1979 yılında DSİ çalışanları tarafından tekrar faaliyete geçirildi. Boks, kayak, güreş, judo, atletizm, voleybol, satranç, branşlarında bin civarında aktif lisanslı sporcu üye faaliyet göstermektedir. Kayak'ta Türkiye'nin en büyük kulüpleri arasında isminden bahsettiren Suspor, Basketbolda Doğu ve Karadeniz bölgesinin sayılı kulüpleri arasındadır. Forma rengi yeşil ve beyazdır.

Doğuspor Gençlik Spor Kulübü

Kuruluşu: Doğuspor Gençlik ve Spor Kulübü 1958 yılında Erzurum da kurulmuştur.

Başkan, Yaşar Sütbeyaz'ın kulüple ilgili aktardığı bilgiye göre; **"Sıvırcık mahallesinde mahalle takimi olarak kurulan, Hürriyet Spor kulübü daha sonraları kurucu başkan Yılmaz Gündoğdu ve arkadaşları tarafından, Erzurum amatör kümede mücadele etmesine karar verilmiştir.**

Aldıkları, kararlar kulübün adını 19 Mayıs Gençlik ve Spor Kulübü olarak değiştirirler. İlk resmi müracaatlarını bu isimle, Beden Terbiyesi Bölge müdürlüğüne yapılı. Yaşar Sütbeyaz müdürlüğüne yaparlar. Fakat aynı isimde Samsunda bir amatör spor kulübü olduğu tespitini yapan Bölge Müdürlüğü, kulübün adının değiştirilmesini, yeni bir isimle yeniden müracaat edilmesini ister. Başkan Yılmaz Gündoğdu **Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğünün bu kararına uyararak, kendi aralarında yaptıkları görüşmeler sonucunda kulübün adı Erzurum Doğuspor Gençlik Spor Kulübü** olarak kabul edilir.

Kulübün renkleri o dönem Brezilyanın şampiyon olması nedeniyle n sarı yeşil olarak seçilirken arma molarak çift başlı kartal seçilir. Ve kulüp tescil edilir.

Kuruluştan kısa bir süre sonra ekonomik durumlarda göz önüne alınarak yapılan olağan üstü kongreyle, Doğuspor'un en uzun süreli başkanlığını yapacak olan Yılmaz Gültekin kulüp başkanlığına getirilir. Daima dayanışma içinde olan kulüpte, kurucu başkan Yılmaz Gündoğdu, yönetici olarak, kulübün

genel kaptanı olur. Ve uzun dönem bu göreve, başkan Yılmaz Gültekinle beraber devam ettirir. Yılmaz Gültekin, kulübün Başkanlığını 1981 yılında yapılan genel kurulda, Prof. Dr. Yaşar Sütbeyaz'a bırakır. Başkan Sütbeyaz zamanında Doğuspor, futbol, basketbol ve voleybol dallarında katıldıkları müsabakalarda aldıkları dereceleri adını Türkiye geneline duyurur. Başkan Sütbeyaz hoca'nın akademik çalışmaları için yurt dışına ABD gitmesi söz konusu olunca, 1985 yılında kulüp başkanlığını bırakmak zorunda kalır. Ve yapılan kongreyle başkanlık görevini genç dinamik, sportmen olan Sabahattin Palabıyık'a bırakır. Kulüp, diğer amatör kulüpler gibi günün şartlarına göre yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı 17.10.1953 den itibaren Erzurum da resmi müessese olarak açılan; Erzurum PTT Kurumu ile anlaşarak, adı PTT Doğuspor kulübü olur. Aynı yıl PTT Doğuspor kulübü başkanlığına, PTT il müdürü Tekin Türkbal seçilir. Altı ay gibi kısa bir sürede başkanlık eden, başkan Tekin Türkbal yapılan olağan üstü kongreyle PTT müdürü Rifki Güraksın'a kulübün başkanlığını bırakır. Rifki Güraksın'ın başkanlığında PTT Doğuspor, Erzurum tarihinde ilk defa PTT Doğuspor kulübü üç defa üst üste atletizm dalında, Avrupa şampiyonluğu kazanır. Daha sonraları başkan Güraksın görev değişikliği nedeniyle bırakır. Yapılan kongrede PTT Doğuspor kulübü başkanlığına PTT'den emlak şefi olan Koray Emeksiz getirilir. Daha sonraları hükümetçe PTT kurumunda yapılan yeni yapılanmayla, PTT ikiye ayrılır. Bir kısmı Telekom olunca, bu başarılı kulübün PTT İl Müdürü Rifki Güraksın adı yapılan genel kurulla, ismindeki Doğu kelimesi de kaldırılarak, yalnız PTT spor kulübü adını alır. 1996 yılında, yapılan kongreyle takımın adı Telekomspor olur. Ve o güzel inanca duyularla kurulan Doğuspor ismi tarihe karışır.

Karagücü Spor Kulübü

20.6.1952 yılında Orgeneral Nurettin Barensel ve Kurmay Başkanı Ragıp Gümüştala'nın gayretleri ile kapanan Muhafız Gücü'nün, yerine yeniden "Karagücü Spor Kulübü" olarak kuruldu ve tescil edildi. Karagücü spor kulübü, askeri takımdı. Birçok profesyonel takım oyuncularının 3. Ordu'ya asker olarak geldiklerinde Karagücü takımında oynarlardı. Erzurumspor'un kalecisi Ersin Kayaalp Karagücü'nde oynardı. Askerliğini yapıp bitirdikten sonra Erzurumspor'a transfer olmuştu. Unutulmayan futbolcusu ve kaptanı: Kaleci Ersin Kayaalp ve kaptanı Başçavuş Kelle idi. Karagücü'nün çok meşhur bir futbolcusu olan Başçavuş Hasan'a seyirciler dazlak olduğu ve ismini bilmedikleri için ona "Başçavuş Kelle" lakabı ile anarlardı. Kelle'nin rakip takımların defans ve kalecilerinin de korkulu rüyasıydı. Maç esnasında toplu ve topsuz aldatmadığı futbolcuya, kaleciye az rastlanırdı.

Harb-İş Spor Kulübü

Erzurum'da 1941 yılında 1012 Ağır Bakım Fabrikasında amatör olarak kurulan Muhafız Gücü, 1945 yılında Erzurum'un ilk tescilli kulüp olan, daha sonra adı Dağcılık spor kulübünden sonra aradan geçen 34 yıl sonra tekrar 1012 Ağır Bakım Fabrikasında çalışan işçiler tarafından 1975 yılında Forma rengi gri-beyaz olan Harbiş Gençlik Spor kulübü kuruldu. Kurucuları: Ahmet Öncolat, Cemil Zaza, Yaşar Yurtoğlu, Başaran Çorak, Siyami Dumlu, Nihat Özcan, Sadık Özdemir, Burhan Demir, Turan Şendur, Suat Elkatan, Bahrettin Buzdağlı, Baki Koşapınar. Erzurum amatör ligde müsabakalara katıldı ve halen daha devam etmektedir.

Amatör Takımı 1nci Erzurum Amatör kümede mücadele eden takımın, Atletizmde 5 Kez 100 metre il birinciliği, 200 metre 3 kez il ikinciliği 3 kez kulüpler arası 100X400 metre ikinciliği bulunmaktadır. Güreş de 3 Sıklette Kulüpler arası Doğanadolu Birinciliği 6 sıklet de il birincillileri olan kulüptür.

Ormanspor

1976 yılında forma rengi kırmızı- beyaz olan Orman Bölge Müdürlüğünde kuruldu. Kurucu ilk başkan Orman Bölge Müdürü Hasan Ekinci, ondan sonra başkan Azmi Taşkın yaptı. Antrenörleri: İlk Antrenör Adnan Vuraler daha sonraları Nizamettin Taşçınar yaptı. Kaptanlar: Yılmaz Günday, Sefa Yazıcı 1983 yılında müessese müdürü değiştiğinde Ormanspor kulübü kapatıldı.

Donatımspor

Zirai Donatım Müdürlüğüne tayin olan, boks antrenörü Dursun Pekcan'ın kardeşi Turgut Pekcan'ın müdürlüğü döneminde 1976 yılında forma rengi sarı-açık mavi olan Donatımspor adında bir spor kulübü kuruldu. Başkanlık yapanlar: İlk kulüp başkanlığını Turgut Pekcan, sonra Adnan Yılmaz yaptı. Kulüp 1981 yılında kapatıldı.

Erzurum İdmanyurdu Spor

Erzurum Demirspor'u Erkan Şengöz anlatıyor

3 Temmuz stadyumunda Pasinler Gençlik kulübü olarak oynayacağımız zorlu bir maç vardı. Stat, Nene Hatun Kız Öğretmen lisesinin arkasındaki 3 Temmuz. Bu statta yaşadığımız bir hatırayı naklederek yazıyı noktalayalım: Pasinler Gençlik Spor'un bir maçı var. Oldukça çekişmeli geçen maçta, bizim kaptan 'Beydayı' orta hakemi diğer takımı koruduğu gerekçesiyle yumrukladı. Güvenliği sağlayan 'Toplum polisleri' de jopla futbolculara müdahale etti. Kaptan Beydayı, "Ne vuruyorsunuz frukolar" diyerek bağırınca ortalık daha fazla karıştı. Maç yarıda kaldı. Olaylar yüzünden Beydayı, rahmetli olan kaleci Mehmet Özdemir'le birlikte üçümüzü aldı Gürcükapı Polis Karakoluna götürdüler. Üzerimizdeki forma ve şortları değiştirmeye fırsat bulamadan nezarethaneye atıldık. Biraz sonra bir polis, nezarethanenin kapısını açarak içeri seslendi: - Fruko diyen kaptan gelsene... Beydayı lakabı ile tanınan Burhanettin Güngör'ü götürüp, ellerine jopla vurduktan sonra getirdiler. Bu olay bir kaç kez devam etti: - Fruko diyen kaptan gelsene... Rahmetli Burhanettin Güngör'ün joptan resmen elleri kabardı. Biraz sonra sıra bize gelir diye korkudan titriyorduk. Bir süre sonra da araya hatırlı kişiler girdi ve bizi serbest bıraktılar.

Kulüplerde Vatan Aşkı

Erzurum'da kurulan spor kulüplerinin hepsinin ortak paydası vatanın birlik ve bütünlüğünün esas alınmış olmasıdır. Kurtuluş savaşının ateşlendiği il olan Erzurum'da yaşanan işgaller sırasında ecdadımızın Aziziye Tabyasında akıttığı kanı ve Erzurum genelinde verilen kurtuluş mücadelesini hafızalarda canlı tutulabilmesi için o günlerin hatırasına takımlar kurulmuştur. Aziziye Tabyasında verilen mücadelenin hatırasına, Aziziye Spor Kulübü, Erzurum'un düşman işgalinden kurtuluş günü olan 12 Mart günü anısına; 12 Mart Gençlik Spor Kulübü, Mustafa Kemal Paşa'nın Milli kongreyi başlatmak için Erzurum'a teşrif ettiği 3 Temmuz günü hatırasına, 3 Temmuz Spor Kulübü (Gençlerbirliği Spor Kulübü) kurulmuştur. İlçe takımlarının düşman işgallerinden kurtuluş günlerinin hatırasına ilçe kulüplerinin adları üzerine kurulmalardır. Forma renkleriyle, amblemleri de günün önemine göre seçilmiş ve ona göre tasarlanmıştır. Selçuklu Türk devletinin çift başlı kartalını göğsüne takan, Doğuspor ve Erzurum Spor kulübü işte bunlardandır. Aziziye Spor kulübü forma rengini, Aziziye tabyasına akıtılan şehit kanlarından dolayı kırmızıyı, geçen kara günden dolayı siyahı alması, 12 Mart Spor kulübünün, o karanlık geçen günler için siyahı, kurtuluş günü için ak olan beyazı seçmeleridir.

Yukarıda "Allah" Var

Demirspor- Palandöken Spor arası şampiyonluk maçı; maçın orta hakemi Beden Terbiyesi Bölge Müdürü Arif Akındır. Arif abi Palandöken Spor lehine penaltı verir. Penaltıyı Paladökenspordan top tekniği iyi olan Ergün atar, ancak top dışarı gider. Demirspor kaptanı Zöhtü Akbaba maçın Hakemi Arif Akın'ın yanına " gider, bak yukarıda "ALLAH" var gördün mü top dışarı gitti, çünkü haksız penaltı verdin dediğinde, maçın hakemi Arif Akın Zöhtü Akbaba'yı sen benemi konuşursan diye dışarı atar.

Goymir ki Oyniyağ

Gençlerbirliği (İbospor) ile Palandöken Spor takımları arasında oynanan maçın devre arasında Palandökenspor kulübünün kaptanı Hadi (hefle) Vuraler önceden İbosporlu futbolculara söyler, "bak ben kotto Sait'in (Gençlerbirliği spor kulübü kaptanı) yanına topla gidecem ama siz sakın benden topu almaya gelmeyin, ben bir şey edecem" der ve Gençlerbirliği futbolcular kaptan Sait hariç tamam derler ve maç başlar. Hadi hefle topla Sait'in üzerine gelir ve karşısında topa basar durur, Sait'te Hadi Vuraler di haydi gel de topu al görüm diyerek tahrik eder, Sait'te hemen, basılı topa vurur, vurur bir türlü topu Hadi heflenin ayak baskısından kurtaramaz yorulur, tekrara dener olmaz, epeyce yorulur ve takım arkadaşlarına ula gelses ya der, fakat anlaşmalı oldukları için hiç bir takım arkadaşı vaziyete müdahale etmez ve bazı işi bilenler sen kaptansan sen onun ayağından topu alamırsen biz nasıl gelip alağ, alanda ya ayağına vurursak hakem bizimi atar der durumu izlerler. Kotto Sait bahar ki olmir, maçın hakemi Faruk Tufanç'a dönerek vay sen nasıl hakem sen !..sen buna nasıl bir şey demisen, adam topa basmış durur koy mir ki maçımızı oyniyağ....sende buna mücade edersen dediğinde maçın hakemi Faruk Tufanç Kotto Sait'e kızar ve ihtar eder, elinden alan mı var al ayağından topu oyna adam topu eliyle tutmir ki, faul verim der. Sait'te bu duruma kızar İbrahim ağabeyiye dönerek ben çıkıram, sen benim yerime birini al diyerek sahadan çıkarak direk soyunma odasına gider...

12 Mart - Kemal Koyunoğlu, Hadi Vuraler, Kaleci, Özgenç Güvener, Törer, Egoli Fikret - Oturan Soldan ikinci Özcan Duygun

Tarihi Bir Ropörtaj

Haftanın Konuğu Röportaj: Kadir Sabuncu (Hürriyet Gazetesi Erzurum Temsilcisi) Kasım 1985)

Naim Gölleroğlu, 1341 doğumlu Erzurum'un yerlisi, askerde iken dini eğitime başlamış Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi ve Müftü Sadık efendinin yanında yetişmiş, beşi kız, biri oğlan altı çocuk babası Naim Hoca, Erzurum'un sevilen sayılan simalarından biri. Hoşsohbet dost canlısı bir bakarsınız panelde, bir bakarsınız tiyatro da en ön sırada oturmuş oyun seyrediyor. Bir ahbabıyla telefonda konuşurken, yeri gelmiştir şiir okur, merak ettiğimiz yönleriyle Naim Hoca'yı tanımak istiyoruz.

Erzurumspor'un maçlarını hiç kaçırmıyorsunuz? Neden?

Gölleroğlu: Erzurumspor kimin? benim. Ben halktan biriyim. Gider futbol maçını da izlerim. Ama oradaki kötülükleri küfürleri duyunca müdahale ederim. Karşı takımda bizim vandaşımızdır. Ayıptır. Olmaz öyle şey. Onlar bize misafir gelmişler. Elbette, iki güreşenden biri yenilecektir.

Sporu severmisiniz?

Gölleroğlu: Elbette severim. O gençler gidiyor, orada üç beş saat meşgul oluyorlar. O yüzden kötü alışkanlıklardan uzak duruyorlar. Temiz hava alıyorlar. Dinimiz emretmiş ki, gününü ömrünü boşa geçirme. Oradaki ömür gün boşamı geçiyor niye? Sihatli olmak için insanlar Allaha ve kula hizmet için yaratılmıştır. Sağlık olmayan nasıl hizmet verir. Bu da sporla olur. Askerlerimiz koşuyor, spor yapıyor, niye düşmana karşı güçlü olması lazım. Yoksa asker Palandöken dağına aşabilir mi? Bu eğitimde idmanla sağlanır.

Eskiden Erzurum'un adetleri töreleri nasıldı. Özellikle esnafı ilgili bölümleri anlatırmısınız?

Gölleroğlu: " Bundan 45 yıl kadar önce, bir dükkân sahibi iş yerini açmasaydı esnaf hemen endişelinirdi. Hasta mı var, bir sıkıntısı mı var? Kuşluk vakti vak haber salınır, durum öğrenilirdi. Hasta ise geçmiş olsuna gidilirdi. Maddi durumu iyi değilse o çarşıda bulunanlar yardım toplar götürür verirdi. Bir yardımlaşma bir koklaşma vardı.

Peki, bir esnaf fahiş fiyatla mal satmışsa veyâ müşteriyi aldatmışsa ne yapılırdı?

Gölleroğlu: Esnaftan biri dalavere etse, birini kandırsa veyâ malı sahte çıkarsa o çarşının büyüğü gelir, yanında da bazı komşuları ona bir gün mesela dükkânını açma cezası verirdi. İtiraz yok. Esnaf arasında birlik düzen vardı. Öyle şeyler ayıp sayılırdı. Mesela Nail Efendi beş lira fazla ile malı satmış, ona tutar para cezası verirdi. O para bir yere fakire yardım olarak verilirdi.

Kavga döğüş küskünlükler olmaz mıydı?

Gölleroğlu: Olurdu nasıl olmaz, ama yine büyükler toplanır sen falanla döğüşmüssün ayıp et-

mişsin derlerdi. İkisinin arasını bulur, barıştırırdı. Köylerde de olurdu. Aynı şekilde müdahale edilirdi. Yani husumete meydan verilmezdi.

Şimdi ise bunlar hep kayıp oldu. Çünkü dünya malına olan hırs fazlaştı. Komşuluk kalmadı. İnsaniyetimizi kayıp ettik.

Acaba bu eskiden olan özellikler neden kayıp oldu. Nedir eksiklik?

Gölleroğlu: Her şeyde bir hayâ vardır. Yemekte, içmekte, yatmakta, yürümekte, alışverişte, şimdi bunlar zayıfladı. Ne yapmak lazım üç şeye önem vermek lazım. Verginin zekâtını vereceksin, birde evladın akıl buluş olmadan ona dini bilgiler vereceksin. Ahlaki büyüğe saygı, küçüğe şevkati, komşu hakkını terazi hakkını o dönemde öğreteceksin. Yalan söyleme, başkasının hakkına el uzatma. Hem bu dünya da, hem öbür dünyada mahkeme karşısına çıkacaksın. Bunu bilmeli.

Özellikle vergi konusunda pek titiz davranmıyoruz verginin kalkınmanın temeli olduğuna mı inanmıyoruz?

Gölleroğlu: Şimdi burada içi dolu bir kasa var ne kadar kuvvetli olursa olsun, bu kasayı muhafaza edebilmek için bazı şartlar olacak, yani emniyetsiz askersiz bu kasa korunmaz. Bu kasayı korumaları içinde benim vergi vermem lazım ki, devlette ona maaşını ödesin veya fabrikasının bacası tütsün.

Televizyon radyo ile aranız nasıl?

Gölleroğlu: Allah bilir, bu televizyonu çok seviyorum dünyanın bir ucundaki olayı, ilimi, evimize kadar getiriyor. Dün mesele başvekil bizim evdeydi. Ceketin rengi kravattı belliydi. Ama bunu çok iyi kullanmamız lazım. Bu çok yararlı aleti hizmet eğitim için kullanırsak cehaletimiz gider, halkı çeşitli konularda eğitilmeliyiz. Uyandırmalıyız. Bunun halkın sevdiği tanıdığı güvendiği kişileri çıkarmakla benimsetiriz. İslam dini öyle bir din ki, kötü şeyleri de öğrenmek lazım niye kendini müdafaa etsin diye. Hz. Muhammed (S.A.V) "iki günü bir olan ziyandır" demiş, anladın mı? İslam dini ilerlemeye gelişmeye mani değildir.

Sinema, tiyatro ve müzikle yakınlığınız varmı?

Gölleroğlu: Sinema, tiyatro ibretlerle doludur. Seyredeceksin ve ondan ibret dersi alacaksın.

Hile katılmazsa tiyatro daha güzel olur. Hem ağıtır, hem güldürür. Geçmişimizi gözler önüne serer. Halk müziğinin ise sözlerini severim. Benim asıl tutkum şiirdedir. Gelmiş geçmiş çoğu şairlerin şiirlerini ezbere bilirim bunları zaman zaman söylerim.

Son olarak bir mesaj veririmisiniz?

Gölleroğlu: Çiftçi, esnaf, tüccar, işçi, memur herkes adil ve dürüst olmalıdır. O zaman bu güzel memleketimiz daha kuvvetli olur. Samimi olmak lazım, halkın itimadını kazanmak lazım. O zaman vatandaş sana canını veriri, yöneticiler, kendini kabul ettirmelidir. Birde şuna dikkat etmek lazım. Devlet adamı yıpratılmamalıdır. Çünkü devlet adamının yıpratılması demek afet demektir.

Anekdot

Naim Hoca futbol tutkunuydu. Erzurumspor maçlarından birinde, hocanın bulunduğu tribünde Çiğirim Fuat (Elaldı) hocaya doğru, hocam ikinci ezanı okunuyor haberin ola diye seslendi, Naim hoca da hemen ona cevabını verdi; "ula uşak, namazın kazası var, ancak, maçın kazası yok" bunu ey bülün.

Erzurumspor'un Kuruluşu

Yazan: Tuncer Çakmur (Kulüp müdürü)

Erzurumspor'un profesyonel şubesine ait bu anlamlı yazının yazılmasına kulübün evveliyatına değinmek isterim. 1967-68 yıllarında Türkiye'de ki profesyonel spor faaliyetinin Anadolu'ya yayılışı sırasında Erzurum ilinin de bu mevzuda sesini duyurabilmesi için bir gurup kadirşinas Erzurumlu hemşerilerimiz profesyonel futbol şubesi bulunan bir spor kulübü kurmak için 28.12.1968 tarihinde gerekli teşebbüste bulunmuşlar ve bu gurup Hilmi Nalbantoğlu, Avni Özden, Kemal Özgür, Muhittin Keteci, Zekai Önalın, Türker Dalkılıç, Muammer Özkavcı, Zühtü Akbaba, İrfan Çelik, İrfan Pasin olarak kulübü 21.1. 1968 tarih

857 nolu noter tasdikli defterinden tespit edilmiştir. Bu guruba diğer toplantılarda Raci Karakaş (2. Başkan) ve Sadi Göncü'nün katıldığı görülür. Yukarıda isimleri zikredilen gurup Erzurum'da ki spor kulüpleri ile temaslarını sürdürerek müteaddit toplantılar yaparak, birkaç kulübün birleşerek Erzurumspor adı altında faaliyet sürdürmeyi teklif etmişler ve bu çabaları müspet sonuç vermemiş ve bu tarihlerde yalnız 1956 yılında kurulmuş olan Aziziye Gençlik kulübü bu teklife yanaşmış ve bazı önemli isimleri üye yaparak 6.1.1968 tarihinde kulübün ismini Genel kurulda Erzurumspor olarak değiştirilmesine ve profesyonel futbol şubesini içine alan tüzük tadilatı yapılarak, Erzurumspor'un temeli atıldı.

Aziziye kulübünün isminin değiştirilmesindeki kongrede kurucu yönetim kurulu şöyle oluştu. Hilmi Nalbantoğlu (Başkan), Raci Karakaş (2. Başkan), Dursun Pekcan (Genel Sekreter), Zühtü Akbaba (Genel kaptan), Tuncer Çakmur (Muhasis), Zekai Önalın (Veznedar, Avni Özden (Kulüp İdare Amiri), Raif Akbulut (Bölge temsilcisi), Fuat Çifçioğlu (Kan köylü ünlü ciritçi), Hailt Acet, Cahit Bayraktar, İrfan Çelik, İrfan Pasin, Oktay Yamaner, Sadi Göncü, Mehmet Bindsen, Kemal Özgür, Selamı Uludağ, Zöhtü Akbaba, Orhan Gökçe'den teşkil etti. İsmi Erzurumspor olan kulübün yapılan olağan üstü genel kurul toplantısında Erzurumspor yönetim kuruluna 14.2.1968 tarihinde seçilen yönetim kurulu; Başkan: Hilmi Nalbantoğlu, Raif Akbulut, Raci Karakaş, Zöhtü Akbaba, Oktay Yamaner, Kemal Özgür, Tuncer Çakmur, Avni Özden, Zekai Önalın, Şadı Göncüoğlu, İrfan Pasin, Orhan Gökçe, Mehmet Bindsen, Dursun Pekcan. Resmen teşekkül eden futbol şubesi bulunan profesyonel kulübümüz Erzurumspor'un Türkiye ligine alınması için Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü nezdindeki çalışmalar sürdürülmüş ve bu çaba ve çalışmalar üzerine Erzurumspor'un en az iki amatör kulübün birleşmesiyle olacağına bildirilmesi üzerine, 1968-1969 sezonunda lige alınması mümkün olmayan, Erzurumspor'a, Suspor Kulübünün de ilhak etmesiyle kadrosunu genişletmiş ve durumu Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne bildirmişlerdir.

Devlet Bakanı Turan Bilgin, Vali Mustafa Uygur Erzurumspor başkanı aynı zamanda Ticaret Odası Erzurum AP İl Başkanı Ali Sırrı Kuşçay, Tes-İş sendika başkanı Mahmut Özönur, İrfan Çelik, Kenan Kürklü,

Oktay Yamaner, Dursun Pekcan'dan oluşan heyet Başbakan Süleyman Demirel ziyaret eder, durumları izah eder ve büyük gayret ve çalışmaları memleket açısından anlatırlar. Devrin Başbakanı Süleyman Demirel'in arzusu üzerine, Erzurumspor'un lige alınmasına karşı olan; Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ve Futbol Federasyonu Erzurum takımının Lige alınmaması için gösterdikleri karşı çaba netice vermeyerek, Erzurumspor Türkiye ligine alınır.

1969 Yılı Yapılan Genel Kurulda Seçilenler Ali Sırrı Kuşçay Erzurumspor'un ilk profesyonel başkan (AP İl Başkanı, Ticaret Odası Başkanlığını da yürütüyordu). Yönetim Kurulu üyeleri. Sıtkı Taflan, Raci Karakaş, Tuncer Çakmur, Kenan Kürklü, Yüksel Gençay, Macit Kitapçı, Uçak Keskin, Gürbüz Yurdalan, Necdet Öz, Saim Yücel, Ahmet Özyapar, Memduh Gez, Ruhi İnan, Hayatı Boynukalın, Turgut Gürergene, Necdet Öz, Zekai Önalın, İrfan Çelik, Erol Mızrak, Nihat Yanıkoğlu'ndan teşkil etmiştir. Sonra toplanan yönetim kurulu aşağıdaki görevlendirmeyi yapmışlardır. Başkan Ali Sırrı Kuşçay Yönetim kurulu: Raci Karakaş (Kaptan), Kenan Kürklü, İrfan Çelik, Zekai Önalın, Erol Mızrak, Kemal Özgür, Oktay Yamaner, Dursun Pekcan Genel Sekreter, Avni Özden, Zühtü Akbaba (Kaptan), Tuncer Çakmur Muhasis, Turgut Gülergene Kulübün 1969 tahmini bütçe geliri 760,00 TL gideri 760,00 TL'dir. 1968 yılında kurulduktan sonra 1968-1969 sezonuna hazır olmak için takımla özel maç faaliyetleri sürdü ilk özel maçı 3. Lig profesyonel takımlarında Elazığspor'la maç yaptık. Ondan sonra Ağrı, Kars, Erzincan, Sivas il takımları ile hazırlıklar devam etti ve lige alındıktan sonra fikstüre göre maçlar yapıldı.

Bir Hatıra

Kurucu Yönetici İrfan Çelik Gelişmeleri Şöyle Anlatıyor Erzurumspor'u kurmakla mesele bitmedi. Futbol takımımızın lige alınması sırasında çok büyük güçlüklerle karşılaştık. Erzurum da faaliyet gösteren ve değişmez başkanlarla yönetilen mahalli takımlarımızın birçoğu Erzurumspor'un kuruluşunda muhalif kaldılar. Kurulduktan sonra bir yıl lige alınmayı bekledik. Dönemin başbakanı Sayın Süleyman Demirel Erzurumspor'u lige alınması için söz vermesine rağmen, Beden Terbiyesi Genel müdürü Ulvi Yanal ve Futbol Federasyonu başkanı Orhan Şeref Apak Erzurumspor'u 1968-1969 yılında lige almamak için bazı zorluklar çıkardılar. Erzurumspor'a 3 mahalli kulübün katılımını ve Erzurum şehrinin sosyal imkanlarını sordular. Temmuz ayının sonunda fikstür çekiliyordu. Herhangi bir gecikme Erzurumspor'un 1968-1969 sezonunda ligde yer almasını engelliyecikti. Bunun üzerine kulübün başkanı Ali Sırrı Kuşkay idarecileri derhal Ankara'ya çağırırdı. Ulvi Yanal Beyi Ziyaret ederek, verilen sözlerin yerine getirilmesini istedik. Ulvi Yanal Erzurum'un 1950 rakımlı olduğunu ve bu rakımda futbol olmayacağını söyledi. Meksika futbol kupasının 2100 rakımlı Meksika şehrinde yapıldığını söyleyince bizzat oldu. Bunun üzerine Ali Sırrı Kuşkay; Başbakan Süleyman Demirel'den Erzurumspor'un lige alınması için söz aldığımızı ve bunu Erzurum'a ilan ettiğimizi bu olaya bir siyasi hava vermek istemediğimizi anlattı. Sayın Kuşkay Devlet Bakanı ve Erzurum Milletvekili Sn. Turan Bilgin'i buldu ve beraberce heyet halin de tekrar sayın Süleyman Demirel'e çıktık. Beden Terbiyesi Genel Müdürü ve Futbol federasyonu tarafından çıkarılan zorlukları anlattık. Süleyman Demirel her ikisini çağırarak, kesin emir verdi ve böylece Erzurumspor bu maceralı günlerden sonra lige girdi. Bu hadise Ulvi Yanal ve Orhan Şeref Apak'ında sonları oldu. Erzurumspor lige alınmasını müteakip takımın kurulmasına öncelik verdik. Takımın kurulmasında kısıtlamamız şu idi. Takımın nüvesini Erzurumlu sporculardan oluşturmak. Mahalli takımlarımızdan birbirine uyum sağlayabilecek futbolcuları seçtik bu sporcuların yanına; Ağrı Kars, Erzincan ve Trabzon gibi komşu illerimizden futbolcular transfer ederek, takıma monte ettik. 3. ligde namdâr şampiyon olan kadroyu işte bu yöntem ve yönetimimizle böyle kurduk. Maddi yönünü ise; idare heyeti arkadaşlardan ve onların öz verili çalışmalarıyla, özel sektör sahibi arkadaşlardan, şehir esnafından(15.000 TL toplandı), resmi dairelerden yapılan bağışlarla, iç ve dış transferleri bitirerek bu takımı kurduk. Bunun yanı sıra hem de sporcuların yatması ve oturması, dinlenmesi için kulübün lokalini de tamamladık.

İlk Amigo Lütfi Yıldız

"Hey gidi günler hey"

1968 tarihinde kurulan Erzurumspor'da kurulduğu günden itibaren çok uzun yıllar, amigoluk yapan Lütfü YILDIZ hiç unutulamaz. Erzurumspor'a sevdalı biriydi. O Erzurumspor'un malzemelerinden sorumlu olarak çalışırdı. Takımın antrenman, maç hazırlıklarının yapıldığı soyunma odasında malzemelerin korunmasını, yıkanmasını bir orkestra şefi gibi idare eder ve yanında yardımcı olarak çalışan Hamza'ya yaptırırdı. Maç günü, soyunma odasında futbolcuların giyeceği kramponların yağlanması, yıkadığı ve ütülediği formaları numara numara sırayına göre tek tek asar, yanlarına konçları, şortları bir çeyiz sergiler gibi hazırlar ve devre arasında futbolcuların içeceği limonatayı hazırlamasına, ben de Erzurumspor Genç takımında oynarken, maç günlerimizde bu güzel tabloyu yaşadım..

Lütfü ağabeyi başında beyaz kasketi, elinde mavi-beyaz bayrağı ile maç öncesi sahaya çıkıp, o mavi, beyaz çektirip, sonunda Erzurum Erzurum diye yaptırdığı tezahürat, karargâhta askeri alayın sesini solda sıfır bırakırdı. Hele "Er Er Zum Zum Erzurum Erzurum" tezahüratındaki vücut dilini kullanmasını taraftarlara ezberlemişti. Lütfü ağabeyi elini kaldırdığında hangi tezahüratın yapılacağını taraftar bilirdi. Bu sevimli kültürlü insana taraftarlar duydukları sevgiyle "Amigo Gıkkıl Lütfü" derlerdi.

Lütfü abi, takım koridorunda ısınırken futbolculara, bak seyirciyi coşturdum sel gibi kükrüyorlar korkmayın, sizin arkanızdalar, sizleri seviyorlar ve sonuna kadar destekliyorlar. Şimdi bende tekrar sahaya son vuruşu yapmaya çıkıyorum, şimdiden gazanız mübarek olsun der, "Ya Allah Bismillah" diyerek sahaya tekrar çıkıp taraftarı coşturmasıyla, Erzurumspor'lu futbolculara tam gaz verirdi.

Amigo dayanışması: Amigo Lütfü'nün Sivasspor amigosu Orhan'ı Hatayspor maçına davet etmişti.

3 Temmuz stadyumunda grubun lider takımı Hatayspor ile Erzurumspor'un oynadığı 3 üncü Türkiye ligi maçı öncesi bir dayanışma örneği olarak, kardeş takım Sivasspor'un amigosu Orhan ile el ele tutarak, ellerinde Erzurumspor ve Sivasspor bayrakları ile sahaya çıktı seyirciyi selamladılar ve tribünün bir tarafına amigomuz Lütfü ağabeyi, diğer tarafına ise misafir destekçi Sivas'ın amigosu Orhan Geçti.

Amigo Orhan'ın bulunduğu tarafta Erzurumsporlu taraftarlar, amigo Orhan'ın giydiği Sivas'ın kırmızı-beyaz renklerini bir ara Hatay Spor'un beyazkahverengi rengi ile karıştırdıkları için, amigo Orhan'ın yaptırdığı tezahüratına pek eşlik etmeyerek cılız bir ses çıktı. Bunu fark eden amigo Lütfü o tarafa doğru koşarak gitti ve devreye girdi. Amigo Orhan'ın Sivasspor'un amigosu olarak Erzurumspor'umuza desteğe geldiğini, Hatayspor'un amigosu olmadığını izah ettikten sonra tribün coştı ve stadyumun bir tarafına Lütfü ağabeyi, diğer yanına Orhan'ın geçmesiyle yapılan ortak tezahüratla taraftarları coşturmaları, BJK Çarşı grubunu sollar vaziyetteydi. Maç boyunca devam eden bu korkunç tezahüratla Erzurumspor, Hatayspor'u 2-0 yenerek liderlikten etmişti. Bir müddet sonrası Sivas'ta lokantacılık yapan Sivasspor'un amigosu Orhan'ın kendini asarak intihar ettiği Erzurum'da duyulunca en başta amigo Lütfü ağabeyi ve Erzurumsporlular çok üzülmüş ve ona Lalapaşa camiinde Kur'an kırat etmişlerdi."

Lütfü ağabeyi amigoluğu bırakmış bir hayli yaşlanmış ve ayağının birinden ameliyat olmuş bastonla zor yürür vaziyette oturduğu Necatı Okçu'nun çay ocağında onu ziyaret ettiğimde, yakmış olduğu sigarasından derin bir nefes çekerek "hey gidi günler hey" demeye başlayarak bana sarıldı ve ağladı..sonra aradan geçen o güzel anı dolu günlerin üzerine epeyce karşılıklı hasbihal ettik..

Sohbetimizin en can alıcı vurgusu; bu kulübün kurulduğu gün, bu kentte yer yerinden oynamıştı.

Şimdi o günler nerede diyerek geçmişini hatırlayarak tekrar gözleri yaşardı ve derinden bir of çekerek yanan sigarasını yudumladı... Bak hoca, bu kent, bu takım benim, bense yavaş yavaş yavaş toprak olmak üzere olan dadaşların kendisiyim demesini ben hiç unutmuyacağım ve hafızamda kalarak, hep Lütfü ağabeyiyi anarak hatırlayacağım...

Lütfü ağabeyiye son bir defa daha amigoluk yapar mısın diye sorduğumda Lütfü ağabeyi birden dikilerek, şampiyonluğa oynayacak takım olursa bu yaşta ve bu halimle dahi yine amigoluk yaparım dedi..

Lütfü ağabeyi Amigoluğu, 2 lig gurubumuzda Samsunspor'un önünde 6 puan farkla liderliğimiz sürerken, Erzurumspor'un başkanlığını yapan Ömer Engin'in geçirdiği ani kalp krizi neticesinde hakka yürümüşü ve Erzurumspor o sezon Samsunspor'a şampiyonluğu kaptırmış ve Lütfü ağabeyide amigoluğu bırakmıştı. ..

İkinci amigo Yusuf Tel

Evi, ruhu Erzurumspor olan amigo Yusuf, ağabeyi dediği Lütfü Yıldızdan çok şey öğrenmişti. O da Lütfü abinin çizgisinde ikinci Amigoluğu çok uzun yıllar aç kaldı susuz kaldı ama sürdürdü. Yaptığı fedakarlıklarla sonuna kadar mavi-beyazlı takımımızın amigoluğunu yaptı. Amigo Yusuf Tel bayrağı sırtından hiç düşürmedi ve hiç indirmede, hep sevgi ile taşıdı, yeri geldi sevindi, yeri geldi bir kenara çekilerek gözyaşlarına boğuldu durdu. Ama o bir sevdalıydı. O taraftara gönlünü açtığı için ona "Baraka Yusuf" diye hitap ederlerdi. O güzel insan ta ki Erzurumspor amatör lige düşene kadar, takımını hiç yalnız bırakmadı..

Anekdot (Baraka Yusuf)

Amigo Baraka Yusuf, anlatıyor Erzurumspor-Galatasaray maçında Dadaş komutunu verip, takıma tezehurat yaptıracağım esnada ağızımdaki takma dişler ağızımdan fırladı ve stadyumun içine düştü. Bende bozuntuya vermeden, tezahurat yaptırmaya devam etmeye çalıştım., Ama, bir türlü Dadaş diyemediğim için taraftarlar bana e..ne diyeceğiz diye, bene tepki gösterdiler, bende elimle sahaya gösterdim. Taraftarlar dan biri bene ne yani sahaya mı daha maç başlamadan atlayalım diyorsun dediklerinde ben kendimi tutamadım ve kendim sahaya atladım, atladım ama bir türlü yerden kalkamadım, meğer ayak topuğum kırılmış, ama bir türlü farkında olmadım ve dişlerimi için o aci içinde ağızıma takarak, oradki güvenliğin yardımıyla tribüne döndüm ve tezehuratına kaldığım yerden devam ettim. Maç sonunda hastahaneye gittim ayağımı alçıya aldılar. Buen bu yaşadığım anı hiç unutamıyorum..

Ciğerim Fuat Elaldı Öyle bir hasta taraftar ki;“ Anam teneşirde olsa Erzurumspor maçına giderem” bile diyor. (Kadir Sabuncu)

Adı: Ciğerim Fuat Elaldı. O mavi- beyazlı forma aşığı biri. Erzurumspor’u işimden çoluğumdan, çocuğumdan daha çok severim diyor. Hatta bir kıza sevda çeker gibi mavi-beyaz formaya aşığım diyor ve ekliyor, içerdeki dışarıdaki tüm maçlarda benim gibi hasta olan ekibimle hep orada oluruz.

Bakınız ekibini nasıl tanıtıyor, kunduracı Faik usta. Fuat Elaldı, kupa asıdır, onsuz yüzeli açılmaz, maçta eli ayağı titrer, sigaranın birini yakar birini söndürür, bazen sigaranın ateş kısmını yanlışlıkla ağızına bile koyar. Kuyumcu İhsan Çinger, galeri Nihat Bakkal, orloncu Murat, bantçı Temel, oto elektrikçi Murat, Altın Diş Osman, Fıfırık Murat, Sanayiden Bekir Tufanç usta, bakkal Mustafa Ünal, elbiseci Sabahattin Özkorucuklu’dan müteşekkil börekler çaylar olurdu.

Bir gün Orduspor’u 1-0 yendiğimiz maçta Sabahattin kalp kirizi geçirdiğinden, hastaneye

götürdük yatırdık. Haftaya maçımız Hataysporlaydı. Maçı seyrediyorduk baktık ki, sabo hastaneden kaçmış pijamalarıyla maça gelmiş, türümünde maçı seyrediyor o da Ciğerim Fuat Elaldı. Öyle hasta biriydi.

Ben herkesin sustuğu zaman maçta bağırdım mı ekolu mikrofon benim bağırmanın yanında havasını alırdı. Söz yeri geldi mi lafımı patlatırım şeref türbününde tah vali bey bile duyardı. Bir gün maç esnasında bir espri yapınca vali beyin çok hoşuna getmiş ve sormuş bu espirili, tok sesli kim demiş, oradakilerden müdür Nahat bey demiş ki; vali bey o hasta Erzurumsporlu olan ciğerim Fuat, onda espri tükenmez. Doğrusunu söylemişler bende espri hazinedir o bir “Allah vergisi”dir. Biz maçlara bazen bidonda nevaleyi soktuğumuzda, yerimiz kale arkası olurdu. Oradaki değişirdi. O ekipte “Kamilo, ehi Mevlüt, Gacıroğlu Baharettin, Gavurboğanlı Akidi, Tülü Turgut, Gocik Enver, Zurnacı ve Davulcu Eyip ile Münip kardeşler ve çalgıları zilli def ve gıranatası ile bize eşlik ederdi. Kışın turp leblebi, yazın karpuz, elma o zamanlarda yanımızda bulunurdu. Öğle yemeğini sofrada bırakır, ben maça giderem. Anam teneşirde olsa Erzurumspor’un maçı varsa ben stada giderem. Anam ben deplasmana gidip, gelinceye kadar dua eden biri olduğu halde, gine koyar giderem. Eşime fazla taviz vermem, çünkü o suratlı futbolcu değil, bakarsın ofsaite düşer, caminin bazen giriş havlusunda Naim hoca ile karşılaştığımda, “Naim hoca bene; Fuat hele gel bahım, takımı ne ettin, durumu nasıl diye sorardı. Bende tek tek anlatırdım.

Erzurumspor kulisleri Taş mağazalarda kuyumcu dükkânlarından; Namık’ın, hacı Sadık’ın, Sabahattin’in, Cülahmet’te kunduracı Faik ustanın, Kubilay gazinosunda yeşil Dumlu hamamının şadırvanının önündeki masa sohbetlerinde Erzurumspor’un kulisleri ve yorumları dönerdi. Hakem düz düdüğü çalarsa, senin düdüğünün nohuduna gurban gardaş derdim.

1968 Yılında Yapılan İlk Erzurumspor Transferleri

Üçüncü Türkiye Ligi: Erzurumspor

Antrenör: Selahattin Ünlü (Fenerbahçe spor kulübünün eski kalecisi)

Amatörler Kaleciler: Demirspor'dan Nihat Elmas, Doğuspor'dan Edip Budak, Kara gücü'nden Ersin Kayaalp, Suspordan Tuncay

Amatör Futbolcular

Ağrı Amatörden: Lütfi Demirkıran.

Demirspor Kulübü'nden: Mahmut Algor.

Trabzon Yolspor Kulübü'nden: Mustafa Pizza; Ali Pizza, Nurettin.

12 Mart Spor Kulübü'nden: Sinan Özmen.

Suspor Kulübü'nden: Kino Mustafa Katı.

Bu futbolcuların amatör transferleri ilerisinde profesyonelliğe dönüştü.

Profesyonel Olarak

Ağrı Amatörden: Nihat Kaya, Yavuz Korkut, Petrol Ofisinde Orhan Ak, Nazif Tan kaleci Hatay spor'dan,

Palandöken Spor Kulübü'nden: Metin Onursal, İbrahim Kaya.

Doğuspor Kulübü'nden: Fuat Sucu, Zeki Hirtızlı, Ender Narmanlıoğlu, Lütfü Tufan, İbrahim Gümüş, Erhan Gemalmaz, Hasan sargın; Turan Eğriçayır,

Suspor Kulübü'nden: Fikret Duran, Ercan Güngör, Yüksel Toparlık

12 Mart Spor Kulübü'nden: Ahmet sarıca

Aziziye Spor Kulübü'nden: Ayhan Elçi,

Demirspor Kulübü'nden: Erkan Şengöz,

Dağcılıkspor Kulübü'nden: Adnan Kutlu (Vidit).

Hatayspor Kulübünden: Kaleci Nazif Tan

Petrolofisspor Kulübü'nden: Orhan Ak,

Transfer Ücretleri Orhan Ak ve Nazif Tan iki yıllık transfer ücreti 7500 TL aylık, 75 TL anlaştılar. Erzurumlu ve Ağrılı futbolculara iki yıllık transfer ücreti 100 TL peşin 4000 TL, aylık 75 TL bütün futbolculara 10 TL antrenman primi verildi.

Futbolcuların Özellikleri

Fenerbahçe'nin geçmişte kalecisi olan, Erzurumspor'un ilk profesyonel Antrenör ve futbolcu olarak, çalıştıran Selahattin Ünlü idi. Ünlü, Azimli çalışkan biriydi. Hatta Kaleci Nazif'le, Nihat'ın sakatlığı devam ederken ve yeni transfer edilen Ersin Kayaalp'in lisansı maça yetişmediğinde, hemen Selahattin Ünlü'nün lisansı çıkartılarak, 3 Temmuz Stadyumunda Amasyaspor maçında kaleye geçti.

Ayhan Elçi (ilk kaptan): 1968 yılında Aziziye Spor Kulübü'nün futbolcusu olan Elçi, Aziziye Spor Kulübünün Erzurumspor adını aldığı ilk genel kurulundan sonra Erzurumspor'unda ilk kaptanı olmuştu. Zarif ve teknik bir futbolcu idi. Memuriyetinden dolayı Edirne'den bir türlü tayin durumu olmayınca 2. Kaptan seçilen Fikret Duran maçlara kaptan olarak çıktı.

Fikret Duran (Kaptan): Suspor Kulübü'nden profesyonel olarak Erzurumspor'a transfer edilen ilk profesyonel kaptanıdır. Stoper oynardı. Erzurumspor'un bulunduğu 3. Ligde Krikalespor'un gol kralı olan santraforlardan Telli'ye ve Petrolofisspor'un santraforu Süha'ya, Erzurumspor'un yaptığı maçlarda adım attırmazdı. Korkusuz bir stoperdi. Ona bu özelliğinden dolayı Erzurumspor taraftarları "Canavar Fikret" lakabını takmışlardı.

Sebat'ı alkışlamak için binlerce taraftar Erzurum'a göç etti

Yüksel DÖNMEZ ERZURUM'dan bildiriyor

Türkiye Üçüncü Ligi Yaygın Grubu'nda dün saat 19.00'te yapılan maçta Erzurumspor'un karşılaştığı Sebat Gençlik, bu sene maçında Erzurumspor'dan şampiyonluk için mücadele eden Akkademik'in Sebat'ı desteklemek için Erzurum'a üç saatlik bir süre için Erzurumspor'un "Çift puan ve iyi futbol" sloganıyla çıktıkları. Eski adıyla kolay "Paş" denilen Erzurumspor'da bu karşılaşmanın gilişimiyetini önemi bir ilke.

Bu grupta geçen diğer karşılaşmalarında şampiyonlukta bir miktar olan ekiplerden Krikalespor evinde Çaybırspor ile karşılaşmış. 36 puanla sahip diğer Sebat'la Krikalespor'un karşılaşacağı puan farkı 6'dır. Çaybırspor'a birinci, Petrolofisspor'a ikinci, Krikalespor'a üçüncü, Amasyaspor'a dördüncü, Bartınspor'a beşinci, Çaybırspor'a altıncı, Mavi Grup'ta Bakçalı Gençlik-Ereğli, Bire-Esk, Demirspor, Diyarbakır-Y. Mahalle, Nevşehir - Tokat, Karabük-Çorum, Erzurum-Yenişehir, Malatya-Erzis karşılaştılar. Beyaz Grup'ta Anadolu-İğdır, Spor, Kütahya-Çanakkale, Düzce - K. Özürlü, Edirne-Eğirdir, Isparta-Karlıören karşılaşmaları oldu. Kırmızı Grup'ta Hakkâri-Üsküdar, Muğla-K. Pazar, Nevşehir-Yedigöller, Osmaniye-Seyhan, Ürdü-Tekirdağ, Lütfüpaşa-Bandırma karşı karşıya gelecektir.

Takimden iki puan beklediğini söyleyen Erzurumspor çalıştırıcısı Yüksel (sağda) Çaybırspor ile

Sebat Gençlik karşısında Erzurumspor'u süzme edecek olan Çaybırs (Sağda) ve Hayrettin,

Abdusselam Gökçan

Nazif Tan: İlk profesyonel kaleci olarak Hatayspor'dan transfer edildi. 18'e hakim soğuk kanlı bir kaleci idi.

Ersin Kayaalp: Erzurum Karagücü'nden, Erzurumspor'a transfer edilen muhtiş bir kaleci idi. Onun adını taraftarlar "Garip" koymuştu. 1969 yılı 3. Ligde Karagücü'nden terhis edilmesi ve lisansının gecikmesi üzerine ilk dört maç sonrası kaleci Nazif'in sakatlığı ile kaleye geçen Selahattin Ünlüden kaleyi devir aldı. Nazif ve Nihat iyileştikten sonra dahi onlara Ersin kaleyi kaptırmadı. Garip büyüdükçe büyüdü. Cemal Gürsel stadyumunun açılışında davet edilen Fenerbahçe- Erzurumspor hazırlık maçında ulusal basında çıkan "Hadi'nin fendi Didi'yi yendi" denilen ve Erzurumspor'un, Fenerbahçe'yi 3-0 mağlup ettiği o müthiş maçta Fenerbahçe'nin antrenörü Didi'ye Ersin kendini hayran bırakmıştı. **Bu maç performansı ile futbol camiasının dikkatini çeken, Ersin daha sonraki lig maçlarında gösterdiği performansı ile Samsum'da kampa giren Milli takım kampına çağrılmış, fakat kendine dikkat etmediği için milli takım kamp kadrosundan çıkarılmıştı. Ersin hep Erzurum'da kaldı ve Erzurum'da evlendi ve Erzurumluların milli damadı oldu. Ersin, Orhan Gençebay'ın "Hor görme garibi" şarkısını dinlerken, dert mi dedim garibe.." adı parçayı mütemadiyen dinlediği için, bunu bilen taraftarlar ona garip lakabını taktı ve garip adı öyle kaldı. Garip Ersin, deplasmanda benden bir puan, gerisi de futbolculardan der ve kendine düşeni layığıyla ve de fazlası ile yapardı. Ne mağlup takımın kalecisi olan Ersin o sezon tüm Türkiye futbol liglerinin en az gol yiyen kaleci unvanını da elde ettiği gibi, Türkiye ligleri panoramasında haftanın kalecisi unvanını da hiçbir birinci lig kalecilerine pek kaptırmadı.**

Nihat Elmas: Demirspor Kulübü'nden amatör transfer edilen kaleci idi. Erzurum karması ile Galatasaray'ın 3 Temmuz stadyumunda

yaptığı maçta Erzurum karmasının kalesini ikinci yarı kaleci Ülküden devralan Nihat yaptığı kurtarışlarla kendini göstermiş olan, çok iyi bir reflekse sahip olan kaleci idi. Korkusuz olduğu için taraftarlar ona "Manyak kaleci" lakabını takmışlardı.

Edip Budak: Kaleci olarak Doğuşpor Kulübü'nden transfer oldu babası Erzurumspor 3. profesyonel lige alınmadan önce ilk antrenörlüğünü yapan saygın bey efendi olan, Yapı Meslek Lisesi öğretmeni İsmet Budak hocamızın oğludur. İlk maçlarda çok gol yediği için ona Amigo

Lütfü Yıldız kumbara Edip lakabını takmıştı. Taraftarlarda takılan "**Kumbara**" lakabını kabullenince Edip'e "**Kumbara Edip**" demeye başladılar. Daha sonraları Amigo Lütfü'yü ve seyircileri utandırarak Ersin'in yanında müthiş bir kaleci oldu. Yaptığı kurtarışlarla ve reflekslerle Ersin'in İskenderun spor'a transferinin peşine Erzurumspor'un kalesini devir alarak, yaptığı kurtarışlarla ve reflekslerle çektiği dikkat üzerine birinci lig takımlarından Rizespor'a transfer oldu ve birinci lig panoramasında haftanın kalecisi olarak çoğu kez yer aldı.

Nevruz Yavuz Korkut: Ağrı spor Amatörden Erzurumspor'a profesyonel olarak transfer oldu. Takımın unutulmaz sağbeki olarak hizmet etti. Bir açık gibi ileri gidip, gelen ve her ileri çıkışında orta yapan ve defansta geçilmeyen olduğu için ona taraftarlar "Küçük Ağrı dağı" derlerdi.

Nihat Kaya: Ağrı spor Amatörden Erzurumspor'a profesyonel olarak transfer edildi. Uzun zaman Erzurumspor da son adam olarak(Libero) oynadı. Çok soğukkanlı ve geçilmez bir oyuncu olduğu için ona taraftarlar "Ağrı dağı" derlerdi. Takımın ikinci profesyonel kaptanı idi.

Orhan Ak: Petrolofis Spor'dan profesyonel olarak transfer edilen ilk profesyonel futbolcu idi. Pis burunla pas atan Orhan'a taraftarlar "Pis burun" derlerdi.

Metin Onursal: Erzurum Palandöken Kulübü'nden Profesyonel olarak transfer oldu. Orta saha oyuncusu idi. Takım içinde saygınlığı olan ve futbolcular arasında sayılan bir ağabeyi hüviyetinde idi. Palandöken spor'da uzun süre kaptanlık yaptığı için ona taraftarlar "Kaptan" derlerdi.

İlhami Kaya: Erzurum Palandöken spor Kulübü'nden ilkin amatör olarak transfer edildi. Daha sonra pro-

fesyonele yapıldı. Çok zeki efendi bir orta saha oyuncusu olan İlhami Kaya'yı taraftarlar çok sevdi.

Lütfi Demirkıran: Ağrı spor Amatör'den transfer edildi. Çok hızlı bir futbolcu idi. Sağ açık ve santaraför oynardı ona taraftarlar çok hızlı olduğu için "Rüzgarın oğlu" derlerdi.

Necmettin Yankılar: Erzurum 12 Mart Spor Kulübü'nden Erzincan Şekerspor'a 1965 yılında transfer oldu. 1969 yılında Erzurumspor'a profesyonel olarak geldi. Karambol adamı ve golcü olan Necmettin Yankılar gurup ta da gol krallığında ideali olan biriydi. Çoğu zaman rakip kalecileri kambura yatarak sakatları. Çok hızlı olduğu için ve o günlerde aya gönderilen Apollu soyuz aracının popüler olduğu yıllarda taraftarlar ona "Apollo" derlerdi.

Ahmet Kobaza: Erzurum Doğuspor Kulübü'nden sağbek olarak transfer edildi. Çok sağlam, adam geçmez, efendi bir oyuncuydu. Ercan Güngör: Erzurum Suspor Kulübü'nün Erzurumspor genel kurulunda birleşmesinden sonra amatörlükten, profesyonel olarak transfer oldu. İyi bir orta saha oyuncusu idi. Çok teknik ve zeki bir futbolcuydu. Her hafta 3.lig haftanın karmasına giren ve gelen teklifleri geri çeviren bir futbolcu idi. Unutulmayan bir golü Amasya spor'un kalecisi degaj atıp, top orta sahayı hafif geçtiğinde top'un gelişine, vurduğu vole ile top Amasya kalesine doksanından gol olmuştu. Bu seri golü seyirciler de şaşkınlık içerisinde seyretmişlerdi. Ve kendi aralarında kopan uğultu ile yay bu gol nasıl oldu sorusuna birbirlerine maç bo-

yunca sorup durmuşlardı. Bu golün adına, oldubitti gol derlerdi. Erzurum'un meşhur unutulmayan futbolcusu "Egoli Fikret'in" küçük kardeşi Ercan'a taraftarlar "Küçük Egoli" derlerdi.

Yüksel Toparlak: Erzurum Suspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer edildi. Solaçık oynardı çok hızlı ve zarif çalımaları olan takım oyunu tam oynayan bir oyuncu idi.

Mustafa Katı: Erzurum Suspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. Sol açık oynardı. İyi efendi ağabeyi bir futbolcu idi. Taraftarlar burun yapısından dolayı ona "Kino Mısto" derlerdi. **Mahmut Algor:** Erzurum Demirspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer edildi. Sol açık oynardı. Gerçekten çok hızlı ve seri bir solaçıktı top ayağına geldi mi seyircileri ayağı kaldırıp heyecanlandırır. Babası Demirspor'un başkanlığı yapan Ahmet Algordu. Onun için ona taraftarlar soy ismi ile Algor Mahmut derlerdi.

Erkan Şengöz: Erzurum Demirspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. İyi, kuvvetli bir santrafordu. İyi fiziği olan,

toplara çok iyi iki ayağı ile vuran zeki bir futbolcu idi. Babası Demirspor'un uzun süre idareciliğini yapan saygın biri olan Zeki Şengül'dü. Ona arkadaşları kıllı Zeki derlerdi ve öyle anılırdı. Onun için Erkan Şengöz'e taraftarlar "Kıllı Erkan" der-

lerdi. Erkan Şengöz'ün unutulmayan maçlarından biri namaglup olarak Erzurum'a gelen Çorumspor'a toprak olan 3 Temmuz stadyumunun 18 nin köşesinden aynı güzellikte birbirinin fotokopisi gibi attığı iki golle kaleci Suat'ı terse yatırması halen daha unutulmayan goller içerisinde yer almaktadır. Formunun tam zirvesindeyken, ayağındaki menüsküs ameliyatı onun zirveden uzaklaşmasına sebep oldu. O sakatlık döneminde maçlarda çok aranan oldu. Sonra Kastamonuspor'a transfer oldu.

Turan Eğriçayır: Erzurum Doğuspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. Stoper ve sağbek oynardı. Sert bir oyuncu idi. Arkadaşları ve taraftarlar ona "Şekertozu, bazende Mirzo Turan" derlerdi.

Dağcılık Kalesici Arap Ceco
(Cevdet Sıçrar)

basketbol'un kayıp oyuncusu olarak adlandırılrsa da Erzurumspor'da santrafor olarak oynaması basketbol seyircilerine teselli oluyordu.

Erhan Gemalmaz: Erzurum Doğuspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. Sol bek oynardı. Onu sağ açıklar bir türlü geçemezlerdi. Onun için ona taraftarlar "Çengel Erhan" derlerdi. Aynı zamanda iyi bir basketbolcu idi.

Hasan Sargın: Erzurum Doğuspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. İyi bir orta saha oyuncusu ve santrafordu. Erzurum basketbolunda hatırı sayılan bir basketçi idi. Onun için çok uzun taç atardı. Ve bazuka gibi topa vururdu. Takımın penaltıcısı ve aynı zamanda kaptanlığını yapan Hasan'a taraftarlar "Bazuka hasan" derlerdi.

İbrahim Gümüş: Erzurum Doğuspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. İyi bir santrafordu. 18 de röveşata ile attığı gollerden dolayı ona taraftarlar "Röveşata İbo" derlerdi.

Fuat Sucu: Erzurum Doğuspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. İyi bir orta saha futbolcusu idi. Hem golcü, hem pasör, hem de takımın jokersiydi. Bazen kaptan çıkardı. Nihat' Kaya'nın sakatlığında takımda libero oynayarak seyircileri hayran bıraktı ve Nihat'ı aratmadı. Arkadaşları ona "Gudul" derlerdi. Çok sevilen Fuat Sucu amansız bir hastalık sonucu genç yaşta hakka yürüdü.

Zeki Hirtızlı: Erzurum Doğuspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. İyi ahlaklı bir oyuncu olduğu gibi süratli bir santrafordu. Lütfi Tufan: Erzurum Doğuspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. İyi teknik bir santrafor ve orta saha oyuncusu idi.

Ender Narmanlıoğlu: Erzurum Doğuspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. İyi bir santrafordu. Galatasaray-Erzurum karması ile yaptığı maçta Erzurum karmasının şeref golünü atmıştı. Maç Galatasaray'ın 5-1 lik üstünlüğü ile bitmişti. Ender, Erzurum basketbolunda isim yapan bir basketbolcu idi. O

Ahmet Sarıca: Erzurum 12 Martspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. İyi bir santrafor, bazen de sol bek oynardı. Röveşatası eksik olmazdı. Çabuk, seri bir futbolcu olduğu için ona arkadaşları ve taraftarları ona "Karga Ahmet" derlerdi

Sinan Özmen: Erzurum 12 Martspor Kulübü'nden amatör olarak transfer oldu. İyi bir santrafordu. Taymiği iyi olan, kafa hâkimiyeti çok iyi ve şut yüzdesi fazla olan bir futbolcu idi.

Ekrem Tezık: Erzurum Dağcılıkspor Kulübü'nden profesyonel olarak transfer oldu. İyi bir santrafor idi. Eski Galatasaraylı Talatlı Gaziantepspor'a son saniyede santrasız attığı golü unutulmayan goller arasındadır. Çok uzun süre oynayan efendi biriydi. Ona takım arkadaşları "Ekoli" derlerdi.

Ekin Dayı: Muşspor Kulübü'nden amatör transfer oldu. İyi bir santrafordu. Kıvrak, fuleli kafa hâkimiyeti iyi olan ayaklarını raket gibi açan ve pozisyonları boş geçmeyen bir golcüyü. Esmer bir futbolcu olduğu için ona taraftarlar "Pele" derlerdi.

Adnan Kutlu: Dağcılık Spor Kulübü'nden amatör olarak transfer oldu. Sol açık oynardı. Çok çabuk, seri bir futbolcu idi. Topla hücum yaptığında çok seri hareketler yaptığı için taraftarlar ona "vidit" derlerdi.

Erzurumspor'un Kuruluşundan İtibaren Başkan Antrenör ve Lig Sonu Durumu

6.1.1968 Kurucu Başkan Hilmi Nalbantoğlu

Aziziye gençlik kulübünün tüzüğünün değiştirilerek, "Erzurumspor" olması için 16.1.1968 tarihinde yapılan olağanüstü genel kurul kongresinde Hilmi Nalbantoğlu kurucu başkan oldu ve 12.2.1968 gününe kadar devam etti.

14.2.1968 günü yapılan genel kurulda kurucu başkan Hilmi Nalbantoğlu yeniden başkan seçildi. Erzurumspor'un profesyonel 3. lige Erzurumspor alınmaması için, o günün federasyonu tarafından engellendi.

1. 1969-1970 Sezonuna girilirken Ali Sırrı KUŞKAY ilk profesyonel başkan oldu. Ve bütün engeller yapılan siyasi girişimlerle ortadan kaldırılarak Erzurumspor 3. Türkiye ligine alındı. Antrenör Selahattin ARIN.

2. 31.1.1970 de yapılan kongrede Başkan Hilmi NALBANTOĞLU oldu antrenör Selahattin ARIN'IA devam edildi.3. lig grubunda Erzurumspor 4. oldu. (26.2.1971 yılında Hilmi.NALBANTOĞLU istifa beş gün aradan sonra 31.1.1971-10.4.1971 genel kurulda Hilmi NALBANTOĞLU başkan seçildi bir müddet sonra istifa etti, yerine Halil Didin vekâleten başkanlık görevini yürüttü.

3. 27.1.1970-30.1.1971 sezonu Ali Sırrı KUŞKAYtekrar genel kurulda başkan seçildi. Antrenör Selahattin ARIN.'LA devam edildi sezon sonunda Erzurumspor 3. lig grubunda 5. oldu.

4. 1971-1972 Sezonu Başkan Raci KARAKAŞ, Antrenör Halis HARMANDAR. 3. lig grubunda 3. oldu.

5. 1972-1973 Sezonu. Başkan Raci KARAKAŞ, 1. devre, antrenör Hadi VURALER. 2. devre Antrenör Turgut KAFKAS,. Erzurumspor 3.Ligde namağlup şampiyon oldu. Ve Dünyada Portekiz takımlarından Benfica takımı ile namağlup şampiyon olma ünvanını elde etti.

Şampiyon Takımın Futbolcuları ve Erzurumspor'a Transfer Oldukları Takımları.

Kaleci, Edip Budak Erzurum Doğuspor
Yavuz Korkut Ağrı Amatörden
Nihat Elmas Erzurum Demirspor
Ekrem Tezik Erzurum Dağcılık
Atilla Yasa Erzurum Demirspor
Selahattin Diyadin Trabzon Yolspor
Özden şandan Amasyaspor
Kaptan Hasan Sargın Erzurum Doğuspor
Necatı Vuraler Erzurum Palandöken
Hüseyin Tok Trabzon Yolspor
Volkan Canalıoğlu Trabzon Yolspor
Hayrettin budak Doğubayazıt
Nuraydın Atasoy Rizespor
Cumhur Songül Palandökenspor
İlyas Akçay Trabzon Yolspor

6. 1973-1974 sezonu. Başkan Gürbüz YURDALAN, 1. devre, Antrenör İsmet ARIKAN, 2. devre, Antrenör Yüksel DOĞANAY . 2. ligden üçüncü lige küme düştü.

7. 1974-1975 sezonu. Başkan Hulusi SEVEN, 1. devre, Antrenör Ahmet KARLIKLI, 2. devre, Antrenör Hadi VURALER. 3. lig grubunda 4. oldu.

8. 1975-1976 sezonu. Başkan Hulusi SEVEN, Antrenör Hadi VURALER. 3. lig grubunda 4. oldu.

9. 1976-1977 sezonu. Başkan İbrahim POLAT, 1. devre, Antrenör Turgut KAFKAS, 2. devre, Necdet ORAN., 3. lig grubunda 5 oldu.

10. 1977-1978 sezonu. Başkan Kiyasettin YÜKSEL, Antrenör Hadi VURALER. 3. lig grubunda 3. oldu.

11. 1978-1979 Sezonu. Başkan Kiyasettin YÜKSEL, Antrenör Selahattin ARIN. 3. lig yeşil grupta şampiyon oldu.

12. 1979- 1980 sezonu. Başkan Kiyasettin YÜKSEL, Antrenör Tınaz TIRPAN. 2. lig yeşil grupta 12. oldu.

13. 1980-1981 sezonu. Başkan Ömer ENGİN ÇAVUŞOĞLU, Antrenör Teoman YAMANLAR. 2. ligde kırmızı grupta 3. oldu. (Son üç maça kadar liderliği kaptırmayan Erzurumspor şansızlıkla 6 pun arkasında olan Samsunspor'a şampiyonluğu kaptırdı)

14. 1981-1982 sezonu. Başkan Ömer ENGİN ÇAVUŞOĞLU, Antrenör Ergün KANTARCI. 20 Haziran 1982 günü yapılan olağan üstü genel kurulda Başkanlığa Ünal TOPÇU, getirildi, 10 Temmuz 1982 günü yapılan genel kurulda Başkanlığa Kiyasettin YÜKSEL seçildi. 2. lig kırmızı grupta 3. oldu.

15. 1982-83 sezonu. Başkan Kiyasettin YÜKSEL, 1. devre Antrenör Selahattin ARIN, 2. devre Turan AĞILDAY, son beş maçta bırakınca Antrenör Hadi VURALER oldu. 2. ligde kırmızı grupta 6. oldu.

16. 1983-1984 Sezonu. Başkan Kiyasettin YÜKSEL, Antrenör Hadi VURALER. 2. lig kırmızı grupta 8. oldu,

17. 1984-1985 sezonu. Başkan Necati GÜLLÜLÜ, 1. devre Antrenörler, Hadi VURALER, 2. devre Ergün KANTARCI. 2. ligde kırmızı grupta 10. oldu.

18. 1986-1987 sezonu. Başkan Necati GÜLLÜLÜ, Antrenörler 1. devre Cesarettin ALPTEKİN bırakıtı Ergün KANTARCI ilk yarı sonuna kadar devam etti, 2. devre Hadi VURALER 9 maç kala bıraktı, Teoman YAMANLAR devam etti. 2.lig kırmızı grupta 12. oldu..

19. 1987-1988 Sezonu. Başkan Necati GÜLLÜLÜ, Antrenör Turan AĞILDAY 2.lig grubunda 6. oldu.

20.1988-1989 sezonu. Başkan Temel OSMANAĞAOĞLU Antrenör Teoman Yamanlar. 2.lig grubunda 11. oldu.

21. 1989-1990 sezonu. Başkan Necati GÜLLÜLÜ, Antrenörler, 1. devre Coşkun DEMİRBAKAN, 2. devre Altan TETİK. 2. ligde grubunda 5. oldu..

22.1990-1991 sezonu. Başkan Kiyasettin YÜKSEL, Antrenörler 1. devre Turgut KAFKAS, 2. devre Turan AĞALDAY. 2. ligde grubunda 13. olmuş.

23. 1990-1991-1992-1993 yıllarını ihtiva eden sezonlarda dahil 9 dönem başkanlık yaptı. Başkan Kiyasettin YÜKSEL, Antrenör Kahraman KARATAŞ. 2. ligde grubunda 3 oldu.

24. 1993-1994 Sezonu 2. Türkiye ligi klasman grubunda 1. Türkiye ligine yükselme maçlarına katılmış ve Ankara'da oynan eleme maçında Çanakkale Dardanelspora 2-0 yenilerek birinci lige çıkamadı. Başkan Hamza CİMİLLİ, Antrenör Sadi TEKELİOĞLU yardımcı fethi Türkoğlu. 2. ligde grubunda 4 oldu.

25. 1994-1995 sezonu yine klasman grubunda. 1 Türkiye liginde yükselme maçlarına katıldı, Konya da oynana ilk maçta Eskişehir Spora 2-1 yenilerek yine birinci lige çıkma hakkını kayıp etti. Başkan Hamza CİMİLLİ, Antrenör Sadi TEKELİOĞLU ilk yarı sonu istifa etti, Feridun köse antrenörlüğe getirildi. 2. ligde grubunda 4 oldu. 1995- 1996 sezonunda klasman grubunda terfi maçlarına iştirak hakkını son maçta Rizespor'a 2-1 yenilince terfi maçlarına katılamayınca antrenör bırakıldı, Ömer KANAR göreve geldi. O yıl Konyadaki klasman maçlarında yine Eskişehir Spora 2-1 yenilerek birinci lige çıkamadı. 2. ligde grubunda 6 oldu.

26. 1995-1996 sezonu Başkan Hamza CİMİLLİ, antrenör Yılmaz YÜCETÜRK. 4 hafta sonra hoca istifa etti yerine Hüsnü ÖZKARA getirildi. 2. ligde grubunda 3. oldu.

27. 24. 71.1996 yılında Cemal POLAT Başkan, antrenör Hüsnü ÖZKARA ile devam edildi Rizespor'a yenilerek yine klasmana giremedi. 2. ligde grubunda 5 oldu. 4.1.1997 tarihinde tekrara kongreye giderek, Başkan

Cemal POLAT, antrenör Fethi DEMİRCAN, sonra Behsat ÇINAR geldi. Playofa çıkıldı. Yine birinci lige çıkılamadı.

28. 1997-1998 sezonu başlangıcında antrenör Sadi TEKELİOĞLU, yardımcısı Fethi TÜRKOĞLU ve kaleci antrenörü Necdet GÜMÜŞEMEK sezona başlandı. Aynı teknik heyetli önce playof gurubuna sezon bitiminde birinci lige şampiyon olarak çıktı.

Şampiyon Takımın Futbolcuları

Kaleci Atilla Çebi Galatasaray
İhsan Arslan Petrol Ofisi
Cem Kazaz Kastamonuspor
Cengiz Yılmaz Bayburtspor
Ali Rıza Salcı Kastamonuspor
Furkan Şükürcü Fenerbahçe
Alparslan Tice Vanspor
Günay Mutlu Gebzespor
Altay Can Balıkesirspor
Zafer Demir Erzurumspor alt yapısı
Muzaffer Bilezar Gençlerbirliği
A.Kadir Şakşak Malatyaspor
Çoşkun Birdal Bayburtspor
Taner Aykut Erzurumspor alt yapısı
Hüseyin Topkaya Çaykur Rizespor
Kürşat Karakaş Erzurumspor-Kastamonuspor
Kemal Muratoğlu Trabzon Telekom
Serkan Karadeniz Merzifonspor
Metin Aydemir Soma Linyitspor
Atay Efe Nevşehirspor
Savaş Koçak Kastambonuspor
Teknik Direktör: Sadi Tekelioğlu Antrenör:
Fethi Türkoğlu Kaleci Antrenör: Necdet GÜMÜŞEMEK.
Birinci ligde 3. sezon kalmış ve 15.05.2002 de 2. lige düşmüştü.

29. 2002-2003 sezonu, başkan Abdülmenef KARAGÖZ, antrenör Abdülselam GÖKÇE

30. 2003-2004 sezonu, başkan Necmi AKALIN.

31. 2004-2005 sezonu, başkan Nizam BUDAK. 45 gün başkanlık etti, sonra Tevfik ÖZEL başkanlığa geldi.

32. 2005-2006 sezonu, başkan Tevfik ÖZEL devam etti.

33. 2006-2007 sezonu, Başkan Adem KESER son 4 hafta divan başkanı Cemal POLAT devam etti.

34. 2007-2008 sezonu, başkan Bekir ILICALI.

35. 2008-2009 sezonu, baaşkan Cevdet TAMGAÇ.

36. 2009-2010 sezonu, başkan Çoşkun ASLAN. Şubat 2010 ikinci yarı maçlara takım çıkmayarak 3. lige düştü, altı ay sonra tekrar maçlara çıkmayarak Erzurumspor amatör lige düşmüş oldu.

Dadaş tarih yazdı

Erzurumspor'un, 30 yıllık özlemi sona erdi. Mavi-Beyazılar, Zeytinburnuspor'u Coşkun (2) ve Abdülkadir'in (2) golleriyle farkı yencii, Birinci Lige adını yazdırdı **4-1**

NOTLAR MAÇTAN
Denizli'ye pet şişe atıldı
Denizli'de Erzurumspor'un 4-1'lik galibiyetini kutlayan taraftarlar, maçtan sonra Denizli'de pet şişeleri sokaklara attı. Polis, sokakları temizledi.

Halk sokağa döktü
Erzurumspor'un 4-1'lik galibiyetini kutlayan taraftarlar, maçtan sonra sokaklara pet şişeleri attı. Polis, sokakları temizledi.

Maçın Kariyeri

ERZURUMSPOR	1000
ZEYTİNBURNUSPORU	1000
MAÇIN KARIYERİ	1000
ERZURUMSPOR	1000
ZEYTİNBURNUSPORU	1000

YAKINLAR

TAKIMLAR	G	B	S	A	P
Erzurumspor	12	10	1	1	1
Zeytinburnusporu	1	1	1	1	1
Diğer takımlar

DADAŞLAR
Erzurumspor'un 4-1'lik galibiyetini kutlayan taraftarlar, maçtan sonra sokaklara pet şişeleri attı. Polis, sokakları temizledi.

Nazmi Akhan
V. Erzurumspor'un 4-1'lik galibiyetini kutlayan taraftarlar, maçtan sonra sokaklara pet şişeleri attı. Polis, sokakları temizledi.

Abdülkadir'ın yarı yarıya
Abdülkadir'in 2 golüyle Erzurumspor'un 4-1'lik galibiyetini kutlayan taraftarlar, maçtan sonra sokaklara pet şişeleri attı. Polis, sokakları temizledi.

Erzurumspor Kulüp Başkanları

- Ünsal Topçu 20 Haz.-10 Tem. 1982
- Taner Osmanağaoğlu 1988-1989
- Hamza Cimilli 1993-1994/ 1994-1995 /1995-1996
- Cemal Polat 1997-1998
- Necmi Akalın 2003-2004
- Nizam Budak 2004-2005/45 Gün
- Tevfik Özel 2005-2006
- Bekir ILICALI 2007-2008
- Cevdet Tağmaç 2008-2009
- Abdülmenaf Karagöz 2002-2003
- İbrahim Polat
- Cemal Polat
- Adnan Polat
- Hasan Özaydın

Sporda Erzurumlu Federasyon Başkanları

- Geleneksel Spor Dalları Federasyonu Başkanı:
Nihat Gezder, 2002-2004
- Geleneksel Federasyonu Başkanı:
Fatih İstanbulluoğlu, 2004-2012
- Geleneksel Federasyonu Başkanı:
Prof.Dr. Alpaslan Ceylan, 2012....
- Boks Federasyonu Başkanı:
Eyüp Gözgeç, 2010 ...

Kayak Federasyonu Başkanı:
Özer Ayık, 2006 -2014

Buzhokeyi Federasyonu Başkanı:
Fatih Çıntımar, 2011, 3 ay yaptıktan sonra bıraktı.

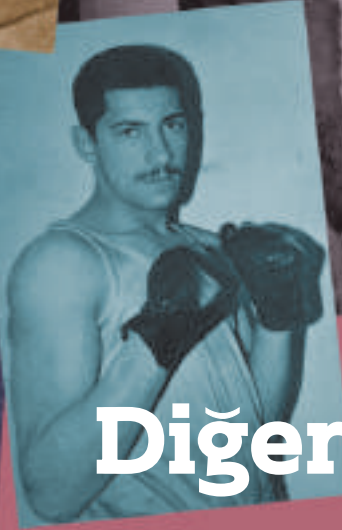
Dağcılık Federasyonu Başkanı:
Alaattin Karaca 1996 -2012 yılına kadar 5 dönem.

Atletizm Federasyonu Başkanı:
Fatih Çıntımar 4 Aralık 2013 tarihinde geldi.

Kızak Federasyonu Başkanı:
Serkan Yaşar. 2014...

Erzurum Karması 1967 - Hadi,Doğu, Özer, Altın Ayakkabı Kadir.

Diğer Spor Dalları

Dağcılık

Türkiye'nin değişik coğrafyalarında ki bütün dağlara tırmanma başarısını gösteren genç dağcıların çoğu Erzurum Atatürk Üniversitesi bünyesinde Alaattin Karaca ile başlatılan dağcılık sporunu benimseyen genç sporculardır. Ağrı dağı, geleneksel 30 Ağustos Zafer Bayramı tırmanışı, Kaçkar, Erciyes, Süphan, Hasan dağı ve Aladağlar tırmanışlarıyla, Atatürk Üniversitesi dağcıları flamalarını dikmişlerdir. Erzurum da Atatürk Üniversitesi dışında 4 dağcılık kulübü daha faaliyetlerine devam etmekte, bunların yanında Erzurum dışında da sporcu bulunduran; Doğu Anadolu Dağcılık Kulübü (DADAK) faaliyetini sürdür-

mektedir. Erzurum'da ve ülkemizde dağ kayağı sporunun yaygınlaşmasına önderlik eden Erzurumlu dağcılarla, Erzurum'dan Sarıkamış'a dağ kayakları ile Sarıkamış Allahuekber şehitlerini anma yürüyüşünde Erzurumlu sporcu ve antrenör olan, Dağcılık federasyonu başkanı Alaattin Karaca'nın öncülüğünde 7 gün devam eden yürüyüşler gerçekleştirmişlerdir. Geleneksel Çanakkale Şehitlerini anma, 29. Ekim Erciyes Dağı Cumhuriyet Tırmanışı, 19. Mayıs Gençlik Haftası tırmanışı, 10. Kasım Ataya saygı tırmanışları ve 30. Ağustos Zafer haftası Ağrı Dağı tırmanışlarında Atatürk Üniversitesi Erzurumlu sporcular hep yer almışlardır.

Erzurum Palandöken dağı zirvesinde sponsor destekli Dağ Arama Kurtarma Eğitim Merkezinin "Türkiye Dağcılık Federasyonu Dağ Arama Kurtarma Eğitim merkezi" adıyla açılması, deprem, çığ gibi hallerde kurtarma ekiplerini yetiştiren önemli bir merkez haline geldi. Ülkemiz genelinde olduğu gibi Erzurum da çok sayıda Kış temel, Kış gelişim ve Kış arama kurtarma eğitim faaliyetleri bu merkezin eğitimi ile organizasyonlarını gerçekleştirdi. Alpinizmde faaliyet göstermekte idi. Şu anda ise Alpinizm, Spor, Tırmanma ve Dağ kayağı branşları olmak üzere üç branşta faaliyet göstermektedir. Dağcının rakibi dağ bile olsa, karşısında boynunu bükmez. Körü körüne de inatçılık etmez, tekniğini konuşturur. Kış- yaz, gece - gündüz hiç fark etmez. Nerede olursa olsun aç- susuz kalmaz. En iyi yemeklerini dağ başında pişirir. Yalanı yoktur, paylaşmayı sever, sabırlıdır ve hoşgörülü olur dağcılar. Ama haksızlığa hiç gelmez. Dağa tırmanırken arkasında ordu yürüse orduya önderlik eder.

Buz Hokeyi

Erzurum il temsilcisi: Engin Yücel.

Amatör sporcunun en az beş branşta yarışmalara katılma şartı vardı: Bir amatör sporcu yarışacağı asıl spor branşının yanı sıra, diğer seçeceği dört ek branşta daha yıl içinde faaliyet göstermesi yönetmelik gereği idi. Eğer seçtiği ek branşlarda faaliyet göstermeyen sporcuların lisansları vize olmazdı. Vizesi alamayan sporcularda hiç bir yarışmalara katılamazdı. Onun için amatör bir sporcu asıl branşın yanında, her yıl için seçtiği yan branşlarının faaliyetlerine katılmak mecburiyetindeydi. Kışları uzun geçiren Erzurum'da sportif branşların çoğunu, salon sporları olurdu. Mesela: O günün salon sporları "Boks, Güreş, Voleybol, Basketbol, Eksirim, Jimnastik" idi.

Boks

Muaffak Alpagon, Erzurum'da askerliğini yaptığı yıllarda, Şehir kapalı spor salonunda boks çalıştırarak boks antrenörlüğüne devam eder.

Boks branşında: Kombinasyon, Demirspor, Palandöken Spor, Suspor, Yolspor ve Erzurum Boks İhtisas Kulüpleri faaliyetlerine hız verirler. Erzurum boks branşında altın çağını Yolspor, Suspor ve Palandöken Spor kulüpleri dönemlerinde yaşadı. Yolspor'da antrenör olarak Cahit Bayraktar, Durmuş Avinç, Nazif Kuran, Adnan Kul ve şimdi Yolspor Cahit Himoğlu ve yardımcıları Macit Başaran, Recep İtmez ile Palandöken Belediyesinde Gürkan Sönmez, Erol Çavuşoğlu Gençlik Spor İl Müdürlüğü bünyesinde Mustafa Kalkan ve Muhsin Köylü, Tunçspor kulübü Sinan-Ayhan Tunçkılıç kardeşler, Suspor'da İdris Taş ve Naim Karataş, Atatürk Üniversitesi Boks ta-

kımında Gökhan Yazıcı eşliğinde çalışmalara devam ediyorlar. Ajanlar: İlk ajanlığı Muaffak Alpagon ve sırası ile Dursun Pekcan, Avni Alemdar, Metin Çağlar, Celal Tanay, Aydın Dumlu, Kadir Hayta, Kemallettin Yersitumur.

Erzurum'da Çeşitli Takım ve Kuruluşlarda Boks Yapanlar

Zühtü Akbaba, Cahit Bayraktar Sıtkı Çimen, Avni Alemdar, Nazif Kuran, Şakır Urvasızoğlu, Metin Çağlar, Cazim Vuraler, Çetin Çağlar, Rüknettin Fişgen, Özkan Karaşen, Şefi Pirimoğlu, Veysel Oktan, Nihat limon, Yıldırım. Denizli, Yılmaz Denizli, Hasan Kınık, Oktay İşvar, Cengiz Atabek, Sefer Altınay, Osman Yıldırım, Münib Sağıroğlu, Cemil Tozoğlu, İdris Taş, Hikmet Özen, Sabahtin Burcu, Arap Sedi, Cahit Oruç, Şerafettin Öz, Celal Şamlı, Alaladdin Çakıl, Şerafettin Öz, Rüknettin Okçu, Cahit Köşedar, Lütfü Haşhaş, Talip Karslı, Yalçın Önüm, Ercüment Akın, Yüksel Yıldırım, Yalçın Dağdelen, Alaattin Karaca, Etem Özakalın, Hayatı Gardıanoğlu, Sabahtin Ermancık, Sadrettin Kızılkale, Ayhan Kodak, Şevki Deniz, Altan Kanca, Lütfü Okuyucu, İsmail Tan, Hayrettin Koçkan Necmi Şakar, Adnan Kul,, Mücahit Himoğlu, Cahit Himoğlu, Oktay Yıldırım (bacak) Fetli Temur, Cemil Kaya, İsmet Akyel, Hamza Tok, Hamdi Yıldırım, Ali Gürcan, Ünver Aksakallı, Sinan Özkan, Hikmet Aladağ,, Sancak Karaavcı, Zafer Erdal, Bahattin Dursun, Necdet Çınar, Osman Demirci, Galip Yılmaz, Ragıp Üye, Temel Geçikli, Halis Polat, Hatem Avcıoğlu, Hakkı Kobal, Selahattin Kanca, Alper Horasan, Turan Demir, Turan Çakmur, Celal Tanay, Burhanettin Kızılkaya Ercüment Şenol, Şerafettin Akyol, Yüksel Özpolat, İsmet Akyel. Ömer Keskin, Metin Şairoğlu, Bahattin Göral, Süleyman Kaptan, Yavuz Yılmaz, Sagıp Karataş, Bülent Sadeler, Nesimi Sekil, Sait Sarıbuğday, İbrahim Gürsoy, Halis Polat, Sinan Özkan, Ali Yaşar Turgut, Abdurrehim Kaza, Hikmet Akdoğan. Tahsin Alparağlı Süleyman (Cıllık), Fahrettin solak, Galip Yılmaz, Fatih Kıvanç, Nevzat Kıvanç, Rafet Leylek, Yaşar Alaftargil, Haluk Pirimoğlu, Hüseyin Öz, Mutlu Tan, Baki Koşapınar, Nejat Yıldırım, Bekir, Artıkaslan, Tahsin Hayta, Recep İtmez, Harun Adanır İbrahim Can, Ünal Önsoy, Uğur Kurt, Metin Kaya, Sadı Erok, Selahattin Kesimci, Kadir Dünder, Cemal Demir, Erdal Tağı, Fuat Taştan, Fuat Çınar, Ömer Severoğlu, Mustafa Kalkan, Engin Utku, Gökhan Yazıcı, Ali Rıza Erdoğan, Fuat Taştan. Salih Sedalı, Salih Gülkar, Ekrem yıldırım, Hanifi Kuran, Sadrettin Kızılkaya, İsmail Sulha, Ömer Severoğlu, Necmi Yıldırım, Necip Çakmak, Ömer Keskin, Kerim Karabakan,, Taner, Fuat Olgun, Hüseyin Demircan, Özü Öz, Kambur Hakkı, Sabahtin Dora, Cengiz Kaya, Kadir Dünder, Muhsin Köylü, İbrahim Hakkı Bilalaoğlu, Muammer Cindilli, Muhittin Öktem, Murat Kadak-

**Cahit Himoğlu, Balkan Şampiyonası Yarı Final Maçı
(1983 yılında Avrupa Şampiyonu oldu)**

ci oğlu, Tüvettin Aydemir, Rafet Leylek, Ercüment Şenol, Erdal Sevgi, Bakı Koşapınar ve Yusuf Şenparlak.

Erzurum Yolspor Kulübü

Kuruluşu: Erzurum Yolspor kulübü 1957 yılında Karayolları 12. Bölge Müdürlüğü bünyesinde kurulmuştur. Forma rengi kırmızı- turuncudur. Başkanlık yapanlar: Ünal Topçu, Zeki Şengül, Fahri Koncuk, S.Süha Dumlu, 2012 yılında kulüp başkanlığına Sabri Cökhan Genç. Türk sporuna sayısız sporcu yetiştirmiş, yetiştirmeye de devam etmektedir. Kuruluşundan bugüne kadar geçen ellibeş yıl boyunca boks, futbol, güreş, atletizm başarılarında faaliyet göstermiş, bir çok başarı elde etmiş ve ülkemize çok sayıda milli sporcu vermiştir. Faaliyet gösterdiği branşlar: Boks, futbol, güreş, atletizm, 2012 yılı itibarıyla kayak, buz hokeyi, curling. Tesisleşme anlamında büyük yol kateden, Yolspor kulübü, Erzurum'da büyüklük, kalite, hizmet ve temizlik bakımından öneme arz eden ve yediden yetmişe her kişiye hizmet veren bady, kondisyon, fitness salonu, olimpiik standartlarda boks ringi ve güreş minderlerinin bulunduğu çalışma salonları vardır.

Branşlarda Başarı Listesi

Boks

Yolspor Malatya Mersin Karmaları TKB. 1. liği
06.07.1968

Türkiye Kulüplerarası Takım 1. liği
02.12.1969

Doğu Anadolu Kulüplerarası TKB. 1. liği
1970

Ankara-Erzurum-Konya Valilik Kupası 1. liği
27.03.1970

Türkiye Kulüplerarası Takım. 1. liği
1971

Türkiye Kulüplerarası Takım. 1. liği
13.12.1972

Doğu Anadolu Grup Takımı 1. liği
1972

Dadaş Kupası Müsabakaları 1. liği
27.07.1975

Kulüplerarası Şampiyonu Tak. 4.lüğü
1975

Dadaş Kupası TK. 2. liği
24.07.1977

Dadaş Kupası TKB. 1. liği
19.09.1977

Türkiye Kulüplerarası Takım 1. liği
28.01.1978

Gençler Türkiye Kulüplerarası 2. liği
17.12.1980

Boks Ligi Doğu Anadolu 1. liği
1987

Kulüplerarası Ordu 1. ligi
23.06.1988

Boks Ligi Yarı Final Müsabakası 2. liği
26.02.19

Türkiye Kulüpler Takım 2. liği
1968

Atatürk Kiraz Festivali TKB. 1. liği
12.06.1978 47.

Büyük Atatürk Koşusu TK. 1. liği
12.12.1982

Valilik Kupası 3000 m. TKB. 1. liği
24.04.1984

Valilik Kupası 5000 m. TK. 3. lüğü
24.04.1984 39.

Büyük Atatürk Koşusu Yıldızlar TKB. 1.l iği
27.12.1984

Güreş Kadir Hızarcı'nın Jübilesi Takımına
24.7.1972

Türkiye 2. lig Serbest TK. 2. liği Tem.
1983

Türkiye 2. Güreş Grogomen TKB. 2. liği
1983

Karakucak Türkiye Şampiyonası TK.3. lüğü
20.07.1986

Büyükler Karakucak Türkiye Şam. TK. 3. lüğü
19-20,1986

Mücahit Himoğlu 1974 yılında 54 Kg'da Şampiyon oldu.

Atletizm Türkiye Atletizm Kros Tak. 1. liği Yıldız Erkek / 27.12.1983 48.

Atatürk Koşusu.Kulüp. Gençler 1. liği
27.12.1983

Valilik Kupası Kır Koşusu 1. liği
08.12.1984

Valilik Kupası Koşusu Tak.2. liği
08.12.1984 49.

Büyük Atatürk Koşusu 8000 m. Tak.1. liği
15.12.1984

49. Büyük Atatürk Koşusu 6000 m. Tak.1. liği
15.12.1984

Atatürk Koşusu Kulüpler Erkekler, 3. lüğü
27.12.1986

Judo Erz. Beden Terbiyesi İl Müd. Atatürk Kır Koşusu
21.12.1986

Elazığ İli Ajanlık Kupası TKB. 1. liği
08.11.1987

Bölgelerarası Dadaş Kupası Kızlar TKB. 1. liği
22.03.1987

Bölgelerarası Dadaş Kupası Erkekler TKB 1. liği
22.03.1987

Kurtuluş Şenlikleri Erkekler TK. 1. liği
19.03.1988

Kurtuluş Şenlikleri Kızlar TK. 3. lüğü
19.03.1988

2011 Yılı İtibari İle Branş Genel Kaptanları

Boks takımı genel kaptanı:Cahit Himoğlu

Güreş takımı genel kaptanı.....: Aslan Sertoğlu

Futbol takımı genel kaptanı: Selçuk Ofli

Kayak takımı genel kaptanı
.....: Harun Şahin

Curling takımı genel kaptanı
.....: Oktay Yılmaz

Palandöken Belediyesi Boks Takımı

2006 tarihinde Cenap Köksal Birdal zamanında kuruldu Boks ve güreş alanlarında faaliyet gösterdi. 2014 itibarı ile kulüp başkanı Zafer Bülent Engin oldu. Voleybol branşında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ferdi, Gençler, Büyükler, Liseler ve Üniversitelerarası Türkiye Şampiyonasında Derece Alan Erzurumlu Boksörler

Alaattin Çakır : Milli, 48 kg. Türkiye Kulüplerarası şampiyonu,.

İdris Taş : Türkiye Ferdi şampiyonası, 60 kg. 2.si.

Atıla Balcı : Ağır sıklet Ferdi Türkiye 2.si.

Hayati Gardiyanoglu : Milli, 51 kg Türkiye 60 kg. Üniversitelerarası Türkiye şampiyonu.

Yavuz Yılmaz : Milli 48 kg. şampiyon..

Cahit Himoğlu : Milli, 54 kg. Gençler Ferdi, Kulüpler, Silahlı Kuvvetler Türkiye şampiyonu.

Sait Sarıbuğday : Milli, 63,5 kg. Gençler, Ferdi-Kulüplerarası, Türkiye şampiyon.

Hakkı Kobal : Milli, 71 kg. Türkiye Gençler, Üniversitelerarası şampiyonu.

Cevdet Kıvanç : 71 kg. Türkiye Kulüplerarası şampiyonu Macit Başaran : 67 kg. Türkiye Liselerarası şampiyonu.

İsmail Sulha : 67 kg. Gençler Ferdi, Kulüplerarası Türkiye şampiyonu.

Murat Aydoğan : 63.5 kg. Türkiye şampiyonu.

Burhanettin Kızılkaya : 71 kg. Gençler Kulüplerarası Türkiye şampiyonu.

Salih Güney : 48 kg Kulüplerarası Türkiye Gençler şampiyonu.

Ahmet Kurt : 71 kg.Türkiye Üniversitelerarası şampiyonu

Fetli Temur : Milli, 51 kg. Gençler Ferdi, Kulüplerarası Türkiye şampiyonu.

Nesimi Şekil : Milli,57 kg. Gençler Kulüplerarası Türkiye şampiyonu

Bülent Sadeler : Milli, 75 kg. Türkiye Gençler şampiyonu.

Hanifi Kuran : 71 kg. Kulüplerarası Gençler Türkiye şampiyonu.

Mustafa Kalkan : Milli, 63.5 kg. Ferdi Türkiye şampiyonu.

Celal Tanay : 63,5 kg. Üniversitelerarası Türkiye şampiyonu.

Altan Kanca : 60 kg. Ferdi Türkiye şampiyonası 2.cisi.

Lütfü Okuyucu : 51 kg. Liselerarası Türkiye şampiyonu.

Mehmet Ali Uçar : Milli, Ağır Sıklet Türkiye şampiyonu.

Zafer Erdal : Ağır Sıklet Üniversitelerarası Türkiye şampiyonu.

İdris Taş : 63,5 kg. Türkiye Ferdi şampiyonası 2.cisi.

Rüknettin Okçu : 4 8 kg. Liselerarası, Kulüplerarası Türkiye şampiyonu.

Şakır Urvasızoğlu : Milli, 60 kg. Kulüplerarası Türkiye şampiyonu.

Şerafettin Öz : Milli, Ağır Sıklet Silahlı Kuvvetler, ferdi Türkiye şampiyonu.

Mücahit Himoğlu : 54 kg. Üniversitelerarası Türkiye şampiyonu.

Rağıp Üye : 67 kg. Üniversitelerarası Türkiye şampiyonu.

Nazif Atasoy : 51 kg. Üniversiteler Arası Türkiye şampiyonu.

Metin Çağlar : 67 kg. Türkiye Ferdi şampiyonası 2.si.

Menef Durmuş : Milli, Kulüplerarası, Türkiye Ferdi şampiyonu

Selahattin Kanca : 48 kg. Liselerarası Türkiye 3.cisi.

Veysel Oktan : 57 kg. Kulüplerarası Türkiye 2.cisi.

Cemil Tozoğlu : 63,5 kg. Türkiye Ferdi şampiyonası 2.si.

Şevki Deniz : 6 0 kg, Kulüplerarası Türkiye şampiyonu, Türkiye Ferdi şampiyonası 2.cisi.

Cazım Vuraler : 67 kg. Türkiye Ferdi 2.cisi.

Yalçın Dağdelen : 60 kg. Türkiye Ferdi şampiyonu.

Sabahattin Burcu : Milli, 63.5 kg. Türkiye Ferdi, Kulüplerarası şampiyonu.

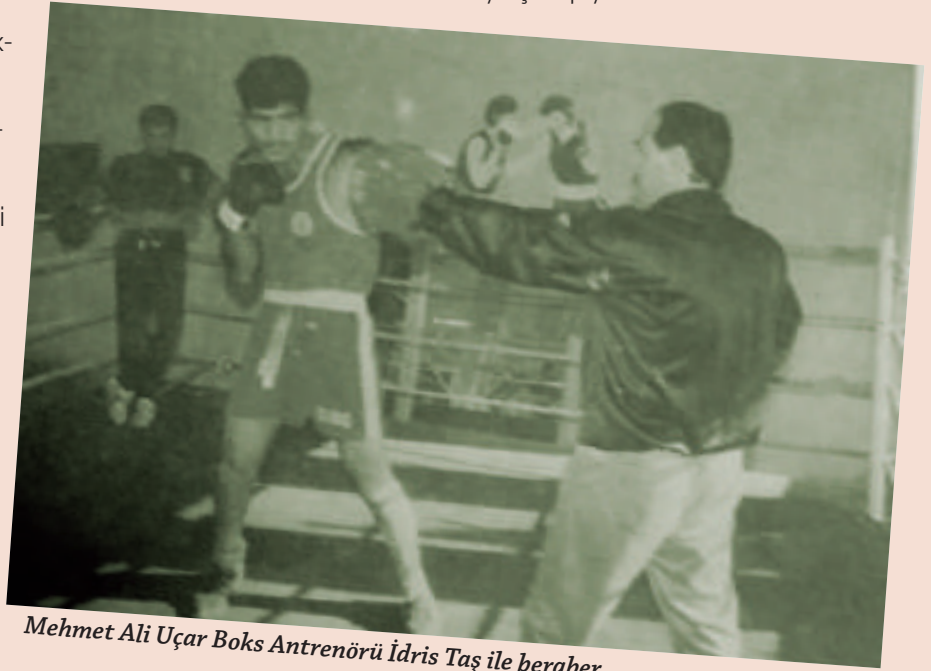
Hikmet Özen : Milli, 71 kg. Kulüplerarası, Türkiye Ferdi şampiyonu.

Nazif Kuran : Milli, 75 kg. Kulüplerarası, Türkiye Ferdi Şampiyonu.

Etem Özakalın : Milli, 54 kg. Kulüplerarası, Türkiye Ferdi şampiyonu.

Sagıp Karataş : 4 8kg. Gençler ferdi, Kulüplerarası Türkiye Şampiyonu.

Cemal Demir : 48 kg. Gençler Ferdi, Kulüplerarası Türkiye Şampiyonu.

Mehmet Ali Uçar Boks Antrenörü İdris Taş ile beraber...

Hamza Tok : 81 kg. Kulüplerarası Türkiye Şampiyonası 2.cisi.

Şefi Pirimoğlu : 71 kg. Türkiye Ferdi şampiyonası 3.cüsü.

Lütfü Haşhaş : 57 kg. Liselerarası Türkiye şampiyonu.

Cahit Köşadar : 51 kg. Kulüplerarası Türkiye şampiyonu.

Gökân Yazıcı : 46 kg, Milli, Yıldızlar Türkiye şampiyonu.

Gürkan Sönmez : 60 kg. Yıldızlar Türkiye şampiyonu.

İbrahim Gürsoy : 57 kg. Kulüplerarası Türkiye şampiyonu.

Rüknettin Okçu : 48 kg. Liselerarası Türkiye şampiyonu.

İki defa Türkiye Kulüplerarası Boks Şampiyonu olan Erzurum Yolspor panlar

Recep İtmez : 57 kg. Milli, Türkiye Ferdi Şampiyonu.

Harun Adanır : 57 kg. Kulüplerarası Türkiye şampiyonu 2.cisi.

Hikmet Aladağ : 67 kg. Liselerarası Türkiye şampiyonu.

Hamdi Yıldırım : 67 kg. Liselerarası Türkiye şampiyonu.

Ayhan Kodak : 57 kg. Milli, Kulüplerarası, Türkiye ferdi şampiyonu.

Çetin Çağlar : 67 kg. Üniversitelerarası Türkiye 2.cisi.

Hayrettin Koçkan : 60 kg. Milli, Kulüplerarası Türkiye şampiyonu.

Fuat Çınar : 51 kg. Liselerarası. Türkiye şampiyonu.

Furkan Medetoğlu : 75 kg. Türkiye Yıldızlar (3 defa) şampiyonu.

Muhammed Aydın : 80 kg. Türkiye Yıldızlar 1. cisi.

Emre Ceylan : 60 kg. Türkiye Yıldızlar, Gençler şampiyonu.

Furkan Medetoğlu : 81. kg. Türkiye Yıldızlar, Gençler şampiyonu.

Erzurum Doğumlu Olup, Erzurum Dışında Boks Ya-

Mehmet Çakal: Milli 63.5 kg. Ferdi Türkiye şampiyonu. İzmit sonra profesyonel boks yaptı.

Sabahattin Telek: Milli 60 kg. Kulüplerarası, Türkiye Ferdi ve şampiyonu. Konya.

Selami Karakelle: Milli 75 kg Kulüplerarası, Türkiye Ferdi şampiyonu. İstanbul Tekel spor kulübü.

Mikail Bozoğlu: Milli 57 kg. Ferdi ve Kulüplerarası Türkiye Şampiyon. İstanbul Tekel spor kulübü. **Adnan Özakalın**: Milli 57 kg. Türkiye Ferdi şampiyonu. İzmir.

Ömer Torun: Milli, 57 kg. Ankara Bölgesi Demirsport kulübü Kulüplerarası Türkiye şampiyon.

Zeki Soyoğlu: 57 kg, Ankara Bölgesi Emniyet spor kulübü.

Osman Dağ: Milli, 71 kg. Ankara Demirsport Kulübü Kulüplerarası ve ferdi Türkiye şampiyonu. .

Turan Soyoğlu: Milli, 57 kg. Türkiye Kulüplerarası şampiyon. Boks Palandöken spor kulübünde baş-

layıp sonradan Konya Yolspor'a transfer oldu..

Yener Durmuş: Milli, 60 kg.İstanbul Tekel spor kulübü Türkiye Ferdi şampiyonu.

Sadettin İncesu: Milli, 54 kg, Ankara bölgesi Türkiye Ferdi Şampiyonu Milli.

Hamdi Yıldırım: Milli 67 kg.Liseler arası Türkiye şampiyonu, Erzurum Boks İhtisas kulübünden sonra İstanbul Tekel spor kulübüne gitti. Kulüplerarası, Türkiye Ferdi şampiyonu.

Vahdettin İşsever: Milli, 54 kg. Bursa bölgesi Türkiye şampiyonu.

Uluslararası Derece Alan Erzurumlu Boksörler

Nazif Kuran: 75 kg. Ordulararası Dünya 3 ncüsü, Balkan 2.ncisi, Akdeniz oyunları 3 ncüsü.

Cahit Himoğlu: 54 kg. 1980 yılı Balkan Şampiyonu.

Sait Sarıbuğday: 63.5 kg. 1980 yılı Balkan Şampiyonu.

Hikmet Özen: 71 kg, Balkan 2.ncisi.

Sabahattin Burcu: 63,5 kg Balkan 3.ncüsü, Akdeniz Oyunları 3.ncüsü.

Hayrettin Koçkan: 60 kg.Arsidi kupası İncisi.

Ulus Kaya: 69 kg. Avrupa 2.ncisi, Dünya yıldızlar 2.si. Erzurum Bölgesi,

Musa Deniz: 51 kg. Erzurum Bölgesi Avrupa yıldızlar 3. sü

Adem Ozan, 54 kg: Erzurum Bölgesi Avrupa yıldızlar 3. sü

Murat Ozan: 54 kg. Erzurum Bölgesi Avrupa yıldızlar 3. sü

Bedri Çınar: 46 kg. Erzurum BölgesiYıldızlar Avrupa şampiyonu.

Osman Aydın: 69 kg. Gençler Dünya 3ncüsü Erzurum Bölgesi.

Ahmet Kaya: 59 kg, üst minik Avrupa 3.ncüsü.(Macaristan).

Ahmet Otçu: 50 kg, Yıldızlar Avrupa 3.ncüsü.(Rusya).

Erzurum Dışında Boks Yapan Balkan Şampiyonu Olanlar:

Selami Karakelle: 75 kg. Balkan şampiyonu. İstanbul Bölgesi

Yener Durmuş: 60 kg. Balkan Şampiyon. İstanbul Bölgesi

Sadettin İncesu: 54 kg. Avrupa 2. si, Balkan 2.si. Ak-

deniz 3. sü. Ankara Bölgesi

Hamdi Yıldırım: A 67 kg, Balkan 2.ncisi, Akdeniz oyunları 3.ncüsü oldu.

Vahdettin İşsever: 54 kg. Akdeniz oyunları şampiyonu. Avrupa 3. sü. Bursa bölgesi.

Erzurum Boks Antrenörleri

Muaffak Alpagon: Erzurum ve Milli Takım Antrenörü.

Cahit Bayraktar: Kombinaspor Antrenörü.

Dursun Pekcan: Erzurum Bölge ve Boks İhtisas Kulübü Antrenörü, Milli Takım Boks Antrenörü.

Avni Alemdar: Erzurum Bölge Antrenörü.

Durmuş Avinç: Yolspor Kulübü Antrenörü.

İdris Taş: Konbinaspor Kulübü Antrenörü.

Veysel Oktan: Yolspor Kulübü Antrenörü.

Nazif Kuran: Yolspor Kulübü Antrenörü ve Bölge Antrenörü. Milli Takım Büyükler Baş Antrenörlüğü Yaptı.

Adnan Kul: Yolspor Kulübü Antrenörü.

Mücahit Himoğlu: Boks İhtisas Spor Kulübü Antrenörü.

Cahit Himoğlu: Yolspor Kulübü Antrenörü ve Gençler Milli Takım Baş Antrenörlüğü yaptı.

Yavuz Yılmaz: İzmir Bölge Antrenörü ve Milli Takım Antrenörü.

Mustafa Kalkan: Bölge Antrenörü, Milli Takım Antrenörü.

Gürkan Sönmez: Palandöken Belediye spor Antrenörü, Yıldızlar Milli Takım Antrenörü.

Erol Sucu: Kulüp Antrenörü. Milli Takım Çalıştırıcısı.

Erol Çavuşoğlu: Palandöken Belediyespor Antrenörü

Naim Karataş: Kulüp Antrenörü ve Milli Takım Antrenörü.

Gökhan Yazıcı: Üniversiteler Arası Milli takım Antrenörü.

Ayhan Tunçkılıç: Kulüp Antrenörü. Milli Takım Çalıştırıcısı

Muhsin Köylü: Kulüp Antrenörü. Milli Takım Çalıştırıcısı.

Bölge Boks Hakemlerimiz

Fikret Ağaver, Hadi Vuraler, Ruhi Bostancıoğlu, Cahit Bayraktar, Seyfettin Batıbey.

Milli Boks Hakemlerimiz

Mücahit Himoğlu, Cemil Tozoğlu, Celal Tanay, Hakkı Kobal, Hanifi Kuran, Burhanettin Kızılkale, İsmail Tan. Aiba Boks Hakemlerimiz Şakir Urvasızoğlu, Lütfü Okuyucu, Fetli Temur, Macit Başaran, İsmail Sulha, Recep İtmez, Altan Kanca, Aziz Kılıç.

Güreş

Halk Evleri, Şeker Spor, Yol Spor, kulüplerinde Güreş Sporunu faaliyetlerine başlanmış ve devam ettirilmiştir.

Serbest, Grekoromen Dallarında:

Güreş ajanlarından iyi bir arşivi olan, iyi bir pehlivan ve aynı zamanda güreş sevdalısı Dursun Ali Kishalı'yı Gençlik Spor E.Şube Müdürü Burhanettin Andıç'la beraber evinde yaptığımız ziyaretimizde aldığımız arşiv bilgileri.

" Güreşin temeli karakucak güreşleridir. Bu da Erzurumlunun ruhunda vardır. Her "Er Meydanı"nda Meddahlar şu beyit okumadan güreş başlamaz ve bu dua niyetinde okunması hiç eksik olmaz;

*"Dinleyin ağalar eyleyin seyran,
Hz. Hamza'dan kaldı bu meydan,
Yazardı düşmanın katline ferman,
Hz. Halit ile Bursalı Rüstern,*

*Onlarda geçti bu meydanlardan
Dünya cihangiri var, kara Ahmet,
Koca Yusuf, Tekirdağlı, Mersinli Ahmet,
Yaşar Doğu Aliço hepsine rahmet..*

*Onlarda geçti bu meydanlardan,
Erzurum yazıyor güreşe destan,
örgesli Mustafa, Ethem pehlivan,
Gücürüslü Hüseyin, Bardızlı Nizam,*

*Sayılmaz adları doludur cihan.
Hasankaleli Mevlüt pehlivan, Ehrekli Hamza pehlivan,
Onlarda geçti bu meydanlardan,
Çal davulcu Köroğlu'nu pehlivanlar oynasin,
Bu millet yenilmemiş bütün dünya anlasın. "*

Bu beyitlerden sonra eşleşen pehlivanlar peşrevini atar, ısınır sonra güreşe tutuşur boylarında şampiyonu çıkarırlar. Burada pişer ve güreşçi sonra minder güreşine geçer Erzurum'u temsil etmeye başlar işte onlar; Erzurum ilini temsilen, kulüpler arası, ferdi ve okullar arası güreşen Erzurumlu güreşçilerle, Erzurum doğumlu olup, Erzurum ili dışındaki illerde güreşen milli ve dereceli sporcularımız.

2011 yılı itibari ile İl Temsilcisi: Selami Topaloğlu.

İlimizi Temsil Eden Güreşçilerimiz

Fahrettin Çankaya: Milli 79 kg. Türkiye Şampiyonu, Grekoromen dalında Akdeniz oyunları şampiyonu. **Muhlis Tayfur:** Milli 90 kg. 1947 yılı Avrupa 2.si, Londra Olimpiyatları 2. si

Nizamettin Gürbüz: Milli, Türkiye karakucak şampiyonu. İranlı ve Japonlarla Erzurum'da yapılan turnuvaya katılarak derece yaptı.

Raif Akbulut: 67 kg. Milli, Türkiye Şampiyonu, Helsinki Dünya şampiyonasında Türkiye'yi temsil etti.

Erdal Karakaş: 62 kg Milli, Akdeniz oyunları şampiyonu. Dünya 4.sü. Karakucak güreşçisi.

Şakir Korkmaz: Milli 82 kg Grekoromen güreşte Türkiye 2.cisi.. Karakucak güreşçisi.

Kadir Hızarcı: Milli 70 kg. Grekoromenci. Karakucak güreşçisi.

Mukaddem Taşkın: Milli 52 kg güreşirdi.. Şemsetin Ocak "Şemo": Ağır siklet: Türkiye 3.sü. Olur Ormanağzı köyünden Karakucak güreşçisi.

Asım Bülbül: Milli 82 kg Akdeniz oyunlarında, Olimpiyat ve Dünya şampiyonu Fransız "Dalyan Robin'i "yenerek şampiyon oldu. Tahran'da yapılan dünya şampiyonasında 5.nci oldu.

Alaattin Yıldırım: Milli, Ağır siklet Akdeniz oyunları şampiyonu. Avrupa 2.si.

Necdet Çınar: 79 kg. Türkiye 2.ncisi, Karakucak güreşçisiydi.

Yılmaz Akgün: Milli 68 kg, Türkiye 2.si. Yaşar Doğu turnuvasına katıldı. Karakucak güreşçisidir.

Nihat Kabanlı: Milli 62 kg,18 yaşında Türkiye şampiyonu.1964 Köstence'de Balkan şampiyonu aynı yıl Dünya 3.sü, 1966 Avrupa 2.si. 1967 yılı Avrupa şampiyonu. Dünya Ordular arası 2.si.

Necati Kaya: Ağır siklet Milli, Balkan turnuvası 3.lüğü Türkiye şampiyonu. Karakucak güreşçisi.

Ali Koçak: 67 kg. Türkiye şampiyonu. Geçirdiği trafik kazası sonrası yatalak olarak sakat kaldı.

Mehmet Macit: Gençler Avrupa birincisi.

Ender Çoşkun Gençler Avrupa birincisi. Celal Aksoy: Milli 57 kg Türkiye 2.liği. Yaşar Doğu turnuvasına katıldı.

Fırat Binici: 74 kg. Milli 2009 yılı büyükler Avrupa ikincisi.

Yakup Gürler: Milli,Gençler Dünya 2.si. Fatih Özbaş:Milli, Akdeniz Oyunları 3.sü. Avrupa 4.sü, Olimpiyat 5.si.

Ayetullah Yeşil:Milli, Gençler Avrupa 2.si.

Erzurum Spor Tarihine Damga vuranlar...

Abdullah Omaç: Milli, Gençler Avrupa 3.sü. Hayatı Sertoğlu: Milli, Gençlerde Balkan 3.sü.

Zafer Altuğ: Milli, Karacukcu. Recep Yünceğiz (Gürsoy): Milli, Yıldızlar arası Türkiye şampiyonu.

Gökhan Bayraktar: Milli, Yıldızlararası Türkiye şampiyonu.

Gülbeyi Altun: Milli, Gençlerde Türkiye 3.sü.

Zekai Kaya: Milli, Yıldızlar Türkiye birincisi. Dünya yıldızlar 3.sü.

Abdülkadir Özmen: Milli, Gençler Avrupa 3.sü.

Fatih Yaşarlı: Milli, Dünya Gençler 3.sü.

Yaşar Sefil: İyi pehlivan. Milli Takım antrenörü.

İlhami Topaloğlu: Milli, 62 kg Türkiye birincisi. Yaşardoğu turnuvasına katıldı.

Abdurrahman Yalçın: Milli.68 kg Türkiye gençler birincisi.

Osman Kara: Milli, Yaşar Doğu turnuvasında güreşti.

Şerafettin Penekli: Milli, Türkiye birincisi. Mustafa Gürsoy: Milli, Türkiye birincisi.

Nurşat Akyar: Türkiye 3.sü

İsmail Yıldırım: Gençler Karakucak Türkiye şampiyonu.

Murat Günaydın: Milli, 90 kg Türkiye şampiyonu.

Hikmet Günaydın: Milli, 82 Kg, Türkiye şampiyonu. Akdeniz oyunları 2.si.

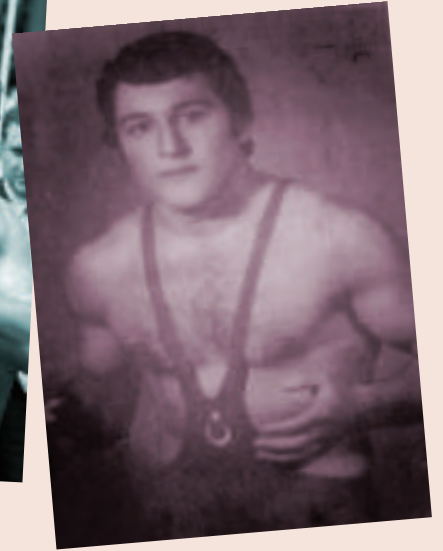
Murtaza Kabanlı

Asım Bülbül

Savaş Yıldırım

Cahit Akısalı

Kenan Ege: Milli, Ağır sıklet Akdeniz oyunları şampiyonu. Dünya 6.si.

Murat Atmaca: Milli, 82 kg, Yıldızlar Türkiye şampiyonu. Ordular arası Grekoromende Dünya 1.si. Milli takım antrenörü.

Nasrullah Baysal: Milli, Yıldızlar Dünya 2.si.

İbrahim Bölükbaşı: Milli, Gençler Dünya 2.si. Akdeniz oyunları 1.si.Yaşar Doğu turnuvası 2.si.

Kenan Gör: Milli. Mehmet Bölükbaşı: Milli, Yaşar Doğu turnuvası 3.sü.

Vedat Kartal: Milli, Yıldızlar,Gençler Dünya şampiyonu.

A.Kadir Özmen: Milli, Yıldızlar, Dünya 2.si. Abdulah Kara: Milli, Yıldızlar Avrupa. 3.sü.

Ömer Çubukçu: Milli, Gençler Dünya 2.si. Büyükler Avrupa 3.sü.

Mahmut Altay: Milli, Grekoromende büyükler Avrupa 3.sü. Ordulararası Dünya şampiyonu.

Celal Dal: Milli, Türkiye birincisi, Ordulararası dünya 3.sü.

Özkan Turan: Milli, Türkiye 1.si, Karakucakçı.

İrfan Keleş: Milli, Türkiye 1.si.

Mahmut Akdemir: Milli, Okullararası Türkiye şampiyon oldu.

Ahmet Kabanlı: Milli, Yıldızlar Türkiye 1.si ve Yıldızlar Dünya 3.sü.

Turan Karataş: Türkiye Karakucak şampiyonu.

Hüseyin Gürsoy: Milli, Akdeniz oyunları 1.si. 1968 Meksika Olimpiyatları 5.si Berlin Avrupa 4.sü.

Remzi Kurt: Milli, Türkiye 1.si. Gençler Balkan şampiyonu.

Necmi Altunlu: Milli, Balkan Gençler 3.sü.

Yusuf Sadri Kıhsal: Milli, Minikler: Yıldızlar Türkiye 1.si. Gençler ve Ümitler Türkiye 2.si, Liselerarası Türkiye şampiyonu. .

Burhanettin Korkmaz: Milli, Gençler Türkiye 2.si.

Erdal Turan: Milli, 90 kg Türkiye 3.ü.

Erdoğan Tozoğlu: Milli, Yıldızlararası Avrupa 5.si.

Kahraman Şişman: Milli, Ordular arası Dünya 1.si.

Battal Akkılıç: Milli, Yıldızlar Türkiye 1.si.

Fatih Kobal: Milli, Yıldızlar Türkiye 1.si, Avrupa 4.sü.

Sedat Dumlu: Milli, Gençler Türkiye 1.si. Ordular arası Dünya şampiyonu.

Dursun Kurtoğlu: Milli, Yıldızlar Türkiye 1.si. Yıldızlar Dünya 3.sü.

Abdurrehim İpek: Milli, Dünya Ordular arası 2.si.

Ablukadır Özmen: Milli, 2011 yılı Gençler Dünya 2.si.

Memiş Ertürk: Milli, 2011 Yıldızlar Avrupa 2.si. .

Hamza Köseoğlu: Milli, 2011 yılı Büyükler Avrupa 5.si.

Doğan Göktaş: Milli, 2011 Gençler Avrupa 3.sü.

Hamit Kartal: Milli, Yaşar doğu Güreş Turnuvasına katıldı.

Metin Aksoy: Milli, Yıldızlar Türkiye şampiyonu.

Ali Demirli: Milli. Yıldızlar Türkiye şampiyonu.

Ayhan Aydın: Milli, Yıldızlar Türkiye şampiyonu.

Sinan Tosun: Milli. Minikler Türkiye birincisi.

Selim Topçu: Milli. Minikler Türkiye birincisi.

Lütfü Küçükıldırım: Yıldızlar Avrupa Serbest Güreş Şampiyonası 2.si (Yolspor).

Rıdvan Özbey: Milli, Avrupa 5.si olan Erzurum Güreş Eğitim Merkezi (GEM).

Unutulmayanlar

İbrahim Hancı pehlivanların hasıydı. Mevlit Sertoğlu, Hayatı Sertoğlu'nun babası Karakucakçı, güçlü pehlivan mert ve sevilen bir güreşçiydi. Mahmut Kaya Hedemekli Pehlivan iyi Karakucakçı güreşçi. Şadi Göncü iyi güreşçilerdendi. İl temsilciliği yaptı. Ali Taşkın iyi bir pehlivandı. Bekir aydın iyi güreşçiydi. Zafer Altuğ iyi Karakucak güreşçisiydi, Milli Takımın güçlü pehlivanlarından, Dursun Ali pehlivanı yendi. Osman Dünder, Hasan Yüksel iyi pehlivandı. Mustafa Korkmaz Karakucak ve minder güreşçisi idi. Baki Hızarcı iyi bir pehlivandı, 3 Temmuz stad-yumda Karakucakta şampiyon Mehmet Gocur'u yendi. Abdullah Demirci, Abdullah Bingöl, Abdullah Yavuz, Necdet İlhan, Haydar Şuşarlı, Metin Keskin, Hadi Altuğ, Zekeriya Macit, Murat Solak, İsmail Yiğit, Mahmut Bayrak, Hayrettin Sarıgül, Bekir Aslan, Osman Nuri Çelik, Hamit Kalkan, Osman Aktürk, Bilal Çıracı, Nuri Çakıcı, Umudum köyünden Mithat, Naci Aktaş, Vahap Bingöl, Yusuf Gürsoy, Necip Fazıl Kışalı, Murtaza Kabanlı, Samih Sedali, Yunus Keskin, Arslan Sertoğlu, Mafer Keleş ve Selami Korel iyi Karakucak ve minder güreşçileriydi..

Lise ve dengi okullar ve Üniversitelerarası Güreş Yapanlar

Lise dengi okullararası güreş müsabakalarının alt yapısı, mahali olarak çok küçük yaşlarda çayırdan başladıkları Karakucak güreşleriyle, kendilerini mindere taşıyarak, hem eğitim hem de güreş yaparlardı. En çok; Oltu, Olur, Tortum, Pasinler, Horasan, Narman, Şenkaya gibi ilçelerden, Erzurum merkezinde yatılı pansiyonu ve orta kısmı bulunan Erzurum Lisesi, İmam Hatip lisesi, Yapı Meslek Lisesi,

az sayıda Endüstri Meslek lisesi ve Ticaret lisesinde okuyanlar teşkil ederdi. Bazıları otel ve evde kalırlardı. Bir kısmını Erzurum Lisesinin Müdürü olan Rauf Akbulut, Milli güreşçi ve aynı zamanda Beden Eğitim öğretmeni idi. Onun güreş'e verdiği önemden dolayı, çevre ilçelerin güreşçilerini Erzurum lisesine yatılı öğrenci olmalarını sağlardı. Bu öğrenciler arasında başarı sağlayan ve Türkiye geleninde derece alan güreşçiler eksik olmazdı.

Bu güreşçilerden;

Osman Çelik: 62 kg Türkiye şampiyonu.

Sait Bingöl: 57 kg Üniversite oyunları Dünya 2.si.

Cazim Topçuoğlu: 82 kg.liselerarası Türkiye şampiyonu.

Kubilay Horasan, Abdurrezak Türk, Yücel Amil, Hakkı Kobal, Rüstem Gül, Murat Nişancı, Fuat Şen, Hüsamettin Yerli, Mehmet Çelik, Fatih Akmehmet, Ali Eroğlu gibi güreşçilerdi.

Antrönerleri: Celal Aksoy, İlhami Topal, Yaşar Sefil, Necati Kaya, Yunus Korkmaz, Abdurrehim Yalçın.

Erzurum İli Dışındaki, Erzurumlu Güreşçilerimiz

Reşit Karabacak: Milli, 82 kg. Akdeniz oyunları 1.si, Avrupa 1.si, Dünya 5.si.

H. İbrahim Oktay: Milli, 68 kg. İstanbul İl temsilcisi Milli güreşçi. Milli takım antrenörü.

Uluslararası Hakemlerimiz: Yusuf Sadrı Kışalı, Necip Fazıl Kışalı, Recep Gürsoy

Atletizm

Milli Atletler

Özcan Mete, Bekir Çaydaş, Necmettin Yürümüş (lâkabı çoban) kes giymeden yalın (çıplak) ayakla koşan ve Türkiye derece yapan milli bir atlettir. Himmet Kırzuk, Yılmaz Sakallı, Nevzat Ünlü, Recep Şuşarlı, Zeki Atlı, Mikat Lalaoğlu. Fatih Çintımar, Münir Kurudirek, Muzaffer Çintımar, Mehmet Bayram, Şirin Gönen, Enis Korkmaz.

Uluslararası Derece Alan Atletlerimiz

Miktat Laloğlu Mehmet Akgün: Milli 2000 engellide Balkan ikinciliği (göğüs farkı ile), Miktat Lalaoğlu: Liselerarası dünya şampiyonu. Fera-

muz İnce, Erdoğan, Zekai Aksakal Liselerarası Dünya Şampiyonası. Mehmet Bayram, Gençler ve Büyüklerde takım yarışlarında Balkan 2.ligi elde eden takımda yer aldı. Fatih Çintımar, Dünya şampiyonasında ferdi ve takımda derece yaptı. Zeki Atlı Genç, Milli takım takım halinde Balkan 2.ligi aldı. 2013 Aralık Brezilya'da yapılan Dünya Liseler olimpiyatları'da 3 bin metrede altın madalya kazanan Milli Atlet Enis Korkmaz.

Erzurumlu Atletler

Arif Akkaya, Özcan Duygun, Şakir Akgündüz, Selami Duygun, Şeref Bayraktar, Zakir Akgündüz, Nejat Gemalmaz, Hikmet Gemalmaz, Bekir Çaydaş, Behsat İşten, Ziya Mengencioğlu, Adnan Şeker, Mehmet Sakallı, Vefa Yılmaz, Dilaver Akgün, Sait Sakallı, Nihat Bayburt, Çetin Çağatay, Metin Karacıhalılar, Mehmet Kaya, Erol Gökçe, Ziyaettin Alamur, Şazi,

Antrenör Olanlar

Yılmaz Sakallı (Milli takım antrenörü), Nevzat Ünlü, Mehmet Akgün, Himmet Kırzuk, Nihat Bayburt (Milli takım antrenörü)

İl Temsilcileri

Abdullah Gökpınar, Selami Uludağ, Mehmet Kart, Mehmet Akgün, Münir Kurudirek, Yılmaz Sakallı, Tuncer Kurt, Mehmet Kaya, 2011 yılı itibari ile İl Temsilcisi Zeyit Palabıyık Hakemler: Mehmet Sakallı, Naim yıldırım, Burhan Andıç, Mehmet Kaya, Tuncer Kurt, Deniz Kurt, Nihat Bayburt, Zahit Palabıyık, Yılmaz Sakallı, Münir Kurudirek, Ali Sarıbuğday.

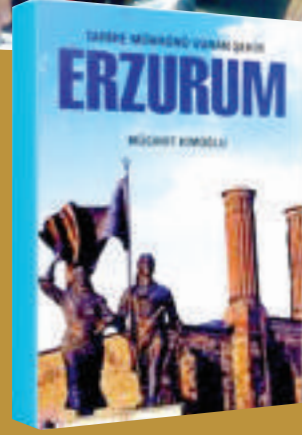

Yenikapıdaki bahçede aletli jimnastik çalışmasından bir görünüm 1930 (Hüsnü Yıldırım'ın albümünden)

Uzakdoğu sporlarından judo ise 1968 yılında komiser Ahmet Bey tarafından Erzurum'da başlatılmış, kısa sürede bu sporun inceliklerini kavrayan Erzurumlu sporculardan Dursun Düzgün, Ahmet Kırkkılıç ve Yılmaz Şimşek Türkiye şampiyonlukları kazanmışlar ve ileriki yıllarda bu sporun Erzurum'daki eğitimcileri olarak görev yapıp başarılı sporcular yetiştirmişlerdir.

Erzurum Spor Tarihi Kitabından....

Erzurum Spor Tarihi Dosyası için kaynak olarak Mücahit Himoğlu'nun kitabından faydalanılmıştır. Kendisine teşekkür ederiz.

Erzurum'un gururu; Termalspor

Hentbolda Erzurum'un gururu olan Aziziye Belediyesi Termalspor, müthiş bir başarının altına imza atarak iki yılda Süper Lig'e yükselme başarısı gösterdi. 2014 yılında kurulan ve ilk yılında hentbol ikinci liginde mücadele eden Termalspor, 2014-2015 sezonunda namağlup olarak, birinci lige yükseldi. 2015-2016 sezonunda da Türkiye Hentbol Erkekler 1. Ligi'nde mücadele eden Termalspor, normal sezonu lider tamamladığı ligde, Süper Lig'e yükselme başarısını gösterdi. 2016-2017 sezonunda süper ligde mücadele eden Termalspor, ilk yarıyı Beşiktaş'ın ardından ikinci sırada tamamladı. İlk yarıda oynadığı 13 maçta, 10 galibiyet 3 yenilgi alan Termalspor'un 20 puanı bulunuyor. Termalspor Doğu Anadolu Bölgesi'ni Hentbol Erkekler Süper Ligi'ndeki temsil eden tek takım olma unvanını koruyor.

Termalspor Onursal Başkanı ve Aziziye Belediye Başkanı Muhammed Cevdet Orhan

Kulüp Başkanı Abdullah Gülakar

Başantrenör Berkan Otman.

RÖPORTAJ
Neslihan Arzu KETECİ

Bir Hilal Uğruna Batan Güneşlerin Hikayesi...

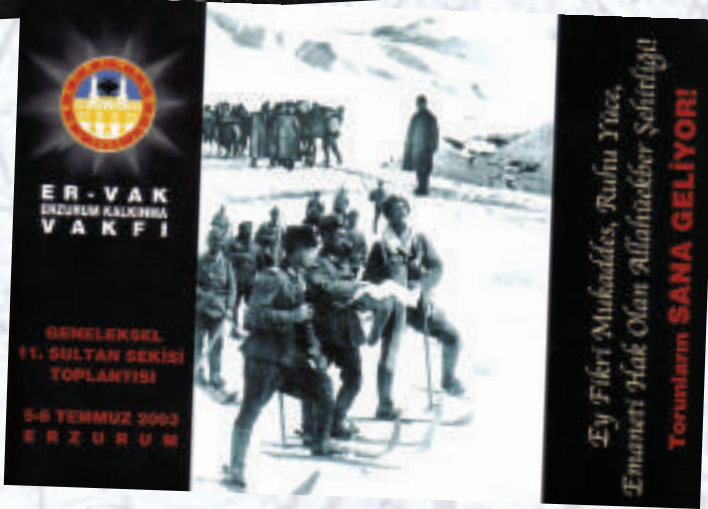
Yıl 2003 / Erzurum

Bir başka heyecan var bu sefer Erzurum'a gidişimde... Bilemezdim, bu gidişin hikayesini 12 yıl sonra yazacağımı...

ERVAK'ın düzenlediği Sarıkamış Allahuekber Dağlarına Şehitlerimizi Anma Programına ve Yürüyüşüne katılmak için heyecanlanıyordum.

5-6 Temmuz 2003 Sarıkamış Harekatının 89.yıldönümü.. Sabah Erzurum'da başlayan törenlere katıldıktan sonra Sarıkamış'a doğru yola çıkmıştık. Ecdada olan saygı, Tarih merakı ile birleşmişti. Dönemin ERVAK Başkanı Avukat Necati Bölükbaşıyla olan ailevi ilişkimizi, yine dönemin Atatürk Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yaşar Sütbeyaz'la olan akrabalık bağını, ERVAK Gençlik Kolları Başkanı Soner ve yardımcılarından Sait Emeç'le olan dostluğumuzu da heybemize koyup, bu törene katılmıştım. Katılım oldukça yoğundu. Programda geceyi Sarıkamış'ta Allahuekber Dağlarında geçirmek vardı, bunun verdiği manevi heyecan da bambaşkaydı.

Katılımcılar için hazırlanmış Askeri çadırları ve yapılmış olan hazırlıkları görünce, organizasyona verilmiş emeği takdir etmemek elde değildi. Herkes geceyi geçireceği çadırlara yerleştirilmişti. Sabah ezanıyla birlikte şehitlik anıtına yürüyecektik hep birlikte.. Uyumak mümkün değildi, bu manevi havayı alabildiğince teneffüs etmeliydim düşüncesinde yalnız değildim anlaşılın. Arkadaşlarla çadırdan çıktık, yürüdük, çok kalabalıktı. Gah büyüklerimizin sohbetini dinledik, gah okunan Kuran-ı Kerim'e 'Amin' dedik. Temmuz ayına rağmen gecenin ayazı vardı. Bu kadar korunaklı olarak giyinmiştik ve buna rağmen üşüyorduk. Hepimizin zihninde o günkü şartlarla kaybedilen Mehmetcikler vardı, onlar da üşümüştü diye geçti aklımızdan...

O gün sabah ezanı bir başka okundu sanki, bir başka sızladı yüreğim. O gece orada kalıp, sabah ezan sesine uyanan herkes etkilenmişti yüzlerinden belliydi herkesin. Yıllar sonra, 2014 yılında İstanbul Erzurumlular Kültür ve Dayanışma Vakfında Sarıkamış'la ilgili yapılan bir programa katılan çok sevdiğim ağabeyim Türkiye Yazma ve Nadir Eserler Dairesi Başkanı Hüseyin Kutan ve Necati amcamızla birlikte yaptığımız bir sohbette; Necati amcanın Hüseyin ağabeye: "O günkü sabah ezanını hiç unutmadım." demesi beni yıllar öncesine götürmüştü, yine o duy-

guları yaşadık, o günü ve o havayı teneffüs ettik hep birlikte.

İşte böyle başlamıştı benim Sarıkamış sevdam.. Ve bundan böyle de devam edecekti. Çünkü bu bir görevdi artık.

Canım yeğenim Neslihan Arzu'nun sosyal aktivitelere önemli katkılarının, bundan böyle Sarıkamış Harekatının dosdoğru öğrenilmesi ve katkılarının bu yönde yoğunlaşması dileğiyle..

29.11.2014 tarihinde kendi el yazısıyla yazıp imzalayarak hediye ettiği Tarihin Arka Yüzü / Sarıkamış Harekatı kitabının ilk sayfasındaki bu yazıyı gördükten sonra konuya daha da bir bağlanmışım. Sarıkamış Harekatının 100.yıldönümüne gelen tarihte çıkardığı bu kitabıyla dikkatleri üzerine çeken Necati Bölükbaşı amcamla İstanbul / Ataşehir'deki ofisinde biraraya geldik. Masasında duran Vakfımızın flaması ve Türk Bayrağı beni mutlu etmişti. Memleket sevgisini, Milliyetçiliği, Vakıfçılığın anlamını ve değerini bilen, gençleri bu konuda her daim teşvik eden bu koca yüreğin hikayesini kayıt altına almak ve sizlerle de paylaşmak için, tüm detaylarıyla sohbetimize başladık.

Pasinler'den İstanbul'a uzanan bir hikaye benim ki.. Ben kendimden bahsetmeyi hiç sevmem. Fani bir varlığım ben. Bugün var yarın yok misali...

1946 yılında Pasinler'de doğdum. Pasinler Erzurum'a en yakın ilçelerden biri. Gözümüzü açtık, bir kaleyle karşı karşıyayız. Bu kale bizim çocukluğumuzun simgesi adeta. Her taraftan görünen, görkemli ve etkileyici bir kale. Bu kaleden atılırdı iftar topları. Kandiller yandığı zaman, top ateşlenirdi. Çocuk sevinci işte ne mutlu olurduk küçük şeylerden.. Kalede iki gruba ayrılır ve askercilik oynardık. Şavaşırdık bir nevi. Pasinler gelişmiş bir ilçe ve kendini yetiştirmiş ebeveynlerimiz var. Sosyal Faaliyetlerde gençleri spora teşvik eden büyüklerimizin başında Rahmetli Halis Güngör gelir. Kendisini hep rahmetle yadederim. Pasinler'de sevilen sayılan bir büyüğümüzdü kendisi. Bizim dönemin gençlerini hep spora yönlendirmiştir. Cuma namazına Pasinler'deki büyük camilere civar köylerden gelenlerle cuma namazı çıkışlarında Cuma güreşleri / Karakucak güreşleri yapılırdı. Biz çocuklarda Davul zurna sesini duyunca gider güreşleri seyrederdik. 5 futbol takımımız vardı Pasinler'de. Gençlik Kulübümüzün A ve B takımları, 13 Mart futbol takımının da yine A ve B (görev almış bu takımında) takımlarının yanında bir de Demirspor vardı. Boks ve Barfiks de gençlerin severek katıldıkları spor dallarıydı.

Her yaz Erzurum'dan aileler gelir, çadırlar kurular ve aylarca kalıncıdır ilçemizde. O kadar güvenli bir ilçeydi ki; insanlar çoluk çocuğunu, eşini bırakır, aşağı yukarı 2 -3 ay işlerine gider hafta sonları gelirlerdi. Erzurum'dan birlikte gelen aileler, gerek ilçe halkıyla ve gerekse de diğer tatilcilerle çok güzel kaynaşır, birlikte vakit geçirirlerdi. Kaplıcalardan faydalanırlardı. Aile büyükleri gelmişse, onlarla akşamları sohbetler edilirdi. Çocuklar da arkadaşlarıyla gün boyu eğlenir oyunlar oynarlardı. Kimse kimseye bir zarar vermezdi. Hepimiz aile gibiydik. Bizler de gelen çocuklarla arkadaşlıklar etmişizdir. Bu zamanlara kadar gelen dostluklarımız olmuştur. Bunun dışında o kadar güzel bir toplumun halkasıydı ki insanımız; herkes birbirinin amcası, dayısı gibiydi. Her çocuk, her evin çocuğuydu.

Birden düzen değişti, 27 Mayıs 1960 İhtilalinin menfi etkileri kendini göstermeye başlamıştı. Çok kötü bir sınavdan geçiyordu gençlik. Bir ihbar mektuplarıyla insanlar götürülüyor, haber alınamıyor ve aileleri perişan oluyordu. Hiç bilmediğimiz husumetler çıkarılmaya başlanmıştı milletin arasında. Hınıs'ta görev yapan amcamı götürdüler ve masumiyeti 6 ay sonra anlaşıldı. Halkın zulme uğradığına inandırıldı gençler, çok yazık oldu. Yakinken uzak olmaya başladı insanlar birbirine, aralara nifak tohumları ekildi, birileri sevindi birileri üzüldü. Olan güzelim Ülkemize oldu.

Ortaokulu da Pasinler'de okuduktan sonra; Erzurum Lisesine yatılı-paralı olarak kayıt oldum. O dönem Erzurum Lisesi'nde Leyli (paralı) ve Leylimeccani (parasız) olmak üzere 2 tür yatılı vardı. Bunun dışında da gündüzlü (Nihani) vardı. Haftasonları Erzurum'dan Pasinler'e gidiş gelişlerimiz sanki bir asker uğurlama. Çok heyecanlıydık. Öğretmen kadrosu çok kaliteliydi, diyebilirim ki; Erzurum Lisesi'nden mezun olmak, bir üniversite bitirmek kadar önemliydi. O dönemlerde mezun olanlar yüksek tahsillerini çok iyi yerlerde yaptılar ve güzel başarılar elde ettiler. Bizim mezun olduğumuz dönemde merkezi sistem usulü uygulanmaya başlamıştı. Ondan önce hangi fakülteye girmek istiyorsan onun sınavlarına giriyordun, yapılan değişikliklerle test usulü bir sınav başladı ve devlet seni aldığı puana göre bir okula yerleştirme yapacaktı artık. Ben Edebiyat bölümünde okumama rağmen, Matematik ve fizik derslerinde de çok başarılıydim.

Sınava girdim ve 1964 yılında İstanbul Üniversitesi - Hukuk Bölümünü kazandım. O zamana kadar da İstanbul'u hiç görmemişim. Bir sonbahar günü, beni bir trene koydu, İstanbul'a yolladılar. Arkamdan annem de babam da çok ağlamışlar. Ama istikbalim mevzu bahis.. Hasreti çekeceğiz. İstanbul'da trenden indim ama nereye nasıl gideceğimi bilmiyorum. Yolculara takıldım, onlar turnikeden geçtiler bende geçtim vapura bindiler bende bindim. Yanımda sadece bir bavulum var. Vapur Karaköy'e yanaştı, indim. Bir taksiye bindim ve "beni Hukuk Fakültesinin önünde indir." dedim. Şoför beni Fen Edebiyat Fakültesinin önündeki durakta beni indirdi. Binanın sağına soluna baktım, daha yeni sabah oluyor, ortalıkta kimse yok. Tekrar bir taksiye bindim, bir arkadaşımın adresi vardı elimde ve arkadaşımın yanına gittim. Sağolsun arkadaşla tekrar okula geldik, kaydımı yaptırdık, yatacak bir yer arıyorum şimdi de. Erzurum Talebe Yurdunda yer yok, Vakıf Talebe Yurdunda yer yok. Kaldım ortada.. Eniştem Necati Yıldırğan bey bana bir mektup vermişti, bir arkadaşı vardı. Basın Savcısıydı kendisi Hüsrev Dülger. "Sana bir yer buluncaya kadar otele yerleştireyim." dedi kendisi. Bir polis memuru çağırdı yanımıza ve beni ona emanet etti. "En güvenilir bir yerde kalmasını sağla." dedi. Bir barın üst katındaki bir otel odasına beni yerleştirdi polis memuru. Bende oturdum, ilk günden eve mektup yazmaya başladım, hem ağlıyorum hem de yazıyorum. Ertesi gün yine çaresizce talebe yurdunun etrafında dolaşırken; Liseden arkadaşım Zühtü Aksu'ya rastladım. Durumumu anlattım, meğerse bizim Zühtü Erzurum yurt müdürünü tanıyormuş, Liseden sonra İstanbul'a gelip bir Bankada işe girmiş. Bankada da yurt müdürü Yaşar bey'in işlerini o takip ediyormuş. Sağolsun Yaşar beyle görüştü ve yer olmamasına rağmen, bana kütüphane de bir yatak koyularak kalmama izin verildi. Fakülte zor, kütüphaneden dışarı çıkacak zamanımız bile yoktu.

O günkü şartlarda ulaşım zor. Ailemize karşı sorumluluğumuz var, üniversite son sınıftayken evlendim, düşünüm oldu. Mezun oldum ve Askere gittim. Askerliğimi Söke'de yaptım ve Erzurum'a döndüm. 2 yıl Erzurum'da Avukatlık yaptım. Ablamın eşi de Avukat olunca ondan her zaman yararlandım, sağolsun.

Peki o dönemde siyasi düşünceniz ne yönde?

İşte o zaman, çevremizdeki çoğunluk gibi bizde milliyetçiyiz, Dadaşız, Bayrak ve Millet sevdalısıyız. Yoğrulduğumuz mayada Bar şiiri, Çanakkale Destanı, Erzurum Marşı var. Bunlarla harmanlanmış gençten ne beklersin.

Avukatlığımda 3.yıla girmiştım, arkadaşlarım geldiler ve bana bir yetki belgesi verdiler. Milliyetçi Hareket Partisi İl Başkanı olarak beni görmek istediklerini belirttiler. "Ben partililik bilmem" dememe ve direnmememe rağmen onların dediği oldu. MHP İl Başkanı olmak demek, büyük bir risk almak demektir. Bir işi üstlenince en güzelini yapmalısın, biz de çok çalıştık; sadece Erzurum'un değil; Kars, Gümüşhane ve hatta Trabzon'un da teşkilatlanmasına kadar emek verdik hep birlikte. Ve ilk seçimde de rahmetli Nevzat Köseoğlu'nu Milletvekili olarak meclise girmesine çalışmalarımızla destek olduk. O dönemin insanların fedakarlığı, vefakarlığı bambaşkaıydı. İnsanlar öne çıkmanın, bilgiye dayalı olduğunun ve kültürel bir birlikim gerektirdiğinin farkındaydılar. Altını çizerek kitap okuyan adamlar vardı kızım. Okuyan insandan hiç bir zaman zarar gelmez, çünkü okuyan insan aydındır.

Enteresan bir güç,1977 seçimlerinden sonra MHP'nin içini karıştırmaya başlamıştı. Sanki görevi buydu. O eskiden en kültürlünün öne çıktığı dönem bitmiş, değeneği eline alanın dönemi başlamıştı sanki. Eli sopalı, göğsü açık, boynunda bir arma asılı olan gösteriş meraklısı tipler ortalarda gezinmeye ve bizleri genel stratejimizden uzaklaştırmaya başladı. Kavga-dan gürlütüden yana olmanın hiçbir anlamı yokken, Erzurum'un en solcusu bile bizim için makbulken, birilerinin oyununa geliyorduk ne yazık ki. Avukat Aytekin Bayraktar kardeşim CHP İl Başkanıydı ve bizim ofislerimiz yan yanaydı, biz kardeştik, her sabah birlikte yürüyerek işyerimize geliyoruz sohbet ediyorduk, ne diye kavga edelim ki düşüncesindeydik. Asıl görevi bizleri birbirine düşürmek olan o el, 12 Eylül'ü gerçekleştirdi. 12 Eylül'ü gerçekleştirenler, bizleri karıştıran o elden haberdar mıydılar işte onu bilmiyorum... Ama şunu çok iyi biliyorum: Bugün bu bölücü hareketlerin filizlenmesinin altyapısı işte o tarihlere dayanıyor.12 Eylül'den bu yana bölücü hareket adım hedefine yaklaşmaktadır.

12 Eylül'den sonra; siyasetten elimi çekmeye karar vermiştim. Tüfek aldım ava, kayak aldım dağa gittim. Ve bir gün yine dağdayım kayak yapıyorum. Bir grup arkadaş geldiler, yine siyaset teklifi yapıldı. Ben

siyasetten uzak durmak istedikçe olmuyordu. Kongreye katıldım ve Anavatan Partisi Erzurum İl Başkanlığına seçildim. 1.5 sene boyunca 2 güzel proje üzerinde çalıştım.

- Savunma Sanayi Projesi
- Kış Turizm Projesi

Ben bu projeler üzerinde ciddi çalışmalar yapmanın telaşındayken, teşkilat içinden ve dışından başka projelere öncelikler tanındığını ve ayrımcılık yapıldığını farkettilim. Seçimle idareyi aldığımız gruba bile öncelik tanınıyordu. Mahalli seçimlerde bizim etkinliğimizi kırmayı düşündüklerini farkettilim an daha fazla dayanamadım ve İl Başkanlığından ayrıldım.

ERVAK Hayatınıza nasıl girdi?

Yıl 1992. Atatürk Üniversitesi Rektörü Erol Oral bey Erzurum Kalkınma Vakfı kurulduğunu ve ısrarla yönetimine girmemi söyledi. Kendisini kıramadım. Bir müddet yönetim kurulunda görev yaptım, Erol Oral bey yurt dışı görevi nedeniyle rektörlükten de ayrılınca, ERVAK da mütevelli Heyetinin seçimiyle Başkan tayin edildim. Yani biz talip olmadık, görev verildi; biz de kabul ettik. Boş duracak halimiz yok, gecemizi gündüzümüze kattık çalışıyoruz. İşin garip tarafı, Atadan dededen kalan bir varlığım yok, Avukatlık mesleğimi yaparak da ekmeğimi kazanıyorum. 2 kızım 1 oğlum var, hepsini de okuttum. Kızlarımdan biri Diş Hekimi bir diğeri Mimar. Oğlum ODTÜ İnşaat mezunu. 3 ü de şimdi İstanbul'dalar. 6 tane de torunum var. Dedelik çok güzel bir duygu.

Gelelim Sarıkamış'a. Nasıl başladı bu beyaz sevdâ?

Vakıf yönetim kurulu üyemiz Dursun Şen ile Ankara'ya seyahat ediyoruz. Yargıtay'da genel sekreter akrabam olan Uğur İbrahimhakkıoğlu'nu da ziyaretimiz sırasında, amcası Feyyaz Efendi'nin esaretini anlattığı kitabını bizlere hediye etti. Sabah ezanına uyanınca namazımı kıldım, sonra da kitabı okumaya başladım. Zaten Annemden dinlemiştim hikayeyi gözümde canlandırıyorum bir yandan da.. Sarıkamış'la ilgili olan bölümü okurken artık öyle etkilenmişim ki, -asker öyle donmuş ki parmağı tetiğe yapışmış- cümlesini okuyunca başladım ağlamaya.. Arkadaşım uyandı sesime. Askerlerin nasıl donarak öldüğünü kısaca anlattım ona.

Ankara'dan İstanbul'a geçtik, bacanağım Haldun Özyuvalı'yı ziyaret ettik, bir kitapta o hediye etti. Bir tefavuk vardı beni Sarıkamış'a doğru götürüyordu. Özhan Eren'in Sarıkamışlı Geçmiş Zaman kitabını da alıp Erzurum'a doğru yola çıktık. Kitabı okuyup bitirelim diye yine trenle döndük. İkimizde kitabı okuduk ve öyle etkilendik ki; kitabın içindeki cd'yi de dinleyince; internet üzerinden kitaptan sipariş verdim. Yaptığımız ilk yönetim kurulu toplantısında da kitabı arkadaşlarıma hediye ettim ve okumalarını rica ettim.

2002 yılı Eylül ayı.. 2003 yılı Sultan Sekisi Anma Toplantılarının programını hazırlıyoruz. Ne yapabiliriz? gündemimiz ne olacak? diye projelerimizi tartışıyoruz. Allah selametlik versin, Dr. Durkaya Ören'le Şenkaya'ya her gidişimizde Allahuekber Dağlarına bakar, "bir gün gelip burada bir gece kalalım" diye konuşurduk. Bunu hatırlamış olacak ki; Durkaya bey dedi ki: "gelin Sarıkamış Şehitlerimizi analım." Herkes kitabı da okumuş ya hep bir ağızdan 'Tamam' dediler. 2003 Sultan Sekisi Anma Programı / Allahuekber Şehitleri başlığını koyduk ve çalışmalar başladı. Tüm Üniversitelere ve Valiliklere mektup yazdım. Dedim ki: "Biz Vakıf olarak Sarıkamış Şehitlerini anma programı yapacağız. Elinizde bu konuyla ilgili çalışmalar varsa tarafımıza gönderilmesini rica ederiz." İki yerden cevap geldi.

- İstanbul Üniversitesi / Ramazan Balcı / Sarıkamış Duruşması : Doktora Tezi
-Atatürk Üniversitesi / Yavuz Özdemir / Sarıkamış Harekatı : Doktora Tezi

Bu arada kitapçılarda Alptekin Müderrisoğlu'nun 2 ciltlik Sarıkamış Dramı adlı kitabın olduğunu öğreniyorum, onu da bulup okuyorum. İki Doktora tezini de okuduktan sonra; kitapta bazı yanlışlıklar olduğu kanaatine vardım. Genelkurmayın arşivlerine bile sınırlı olarak giriliyor ve bilgiler alınıyor. İş öyle bir noktaya geldi ki: Enver Paşa tartışmasına dönecek konu.. Bizim böyle bir düşüncemiz olmadığı için, bizim için aslolanın bu mücadeleyi veren şehit askerin anılması olduğunu belirterek sınırlarımızı çizdik.

Çalışmalarımız hızlandırdık, müracaatlarımız yaptık. Vakfın yayını olarak konuyla ilgili Yavuz Özdemir'in izniyle Doktora Tezini Bir Savaşın Bilinmeyen Öyküsü başlığıyla yayınladık.

Genel Kurmay Başkanlığından şehitlerin listesini istedik, 5/ 6 Temmuz 2003 tarihini de ayarladık. İlk gün bir salon toplantısı yapılacak ve bir panel düzenlenecekti. Akabinde araçlarla yola çıkılacaktı. Paneldeki konuşmacılar belirlendi, kitap ve cd basıldı. Davetiyeler gönderildi.

Konuşmacılar:

-Bingür Sönmez
-Namık Kemal Zeybek'in yönlendirdiği bir emekli Albay
-Yavuz Özdemir
-Özhan Eren

Panelin en etkileyici bölümü, Allahuekber dağından getirilen rengarenk çiçeklerden oluşmuş bir çelenkti. Daha önceki keşiflerimizde çiçekleri farketmiştik. Böylelikle toplum içinde, bir Sarıkamış ruhu uyandırmıştık, Şehir dışından katılım bekleniyordu. Herkes bu programı konuşuyordu. Allaha çok şükür herşey yolunda gidiyordu. Askeriyeden de destek almıştık. O

zaman Kolordu komutanı Şaban Recai Öztürk çok muhteşem bir insandı. Ziyaretine gidip durumu anlattım. Katılımcılar için çadır ve güvenlik konusunda yardım istediğimi bildirdim. Bir Binbaşığı görevlendirdi ve tüm yardım kapılarını açtırdı bize. Kar kalkar kalkmaz yolların bakımı yapılmıştı. Kızılay mutfak eşyası konusunda yardımcı oldu. Üniversiteden ve Belediyeden otobüsler temin edildi. Kimsenin beklemediği muhteşem bir kalabalıkla şehitlerimizi andık. Hepimiz çok mutluyduk, gururluyduk. Sarıkamış'ın aslanlarını unutmamış ve unutturmamıştık. 5000 kişilik bir katılım olmuştu. Emeği geçen çok arkadaşımız oldu, hiçbirini unutmak istemem. Hepsinden Allah razı olsun. Dönemin Atatürk Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yaşar Sütbeyaz'a da emeklerinden ötürü teşekkür etmemiz lazım, Köprüköy'de Şehit ve Gaziler için anıt yaptırmasını hiçbir zaman unutamayız. Yine dönemin Valisi Mustafa Malay'ın desteğini de göz ardı edemeyiz.

"Sarıkamış ve Mehmetçiklerimiz artık sizlere emanet.. Bizler sizlere bu bilinci aşıladığımızı zannediyoruz. Artık bu sizlerin görevi" diyerekte bizleri yüreklendiriyordu Necati amcamız.. Çok sevdiğim, her zamanda fikirlerinden yararlandığım Alparslan Kotan arkadaşım bu meseleye sahip çıkmamızı ve Tarihin doğru öğrenilmesi için çaba sarfetmemizi yineledi. Ben her zaman yanınızdayım diyerekte cesaret verdi.

Erzurumluluk nasıldır sizin nazarınızda?

Erzurumlu merttir, ne olursa olsun her zaman doğru ve dürüstten yanadır. Bir seferinde, Vakıf olarak Hayri Kıvrıkoğlu Paşa'yı ziyarete gitmiştik, bizzat kendisinden duymuşumdur "Biz Erzurumlulara her yönüyle güveniriz, Depo Çavuşlarımızı, emir erlerimizi Erzurumlulardan seçeriz, çünkü çok güveniriz." demişti. Hakikaten de bizim toprağımızın insanında güvenilirlik bambaşkadır. Sonradan dejenerasyon olabilir, onun da sebebi kalitesiz göç almış olmaktan kaynaklanır. Bu olumsuz insanları da bizler eritiriz aramızda..

Son olarak hobileriniz var diye biliyorum. Biraz bahseder misiniz?

Bingür Hocamın hediyesi bir Yaylı Tamburum var. Yıllar sonra emeklilik döneminde çalmayı öğrendim. Yine Haluk Yunusoğulları kardeşimle Ud çalışmalarımız var. Bunların dışında da Keman çalmayı öğrendim. Artık emekliyiz kızım, ofisimizde eşimizi dostumuzu ağırlıyoruz. Yakın arkadaşlarımla aylık müzik çalışmalarımız ve sohbetlerimiz oluyor burada. Emekliliğin ve torunlarımla vakit geçirmenin tadını çıkarıyorum doyasıya.

Masmavi gözleri ve o kocaman yüreğiyle her zaman yanı başımızda olması ve bizlere yol göstermesi temennisiyle yanından ayrılırken, bende mutluydum ve onun gibi bir insanı tanıdığım için şanslıydım...

Erzurum Kalkınma Vakfı (Er-Vak) ve Allahuekber Şehitleri

Erdal GÜZEL

Tarihimizin en hüzünlü sayalarından biri şüphesiz ki on binlerce vatan evladımızı şehit verdiğimiz ve ağır bir yenilgiye uğradığımız Sarıkamış Harekâtıdır.

2002 yılında yapılan bir yönetim kurulu toplantısında Sarıkamış Harekâtı konusu masaya yatırılmış, Er-Vak yönetim kurulu üyelerinden Prof. Dr. Durkaya Ören ve Dursun Şen'in teşvikleri ve diğer vakıf üyelerinin desteği neticesinde Allahuekber şehitleri ve Sarıkamış Harekâtı Er-Vak'ın gündemine alınmıştır.

1877-1878 Osmanlı Rus Harbi'nde kaybedilen Kars, Ardahan, Sarıkamış gibi vatan topraklarını geri almak ve Kafkasya içlerine uzanmak düşüncesiyle hazırlanan bu harekât ne yazık ki başarısızlıkla neticelenmiştir.

22 Aralık 1914 yılında Erzurum'dan başlatılan bu savaş, teçhizat bakımından üstün ve donanımlı düşmanla birlikte acımasız soğuğa ve tifüs gibi öldürücü hastalığa karşıda yapılmıştır.

Üçlü düşmana (Rus, Tifüs, Soğuk) karşı imkânsızlıklar içerisinde mücadele eden 3.Ordu'nun ağır kayıplar vererek 5 Ocak 1915 tarihinde geri çekilmesiyle birlikte Allahuekber ve Soğanlı Dağlarında şehit olan On binlerce Mehmetçik üzerlerine yağın karı kefen yaparak ebedi uykularına dalmışlardır.

O günün yönetim anlayışı bu yenilginin duyulmaması için sansür uygulamış, konuyla ilgili ilk bilgiler olaydan sekiz yıl sonra Bnb. Şerif Bey tarafından yazılan bir kitapla duyurulmuştur.

Uzun süre sessizliğini koruyan bu konu, Erzurum Kalkınma Vakfı'nın Sarıkamış Harekâtını gündeme getirmesine kadar kimsenin ilgi alanına girmemiştir.

Av. Necati Bölükbaşı'nın Er-Vak Başkanı olduğu

Bilindiği gibi Erzurum Kalkınma Vakfı kurulduğundan bu güne kadar geleneksel olarak "Sultan Sekisi" isimli toplantılar yapılmaktadır.

Sultan Sekisi Toplantılarında şehri ilgilendiren önemli konularından biri seçilerek bu konu etrafında farkındalık oluşturup, yol haritaları hazırlanmaktadır.

İşte 2003 yılındaki Sultan Sekisi Toplantısı'nın konusu "Sarıkamış Harekâtı ve Allahuekber" şehitleri olmuştur.

5. Temmuz 2003 yılında Erzurum Lisesi Konferans Salonunda Yard. Doç. Dr. Yavuz Özdemir, Sanatçı Özhan Eren ve Bingür Sönmez'in katıldığı panellerle birlikte Sarıkamış Harekâtıyla ilgili ilk meşale ateşlenmiştir.

Allahuekber Dağları'ndan getirilen çiçeklerle süslenen salondaki paneller halkın ilgisi çok büyük olmuş, Er-Vak tarafından bastırılan Yavuz Özdemir'in "Bir Savaşın Bilinmeyen Öyküsü" isimli kitap izleyicilere ücretsiz olarak dağıtılmıştır.

Dönemin valisi Mustafa Malay'ın, Belediye Başkanı Mahmut Uykusuz'un, Kolordu Komutanı Kor-

general Şaban Recai Öztürk ile Atatürk Üniversitesi Rektörü Prof.Dr. Yaşar Sütbeyaz'ın destekleriyle hayat bulan bu girişim, aynı gün torunları ile şehitlerin buluşturulmasıyla maksadına ulaşmıştır.

5000 civarında Erzurumlu, dedelerinin şehit olduğu Allahuekber dağlarına götürülmüş, kurulan çadırlarda torunlar geceyi şehit dedeleri ile beraber geçirmişlerdir.

Bu manevi hava ülkenin dört bir yanında karşılık bulmuş, neticede yıllar sonra Sarıkamış Harekâtı ve Allahuekber Şehitleri ülke gündemine taşınmıştır.

Er-Vak bu heyecan fırtınasının devam etmesi için aynı yıl 22 Aralık günü 9.Kolordu'nun takip ettiği yolda şehitler anısına yürüyüş düzenlemiştir.

2004 yılında "90 yılında 90 000 şehidimizi anıyoruz" sloganı ile yola çıkan Er-Vak yine büyük bir katılımı Allahuekber Dağında şehitleri anmış ve Aralık ayında aynı yürüyüşü devam ettirmiştir.

Kışın yapılan etkinliğe Atatürk Üniversitesi'nin yapmış olduğu kardan heykeller daha bir anlam katmış, gelişen bu süreçle birlikte Sarıkamış Harekâtı ile ilgili kitaplar, romanlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

2005 yılında Er-Vak yönetimi değişmiş olsa da görevi devir alan Bşk. Erdal Güzel ve yönetim kurulu üyeleri "Sarıkamış Harekâtı ve Allahuekber Şehitleri" ile ilgili vakfın çalışmalarını aksatmadan devam ettirmiş ve ülke gündeminde tutulmasında üzerlerine düşen görevi lâyıkıyla yapmışlardır.

2005 yılında Erzurum Lisesi Konferans Salonunda 9.Kolordu Komutanlığı ve Er-Vak tarafından halkın büyük teveccüh gösterdiği bir panel tertip edilmiş yine Temmuz ayında binlerce vatandaş Allahuekber Dağındaki şehitliğe götürülerek burada şehitlerimizle buluşturulmuştur.

Er-Vak'ın katkılarıyla bu etkinlik esnasında Bardız da şehitlik anıtı açılmış, şehitliğe gelen vatandaşlara Er-Vak tarafından Sarıkamış Harekâtını anlatan CD ve broşür dağıtılmıştır.

Konunun gündemde tutulması için Er-Vak Genel Sekreteri Prof.Dr Erol Kürkçüoğlu , Er-Vak Bşk.Yard.Abdurrahman Zeynal ,Er-Vak Üyeleri Prof.Dr.Yavuz Aslan ve Yard.Doç.Dr.Mevlüt Yüksel tarafından Kanal 25 ve Doğu TV gibi yerli kanallarda devamlı programlar yapılmış konunun yazılı ve görsel basında devamlı yer alması sağlanmıştır.

2006 yılı Temmuz ayında yine Er-Vak tarafından düzenlenen organizasyonla, binlerce vatandaşımız Allahuekber Dağındaki Şehitliğe

götürülmüş burada ki etkinliğe 9.Kolordu Komutanı Korgeneral Hayri Kıvrıkoğlu büyük destek sağlamıştır.

Aynı yıl 22 Aralık günü Karskapı Şehitliğinde devlet erkânı ve halkın katılımıyla Allahuekber Şehitleri anılmıştır.

Er-Vak tarafından Sarıkamış Harekâtı'nın ülke gündemine getirilmesi ulusal basın organları tarafından da ilgiyle takip edilmiş dolayısıyla Allahuekber Şehitleri ülkenin her tarafından duyulur olmuştur.

Tarihsel seyri içerisinde Erzurum da başlayan ve şehitlerin büyük bir kısmının Erzurum sınırları içerisinde kaldığı bu harekâtın Erzurumlular tarafından ülke gündemine taşınması elbette ki manevi bir sorumluluğu yerine getirmektir, Er-Vak bunu başarmıştır.

Bu olayın Erzurum da şekillenmesi ve etkinliklerin Erzurum'dan başlatılması Erzurum ve Kars arasında bir takım fikri ayrılıklara yol açmış olsa da, Er-Vak , şehitler için yola çıktığının manevi bilinci ile 2007 yılında Erzurum ve Kars Valiliklerinin ortaklaşa yapılmasına karar verdiği Allahuekber Şehitlerini anma etkinliğine büyük katkı sağlamış, aynı yıl Köprüköy'de ki şehitler anıtının açılışında ciddi emekleri olmuştur.

Atatürk Üniversitesi tarafından yapılan Kahraman Çocuklar Rölyefinin hazırlanma aşamasında katkı sağlayan Er-Vak, Sarıkamış Harekâtı ve Allahuekber Şehitlerini anma programlarının devletin resmi politikası olmasından sonrada bu etkinlikleri yetkililere bırakmıştır.

Yıllar önce "Ey, fikri mukaddes ruhu yüce, emaneti hak olan şehitlerimiz, torunlarınız sizi unutmadı" diyerek yola çıkan ve "90 yılında 90 000 şehidi anma" etkinliği ile Allahuekber Şehitlerini ülke gündemine taşıyan Er-Vak, bu gün maksadına ulaşmış hayırlı bir hizmeti yerine getirmenin huzurunu ve memnuniyetini yaşamaktadır.

O Ateşi Bölükbaşı ve Ören Yaktı

Süreyya ÇARBAŞ

SARIKAMIŞ Harekatının 102. yıldönümünde çeşitli etkinlikler düzenlendi.

Allahuekber Dağında canlarını yitiren binlerce şehit minnet ve şükranla anıldı.

Uzakta olduğum için ancak TV ve gazetelerden takip edebildiğim etkinlikler beni yıllar öncesine götürdü.

Kimsenin, hakkında kelam etmediği,

Tarihçilerin bile aklına getirmedeği

Sarıkamış Harekatı yıllarca devlet sırrı olarak saklanmış,

Tarihin tozlu raflarında saklı tutulmuştu.

Allahuekber`de ne olup bittiğini kimse bilmiyordu.

Daha doğrusu çevresindeki ilçe ve köylerde yaşayanların dışında kimse Allahuekber Dağının ne yolunu ne de yerini biliyordu.

Haliyle orada yatan binlerce şehitten de kimsenin haberi yoktu.

Sadece dillerde bir safsata dolaşiyor

“90 bin asker tek kurşun atmadan dağlarda dondu” denilerek şehitlerin aziz hatıralarına gölge düşürülüyordu.

Günlerden birgün bir sohbetta Prof. Dr. Durkaya Ören kadim dostu Avukat Necati Bölükbaşı`na Allahuekber`de yaşananları anlattı.

Türk tarihinin en büyük trajedilerinden biri olan Sarıkamış Harekatını konuştuğça iki dostun yüreğine adeta kor ateş düştü.

İkisine göre de bu duyarsızlığa daha fazla seyirci kalınmazdı.

Mutlaka bir yol bulunmalı ve bu olay tez zamanda gündeme getirilmeliydi.

İşte kıvılcım burada çakılmış, meşale bu sohbetta yakılmış oldu.

O dönem ERVAK Başkanı olan Necati Bölükbaşı ile ERVAK yönetim kurulu üyesi olan Durkaya Ören`in düşünceleri Erzurum kamuoyunda ilgi uyandırdı.

Herşey tahminlerin ötesinde çok hızlı gelişti.

Konu Erzurum Vakfı yönetim kurulu ve mütevelli heyet toplantılarında görüşüldü. Erzurum`daki kamu kurumları ile özel kuruluşların desteği sağlandı.

Şehitlerin ülke genelinde ses getirecek bir törenle anılması için geniş çaplı bir program hazırlandı.

2003 yılının Temmuz ayında 5 bin kişi Allahuekber`e götürülerek törenlerin startı verildi.

Burada çadırlar kuruldu,

Kumanyalar dağıtıldı,

Konuşmalar yapıldı.

Harekatın sebep ve sonuçları ele alındı.

Torunları dedelerinin izinde yürüdü ve geceyi şehitlerin koynunda geçirdi.

Temmuz ayında bile insanı tir tir titreten Allahuekber`in 3 bin 200 metresinde düzenlenen bu etkinlik bir anda ülkenin gündemine oturdu.

Türkiye`nin dörtbir tarafında Sarıkamış rüzgarı esti.

Sonraki yıllarda Bölükbaşı ve Ören ikilisine ünlü kalp cerrahı Prof. Dr. Bingür Sönmez ile Atatürk Üniversitesinin o dönem rektörü olan merhum Prof. Dr. Yaşar Sütbeyaz da katıldı.

Etkinliklerin dalga boyu giderek genişledi ve yurt sathına yayıldı.

Harekatla ilgili onlarca yayın yapıldı,

Belgeseller hazırlandı,

Şiirler yazıldı,

Türküler bestelendi.

Geleneksel hale getirilen anma etkinlikleri her yıl çok farklı programlarla gerçekleştirilmeye başlandı.

Sarıkamış Şehitlerini anmamıza vesile olanlara, geçmişte ve günümüzde bu uğurda emek harcayanlara şükranlarımı sunuyorum.

Anılar

Mekansız Kaldı

Hayati KERGET

Hatıralarımızla dolup taşmış bir mekanın belediye tarafından yıkılacağını öğrenince, son nefesini vermeden birkaç gün önce fotoğraflama fırsatı buldum.

Elbisesi değişmiş olsa da beden aynı idi. Onu terkeden yürekler, ruhunu da alıp götürmüşlerdi.

Buna rağmen eski birkaç dostla Ulu Camii'nin önünde durur, o binaya bakarak yaşanmış güzel günleri, güzel simaları hatırlar, o günlere yolculuk yapardık.

Evet... Ulu Camii'nin karşısında sıralanan inalar: Köşede Yeni Eczane, yanında Suhulet Terzihanesi (sonradan Emek giyim mağazası oldu) ve aşına olduğumuz Okur Pazarı. Onun yanında Asri Hamam'ın ve Asri Otel'in girişleri, biraz altta pastırmacı ve yanında İslam Kitabevi.

Anılarımızın merkezine Asri Otel'in girişindeki uzunca bir merdivenle çıkardık. İkişer, üçer basamak atlayıp koşarcasına...

İkinci katta, sol tarafta, 40-50 metre karelik bir salondu burası. Pencereleri caddeye, Ulu Camii'ne bakardı. Salonun arka kısmında otele ve hamama hizmet veren, bayı zamanda salonda oturanların da yararlandığı bir çay ocağı vardı.

Bina, Hacı Kasım efendininindi. Otelin ve hamamın da işleticisiydi. Sonra oğlu Sait bey tarafından işletildi. Otelde genellikle çevre il ve ilçelerden göz doktoru Zeki Sevimli'ye gelen hasta ve yakınları kalırdı. Zeki Sevimli'nin muayenehanesi, köşede Yeni Eczane'nin yanındaki ara sokaktaydı.

Sabahleyin okula giderken, gözü pamuklu, başlarından sargılı kadın ve erkeklerin doktoru beklediklerine her zaman şahit olurduk. Bu ara sokak, Arı Sineması'nın da giriş kapısının bulunduğu sokaktı. Bu yüzden daima hareketli ve kalabalıktı.

Asri Otel'in salonu, 1960'lı yıllarda Kominizimle Mücadele Derneği olarak hizmet verdi.

Ortaokulda okuyordum o zaman. Burası çoğunlukla üniversite öğrencilerinin mekanıydı. Saçları briyantın-

li, dubleks bıyıklı, sinekkaydı traşlı, gravatlı, ütülü pantolonlu, boyalı ayakkabılı abilerin buraya girdiklerini görürdüm.

1963-1964 yıllarıydı. Ortaokulda matematik ve İngilizce derslerinden zayıftım. Rahmetli babama tavsiye etmişler. Burada bir üniversiteli abiden matematik kursu aldım. Üniversiteli bir abla da evimize gelerek İngilizce kursu vermişti bana.

İşte bu mekanla o zaman tanıştım. 5-10 masa. Masaların etrafında çaya sohbetlerini katan gençler. O günkü muhakememle gözlemleyebildiğim; kibar, seviyeli konuşmalar: masaların üzerinde gazete, dergi ve kitaplar. Necip Fazıl Kısakürek'in bir Erzurum programında, buraya da gelip sohbet ettiğini işittim.

Yine o yıllarda bu salon, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne, daha sonra Cumhuriyetçi Güven Partisi'ne hizmet verdi.

Ben sadece bu mekanın geçmişi ile ilgili hatırlayabildiklerimi yazmaya çalıştım. Yoksa bizim o dönemde partiyle falan ilişkimiz yoktu. Zaten çoğumuz öğrenciydik.

Bu salon, bizim için adeta bir dersane, birbirimizi her an bulabileceğimiz bir kıraathane, uzun kış mevsiminde tüm dertlerimizi, sıkıntılarımızı paylaştığımız bir ocakbaşı, bir rehabilitasyon merkeziydi. Üniversite sınavlarına burada hazırlandık. Çeşitli kurumlarda görev yapan dostların yanında çoğumuz Erzurum Lisesi'nde okuyorduk. Her dersten yetkin, bilgili arkadaşlarımız vardı. İçinde çıkamadığımız, çözemediği-

miz soruları, problemleri bu salonda tartışır, çözer bilgilendirirdik.

Test kitaplarının yaygın olmadığı o dönemlerde hepimizin birer akıl defteri vardı, kalınca. Soruları oraya yazar, çözümleri ve cevaplarını altına not ederdik. Gazete ve dergilerden bulduğumuz orijinal soruları buraya getirir, büyüklük taslardık: "Sefiller romanının ilk çevirisindeki adı nedir?" Hadi bulun cevabını! dercesine...

Siyasi, tarihi, edebi, felsefi, dini, kültürel sohbetlerimiz hiç eksik olmazdı. Zaman zaman atmosfer sertleşse de kırıcı olmazdık. Hikaye, roman kitaplarımızı takas eder, birbirimize konularını anlatırdık. Bu yüzden hayal dünyamız engindi.

Terazinin bir kefesinde bizim nesil, bir kefesinde günümüz nesli. Bir karar veremiyorum. Fakat gerçek şu ki; dejenerasyon fırtınası çoğu güzellikleri savurup yok etmiş gibi...

Çay ocağını, Erzurum'un güney ilçelerinden Fahrettin abi ile onun 16-17 yaşlarındaki kardeşi işletirdi.

Yıllarca mekan edindiğimiz bu salonda inanç ayrımı, Türk-Kürt ayrımcılığı ile ilgili değil bir tartışmanın, konuşmanın dahi olmadığını şahidiyim.

Fahrettin abinin, çay ocağının kapı sövesine dayanıp, işaret parmağını dudaklarına götürerek, salondakilere kaç çay vereceğini saymasını dikkatle ve gülerek izlerdik. Kendisi de bunun farkına varınca o da gülümserdi. Bize "gözüm" diye hitap ederdi. Kardeşi sinema ve artistlere tutkunduydu. Gerçi o dönemde her gençte olan duyguları yaşıyordu. İstanbul'a kaçma, artist olma hayalleri kurardı. İsmail Boyacı, bu durumları hemen senaryolaştırır ve bir şovmen ustalığı ile bizlere hikaye ederken ben de ona eşlik ederdim. Gülmekten kırılırdık.

Buraya devam eden arkadaş grubumuzda kimler yoktu ki: Cumhur Yırsutimur, Zakir Güntay, Zakir Aktaş, Halil Doğulu, Cemil Kızılcı, Vahap Özkıran, İhsan Başlıcan, Kenan Yıldırım, Necip Günaçar, Hüseyin Yavuz, Murat Kolikpınar, Metin Temkinli, Muzaffer Gülyurt, Ferit Kaçtıoğlu, Ziya Ayvacık, Hikmet Kavcı, Ali Rıza abi (Rahmetli), Yaşar Dumanay, Kadir Köseoğlu, Cahit Topaloğlu, Vedat Nuri Turhan (rahmetli), Hacı Emin Durmuş, Abdulkadir Işık, Alpaslan Kaya (rahmetli), Muzaffer Mercan, Murat Öznelçin, Ahmet Özsağlıcak, Kenan Çetin, Enver Yaşarbaş, Dumlu Tan, Durali Gökaya, İsmail Boyacı, Hayati Kerget....

Bu salona konuk olmamış Erzurumlu akranımız yok gibidir. Belleğim ancak bu kadar toparlayabildi. Darı bekaya göçenleri rahmetle, hayatta olanları saygı ve hasretle anıyorum.

Mevcudumuz kışın azalırdı. Zira İstanbul ve Ankara'daki üniversitelerde okuyan arkadaşlar yoktu. Bizim grubun çoğunluğu da Atatürk Üniversitesi'ne devam ediyordu. Erzurum, küçüktü o yıllar. Üniversiteye genellikle yaya giderdik.

Tebriiz Kapı'dan Edebiyat Fakültesi'ne... Üniversiteye çalışan bir belediye otobüsü vardı. Adını "Apollo" koymuştuk. Sık sık arızalanır, bizi yolda bırakırdı. Kışın köylere giden atlı kızaklar rastlarsa onlara binner yol ayırımına kadar giderdik.

Bıkmazdık, sıkılmazdık, hep neşeliydik. Haziran ayı olunca bizim deyimimizle "leylekler düşerdi". Salon, İstanbul, Ankara havası ile dolar, sohbetler koyulaşır. Yaşananlar büyük bir hazla anlatılmaya başlanırdı. Dikkatle, imrenerek dinlerdik. Zira çoğumuz, İstanbul'u, Ankara'yı henüz görmemiştik. Bu tadına doyumaz muhabbetler, cebimize koyduğumuz bir bardak sımışka ile Cumhuriyet Caddesi'nde devam ederdi. Çifte Minareli Medrese ile Havuz Başı arasını birkaç kez turlardık.

Caddede herkes birbirini ya şahsen, ya da simaen tanırdı. Selamlaşmalar, hal hatır sormalar, şakalaşmalar, sinema afişlerini değerlendirmeler....

Çalışan arkadaşlarımız akşam mesai bitiminde mutlaka buraya uğrarlar, çaylarını içer, yorgunluklarını giderirlerdi. Bazı akşamlar, hangi sinemada kaliteli bir film varsa, bilet alınır, büyük bir keyifle film seyredilir, ertesi gün kritiği yapılırdı. Ramazan akşamları ise bir başka güzel olurdu salonun neşesi. Teravihten sonra limonlu çaylarla koyu bir sohbet başlar, gırgır, şamata derken sahur karşılar ve davulcuyla birlikte evlere dağılırdık. İsmail Boyacı, teravihten bile bir senaryo ile gelir: "herif iftarda kadayf dolmalarını ne kadar yemişse ettehiyyatü dan kalkamadı". der hikayeye başlardı.

Bu mekan, 1970'li yılların ortasında Hanefi ve kardeşi Mustafa (Talebe Mustafa) abiler tarafından 3-4 yıl, bilardo salonu olarak işletildi. Grubumuz dağılmadı, ta ki binanın mobilya mağazasına dönüşümüne dek.

Televizyon yoktu, telefonumuz yoktu, pençe atılmış ayakkabılarımız, birkaç giyeceğimiz, cebimizde 3-5 kuruş harçlığımız, bir de gizli gizli içtiğimiz Bafra sigaramız vardı. Ama mutluyduk, huzurluyduk, neşeliydik...

SANKİ BİR EL GELDİ, BU GÜZELLİKLERİN HEPSİNİ ALDI VE İSMİNİ BİLEMEDİĞİMİZ DİYARLARA GÖTÜRDÜ.

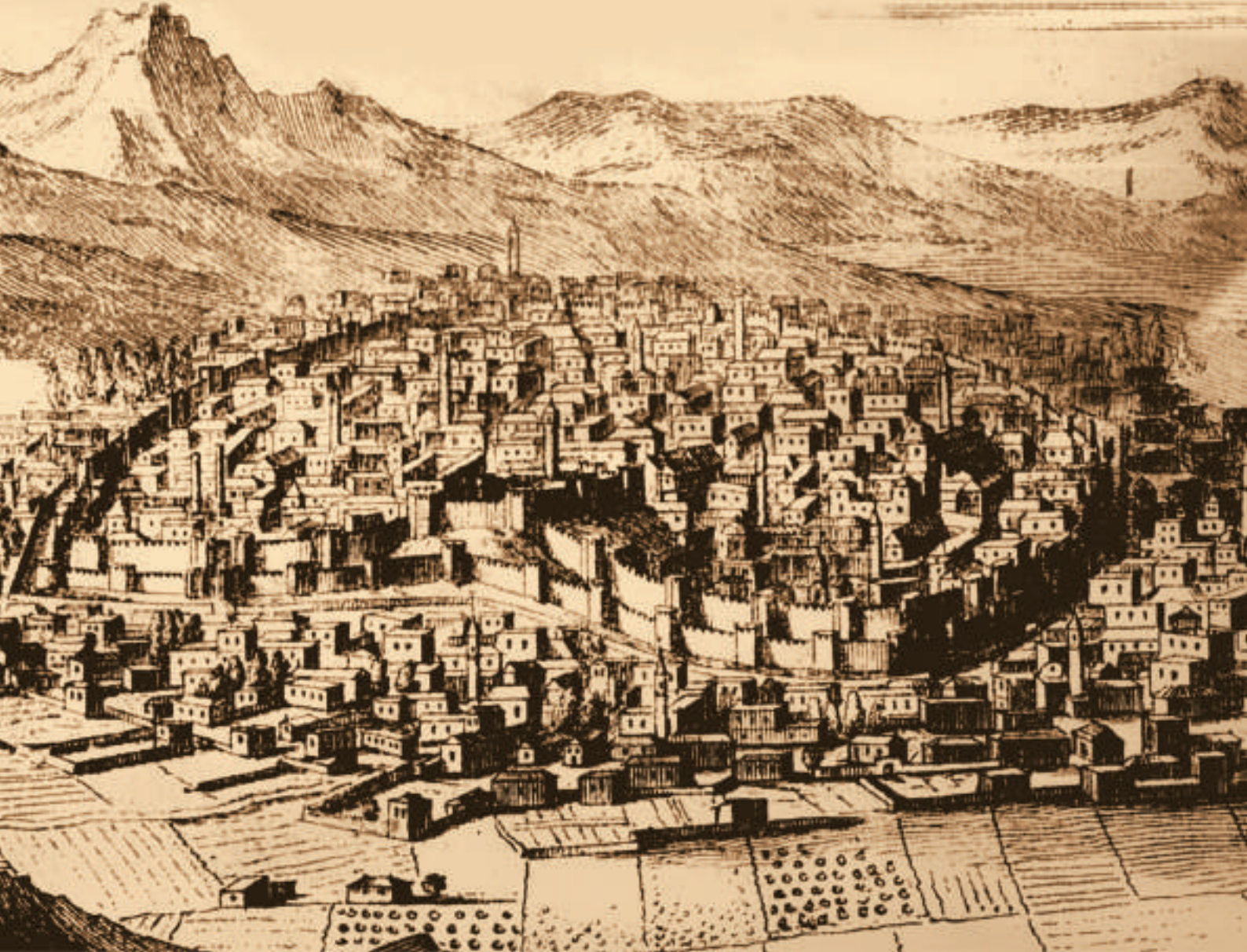
Ünlülerin Kaleminden Erzurum

 Sermin Nurcan AZİZOĞLU

Dünyanın iki bin metre yükseklikte kurulmuş sayılı şehirlerinden birisi olan Erzurum, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan İpek Yolu üstünde; Aras, Fırat, Çoruh gibi üç büyük nehrin kaynağı olan verimli toprakları, savunma koşullarına uygun korunaklı ve zorlu doğasıyla tarih boyunca hem askeri hem de ticari öneme sahip bir şehir olagelmiştir. Bu stratejik konumu nedeniyle şehir, tarih boyunca çeşitli uygarlıkların ilgisini çekmekle kalmamış, geçmişten günümüze yerli ve yabancı yazarların da dikkatini çekmiştir.

Birkaç gezgin yazarın kaleminden dökülen notları ve Erzurum üstüne yazılan şiirleri bir yana bırakıp bu kartal yuvasını enikonu anlatan yazarlardan ve kitaplarından söz edelim öncelikle. Bu yazarları üç başlık

altında toplarsak; birincisini Erzurumlu yazarlar, ikincisini gezgin yazarlar, üçüncüsünü ise yolu şans eseri Erzurum'a düşmüş olan yazarlar olarak sınıflandırabiliriz. İlkine Cevat Dursunoğlu'nun yazmış olduğu Milli Mücadele'de Erzurum'u, ikincisine ünlü gezgin Evliye Çelebi'nin eseri Seyahatname'yi ve İsmail Habib Sevük'ün Yurttan Yazılar'ını sonuncuya ise Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Beş Şehir adlı yapıtını ve Puşkin'in Erzurum Yolculuğu'nu örnek verebiliriz. Son olarak da günümüzden bir örnek; dev yazar Borges'in çömezi Arjantinli ünlü yazar Alberto Manguel'in Tanpınar'ın İzinde Beş Şehir adlı eserini sayabiliriz. Bu sayıda ilkin farklı kültürden bir yazara, dünya edebiyatının dev ismi Puşkin'e bırakalım sözü.

ERZURUM YOLCULUĞU

Aleksandr Sergeevič PUŞKİN

Rus edebiyatında ulusal ve gerçekçi akımın öncüsü sayılan Puşkin, yalnızca Rus değil, dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biridir. Şiirleriyle Çarlık yönetiminin baskısı altında yaşayan Rus halkının özgürlük türküsünü dillendiren ünlü şair, bu yüzden ki Çarlık yönetimi tarafından sürgüne gönderilir. Sürgünde olduğundan, Dekabristlerin (aralıkçıların) isyanına katılma şansı olmasa da her bir isyancının kâğıdında onun dizelerinin oluşu, Çar I. Nikkola'yı tedirgin eder. Dizeleriyle isyanın ruhunu beslediği bilindiğinden, sürgünden sonra da gözetim altında tutulur. Bu nedenle, çok istemesine karşın, yurt dışına çıkma özlemini bir türlü gerçekleştiremez Puşkin. 1829 Yılında Kafkasya ordusundaki sürgün arkadaşlarını görmek amacıyla kumandanlığa başvurur. Ordu içinde gözetlenmesi daha kolay olacağı düşüncesiyle başvurusu kabul edilir. Böylece Puşkin, Moskova'dan Kafkasya'ya oradan da Erzurum'a süren uzun bir yolculuğa çıkar. İşte bu yolculuk sırasında tuttuğu güncelerden yola çıkarak kaleme aldığı "Erzurum Yolculuğu" gezi-anı türünde bir yapıttır.

1829 Yılındaki Osmanlı - Rus savaşının arka planını dile getiren "Erzurum Yolculuğu" dev bir şairin kaleminden çıkan edebi bir yapıt olmasının yanı sıra, tarihe sivil bir gözle tanıklık ettiğinden ayrıca tarihi bir değer de taşır. Puşkin, yaşadıklarını ve gözlemlerini, şairliğin doğasında var olan; abartı ve duygusallığa kaçmadan, gerçekçi bir izlenimle dile getirirken, savaşın korkunç yüzünü bir düşünürün

insancılığı ile betimlemeyi başarır. Erzurum'un alınmasıyla sonuçlanan parlak bir sefere tanıklık eder ama bu sefere övgüler dizmez. Öyleki; Moskova'ya dönüşünde kendisinden Erzurum'un alınması üstüne destansı bir şiir bekleyen çevreleri, şiirsel bir roman olan ölümsüz eseri Yevgeniy Onegin'in bölümlerinden birini bastırarak düş kırıklığına uğratar.

Fransız hükümetinin diplomatik ajanı olarak doğuda bulunan Viktor Fontanye 1834 yılında Fransız Hükümeti'nin emriyle, "1830-1833 İkinci Anadolu Yolculuğu" adlı bir kitap yayınlar. Kitapta Fransız sömürgeciliğinin gözüyle, Çar I. Nikolay'ın Doğu siyaseti, Rusya'nın artan askeri gücü ve bunun tehlikelerine dikkat çekilir. Yazar kitabında Türkiye seferinde Rus Ordusu başkomutanı Paskeviç ve öbür komutanların sözünü ederken; yurttaşlarının kahramanlıklarını dile getirmek için başkentten ayrılmış ünlü bir şairi de onların arasına katar, ama bu şairin savaşlarda bir destan konusu değil, taşlama konusu bulduğunu söyler. Suçlayıcı bir dil kullanan bu kitap, Puşkin'i yayımlamayı hiç düşünmediği altı yıl önceki unutulmuş yolculuk notlarını çarçabuk bir araya getirip bastırmaya zorlar.

"Geçenlerde elime, 1834 yılında Paris'te basılmış, "Fransız Hükümetinin Emriyle Doğuya Yapılan Bir Yolculuk" adlı bir kitap geçti. Yazar, 1829 seferini kendine göre anlatarak sözlerini şöyle bitiriyor: 'Hayalinin zenginliğiyle tanınmış bir şair gördüğü bütün büyük olaylarda bir şiir konusu değil, yergi konusu bulmuştur.' Kabul ediyorum: Fransız gezginin bu satırları, övücü niteliklere rağmen, Rus dergilerinin sövgülerinden daha can sıkıcı geldi bana. İlham aramak her zaman gülünç ve anlamsız görünmüştür bana... Beni güler yüzle çadırının gölgesine kabul eden, büyük kaygıları arasında bana iltifat etmeye zaman bulan ünlü bir başbuğa (Osmanlı paşası) taşlamalar yazmaya sıkılırdım. Güçlülerin kayırmasına ihtiyacı olmayan bir insan, onların güler yüzlülüğüne, konukseverliğine değer verir... İşte bunun için bu önsözü bastırmaya, bu yol notlarını, 1829 yılında yazdığım her şey gibi, ortaya koymaya karar verdim."

Puşkin'in sözünü ettiği notlardan doğacak olan kitap "Erzurum Yolculuğu"dur. Bir yabancı yazarın kaleminden salt Erzurum üstüne yazılmış ilk kitap olan "Erzurum Yolculuğu"ndan birkaç paragraf alınıp, kitabı okumamış olanlar için kitabın içeriği hakkında kısaca bilgi vermiş olalım:

"Bizim ordu bir gün önce ele geçirilen Türk ordugâhındaydı. Kont Paskeviç'in çadırı Kazakların esir ettiği Haklı Paşa'nın yeşil çadırının yakınında bulunuyordu. Ona gittim, kendisini bizim subaylarla kuşatılmış buldum. Bağdaş kurmuş,

çubuk içiyordu. Kırk yaşlarında vardı. Yüzünde ağırbaşlılık ve derin bir sakinlik ifadesi okunuyordu. Teslim olunca kendisine bir fincan kahve verilmesini, sordularından kurtarılmasını rica etmişti.”

“Vadide bulunuyorduk. Soğanlı'nın karlı, ormanlı dağları şimdi arkamızdaydı. Hiçbir düşmana rastlamıyorduk. Köyler boştu. Yakın dolaylar hüzünlüydü. Kayalıklı kıyılarında hızla akan Aras'ı gördük. Hasankale'den 15 verst* uzakta eşit olmayan yedi tonoz üzerine çok güzel ve cesurca kurulmuş bir köprü vardı. Rivayete göre onu dağın tepesinde dünyadan el çekmiş olarak ölen zenginleşmiş bir çoban kurmuş, onun bu ıssız yerdeki iki çam ağacının gölgelediği mezarı bugüne kadar gösterilir. Yakın köy ve kasaba halkları akın akın onu ziyarete gelir. Köprüye Çoban Köprüsü diyorlar. Tebriz yolu onun üstünden geçer.”

“Köprü'nün birkaç adım ötesindeki bir kervansarayın karanlık yıkıntılarını görmeye gittim. İçinde hasta bir eşekten başka kimse yoktu. İhtimal onu da kaçan köylüler bırakmışlardı.”

“24 Haziranda sabahleyin, bir gün önce prens Bekoviç'in ele geçirdiği eski zamanlardan kalma Hasankale'ye gittik. Gecelediğimiz yerden 15 verst uzaktaydı. Uzun geçitler beni yormuştu. Dinleneceğimizi umuyordum; ama öyle olmadı.”

“Hasankale Erzurum'un anahtarı sayılıyor. Kent, başı bir kaleyle taçlı kayalığın eteğinde kurulu. İçinde yüz kadar Ermeni ailesi var. Bizim ordugâh kalenin önüne açılan geniş bir ovada. İçinde demirli-kükürtlü ılıca bulunan yuvarlak taş bir binaya gittim. Üç sajen* kuturunda yuvarlak bir havuz. İki kez onu yüzerek geçtim, birdenbire bir baş dönmesi, iç bulantısı hissettim, havuzun taş kenarına zor ulaştım. Bu sular doğuda meşhurdur, ama doğru dürüst hekim bulunmadığı için halk bunlardan ezbere yararlanıyor, gereği gibi yararlanamıyor.”

“Hasankale'nin dibinden Muruk ırmağı geçiyor. İrmağın kıyıları madensuyu kaynaklarıyla dolu; kayalar altından fışkırıp ırmağa dökülüyorlar. İçimleri Kafkas Narzan'ı kadar hoş değil; bakır kokuyorlar.”

“26 Haziranda Erzurum'un beş verst uzağındaki bir dağda bulunuyorduk. Bu dağa Akdağ deniyor;

kireçli bir dağ. Beyaz, ince bir toz gözlerimizi yakıyordu; dağların hüzünlü görünüşü insana tasa veriyordu. Erzurum'un yakınlığı, yürüyüşün sona ereceği inancı bizi teselli ediyordu.”

“Ertesi gün sabahleyin ordumuz ilerlemeye başladı. Erzurum'un doğu tarafından, Topdağ'ın tepesinde bir Türk bataryası vardı. Alaylar Türkler'in top ateşine trampetlerle, bando-mızıka ile karşılık vererek ona doğru yürüdüler. Türkler çekildiler. Topdağ ele geçirildi. Şair Yüzefeviç'le oraya gittim. Bırakılan bataryada Kont Paskeviç'i

maiyetiyle bulduk. Dağın tepesinden derede Erzurum iç kaleleri, minareleri, birbirine bitişik yeşil damlarıyla gözlerimizin önüne seriliverdi. Kont atlıydı. Karşısında, yerde kentin anahtarlarıyla gelen Türk delegeleri oturuyordu. Ama Erzurum'da kaynaşma belli oluyordu. Birdenbire kent tabyalarında bir ateş parladı, bir duman belirdi, güller Topdağ'a yağmaya başladı. Birkaçı Kont Paskeviç'in başının üstünden geçti...”

“... Düşmanın top ateşi yavaş yavaş dindi. Alaylarımız Erzurum'a yollandı; 27 Haziranda, Poltova savaşının yıldönümünde akşamın saat altısında Rus bayrağı Erzurum kalesinde dalgalanıyordu.”

“Rayevski kente yollandı, ben de onunla gittim; şaşılacak bir manzara gösteren kente gittik. Türkler düz damlardan asık yüzlerle bize bakıyorlardı. Ermeniler dar sokaklarda toplanmışlar, gürültü ediyorlardı. Ermeni çocukları atlarımızın önünde haç çıkararak, koşarak bağıyorlardı: Hristiyan! Hristiyan!.. Kaleye geldik, topçumuz içeri girdi; ordugâhtan izinsiz kimsenin ayrılmaması yolundaki kesin emre rağmen, burada kenti atla dolaşan benim Artemi ile karşılaşınca hayret içinde kaldım.”

“Kentın sokakları dar ve eğri. Yapılar oldukça yüksek. Yollar kalabalık. Dükkânlar kapalı. Kentte iki saat kadar dolaştıktan sonra ordugâha döndüm: Esir düşen seraskerle üç paşa orada bulunuyordu. Paşalardan biri çok hareketli, zayıf bir ihtiyar, bizim generalle heyecanlı heyecanlı konuşuyordu. Beni farklı görünce kim olduğumu sordu. Puşçin beni şair diye tanıttı. Paşa ellerini göğsüne koyarak beni selamladı, tercüman aracılığı ile şunları söyledi: 'Bir şairle karşılaşmakta hayır var. Şair dervişin kardeşidir. Onun ne vatani var, ne dünya nimetlerinde gözü. Oysaki biz zavallılar şan ve şöhrati, iktidarı hazineleri düşünürken o yeryüzünün hâkimleriyle bir

sırada durur, önünde eğilirler.' Paşanın bu Doğulu gönül okşarlığı hepimizin hoşuna gitti..."

"Erzurum, Asya Türkiyesi'nin başkenti sayılmaktadır. Nüfusu 100.000 hesap ediliyor, ama sanırım bu çok abartılmış bir sayı. Evler taş, damlar çimle örtülü, yüksekte bakılınca kente çok acayip bir manzara veriyor bu."

"Avrupa ile Doğu arasındaki başlıca kara ticareti Erzurum yoluyla yapılır. Ama kentte az mal satılıyor, burada bu malları ortaya çıkarmıyorlar; kentte çuvallarla ravent olduğu halde bir kaşık ravent bulunmaması yüzünden bir hastanın Erzurum'da öleceğini yazan Tournefort* da bunu görmüştü."

"Savaşa yalnız kahramanlıkları anlatmak için katılmak benim adıma hem kendini beğenmişlik, hem yakışsız bir şey olurdu. Ben askeri düşünceye katılmam. Bu benim işim değil."diyen Puşkin, sivil bir gözle tanıklık ettiği savaşın halklar üstünde yaptığı yıkımı, duygusallığa kaçmadan, insancıl ama gerçekçi bir gözle betimlemekle yetinmez. İşgale uğramış bir halkın psikolojisini de nesnel bir yaklaşımla anlatır ve 19. yüzyıldaki Erzurum'u sosyal ve kültürel açıdan da resmeder. Erzurum Yolculuğu'nun bu bölümünde Puşkin, yeniçeri Eminoglu takma adıyla yazdığı taşlama türünden bir şiirle Erzurum ile Kazan'ı İstanbul ile Moskova'yı eşleştirerek bir kıyas yapar. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinin Anadolu'dan ne denli kopuk olduğunu, değerlerini yitirdiğini, aslına ve ulusuna yabancılaştığını anlatmakla kalmaz, deyim yerindeyse, bir taşla iki kuş vurarak, aynı eleştiriyi muhalifi olduğu, Çarlık Rus rejimine de yöneltir.

"Asya ihtişamı: Bu deyimden daha anlamsız bir söz bilmiyorum. İhtimal ki bu deyim, yoksul şövalyelerin kendi şatolarının çıplak duvarlarını, meşe sandalyeleri bırakıp ilk kez kırmızı kanepeleri, renk renk halıları, kabzaları renkli taşlarla süslü hançerleri gördükleri zaman doğmuştur. Şimdi Asya yoksulluğunun, Asya kabalığının, vs. sözü edilebilir, ama ihtişam, şüphe yok ki Avrupa'nındır. Pskov kentinin rastgele bir kaza kasabasında küçük bir dükkânda bulabileceğiniz bir şeyi ne kadar para verirsiniz verin, Erzurum'da satın alamazsınız." "Erzurum'un iklimi serttir. Kent, deniz yüzeyinden 2.100 metre yükseklikteki bir derede kurulmuştur. Onu çevreleyen dağlar yılın büyük bir bölümü karla örtülüdür. Toprak ormansız, ama verimli. Pek çok kaynaklar onu sulamakta; her yandan su kemerleriyle örülür. Erzurum suyuyla ün salmıştır. Fırat, kentin üç verst ötesinden akar. Çeşmeler her yerde bol. Hepsinde zincirle bağlı madeni taşlar var; iyi yürekli Müslümanlar içip dua ederler. Kereste Saganlu'dan (Soğanlı) getiriliyor."

"Camiler alçak ve karanlık. Kentin dışında bir mezarlık var. Anıtlar, genel olarak, sarıklı mezar taşlarından ibaret. İki veya üç paşanın türbesi üstün bir işçilikle öbürlerinden ayrılıyor, ama onlarda da bir incelik yok: Hiç zevk yok, bir anlam yok... Bir gezmen bütün Asya kentleri içinde yalnızca Erzurum'da bir saat kulesi gördüğünü, onunda saatinin işlemediğini yazar."

"Sultanın giriştiği yenilik hareketi daha Erzurum'a girmedi. Asker hala o pitoresk doğulu kıyafetini taşımakta. Erzurum'la İstanbul arasında, tıpkı Kazan'la Moskova arasında olduğu gibi, rekabet var. İşte yeniçeri Eminoglu'nun söylediği taşlamanın başlangıcı:

Göklere çıkarıyor gavurlar bugün İstanbul'u. / Ama yarın demir ökçeleriyle, / Uyuyan bir yılan gibi ezecekler onu. / Ve çekip gidecekler bırakıp öylece, / İstanbul bırakmasın hala uykuyu.

İstanbul ayrıldı yolundan peygamberin; / Onu baştan çıkardı kurnaz Batı. / Dalarak utanç verici zevklerin koynuna / O ihanet etti duaya ve kılıca. / Küçümsüyor artık savaş alanından akan teri / Şarap saati oldu dua saatleri.

Söndü inancın kutsal ateşi / Dolaşır evli kadınlar mezarlıklarda / Her kocakarı bir hacı ana / Hareme sokarlar erkekleri / İşbirlikçi harem ağası uykuda

Ama Erzurum öyle mi ya?, / Bizim dağlı, çok yollu kentimiz / Kapılmadık biz zevkü sefaya / Yüz vermedik isyan şarabına / Günah yolundan gitmedik, gitmeyiz.

İnanç sahibiyiz, oruç tutarız. / Kutsal sulardır doyuran bizi, / Düşman üstüne rüzgâr gibi / Uçup gider atlılarımız / Girilmez haremlerimize / Serttir harem ağalarımız. / Kadınlar rahatça oturur içerde.

"... Erzurum'da veba bulunmuş. O anda karantinanın korkunçluğu gözümün önüne geldi, o günden orduyu bırakıp gitmeye karar verdim. Veba salgını düşüncesi, alışılmış olmadığı için, çok kötü bir şey. Bu izlenimi silmek isteğiyle çarşıya gezmeye çıktım. Bir silah ustasının dükkânı önünde durup bir hançere bakıyordum ki, birdenbire omuzuma biri vurdu. Dönüp baktım: Arkamda korkunç bir dilenci vardı. Bir ölü gibi sapsarıydı; kızarmış iltihaplı gözlerinden yaş akıyordu. Veba düşüncesi gene içime düştü. Anlatılmaz bir tiksinti duygusuyla dilenciye ittim, gezintiden hiç memnun kalmayarak eve döndüm. Ama merak ağır bastı; ertesi gün hekimle birlikte vebalıların bulunduğu ordugâha gittim. Attan inmedim, rüzgârda durmak ihtiyat tedbirini aldım. Çadırdan bir hasta çıkartıp bize getirdiler; yüzü çok solgundu, bir sarhoş gibi sallanıyordu. Başka bir hasta kendinden geçmiş bir halde yatıyordu. Vebalıyı muayene edip zavallıya çabuk iyi olacağı umudunu verirken, kollarına girerek onu getiren, soyan, vücudunu, veba sanki bir nezlemiş gibi elleyen iki Türk'e dikkat ettim. İtiraf ede-

yim, bu aldırmaçlık karşısında kendi Avrupalı korkaklığımdan utandım, hemen kente döndüm."

"19 Temmuz'da Kont Paskeviç'le vedalaşmaya gitmiştim, onu çok kederli buldum. General Burtsov'un Bayburt dolaylarında vurulduğu yolunda acı bir haber gelmişti. Cesur Burtsov'a yazık olmuştu; ama bu olay yabancı topraklara derinlemesine girmiş, ilk başarısızlık söylentisinde ayaklanmaya hazır kinli bir halkla sarılmış az sayıdaki bütün kuvvetlerimiz için de çok felaketli olabilirdi. Böylece savaş yeniden başlamıştı. Kont, bana bundan sonraki olayları görmemi önerdi. Ama ben Rusya'ya çabuk dönmek istiyordum..."

Tournofort: Ünlü Fransız gezgin ve botanikçi (1656-1708)

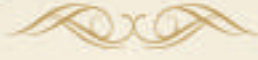
Verst: 1,067 kilometre

Sermin Nurcan Azizoğlu

Kaynakça:

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, Erzurum Yolculuğu İş Bankası Yayınları

Kıymetli Okuyucuları, Anadolu'nun kilidi konumundaki Erzurum kurulduğu tarihten itibaren her döneminde başrol oynamıştır. Osmanlı yönetimine girmesiyle beraber geçmişinden gelen bölge şehri konumunu devam ettirmiş, askeri ve ticari yönden ön plana çıkmıştır. Osmanlı Devletinin önemli eyaletlerinden birisi olan Erzurum'un merkezle olan bürokratik yazışmaları günümüzde Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde saklanmaktadır. Binlerce belge ve defter dizisinden oluşan bu koleksiyon, dönemin Erzurum'u hakkında bizlere önemli bilgiler vermektedir. Yaklaşık 500 yıllık devasa bir tarihi ihtiva eden belgelerin tamamını siz değerli okurlarla buradan paylaşmamız elbetteki mümkün değildir, ancak Erzurum tarihinde yer tutan önemli ve dikkat çekici belgeleri bu sayımızdan itibaren sizlerle paylaşarak Erzurum tarihine farklı bir açıdan bakma imkanı sağlamayı ümid ediyoruz. Bu fırsatı bizlere veren ... dergisine ve değerli yöneticilerine teşekkür ediyorum. Bir sonraki sayı da buluşmak dileğiyle.

Nurullah NEHİR
Osmanlı Arşivi Uzmanı

BOA, DH.İ.UM.EK, 6 / 29

Erzurum Vilayeti'ndeki tüm erzakın oruya verildiği, elde sadece bir aylık erzak kaldığı, halkın büyük oranda açlık sıkıntısı yaşadığından iç bölgelere göç etmeye başladığı ve komşu vilayetlerden erzak gönderilmediği takdirde sonucun vahim olacağı hakkında, Erzurum Valiliği'nden İçişleri Bakanlığı'na çekilen telgraf.

4 Şubat 1915

Sadeleştirme

[Erzurum Valiliği'nden İçişleri Bakanlığı'na],
3 Şubat 1915 tarihli yazıya cevaptır,
Erzurum Vilayeti orduya erzak veremeyecek bir hale gelmiştir. Hatta tohumluk arparaları bile topladık. Bu nedenle bu yıl halk ekim yapamayacak. Sadece Hasankale Kazası'nın orduya verdiği erzak yaklaşık 425.000 tondur. Bu kazanın halkı aç kaldığından iç bölgelere doğru göç ediyor. Diyarbakır Vilayeti'nin bugüne kadar Erzurum'a gönderdiği erzak yaklaşık 2.000 tondur. Mamuretülaziz [Elazığ] ve Sivas vilayetlerinin Erzurum'a olan sevkiyatı yaklaşık 12.500 ton kadardır. Bitlis Vilayeti ise yaklaşık 50.000 ton erzak göndermiştir. Seferberlik başladığından beri komşu vilayetlerin Erzurum'a olan sevkiyatı yaklaşık 6.400 tondur. Halbuki sadece Erzurum'un orduya verdiği erzak yaklaşık 1.400.000 tona ulaşmıştır. Savaş sırasında Ruslar tarafından işgal edilen ve yakılan yüz kadar köyün ahali de bugün yardıma muhtaç bir durumdadır. Bunları bildirmekten maksadım artık Erzurum'da takat kalmadığını bildirmektir. Vilayet dahilindeki ambarlarda sadece bir aylık erzak kalmıştır. Komşu vilayetler ordu iâşesini karşılayamazlarsa, eldeki erzak tükendiğinde neticeyi şimdiden tayin etmek zor olmayacaktır. Aynı zamanda tohumluğunu aldığımız çiftçilere de bunları iade etmek zorunludur. 4 Şubat 1915

[imza] Erzurum Valisi Hasan Tahsin Bey

Transkripsiyon

[Erzurum Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne],
Erzurum'dan gelen şifre,
C [cevabdır] 21 Kanunısani sene [1]330 [3 Şubat 1915]
[tarihli yazıya],
Erzurum Vilayeti orduya erzak veremeyecek bir hale geldi, hatta arpa tohumluğunu da aldık, halk bu sene ziraat edemeyecektir, yalnız Hasankale Kazası'nın orduya verdiği erzak on yedi milyon kiledir [yaklaşık 425.000 ton], bu kazada halk aç kaldığından dahile doğru hicret ediyor, Diyarbakır Vilayeti'nin bugüne kadar Erzurum'a gönderdiği erzak seksen bin kiledir [yaklaşık 2.000 ton], Mamuretülaziz [ve] Sivas vilayetlerinin Erzurum'a olan sevkiyatı da yarım milyon kiledir [yaklaşık 12.500 ton], yalnız Bitlis Vilayeti hemen iki milyon kiledir [yaklaşık 50.000 ton] ... seferberlikten beri civar vilayetlerin Erzurum'a olan sevkiyatı beş milyon kıyyedir [yaklaşık 6.400 ton], halbuki Erzurum'un verdiği erzak elli altı milyondur [yaklaşık 1.400.000 ton], harbin icabatı olarak Ruslar tarafından işgal ve ihrak olunan yüz küsur karye ahali bugün muhtac-ı iâşedir, bu izahatdan maksadım artık Erzurum'da takat kalmadığını bildirmektir, vilayet dahilinde mevcut ambarlarda daha bir aylık erzak vardır, bu erzakın hitamına kadar civar vilayetler ordu iâşesini tamamen deruhde etmezlerse neticeyi şimdiden tayin edebilirim, aynı zamanda tohumluğunu aldığımız zürraa da tohumlarını iade mecburiyetindeyim.
Fi 22 Kanunısani sene [1]330 [4 Şubat 1915]
[imza] Erzurum Valisi [Hasan] Tahsin [Bey]

مقام
دس
۸۶۵
۹۷۵
صاح
دس
۸۶۵
۹۷۵
قلعه وردی

ارزوده کلا بنفرد

خاندان قلی
جزء قلی

۱۹۲۰ قلمه قلی ارزدوم و لایحه ارزدوم ویره به جگ بر حاله کدهن ضی اریه تخلفن به الدنه قلعه
بعینه زراعت ابرج به جگدر باکله حصه قلعه فضا نله ارزدوم ویر دیک ارزاده او بیله ملبونه کیده
بیونضاده قلعه آ-۲ فالدینجه دانه مدغری هجرت اریو- دیار پکر دلاتیک بوکونه قدر ارزدوم کوندیک
ارزاهم سقا به کیه در معوره العزیز سواس دلاتیک ارزدوم اوله سو قیاتی به ابرج ملبونه کیده
باکله بنیسه دلاتی هقا ایک ملبونه کوند نه در کجه سفر بر کله بری جوار دلاتیک ارزدوم اوله
سو قیاتی بیه ملبونه قیه در هابوک ارزدوم ویر دیک ارزاده الی الی ملبونه هر به ابرج بانی
اوله در دوسر طرفند اشغال واحده اقطاع بوز کور قریب اهالیس بوکونه منشا ۱۰۰۰ اکتاره
بو ارضاهانده مقصع ارفه ارزدومه طاقته قالمینن بیلدیر مکه- دلات دافق ملبود ابناء کور
دها بر آینه ارزاده وارد- بد ازل اوله فضا قدر جوار دلاتیک ارزدوم اکتاره منشا تمامه در عوده
انجمن رس بنجیم بیه بیه ابرج بیورج عیه زمانه تخلفن الدین زراعه ده نهمین ایاده

ارزدوم دلیس
مجه

عجیب رینه یک
قلعه قلی

مست - مد قلم
جوجه - کلا مد ارضه لم

۸۶۵

قلعه

OSMANLI ARŞIVI		
DH.İ.UM.EK		
6	29	

Erzurum'da Osmanlı Dönemi Hamamları

Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ

Erzurum'da bulunan onüç tarihi hamam Osmanlı dönemine aittir. Tek ve çift fonksiyonlu olarak tasarlanan Erzurum hamamları soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan klasik Türk hamamlarının özelliklerini yansıtmaktadır.

1.Askeri Hamam

Yoncalık Mahallesinde İl Halk Kütüphanesinin güneyinde bulunmaktadır. Hamamın üzerinde kitabesi yoktur. Osmanlı dönemi hamam yapılarının mimari üslubunu yansıtan hamamın XVI. yüzyılda yaptırıldığı kabul edilmektedir. Yapı, 1981 yılına kadar askeriye'nin elinde bulunduğundan Askeriye Hamamı olarak isimlendirilmiştir. Restorasyonu tamamlanan hamam Erzurum'lu Emrah Edebiyat Müze Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

Yapı, doğu-batı doğrultusunda düzenlenmiş, soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan tek fonksiyonlu bir hamamdır. Soyunmalık kısmına, doğuda dikdörtgen çerçeve içerisine alınmış yuvarlak kemerli kapıdan geçilmektedir. Soyunmalık, tromplar üzerine oturan kubbe ile kapatılmıştır. Kubbede dört yöne açılan pencereler bulunmaktadır.

ılıklik kısmına, giriş kapısının ekseninden güneye kaymış bir kapıdan geçilmektedir. Üzeri tonozla örtülü ılıkliğin kuzeyinde tuvalet vardır.

Sıcaklık kısmına, ılıkliğin batısından açılan kapıyla geçilmektedir. Tromplara oturan kubbenin kilit taşı noktasında ışıklandırma penceresi bulunur. Ortasında yer alan göbek taşının dört köşesinde yıkanma sekileri ve kurnalar görülmektedir. Sıcaklığın kuzeyinde üzeri kubbeyle kapatılmış halvet hücrelerine yer verilmiştir.

Hamamın güneydoğu köşesinde üzeri eğik çatı örtülü olduğu anlaşılan, iki katlı, girişi ılıklikten sağlanan bir mekan bulunmaktadır. Bu mekanın güneye bakan cephesinde iki katlı pencereler vardır. Yapının beden duvarları taş, örtüsü tuğladır.

2.Boyahane Hamamı

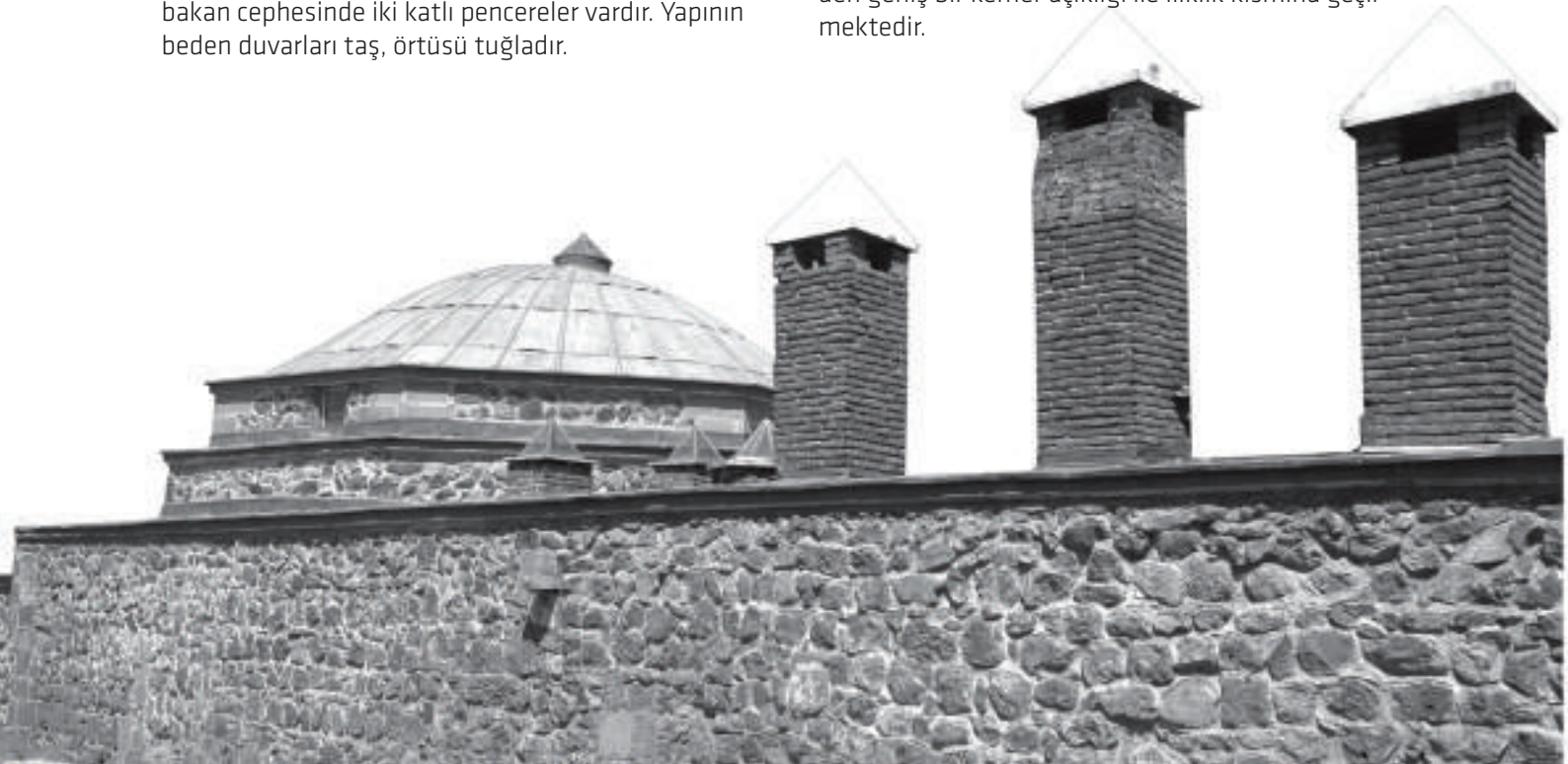
Karaköse Mahallesinde, Taşhanın batısında yer alır. Boyahane Hamamının kapısının üzerinde bulunduğu belirtilen ve günümüzde mevcut olmayan kitabe, Mehmet Nusret tarafından Tarihçe-i Erzurum'da şu şekildedir: "Ammere haze'l-hemmâme'l mahmiyyete ani'l âfâti ve'l-beliyyeti, eyyâme halîfeti'z-zemân Sultan Süleymân Hân İbn Selim Hân, edâ mellâhü mülkehû, el-Hâc Emîn Paşa yesserâllahü mâ yürîdü ve yeşâü fi'd-dünyâ ve'l-âhireti, senete erbâ'e ve seb'in ve tis'a mie"

Anlamı: "Afet ve belalardan korunmuş olan bu hamamı zamanın halifesi Selim Han'ın oğlu Sultan Süleyman Han zamanında- Allah mülkünü devam ettirsin Hacı Emin Paşa yaptırdı. Allah, dünya ve ahirette onun isteklerini ve dileklerini kabul etsin. Sene 974"

Bu yazıta göre hamam, 974 H.-1566 M. tarihinde Hacı Emin Paşa tarafından Çifte hamam olarak yaptırılmıştır. Yapının batıdaki kadınlar kısmının soyunmalık bölümü, minare eklenerek 1030 H.-1621 M. tarihinde İlyas Ağa tarafından camiye dönüştürülmüştür.

Boyahane Hamamı, Klasik Osmanlı hamam tipinde, soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhandan oluşan çift fonksiyonlu bir hamamdır. Günümüzde bu özelliğini yitirmiş olan hamamın sadece erkekler kısmı hizmet vermektedir.

Hamamın soyunmalık kısmına, doğu cephesinin kuzey kesiminde yer alan eyvan türü bir kapıyla girilmektedir. Girişin 3.00 m güneyinde daha küçük ikinci bir kapı bulunmaktadır. Kubbe ile örtülü olan soyunmalık, kubbesinde feneri ve iki penceresi ile oldukça ferah bir mekandır. Soyunmalık kısmının ortasında bir havuz yer alır. Soyunmalık bölümünün kabinleri sonradan iki katlı olarak düzenlenmiştir. Bu bölümden geniş bir kemer açıklığı ile ılıklik kısmına geçilmektedir.

Ilıklık iki bölüm halinde düzenlenmiş olup, birinci bölümün ortası kubbeye, yanlar ise sivri tonozla kapatılmıştır. Buradan eksenden kaydırılmış bir kapı ile aynı üst örtüyü yansıtan ikinci ılık bölümüne ulaşılmaktadır. Günümüzde bu kısım tuvalet olarak kullanılmaktadır.

Sıcaklık bölümü dört eyvanlı bir şema gösterir. Eyvanlar sivri tonozla örtülmüştür. Ortada kubbeye kapatılmış sekizgen mekanın eyvanlar dışındaki mekanlardan dört halvet hücrelerine girilmektedir. Halvet hücreleri sekizgen planlı olup, kubbe ile örtülüdür. Kubbe orijinalde yıldız şeklinde kubbe ışıklıkları ile aydınlatılmaktadır. Sıcaklık bölümünün ortasında göbek taşı vardır. Hamamın cephelerinde düzgün kaliteli kesme taş, kubbe ve tonozlarda tuğla malzeme kullanılmıştır.

3. Çiftgöbek (İki Göbek) Hamamı

Yeğenağa Mahallesinde yer almaktadır. Hamamın üzerinde herhangi yapım kitabesi bulunmamaktadır. Hamam, İ. Hakkı Konyalı, bir kısmının hayırcı Hacı Mustafa, bir kısmının da Derviş Ağa tara-

findan yaptırıldığı ve aynı zamanda hamamın Bakırcı Camiinin vakfı olduğunu belirtmektedir. Hamam, R. Hüseyin Ünal tarafından XVIII. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. Yapı günümüze çok sayıda onarım geçirerek ulaşmıştır.

Hamam, soyunmalık, ılık, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan tek fonksiyonlu bir hamamdır. Onarım öncesinde hamamın soyunmalık kısmına giriş doğu duvarına sonradan açılmış bir kapı ile sağlanırken 2007 yılındaki onarım sonrasında kapatılmış olan orijinal giriş yeniden açılarak kullanılmaya başlanmıştır. Hamamın soyunmalık kısmı farklı bir plan düzenlemesine sahiptir. Dikdörtgen plandaki soyunmalık kısmı, iki bölüm halinde değerlendirilirken, ilk girişteki bölümü tromplar üzerine oturan bir kubbeyle kapatılmış, ikinci bölüm ortada iki sütunla üç bölüme ayrılmıştır. Soyunmalık kısmının ortasında bir havuza yer verilmiştir. Girişin önündeki alan kemerler üzerinde bir kubbeyle, diğer yan kısımlar ise yarım manastır tonozu ile kapatılmıştır. Birbiriyle bağlantılı olan bölümler farklı düzenlemeleri ile dik kat çekmektedir.

Kırkçeşme Hamamı'nın eski hali.

Lalapaşa Hamamı eski hali.

Yıkılarak yok olan Caferiye Hamamı.

Boyahane Hamamı eski hali.

Hamamın soyunmalık kısmından bir kapıyla ılıklığa geçilmektedir. En çok onarımın yapıldığı bölüm olan ılıklığin üzeri günümüzde iki küçük kubbe ile örtüldür. Batıdaki tek kubbe ile doğudaki iki kubbeli mekan sıcaklığın halvet hücreleridir. Bugün sivri kemer tonozlu dar uzun koridor tuvalet olarak kullanılmaktadır.

Soyunmalık kısmında olduğu gibi sıcaklık kısmı da dikdörtgen planda olup, ortada iki taşıyıcı üzerine oturtulan kemerlere bölünmüş bu mekanın üzeri tromplarla geçilen iki kubbeye kapatılmıştır. Ilıklık bölümünden eklenen halvet hücrelerinin yanı sıra sonradan birde güneydoğu köşede kare planlı üzeri kubbeye kapatılmış bir halvet hücresi daha bulunmaktadır. Sıcaklığın ortasında iki büyük kubbenin altında birer göbek taşına yer verilmiş ve hamam ismini de bu düzenlemeden almıştır. Sekizgen kasnak üzerine oturan kubbeler üzerinde ışıklandırma pencereleri açılmış ve kubbeler dışa yansıtılmıştır.

Hamamda beden duvarlarında moloz taş ve yer yer kesme taş, örtüde tuğla malzeme kullanılmıştır. Hamam 2007 yılında restore edilmiştir.

4.Erzurum (Pastırmacı-Fuadiye) Hamamı

Gürcü Kapı semtinde yer almaktadır. Hamamın üzerinde yapım tarihiyle ilgili bir kitabesi yoktur. Plan ve mimari özellikleri XVII. yüzyıla uygun düşmektedir.

Hamam, soyunmalık, ılıklık, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan tek fonksiyonlu Osmanlı dönemi hamamıdır. Hamamın girişi düz atkıtaşlı olup, üst kısmı yuvarlak kemerlidir. Girişin üzerinde kare bir pencereye yer verilmiştir.

Soyunmalık kısmına ahşap bir kapıyla girilmektedir. Kare planlı olan bu mekanın üzeri ikiz ahşap sütunlar tarafından taşınan sekiz dilimli ahşap kubbeye kapatılmıştır. Hamamın kuzey tarafına ilave edilen eklerle bu kısma iki kapı açılmış ve ikinci bir soyunmalık olarak düzenlenmiştir. Soyunmalık kısmının ortasında mermerden yapılmış sekizgen şadırvanlı bir de havuz bulunmaktadır.

Soyunmalık kısmından ılıklığa geçilir. Ilıklık hamamın en çok onarım gören yeridir. Orijinalinde ılıklığin

Kütüphane haline getirilmiş Eski Askeri Hamamı.

kuzey-güney doğrultulu beşik tonozla örtülü tek mekan olduğu tahmin edilirken, bu alanın güney kesimi bir duvarla bölünmüş ve halvet hücrelerinden biri de sıcaklıktan ayrılarak müstakil bir hamam haline sokulmuştur. Bir dönem buranın kadınlar kısmı olarak kullanıldığı daha sonra da bundan vazgeçilerek kazan dairesi olarak değerlendirildiği bilinmektedir. Kuzeyde ikiye bölünen ılıkılık kısmında birde tuvalet yer verilmiştir.

Sıcaklık veya yıkanma bölümü kare planlı olup üzeri kubbeyle kapatılmıştır. Sıcaklığın ortasında göbek taşı ve etrafında buraya açılan dikdörtgen ve kare formlu sekiz halvet hücresi bulunmaktadır. Hücrelerin üzeri çapraz tonozla örtülmüştür. Sıcaklık kısmının kubbesinde pencere açılarak içerisi aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Hamamın beden duvarlarında moloz taş ve kesme taş, örtüsünde tuğla malzeme kullanılmıştır.

5.Gümrük Hamamı

Eminkurbu Mahallesinde bulunmaktadır. Hamam, XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Hacı Derviş İbrahim Ağa tarafından inşa edilmiş ve 1113 H. - 1717 M. yılında yaptırılan Gümrük Camine vakfedilmiştir.

Hamam, soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan, tek fonksiyonlu bir plan şemasına sahiptir. Gümrük Hamamına kuzey cephede ana eksenden yana kaydırılmış olan bir girişle ulaşılmaktadır.

Soyunmalık kısmı, köşelerde tromplara oturan kubbe ile örtülüdür. Kubbenin ortasında bir aydınlık feneri yer almaktadır. Soğukluğun ortasına oval havuz yer-

leştirilmiştir. Mekanın kuzeydoğusundan küçük bir geçişle ulaşılan üzeri kubbe ile örtülü iki soyunma hücresi bulunmaktadır. Soyunmalığın kuzeybatısından açılan bir girişle ılıkılık bölümüne geçilmektedir. ılıkığın üzeri, ortası kubbe, yanları çapraz tonozla örtülmüştür. Kuzeyinde bulunan kubbeli bölüm ise tuvalet olarak değerlendirilmiştir.

ılıkığın ortasından bir kapıyla hamamın sıcaklık bölümüne ulaşılmaktadır. Üç eyvanlı olarak düzenlenen sıcaklık bölümünün köşelerinde yer alan halvet hücrelerinden doğudakiler büyük, batıdakiler daha küçük kubbeyle kapatılmıştır. Göbektaşının bulunduğu orta mekan büyük bir kubbeyle, eyvanları ise tonozla örtülmüştür.

Hamamın beden duvarlarında moloz taş ve kesme taş, örtüsünde tuğla malzeme kullanılmıştır. Yapı 2005-2006 yılında onarılmıştır.

6.Hanım (Numune) Hamamı

Esat Paşa Mahallesinde bulunmaktadır. Hanım Hamamının üzerinde kitabe yoktur. XVII-XVIII. yüzyılda inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir. Raziye Hanım tarafından yaptırılan hamam, Vakıflar Genel Müdürlüğünde Raziye Hanım vakfına kayıtlı olarak geçmektedir.

Hamam, soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan, tek fonksiyonlu bir şemaya sahiptir. Soyunmalık kısmına hamamın doğusunda bulunan merdivenlerle inilmektedir. Kubbeyle kapatılmış olan soyunmalığın ortasında bir havuz bulunmaktadır. Tromplara oturan kubbenin tepe noktasında aydınlatma feneri vardır. Soyunmalık kısmının kuzeyinde, sonradan eklendiği anlaşılan ikinci soyunmalık bölümüne, iki kapı açılmaktadır.

ılıkılık kısmına soyunmalığın kuzeybatısından geçilmektedir. Üzeri tonozla kapatılmış olan ılıkılık derinlemesine bir plana sahiptir.

Sıcaklık sekizgen planlı olup, üzeri kubbe ile örtülmüştür. Ortasında sekizgen göbek taşı vardır. Sıcaklığın güneyinde üzerleri kubbeli sekizgen halvet hücreleri bulunmaktadır. Sıcaklığın hemen batısında su deposu ve külhan bölümü vardır. Hamamın beden duvarlarında moloz taş ve kesme taş, örtüsünde tuğla malzeme kullanılmıştır.

7. Kırkçeşme Hamamı

Kırkçeşme Mahallesinde Kalenin kuzeyinde yer almaktadır. Hamamın üzerinde yapım tarihi ile ilgili herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. İ.H. Konyalı, hamamın, Taşhanı yaptıran Rüstem Paşanın hayır eserlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Kesin tarihi bilinmeyen yapı, plan ve mimari özellikleri ile XVI. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Hamam günümüze birçok onarım geçirerek ulaşmıştır.

Hamam, soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan, bir şemaya sahiptir. Hamamın kuzey yönden bitişiğinde bayanlara mahsus düzenlenmiş ikinci bir kısmı bulunmaktadır.

Saray Hamamı

Soyunmalık ve ılıklik bölümü sonraki dönemlerde onarım görmüştür. Hamamın batısında açılan bir kapıyla soyunmalık bölümüne girilmektedir. Bu bölümde fiskiyeli bir havuz ve önünde de suyun aktığı bir kurun bulunmaktadır. Soyunmalık iki katlı olarak düzenlenmiştir. Kuzeybatı taraftaki ılıklik kısmı kare planlı üzeri kubbe ile örtülü bir mekandır. Burada orta kısımda bir havuz daha vardır.

Hamamın orijinalliğini koruyan sıcaklık kısmı klasik Osmanlı hamam planlarında sıkça kullanılan bir düzenlemeye sahiptir. Sıcaklık ortada kubbeli merkezi bir mekanla sivri kemerli dört eyvandan oluşmaktadır. Ortadaki kubbeye pandantiflerle geçilmiş ve bu alan küçük pencerelerle aydınlatılmıştır. Dört eyvanlı plan düzeninde yapılan hamamın dört köşesinde kare planlı ve üzeri kubbelerle örtülü dört halvet hücreleri vardır. Ortadaki kubbenin altında kare planlı bir göbektaşı bulunmaktadır.

Hamam suyunu Erzurum Kalesinin altından çıkan ve Kırkçeşmeye dağılan sudan almaktadır. Yapının beden duvarları çok kalın tutulmuş ve malzeme olarak da moloz ve kesme taş kullanılmıştır. Son yıllarda restorasyon geçirmiştir.

8. Küçük Hamam

Ali Paşa Mahallesinde yer alır. Üzerinde kitabesi bulunmayan Küçük Hamamın plan ve mimari özellikleri XVI. yüzyıla uygun düşmektedir. Hamamın Erzurum Vakıf Mazbut Akar Defterlerinde Murat Paşanın evkafı olduğu kayıtlıdır.

Hamam, soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan, tek fonksiyonlu bir plana sahiptir.

Doğu-batı doğrultusunda uzanan hamam günümüze onarımlarla ulaşmıştır.

Yapının girişi zaman içerisinde geçirdiği değişikliklerle orijinal görüntüsünden tamamen uzaklaşmıştır. Soyunmalık kısmına ahşap çatılı dehlizden geçilerek girilmektedir. Tromplar üzerine oturan kubbeye kapatılmış soyunmalığın, kuzeybatısında ahşap tavanlı ikinci bir soyunmalık bulunmaktadır.

ılıklik kısmına soyunmalığın doğusundan açılan kapıyla geçilmektedir. ılıklik ortada üç kubbeyle ve köşelerde sivri tonozla kapatılmıştır. Sonradan kubbeleri ayıran kemerler örülerek üç bölüm oluşturulmuştur. Güneyde kalan bölüm tuvalet haline getirilmiştir. Kuzeydeki tonozla kapatılan bölümden batıda kare bir mekana geçilmektedir.

Sıcaklık kısmı kare planlı olup üzeri kubbe ile örtülüdür. Ortasında göbektaşı bulunan sıcaklığın, güneybatı köşesinden tonozla örtülü küçük bir mekana girilmektedir.

Kubbe sekizgen kasnağın üzerinde yüksek tutulmuş ikinci bir daire kasnağa oturtulmuştur. İkinci kasnağın dört yönünde pencereler yer almaktadır.

Hamamın beden duvarlarında moloz taş ve kesme taş, örtüsünde tuğla malzeme kullanılmıştır.

9. Lala Paşa (Çöplük) Hamamı

Tebriz Kapıda yer almaktadır. Hamamın üzerinde yapım tarihiyle ilgili herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. İ. H. Konyalı, hamamın Mimar Sinan tarafından yaptırılmış olduğunu ve Lalapaşa Camiinin vakfı olduğunu eserinde belirtmektedir. Hamamın ismine dayanılarak banisinin Lala Mustafa Paşa olduğu sanılmaktadır. Bu doğrultuda hamam XVI. yüzyılda inşa edilmiş olmalıdır. Çeşitli dönemlerde birçok onarım geçirerek günümüze gelmiştir.

Hamam, kuzey-güney doğrultusunda planlanmış soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan tek fonksiyonlu bir hamamdır.

Kırkçeşme Hamamı

Klasik Osmanlı hamam plan özelliklerine sahip yapıya, kuzeydoğudan girilmektedir. Soyunmalık tromplar üzerine oturan kubbeye kapatılmıştır. Soyunmalığın ortasında fiskiyeli bir havuza, duvar diplerinde sekilere ve nişlere yer verilmiştir.

Soyunmalık bölümünün güney duvarından dikdörtgen plandaki ılıklik kısmına geçilmektedir. ılıklik kısmı, ortada bir kubbe yanlarda ise beşik tonozlarla kapatılmıştır. ılıklığın kubbesi sekizgen bir kasnağa oturmuş ve yüksek tutulmuştur. ılıklikta temizlik hücreleri ile havuz bulunmaktadır. ılıklığın güneyindeki bir kapıdan sıcaklık bölümüne geçilmektedir. Sıcaklık merkezde bir kubbe ve bu merkeze açılan üç yönde beşik tonoz örtülü eyvanlardan oluşmaktadır. Sıcaklıkta güneydoğu ve güneybatı köşelerde birer, doğuda bir olmak üzere üç halvet hücresi vardır. Hücreler kare planlı olup, üzerleri kubbe ile örtülüdür. Hamamın birde külhan bölümü bulunmaktadır.

Moloz taş ve kesme taş malzeme kullanılan hamam içte ve dışta siva ile kaplanmıştır.

10. Murat Paşa Hamamı

Murat Paşa Mahallesinde yer almaktadır. Hamamın tarihi hakkında bilgi veren bir kitabesi yoktur. Murat Paşa Camiisiyle aynı yıllarda yapıldığı ve Murat Paşanın evkafı olması dolayısıyla XVI. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir.

Plan itibariyle klasik bir düzenleme gösteren hamam, soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan tek fonksiyonlu bir yapıdır. Batı cephesinin ortasında basık kemerli eyvan türü bir kapı ile hamama girilmektedir. Kapıdan, kubbe ile örtülü küçük bir giriş mekanına geçilmektedir. Bu bölümünden sonra hamamın soyunmalık bölümüne ulaşılmaktadır. Giriş cephesinin iki yanında bulunan mekanlar daha sonradan ilave edilmiş birimlerdir.

Hamamın soyunmalık kısmı büyük bir kubbe ile örtülüdür. Kubbe kasnağı ikili olup, altta sekizgen üstte yuvarlak bir düzenleme göstermektedir. Soyunmalık

bölümünde girişin bulunduğu yönün dışında üç taraftan mekanı çevreleyen taştan yapılmış soyunmalık sekileri vardır. Zemini kesme taş döşeli olan soyunmalık bölümün ortasında bir havuz yer almaktadır.

Soyunmalık bölümünün doğusunda bulunan bir açıklıkla ılıklik bölümüne geçilmektedir. ılıklik, kuzey-güney doğrultusunda enine dikdörtgen şeklinde düzenlenmiş bir mekandır. ılıklığın kuzey ve güney köşeleri beşik tonozla, orta kısım ise üç kubbe ile örtülüdür. Güney kısmında tuvaletler bulunur.

ılıklığın ortasından geçilerek ulaşılan sıcaklık bölümü dört eyvanlı, dört halvet hücreli klasik bir plan düzenlemesi göstermektedir. Sıcaklığın ortasında sekizgen bir göbek taşı vardır. Üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbe üzerinde açılan dört pencere ile bu mekan aydınlatılmıştır. Eyvanlar beşik tonozla, sekizgen planlı halvet hücreleri ise kubbe ile örtülmüştür.

Hamamın dış mimarisinde kesme taş ve moloz taş malzeme birlikte kullanılmıştır. Yapı 2005-2006 yılında onarılmıştır.

11. Saray Hamamı

Emir Şeyh Mahallesinde yer almaktadır. Hamamın giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre Derviş Ağa tarafından 1119 H.- 1707 M. yılında yaptırılmıştır. Kitabeye metni şu şekildedir:

Yapup Derviş Ağa Ferzend-i yekta
Bu hamam-ı Lâtifi etti ihya
Ne hamam-ı ferah bahşaki oldu
Selim mevki-i makbul-i ârâ
Binası-dil-küşa tarhi dil- ârâ
Aynı söyledim itmamına tarih
Havası hoş zihî hamam-i zîba 1119

Bu hamam aynı zamanda Derviş Ağa Camii banisi olan ve 1736 M. de ölen Derviş Ağanın da vakfidir. Soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan tek fonksiyonlu bir hamamdır. Yapıya, giriş kuzeydoğu köşeden bir giriş holü ile sağlanmıştır. Çeşitli dönemlerde onarımlar geçirmiş olan hamamın, bu girişinin de sonraki dönemlerden olduğu düşünülmektedir. Hamamın iç kısmı ve üst örtüsü tamamen yenilenmiştir.

Soyunmalık kısmı kare planlı olup, üzeri tromplarla geçilen kubbeye kapatılmıştır. Soyunmalık kısmının girişi karşısında yer alan ve çapraz bir konumda yerleştirilen iki kubbeli dikdörtgen mekanın depo olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Soyunmalık kısmında girişin hemen yanında küçük kare mekanlı bir bölüm daha bulunmaktadır. Bu bölümlerde muhtemelen yapıya sonraki dönemlerde eklenmiş olmalıdır. Zemini taş döşeli olan soyunmalık kısmında sekizgen birde havuz vardır.

Soyunmalık kısmından ılıklik bölümüne geçildiğinde

bu kısmın orijinalinde üç bölümlü ve üzeri kubbeyle kapalı olduğu fakat sonraki dönemlerde sağdaki kubbe kısmın buradan kapatılarak sıcaklık bölümüne dahil edildiği kaynaklarda belirtilmektedir. Dikdörtgen planlı ılıkliğin üzeri iki kubbe ile kapatılmıştır. ılıklikten çapraz dar bir koridorla doğudaki tuvalet bölümüne geçilir.

Hamamın sıcaklık kısmına basık kemerli bir kapıyla girilmektedir. Kare planlı sıcaklığın üzeri tromplara oturan bir kubbeyle kapatılmıştır. Doğusunda iki, kuzeyinde bir üzerleri kubbe ile örtülü halvet hücreleri yer almaktadır. Sıcaklık kısmının batısı ile güneyinde halvet hücrelerine yer verilmemiştir. Bu şekliyle değişik bir plan düzenlemesine sahiptir. Hamamın beden duvarlarında moloz taş ve kesme taş, örtüsünde tuğla malzeme kullanılmıştır. Hamam 2005-2006 yılında onarılmıştır.

12. Şeyhler Hamamı

Şeyhler Mahallesiinde, Şeyhler Camiinin kuzeybatısında bulunmaktadır. Şeyhler Caminin vakfı olan yapı, XVIII. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir. Caminin vakıf kayıtlarında yapım tarihi 1150-1180 H.-1737-1766 M. olarak geçmektedir. Bu nedenle hamamın da bu tarihlerde yapılmış olduğu kabul edilebilir.

Hamam, soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan tek fonksiyonlu bir hamamdır. Şeyhler Hamamı Erzurum'daki hamamlar içerisinde özelliklerini korumuş en iyi örneklerden birisidir. Doğu yönünden sokağa açılan bir kapıdan, bir hol ile hamama girilmektedir. Bu girişten sonra ana eksen üzerinde olan basık kemerli bir giriş ile soyunmalık bölümüne geçilmektedir. Kare planlı soyunmalığın kubbesi tromplara oturmaktadır. Zemini taş döşeli olan soyunmalığın ortasında bir havuz bulunmaktadır.

Batı duvarındaki kapı açıklığıyla ılıkliğe geçilmektedir. Kuzey-güney doğrultuda uzanan dikdörtgen mekan ortada üç kubbe kuzey ve güney köşelerden ise fazla derin olmayan sivri tonozlarla örtülmüştür. Bu alanın güneyinde üzeri tonozla örtülü tuvaletlere geçilmektedir. Hamamın sıcaklık bölümüne ılıkliğin batı duvarındaki kapı ile ulaşılmaktadır. Tonozlarla örtülü dört eyvanlı klasik şemaya göre oluşturulan sıcaklık bölümüne doğu eyvana açılan kapıyla girilir. Köşelere simetrik olarak yerleştirilen halvet hücreleri sekizgen planlı olup, kubbelerle örtülüdür. Kubbe ile örtülü orta bölümde sekizgen bir göbekteşi mevcuttur.

Hamamın sıcaklık bölümünün batısında su deposu ile birlikte külhan kısmı yer alır. Hamamın beden duvarlarında moloz taş ve kesme taş, örtüsünde ise tuğla malzeme kullanılmıştır. 2013-2014 yılında onarılmıştır.

13. Tahta Hamam

Kadana Mahallesiinde bulunmaktadır. İbrahim Paşa Caminin vakfı olduğu belirtilen yapı XVIII. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir.

Hamam, soyunmalık, ılıklik, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşan tek fonksiyonlu bir hamamdır. Hamamın batısında bulunan, geniş ve derin bir dehlizle soyunmalık bölümüne geçilmektedir. Kare şeklindeki soyunmalık bölümü, orijinalde kubbe ile örtülüyken kubbenin yıkılmasından sonra yerine beş ahşap destek üzerine oturan ahşap bir tavanla kapatılmıştır. Soyunmalığın güneydoğu köşesinde bulunan bir kapıdan doğu-batı doğrultusunda uzanan tonozla örtülü kare bir mekana geçilmektedir. Başka bir birimle bağlantısı olmayan bu mekan, ek bir soyunma yeri olarak kullanılmaktadır.

Soyunmalığın batısında bulunan ve cepheden taşıntı yapan bir kapı ile hamamın ılıklik kısmına geçilmektedir. Kare şeklindeki iki bölümden oluşan ılıkliğin birimleri birbirleriyle bağlantılı olup, beşik tonozlarla örtülmüştür. Batıdaki bölümden küçük bir kapıyla güneydeki tuvalet kısmına ulaşılır. ılıklikten bir kapı ile ikinci küçük bir mekana geçilir ki burası sıcaklığa geçiş mekanı olarak değerlendirilebilir. Hamamın sıcaklık bölümü hamamlarda pek karşılaşılmayan uzun dikdörtgen şema gösterir. Beşik tonozla örtülü bu alanın ortasında sekizgen bir göbekteşi yer alır. Kuzeyinde de küçük bir halvet hücrelerine yer verilmiştir. Hamamın beden duvarlarında moloz taş ve kesme taş, örtüsünde tuğla malzeme kullanılmıştır.

Kaynakça

Konyalı, İ. Hakki, Abideleri ve Kitabeleri İle Erzurum Tarihi, İstanbul, 1960.

Köşklü, Zerrin / Çınar, Sahure, "Erzurum'da Osmanlı Dönemi Hamamları" Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, S. 18, Erzurum, 2010, s. 119 - 133.

Mehmed Nusret, Tarihçe-i Erzurum Yahud Hemşehrilere Armağan, İstanbul, 1338.

Özkan, Haldun, "Erzurum Saray Hamamı'nın Restorasyonu", Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, S.11, Erzurum, 2007, s.53-64.

Özkan, Haldun, "Erzurum Şeyhler Külliyesi" Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 6, Kars, 2010, s. 69-88.

Ünal, Rahmi Hüseyin, "Erzurum İli Dâhilindeki İslami Devir Anıtları Üzerine Bir İnceleme", Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, S.6, 1974, s.49-143.

Yurttaş, Hüseyin- Özkan, Haldun- Köşklü, Zerrin-vd, Yolların, Suların ve Sanatın Buluştuğu Şehir Erzurum, Erzurum, 2008.

Yurttaş, Hüseyin, XVIII. Yüzyıl Vakfiyelerinde Erzurum Ve Bir Vakfiye Örneği, Erzurum, 2001.

Erzurum ve Petrol

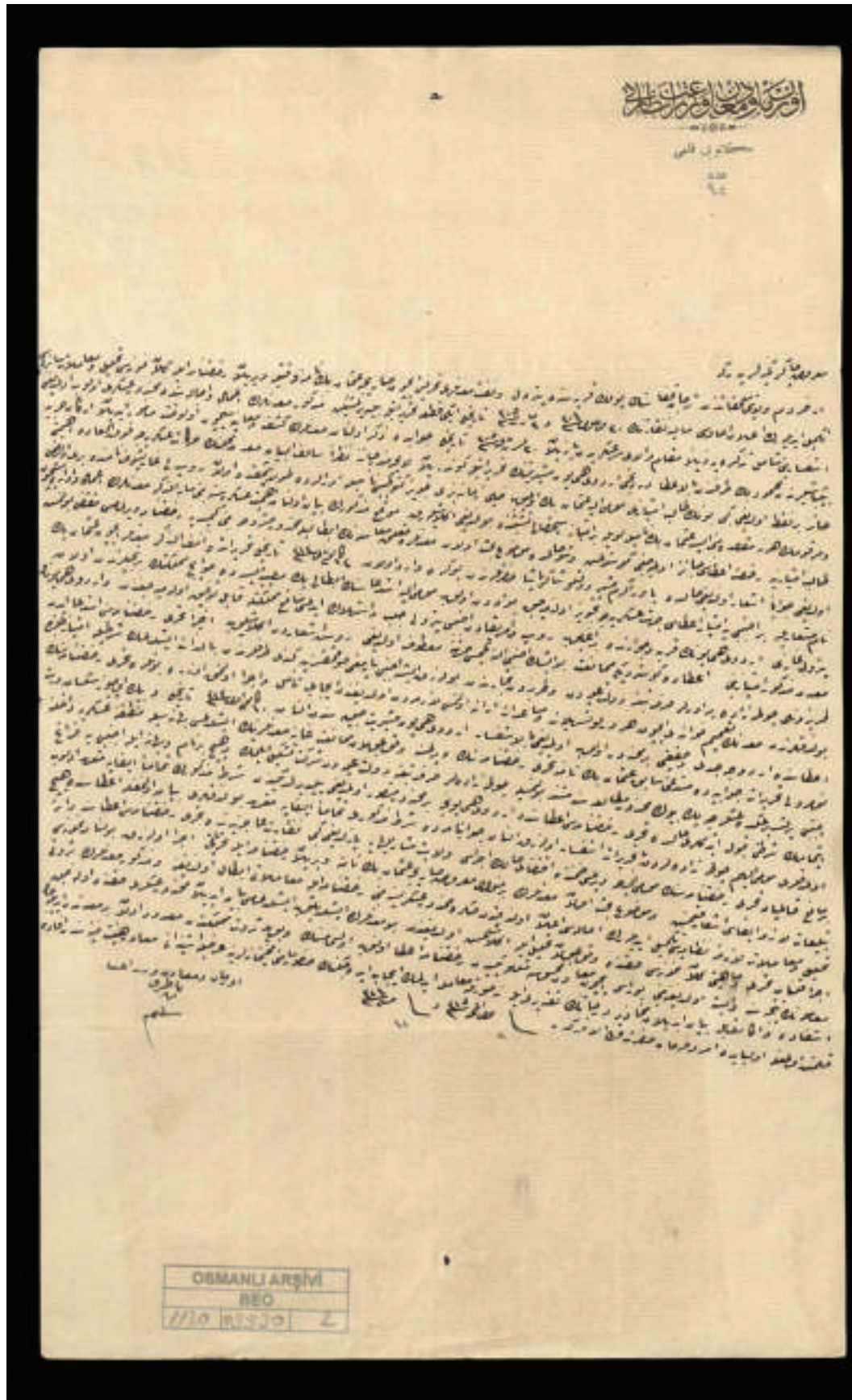

Reşat COŞKUN

19. Yüzyılda İngilizler buharla çalışan gemileriyle yelkenli gemilere sürat bakımından fark atmıştı. Ancak buharlı gemilerin yerini yavaş yavaş petrolün alması sonucu taş kömürün zengini olan İngiltere'nin karşısına petrol sorunu çıkmıştır. Bütün aramalara rağmen kendi ülkelerinde petrol yatağı bulamamışlardır. Bu duruma çare olarak Osmanlı topraklarında gizli petrol arama çalışmaları sürdürmüşler. Çalışmaları sonucunda Musul-Kerkük, Hicaz, Hazar, Erzurum-Pasinler, Erzurum-Tercan ve Van Gölü havzalarında zengin petrol yatağı olduğunu tespit etmişlerdi. Savaştan sonra Osmanlı topraklarının paylaşılmasında söz konusu yataklar belirleyici oldu. Zaten Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında da yine petrol etkili olmuştu. Osmanlı Devleti bu savaşta İngilizler safında yer almak istediyse de bu istekleri kabul görmedi. Nihayetinde Almanya safında savaşa girmek zorunda kaldı. İngilizler tarafından Musul'da Babagurgur'da yapılan sondajda çok önemli bir petrol yatağı gün yüzüne çıkarıldı. Akabinde Hazar Havzası petroleri işletmeye açıldı. Diğer yataklar ise Türklere bırakılmamak amacıyla "Vilayet-i Sitte" adı altında sözde bir Ermeni Devleti kurmak şartıyla Türklere elinden alınmak istendi.

İngilizlerin çalışmalarının yanında Sultan 2. Abdülhamit Han'da Almanlarla birlikte Osmanlı'daki petrol sahalarının tespitine yönelik çalışma yaptırmış, **"Yapılan çalışmalar sonucunda ülkeyi bir petrol denizi üzerinde yüzdüğünü gördüm."** demiştir. Yine muhtelif kaynaklarda Erzurum-Pasinler, Erzurum-Tercan ve Van Gölü havzalarında önemli petrol yataklarının bulunduğunu gösteren belgelere

rastlıyoruz.

Birincisi, 1913 yılında Erzurum'daki İngiliz konsoloslugu İngiltere ile olan yazışmalarında şehri önemli maddelerini; bakır, linyit ve petrol olarak belirtir. İkincisi,

Lyon'da jeoloji mühendisliği okuyan Ordinaryüs Prof. Malik Sayar Maarif Vekâletine 1934 yılında liseler için jeoloji kitabı yazar ve burada önemli petrol yataklarına Erzurum-Pasinler, Erzurum-Tercan yataklarını ilave eder. Üçüncüsü, Ahmet Hamdi Tanpınar, Erzurum'u da anlattığı 'Beş Şehir' adlı kitabında Erzurum'un madenleri arasında petrolü de gösterir. Dördüncüsü Cafariye Camii'nin vakfiyesinde Tercan'da işletilen petrol (Petrol) yataklarından bahseder.

Günümüzde söz konusu ilçe belirttiğiniz gibi Erzincan'a bağlıdır. Ancak önceki yıllarda Erzurum'un ilçesidir. 1938 yılındaki Erzincan depreminden sonra şehrin azalan nüfusuna takviye olması babından idari olarak Erzurum'dan alınıp Erzincan'a bağlanmıştır. Bunun için tarihi kaynaklarda Erzurum'un ilçesi olarak geçer.

Jeolojik açıdan baktığımızda diğer havzalarla buranın yapı farklılığı söz konusudur. Ancak ülkemizin devamı niteliğinde olan İran'da tersiyer arazisi olmasına rağmen zengin petrol yataklarına sahiptir. Bizim buralardan petrol çıkarılmamasının nedeni, yeterince meselenin üzerine gidilmemesinin yanı sıra, bazı kesimlerce Lozan Antlaşması'nın üzerinden 100 yıl geçmeden işletilemeyeceğini söylentisini de ilave edebiliriz. Zira yukarıda da değindiğimiz gibi Türk topraklarının dışında kalan daha önce tespiti yapılan sahaların hepsinde petrolün bulunması bize kalan alan içinde bulunmaması şaşırtıcı bir durumdur. Zaten Birinci Dünya Savaşı'ndan önce bugün bizde olan sahalardaki petrol yatakları Ermenilere verilmek istenmiştir.

Tabii ki diğer önemli yatak olarak gösterilen Van Gölü havzası da bu iller arasındadır. Vilayet-i Sitte şehirleri arasında bulunan Diyarbakır-Batman'da günümüzde petrolün çıkarılması da dikkate şayan bir durumdur. Söz konusu durum Erzurum ve Van'daki yatakların daha da dikkatli araştırılmasını gerektirmektedir. Ayrıca Erzurum-Tekman'da bulunan Katranlı Köyü'nde petrolün mostra verdiği değişik çevrelerce dillendirilmektedir. Erzurum'un Ruslar tarafından işgal edildiği dönemde Pasinler'de, petrol çıkarılıp işletildiği, Rusların geri çekilirken söz konusu kuyuları kapattığı da çeşitli tarihçelerde geçmektedir.

Malumunuz olduğu üzere ülkemizde petrol aramalarını MTA (Maden Tetkik Arama Enstitüsü) yapmaktadır. Ancak sözleşmelerle sahalar özel şirketlere devredilmektedir. Özel bir ekip ile yukarıda değindiğimiz kaynaklar derinlemesine analitik bir şekilde değerlendirmeye tabii tutulup arama çalışmaları yapılabilir. Günümüzde petrol enerji olarak değerini kaybetmeye başlasa bile petrol ve türevleri sanayinin önemli hammaddesini teşkil etmektedir. Petrol ve türevlerinden bin 500'e yakın ürün elde edilmesi bu konudaki önemini göstermeye yeter. Şehrimizin ekonomisine hammadde olarak katkı sağlamasının yanı

sıra malumunuz olduğu üzere soğuk bir iklim bölgesinde yer alan şehrimizin ısınma giderlerinin düşürülmesini de sağlayacaktır. Şehrin dışarıya göç vermesinin önüne geçilmesinin yanı sıra, kalkınmasının da lokomotif olacaktı.

1913 yılında Erzurum'da; Rusya'nın, ABD'nin, İngilizlerin ve Almanların konsoloslukları vardır. Hatta halen şehrimizde Balyoz Sokak olarak geçen yer, bu elçilik binalarının bulunduğu mıntıkadır. Zaten Balyoz'da elçilikler manasına gelmektedir. Stratejik açıdan Anadolu'nun çatısı olan Erzurum, bu önemli konumu nedeniyle devrin büyük devletleri tarafından ihmal edilmeyecek kadar önemliydi. Buradaki faaliyetleriyle gerek Ermeni isyanlarının desteklenmesi gerekse Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını fikri altyapısını bu konsolosluklar oluşturuyordu. Yukarıda da değindiğimiz gibi İngiliz Konsolosluğu'nun İngiltere'ye yazdığı mektubunda şehrin madenleri arasında petrolü de göstermesi yeterince düşündürücüdür. Zaten günümüzdeki Osmanlı bakiyesi topraklar, huzursuzluğunu Birinci Dünya Savaşı'ndan önce tespiti yapılan petrol havzalarından kaynaklı ranta dayalı paylaşımlardan dolayı yaşanmaktadır.

Petrol madeni Hamdi Tanpınar'ın "Beş Şehir"inde, detay bir bilgi gibi verildiği görüle de aslında çok önemli bir konudur. "Hakikat, ayrıntılarda gizlidir" sözü Tanpınar'ın beyanını dikkate almamızı gerektirir. Tabii ki bir araştırmacı olarak Tanpınar, bu konuda fikir ileri sürmemiş, farklı kaynaklardan beslenmek suretiyle görüş belirtmiştir. Ayrıca, petrolün giderek önem kazanıyor olmasını görmesi, bizlerin bu alanda titiz çalışmalar yapmaya yöneltmek istemiştir.

Petrol aramalarında kayda değer bir çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmalar lokal bazda, derinliği olmayan çalışmalardır. Özellikle son yıllarda madenlerin tespitinde uydu teknolojisi kullanılmaktadır. Türkiye, uydu teknolojilerinde yeni yeni kendi teknolojisini üretmeye başlamıştır. Zaten ülkemiz ne zaman kendi ayakları üzerinde durmaya ve kalkınma hamleleri yapmaya başlasa o zaman bir iç karışıklıkla kendimizi yüz yüze buluyoruz. Ülkemiz son dönemlerdeki güçlü kalkınma hamleleriyle bu meselenin de üzerine giderek kesin bir şekilde Erzurum'daki ve Van'daki yatakları nihai bir çalışmayla açıklığa kavuşturacaktır. Umuyoruz ki, tarihi kaynaklarda belirtildiği gibi özellikle Erzurum'umuzun bir petrol şehri olduğu teyit edilecektir. Osmanlı arşivlerinde yapılan çalışmalar sonucunda Yalnızca Tercan petrollerine dair yüz sekiz belgenin mevcudiyetini tespit ettik. Söz konusu belgelerin ortaya çıkarılmasında Erzurumlu Nurullah Nehri kardeşimizin büyük katkısı oldu. Mevcut belgelerin tasnifiyle birlikte bu belgeler içinden birisi yazımızda paylaşılmıştır.

İşaret	Fon Kodu	Dosya No	Gömlük No	Tarih	Belge Adedi	Konu
☐	BEO	1103	82654	1315 Za	1	Tercan kazasının Bülek karyesindeki petrol ve petrol madenleri hakkında bazı ifadeyi havi Erzurum vilayetinden mevrud tahrirat. (Orman, Meadin ve Ziraat; 82654)
☐	BEO	1120	83930	1315 Z	3	Erzurum vilayeti mülhakatından Tercan kazasının Polek köyünde petrol ve petrol madenleri araştırması yapmak için Trabzonlu Çulhazade biraderlere ruhsat verilmesi. (Harbiye; 83930)
☐	BEO	1125	84357	1315 Z	2	Erzurum vilayeti mülhakatından Tercan kazasında Pülek köyünde bulunan petrol ve petrol madenlerinin imtiyazı hakkındaki Şehriyari Ferik Ahmed Celaleddin Paşa'nın tavsiye mektubu. (Orman, Maadin ve Ziraat; 82654)
☐	BEO	1126	84427	1315 Z	2	Erzurum vilayeti dahilinde Tercan kazasında Pülek köyünde vaki petrol ve petrol madenleri imtiyazının Çulhazadelere itasında bir mahzur olmadığı Serasker'den işar olunmuş ise de diğer tezkere ile tebliğ olunduğu cihetle Ferik Ahmed Celaddin Paşa'nın tavsiye edeceği kişiler verileceği. (Orman ve Maadin; 83930)
☐	BEO	1132	84849	1316 M	1	Tercan kazası Pulluk köyündeki petrol madeninin Almanya Devleti tebasından Mösyö Şarî Rayzer namıyla uhdesine ihalesi hakkında Ferik Ahmed Celaddin Paşa'nın arzuhali. (Orman ve Maadin; 82654)
☐	BEO	1169	87648	1316 Ra	2	Erzurum'a bağlı Tercan'daki petrol ve petrol madenleri imtiyazının Almanyalı Mösyö Şarî Rayzer uhdesine ihalesi. (Şura)
☐	BEO	1219	91361	1316 C	2	Tercan kazasında Pulk karyesindeki petrol ve petrol madeni için Kadri Efendi'ye ruhsat itası. (Orman ve Maadin; 82654)
☐	BEO	2589	194155	1323 Ra	3	Erzurum'un Tercan kazasına bağlı Polek karyesinde arazi-yi vakfiyede vaki petrol ve petrol madenleri hakkında Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin işarından bahisle istifası havi. (Orman ve Maadin)
☐	BEO	2831	212296	1324 Ra	2	Erzurum Vilayeti dahilinde Tercan Kazası'nın Pülek karyesinde bulunan petrol ve petrol madeninin bulunduğu karye tahsisat kabilinden olduğundan bunların ahara ihalesi için bir taraftan müdahale ettirilmemesi hakkında. (Evkaf)
☐	BEO	3400	254940	1326 Ş	2	Erzurum'a bağlı Tercan kazasının Pülek karyesindeki merhum Cafer Efendi Vakfı arazisinde çıkan petrol ve petrol madeni hakkında icra edilmiş olan tetkikat neticesinin bildirilmesi. (Evkaf; 212296)
☐	BEO	3436	257638	1326 L	2	Erzurum'un Tercan kazası Pülek karyesindeki petrol ve petrol madeni işletme şirketinin talepleri. (Evkaf; 212296)
☐	BEO	3510	263201	1327 S	1	Erzurum'un Tercan kazası Polik karyesinde petrol ve petrol madeninin bulunduğu mahallin arazi-i mevkufeden olduğu. (Evkaf; 212296)
☐	BEO	3605	270323	1327 B	2	Erzurum vilayeti dahilinde Tercan kazasına mülhak Polek karyesindeki petrol ve petrol madenine Evkaf Nezareti'nce vuku bulan müdahaleden sarf-ı nazar edilmesi ve mahallince talibi olan şirkete ihalesi. (Evkaf; 212296)
☐	BEO	3734	280017	1328 R	1	Erzurum dahilinde Tercan kazasındaki Polik karyesinde bulunan petrol ve petrol madeni hakkında Şura-yı Devlet'ten verilen mazbatanın leffiyile istifas-ı mütalaa. (Evkaf; 279449)
☐	BEO	3751	281318	1328 Ca	4	Erzurum'un Tercan kazasına mülhak Polek karyesindeki petrol ve petrol madeni ile ilgili yazışma. (Ticaret ve Ziraat; 212296)
☐	DH.İD..	105 1	5	1328 Za	3	Erzurum'da kışık yakacak sıkıntısına karşılık Narman ve Tercan'dan kömür çıkarılıyor, petrolle ilgili çalışmalar yapılıyorsa da vilayetlere bırakılacağı vadedilen salahiyyet verilir ise bu vilayetteki madenlerden hakkıyla istifade edilebileceği.
☐	DH.MKT.	2141	81	1316 B	1	Erzurum'un Tercan kazasına mülhak Bölük karyesinde petrol ve petrol aramalarına ruhsat verilen, Trabzon'da mukim Çulhazade Mehmed Kadri ve Ahmed Şükürü kardeşlerin hukuklarının muhafazası.
☐	ŞD.	194	52	1327 Ra	6	Tercan'da petrol ve petrol muayenesine Orman Nezareti'nden vuku bulan müdahalenin menî hakkında tebligat icrası. (Evkaf 9)
☐	ŞD.	2686	23	1316 R	2	Erzurum vilayeti mülhakatından Tercan kazasının Pulluk karyesindeki petrol ve petrol madenleri hakkındaki mazbatadan bahisle bu kere de Mülkiye Dairesi'nce tedkiki. (Dersaadet 17)
☐	ŞD.	3062	56	1327 C	1	Erzurum'un Tercan kazasına tabi Pulek karyesinde Ferik Ahmed Paşa'nın zahire çıkarmış olduğu petrol madeninin imtiyaz fermanının itasında dair arzuhali. (İstida 30)
☐	ŞD.	3068	63	1328 B	1	Tercan kazasının Pülek karyesinde vaki olup müteveffa Mösyö Raiser tarafından çıkarılan ve kendisine ihale olunan petrol madeni hakkında Madam Reiser'in arzuhali. (İstida 31)
☐	ŞD.	535	8	1324 M	46	Tercan kazasının Pulluk karyesinde bulunup evkaf-ı mülhakatdan olduğu beyanıyla Hazine'ce ihalesi istenilen petrol ve petrol madenlerinin bulunduğu karyenin tahsisat kabilinden olan evkafdan olduğunun anlaşıldığı. (Orman, Maadin ve Ziraat 2)
☐	Y..MTV.	279	69	1323 Ş	1	Erzurum vilayeti Tercan kazasına mülhak Pülek () karyesinde bulunan petrol madeninin işletilmesine Dördüncü Ordu'nun talip olduğu.
☐	Y..PRK.A...	14	22	1324 Ra	3	Tercan kazasında petrol ve petrol madeni bulunan arazinin vakfa ait olduğu.
☐	Y..PRK.OMZ.	2	22	1316 S	7	Erzurum'a bağlı Tercan kazası Pulk köyündeki petrol ve petrol madenleri imtiyazının Alman Şarî Rayzer'e ihalesine dair şartname ve petrol bölgesinin haritası.

Müslüm ÇAĞLAR

Halkevlerinden Bugüne Erzurum'da Kültürel Çalışmalar -2-

Erzurum Kültür Tarihinin Kapanan Sahnesi

GELELİM HALK EĞİTİMİ MERKEZİNE

1951'de halkevlerinin kapatılmasından sonra 6 yıllık bir boşluk oluşur. Halk Eğitim Merkezleri halkevlerinin boşluğunu doldurmak için 1953 yılında açılmaya 1956'da yaygınlaşmaya başlar. Türkiye'de ilk Halk Eğitimi Merkezleri 1953 yılında Ordu, Kastamonu, Edirne, İzmir ve Trabzon'da açılır.

Erzurum'da ise 31 Temmuz 1958'de Halk Eğitimi Merkezi olarak Okuma-yazma, mesleki, spor ve sanat alanlarında çeşitli kurslar açılarak faaliyetlerine başlar. Halkevlerindeki gibi faaliyetler düzenlenmek istenmesine rağmen ilk yıllarda gerekli ilgiyi görmez. Halk biraz temkinli ve tereddütlü yaklaşmaktadır.

Rağbet gören kurslar; boks, güreş, kayak ve buz pateni (patenle kayma). Halk Dersaneleri ve Halk Kütüphanesi ile de bu alandaki boşluğu doldurmaya gayret etmektedir.

1962'de Muhlis GEDİKLİ ve Ömer GÖÇMENLİ Folklor kolunu kurarak burada gençlere tekrar Bar öğretmeye başlarlar. Arada bir kesintiye uğrasa da bu çalışmalar uzun yıllar devam eder.

Ziya AKPOLAT ise açtığı Bağlama kursu ile kısa zamanda gençleri Halk Eğitimi Merkezi'ne çekmeyi başarır. Burada yetişen gençler daha sonraki yıllarda açılan THM kursununun alt yapısını teşkil eder.

Benim, Halk Eğitimi Merkezi ile asıl irtibatım 1977 yılında başladı. O zamanlar 50. Yıl Ortaokulu'nda yetiştiğim Kafkas, Antep ve Elazığ oyunları vardı. 12 Mart Kurtuluş Şenlikleri'nde gösteri yapmak üzere teklif alınca, bayan öğretmenlerle takviye derek HEM'e taşındım. Ertesi yıldan itibaren Antep Halko-

yunları usta öğreticisi olarak görev aldım.

Asıl çalışmalarım 1981 Yılı sonuna doğru HEM'e müdür yardımcısı olarak atanınca başladı. Bu çalışmalar 1990 yılına kadar artarak devam etti.

Gülçin Mühürdaroğlu ile Erzurum Kadın Barlarının temeli atıldı. Kadın Barları, daha sonraki yıllarda rahmetli Ni-met GEZMİŞ ile zirveye çıktı.

Muhlis GEDİKLİ,
Ömer GÖÇMENLİ,
Lütfü ALADAĞ ve

sonraki yıllarda onların öğrencisi Ahmet KORUCU yönetiminde 'Erzurum Erkek Barları' çalışmalarını başarıyla devam ettirdi.

O dönem yedek subay olarak Erzurum'da askerlik yapan Adnan İŞAT tan Elazığ ve Bitlis oyunlarını,

Lütfü KESKİN'den Antep ve Artvin oyunlarını, Necati YAVUZER'den Van, Tokat ve Ağrı oyunlarını ve Orhan DALMIZRAK'tan Kafkas oyunlarını öğrendik.

Kıyafeti olmayan yörelerin kıyafetini kendimiz diktik. Bütün yöreleri oynayan yaklaşık 30 kişilik bir kadro oluştu. (Erzurum hariç). Üniversitede halkoyunları çalışmaları başlatıldı. Yurt-Kur Bölge Müdürlüğü bünyesinde çalışmalar yapıldığı gibi, birçok fakültede de çalışmalar yapıldı.

Bu çalışmalar ilçelerimize de yaygınlaştırıldı. İlçelerin yarışmalara katılmaları teşvik edildi. Birçok ilçeye usta öğreticiler gönderilerek halkoyunları sevgisi aşılanmaya gayret edildi. Öyle bir aşamaya gelindi ki 3 gün süren okullararası yarışmalar yapıldı. Buradan yetişen onlarca öğrenci, Güzel Sanatlar Fakülteleri'ne, Halkoyunları Konservatuarları'na kayıt yaptırdı.

Temel AYDIN yönetiminde Tiyatro, Lütfü UĞURLU, yönetiminde THM Korusu, Selami KIZILTUNÇ, Kemal YABANCIOĞLU, Nimet KARAGÖL ve Fahrettin İLBEYİ yönetiminde Bağlama kursları açıldı.

Özellikle 12 Mart Kurtuluş Şenlikleri bir renk cümbüşü içinde ve her yıl meşhur bir sanatçı getirilerek yapıldı. (Belkis Akkale, Zekai Tunca, Necla Akben, Mehmet Özbek, Seyhan Tütün, Nursaç Doğanışık, Sami Kasap, Hüseyin Altun, Küçük Ceylan...)

Bütün ilçelerin kurtuluş bayramlarına mümkün olduğu kadar geniş bir kadroyla iştirak edildi. Birçok amatör genç buralarda kendini ispatlama fırsatı buldu.

Belkıs AKKALE konserinde Musa Eroğlu bağlamasını oturduğu sandalyesine bırakıp davul çalmaya başlayınca, kelle saz olarak yanında oturan Nurullah AKÇAYIR, Elektro bağlamasının düğmelerini sonuna kadar açtı ve Belkıs Akkale'ye eşlik etmeye başladı. Nurullah Akçayır'ın bağlaması HEM salonunu adeta inletiyordu. Mey sanatçısı ve aynı zamanda Belkıs Akkale'nin kocası Sami bey ve Musa Eroğlu hayretler içerisinde Nurullah Akçayır'a bakıyorlardı."Dağlar seni delik delik ederim" türküsü bir başka anlam kazanmıştı. Salon alkıştan ısıktan yıkılıyordu. Herkes koltukların üzerine çıkmış, zıplıyordu. İşte orada Yüce mevlam Nurullah Akçayır'a "Yürü ya kulum" demiş olabilir miydi!.. O da yürüdü.

Ragıp Topcu, Burhan Budak, Kenan Tuna, Salih Turhan, Meryem Şenocak, Sıtkı Sahil(TSM), Bayram Şengül, Abdurrahman Lehimler, Raci Alcan, Okyay Kösegil, Ahmet Cinisli, Gülay-Tülay Özer, Cumhur Seval gibi birçok sanatçının yolu bir çeşit Erzurum Halk Eğitimi Merkezi'nden geçmişti.

1990 Yılında HEM'de bir yönetim değişikliği oldu. Yeni gelen yönetim 'Erzurum Erkek Barları'nın çarşamba-pazar çalışan gurubu hariç, diğer tüm kültürel faaliyetlerini durdurdu.

Benim olmadığım bir zamanda, odamın kilidi kırılarak içeri girildi. Masamın çekmecelerine anahtar uyduruldu. Şahsi eşyalarım poşetlere doldurularak kordora konuldu.

Bin bir emek verilerek oluşturulan o yöre elbiseleri

dolaplara tıklararak çürümeye terk edildi. Halkoyunlarına gönül vermiş yüzlerce genç kapı önüne konuldu. Davul-Zurna sesi kesildi. Vedat Refayeli HEM kapısını karikatürleştirerek üzerine kocaman siyah bir kilit astı. Mahalli gazeteler "HEM'de neler oluyor?" diye başlıklar attı.

Tiyatro gurubu belediyeye sığındı. Müzik ve bağlama gurubu orta yerde kalakaldı. Halkoyunları gurubu ilçelere ve çeşitli derneklere dağıldı.

Ben... Bense; babamın vefatının denk geldiği bir günde, gözyaşlarımı içime akıtarak Endüstri Meslek Lisesi'ne tarih öğretmeni olarak gitmek zorunda kaldım.

Düzeltmeye geldikleri HEM'i gerçekten düzelttiler(!). Yaklaşık yedi yıl Erzurum Halk Eğitimi Mekezi'nde kültürel faaliyetler adına kayda değer pek de önemli şeyler yaşanmadı. Daha sonraki yıllar çok yakın bir tarih olduğu için herkesin hafızasında... Orayı es geçiyorum!

Şimdi ise özellikle HEM binası yıkıldıktan sonra, gerek yöneticiler, gerekse bakanlık, her türlü kültürel çalışmayı adeta sıfırladı. Halk Eğitimi Merkezi'nin adı değiştirilerek "Hayat Boyu Öğrenim Merkezi" oldu ve 14 yaşından küçükler için kurslar açılması yasaklandı. Demek ki Halk Eğitim Merkezleri de artık tarihe karıştı ve hafızalarımızda buruk bir anı olarak kalacak!

Şimdi ne yapmak lazım! 1927'de Albay İhsan Yavuzer ne yapmışsa, 1951'de halkevlerinin kapatılmasıyla Dağlar ne yapmışsa onu yapalım derim.

Halkoyunları Derneği'ne, Kültür Turizim Derneği'ne, Yol Spor Kulübü'ne ve belediyelere gitmek lazım, derim.

Bu dernekleri yakından takip ediyorum.Çalışmaları taktire şayan,ellerinden geleni yaptıkları da bilinmekte;ama artık Erzurum 400 bin nüfuslu bir şehir ve köyden kente müthiş bir göç var. Bu kitlenin şehre adaptasyonu gerek.

Her zaman söylüyorum; bu işin asıl sahibi yerel yönetimlerdir, diye. Bu konuda mahalli derneklere de gerekli yardımı yapmalıdır.Artık o aşamayada gelinmiştir. Yerel yönetimler Dadaşlar'a sahip çıkmalı bu konudaki boşluğu doldurarak yeni bir tarih sayfası açmalıdır.

Çünkü; halkoyunları gençler arasındaki şiddeti durdurmanın,kötü alışkanlıkların,toplumsal suçları önlemenin en iyi ilacıdır!

Ülkelerin türkülerini yapanlar,kanunlarını yapanlardan daha güçlüdür, demiş Yunanlı filozof. Ne kadar doğru!

Sanat ve müzik düşmanlığının dinimizde yeri yoktur.Mevlana Konya'ya geldiğinde musiki ve danstan hoşlanan bir toplumla karşılaştı. "Kim olursan ol,gel" diyerek,tasavvuf ilmini müzikle birleştirdi ve Anadolu halkını SEMA ile kucakladı.

Halk danslarında, yurtseverliğin, ana-baba sevgisinin, kardeş sevgisinin,yavukluya seslenişin, doğa ile iç içeliğin izleri vardır. Milletler yozlaşınca, müziğiyle, geleneğiyle, halkoyunlarıyla yozlaşır, başkalaşır; hatta tarihten silinir.

Buradan sayın M.Cevdet Orhan'a,sayın Ali Korkut'a, sayın Orhan Bulutlar'a ve bu işlere çok önem verdiğini bildiğim sayın Mehmet Sekmen'e arz ediyorum. Bu 'Dadaşlık kültürümüz' sizlerin sayesinde yükselecek ve yücelecektir. Bu sevginizi genç Dadaşlardan esirgemeyiniz!

Erzurum Sivas Kayseri Hattında Hayat Ağacı

Selçuklu Anadolu'da büyük bir inşaa faaliyeti göstermiş ve malzeme olarak da taşı kullanmış; inanç, taşa yansıyan şiir olmuştur. Erzurum, Sivas, Kayseri ve Konya, Selçuklu'nun Anadolu'daki "taş medeniyetinin" âdeta yaşayan açık hava müzeleridir. Yapılar büyük bir ustalık ve estetikle işlenmiş; geometrik, bitkisel figürlü plastik ve yazıdan oluşan süslemelerde, Selçuklu'nun Anadolu kimliği içinde Orta Asya Türk inanç ve sanatının izleri de muhafaza edilmiştir.

Anadolu Selçuklularını dinî ve sivil mimarîde, sadece süsleme unsuru olmayıp, sembolik anlam taşıyan "hayat ağacı" motifini büyük bir tutku ile kullanmışlardır. "Evrenin direği, barışın, bereketin, bilimin, hikmetin, kudretin ve sonsuzluğun sembolü" gibi soyut kavramlar yüklenmiş olan hayat ağacı, devletin koruyucu gücünü sembolize etmesi ile devlet ağacı olarak da nitelendirilmekte; "kutsal ağaç, altın ağaç, cennet ağacı" gibi adlar da almaktadır.

Müjgân Üçer

Tezhibler: Filiz Bengi

“Hayat ağacı, eski Türk inanç sistemi olan Şamanizm’e göre dünyanın merkezini belirleyen, genellikle kuşlar ve kartallarla betimlenen ağaç olup, Selçuklu ve Beylikler Dönemi’nde cennet anlamını da kazanarak çini, taş ve benzeri bezemelerde oldukça sık kullanılmıştır.” (1)

Hayat ağacı etnolojide, “yaşamın ve evrenin sürekli yenilenmesi ile ölümsüzlüğü ve verimliliği simgeleyen, insanla hayat arasındaki ilişkiyi gösteren efsane ağacı” olarak tanımlanmaktadır. (2)

“Halk inançlarında ağaç; yaşamının uzunluğu, kesildiği zaman kökünden yeniden sürmesi, bir kısmının yapraklarının devamlı yeşil kalması, yapraklarının dökülenlerinin ise ilkbaharda tekrar yeşillenmesi, göğe ve doğa güçlerine yakınlığı vb. nedenlerle kutsal olarak kabul edilmiştir.”(3)

Birçok toplum ve dinde; ağaçta ilâhların ve ruhların bulunması, gölgesi, meyvesi, ateşi, hışırtısı, renk güzelliği, çiçekleri, mevsimine göre değişmesi, kurumuş durgun halinden yeniden canlanması, faydaları, işlerde kullanılışı, ilaç için bağlanması, beşikten tabuta oynadığı rol ile insanlar ağaca doğru yönelmiştir. (4)

Tarihin en eski çağlarından beri inanç sistemlerinde yer alan ve en eski konulardan biri olduğu görülen “ağaç”, ne belirli bir döneme ne de belirli bir kültüre aittir. (5) Diğer yandan eski dönemlerden beri hemen her Türk boyunun inanç dünyası içinde kutsal ağaç, başlangıçta Tanrı ve hükümdarın görüntüsü iken zamanla hükümdarlığı, ataları temsil etmiş, daha sonra da sülalenin ve boyun temsilcisi olmuştur.(6)

Sivas’ta göreve başladığım 1963 yılında, büyükannem ile komşusu bir hanımın şu diyaloguna tanık olmuştum:

“ Ağaçlara imreniyorum. Kışın kuruyup sessizliğe bürünüyor, her sene baharda yeniden canlanıyor, tazeleniyor. İnsanlar da ağaçlar gibi olsaydı.”

“ Çocukların, torunların da senin dalın, budağın, yaprağın; onlardan sonra gelenler de onların dalı budağı. Koca çamın gürlemesi dalınan, yaprağınan.”

Bu konuşma ile halk bilgeliğinde boy vermiş “koca çam” benzetmesi, “hayat ağacı” ile ilk karşılaşmama vesile oluyordu.

Türk kültür tarihinde önemli yeri olan hayat

ağacı, ana teması değişmeden çağlar boyu süregelen, Selçuklu döneminde taş bezemede ve örneği az sayıda kalan tekstil örneği kumaşlarda yer almıştır. Hayat ağacı çeşitli dönemlerde ve bölgelerde çok yaygın olarak kullanılmış bir motiftir. Cönül Öney, Selçuklu taş bezemelerindeki hayat ağacı ve sembolik ifadesi konusundaki araştırmalarında özetle şu hususlar üzerinde durmaktadır:

“Anadolu Selçuklu sanatının erken devirlerinde genellikle tek başına veya kuşlarla çevrelenmiş olan hayat ağacı, geç devirlerde ise muhtelif refakatçi hayvanlarla birlikte canlandırılmıştır. Tek başına canlandırılan hayat ağacı ender olup, sadece dinî mimaride görülmekte ve en enteresan örneğini de Divriği Ulu Camii kible kuzey taç kapısında, dal şeklinde küçük bir vazodan yükselen hayat ağacı oluşturmaktadır. Yine aynı taç kapıdaki diğer hayat ağacı da karın kısmı dilimli olan bir vazodan yükselir.

Genellikle, hayat ağacı motifinde, vazo ebedî hayat suyu ihtiva eden sembol palmiyeye, hurma ağacına benzer. Ağacın dalları ve nar da cennetin sembolüdür. Hayat ağacına eşlik eden hayvanlar; çift başlı kartal-ejder başı veya arslan çifti daha geç örneklerde görülmektedir. Hayat ağacına eşlik eden hayvanlarda Avrasya hayvan sitilinin etkileri bulunmakta, Anadolu hayat ağacı tasvirlerinde stil bakımından olduğu gibi fikir ve sembol bakımından da Orta Asya etkileri açıkça görülmektedir. Arslan her devirde koruyucu kuvvet ve kudret sembolü olarak kullanılmıştır. Erzurum Yakutiye Medresesi ve Kayseri Döner Kümbet’te bulunan arslanlar, ebedî hayat sembolü ve dünyanın eksenini kabul edilen tılsımlı ağacı bekleyen kudretli yaratıklardır. Anadolu Selçuklu sanatında arslandan sonra en fazla kullanılan figür genel olarak kartal olarak kabul edilen avcı kuşlardır. Kuşların sembolik izahı; koruyucu unsur, nazarlık, tılsım, asalet, kudret ve kuvvettir. Orta Asya Şaman kaynaklarına göre, hayat ağacı dünyanın merkezi kabul edilmekte ve aynı zamanda Şaman’a yeraltı veya gökyüzü seyahatinde merdiven vazifesini yapmaktadır. Dallar içindeki kuşlar, Orta Asya inancında kuş şeklindeki ruhlar, ağacın etrafındaki rozetler ise gökyüzü yolculuğunu, yıldız kültürünün hayat ağacı ile bağlantısını düşündürmektedir. Kâinat; hayat ağacı, yer, gök ve gezegenlerle temsil edilmiştir. Hayat ağacı yeri ve göğü birbirine bağlamaktadır.” (7a,b,c)

Erzurum Yakutiye Medresesi**Erzurum Yakutiye Medresesi****SELÇUKLUNUN ERZURUM-SİVAS-KAYSERİ MÜHÜRLERİNDEKİ HAYAT AĞACI**

Türk süsleme sanatını öğreten, sevdiren ve yaşamasında öncü olan sanatkâr hocamızın kurduğu ve adıyla özdeşleşen Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Nakışhanesi'nin Gülbün Mesara başkanlığındaki ekibinden Dr. Filiz Bengi; Erzurum, Sivas ve Kayseri'deki Selçuklu eserlerinin taş bezemelerinde yer alan hayat ağacı motiflerini, taşın renk ve dokusuna uygun şekilde yorumlayarak, Hayat Ağacı dergimiz için göndermiş bulunuyor. Dr. Filiz Bengi'nin yapmış olduğu tezhihlere bakarak bu şehirlere gitmişçesine, fikir ve gönül yolculuğuna önce Erzurum'dan başlayalım.

Erzurum'da Çifte Minareli Medrese'deki Hayat Ağacı

Erzurum'un sembolü olan Çifte Minareli Medrese'nin kitabesi olmadığı için kesin olarak yapılış tarihi bilinmemekte, on üçüncü yüzyılın son çeyreğine ait olduğu düşünülmektedir. Mamafih, hayat ağacı motifindeki hurma dalları ve bekçi hayvanlar sebebi ile uzmanlar, eseri yaklaşık 1290'lara yerleştirmeyi uygun görmekte-dirler.

Çifte Minareli Medrese'ye, Sultan Alâaddin Keykubad'ın kızı Hindî Hatun veya İlhanlı hanedanından Padişah Hatun tarafından yaptırılmış olabileceği düşüncesi ile Hatuniye Medresesi de denilmektedir.

“Erzurum Çifte Minareli Medrese'de hayat ağacı tek başına görülür. Yalın bir zemin gösteren minare kaidelerinde, alt kısımlarda silmelerle çerçevesi birleşik bir şekil olan büyük kabartmalar oturmaktadır. Taç kapının dış bordüründe simetrik olarak yerleştirilmiş hayat ağacı, rozet gibi işlenmiş ve boyun kısmı süsüz küçük bir vazodan çiçek buketi şeklinde yükselmektedir. Hurma ağacından uzanan büyük bir yaprak demetinde, tek tek uzun yaprakların ucunda meyveler ve ufak kuşlar görülür. Demetin ikiye ayrılan tepesinde ayaklarını yapraklara dayamak üzere çift başlı kartal figürü oturur. Demetin sapı, kalın bir ay halkasından geçer ve iki ejder başı olarak çatallaşır. Yukarıya bakan bu ejderlerin başlarının uzunca boyunları yuvarlak bir ilmek olarak yükselir. Pul pul işlenmişlerdir. Başları yukarı olan bu ejderlerin beyzî gözleri gösterilmiş olup dilleri de çatallıdır. Bu kabartma az derinlikte sivri kemerli bir saha içindedir. Bu sahayı sınırlayan çerçeve üç kalın silmedendir ki ejder başları hizasında sivri tepeli bir kartuş meydana getirirler. Oradan sonra toparlanarak önce kabarık yuvarlak halkalardan, sonra kalın ay halkasından geçerek perde gibi bir püskülle nihayetlenirler.” (8)

Erzurum'da Yakutiye Medresesi'ndeki Hayat Ağacı

Yakutiye Medresesi İlhanlı hükümdarı Sultan Olcayto zamanında Gazan Han ve Bolugan Hatun adına, 1310 yılında Cemaleddin Hoca Yakut Gazanî tarafından yaptırılmıştır. Anadolu'da kapalı avlulu medreselerin son örneğidir. Gönül Öney, taç kapının yan yüzlerindeki silme kemerle çevrilen nişler içinde hayat ağacı, arslan ve çift başlı kartal figürlerini şöyle belirtmektedir: “Ajurlu bir küreden çıkan hurma yaprakları şeklindeki hayat ağacının altında iki arslan ve dalın üzerinde çift başlı kartal figürü oturur (bir baş kırılmıştır). Kartalın tepesinde büyük bir rozet dikkati çeker ki büyük ihtimalle güneş tasviri olmalıdır. Geç devirden olmakla beraber, Selçuklu geleneğinde işlenmiştir. Kayseri'deki Döner Kümbet'teki hayat ağacı kabartmaları bu gruba girer.” (7a)

Sivas Gökmedrese'yi, 1271 yılında Selçuklu'nun ünlü baş veziri Sâhib Atâ Fahreddin yaptırmıştır. Sahibiyye Medresesi' de denilen Sivas Gökmedrese, Selçuklu taç kapıları içinde mermerden ya-

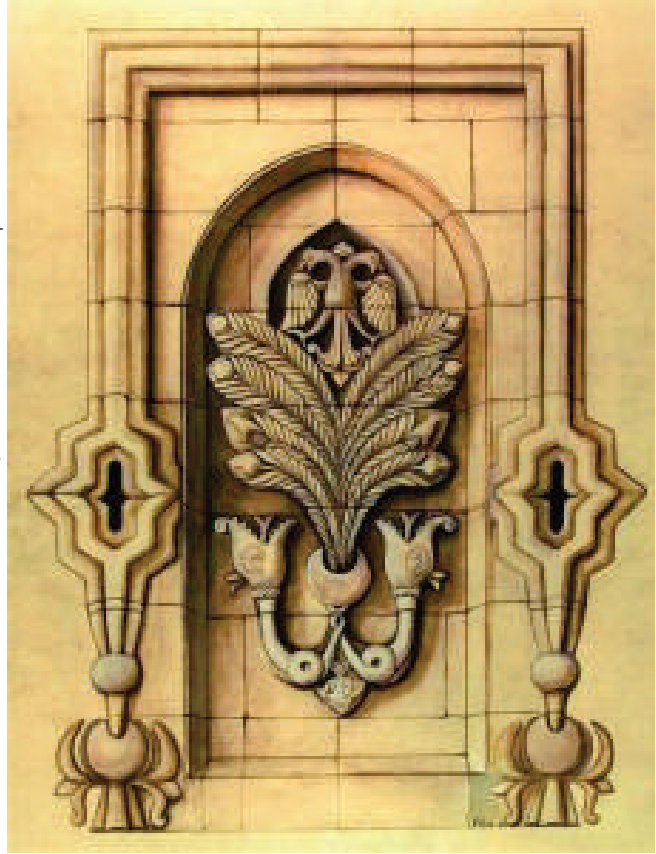
pılmış olması, ön yüzdeki tutarlı geometrik düzenlemesi, bezeme programı bakımından gösterdiği bütünlük ve üzerinde yükselen minareleri ile abideleşen bir eserdir.

Gökmedrese, Türk plastik sanatında mimarisi, taş bezemeleri ve çinileri ile inancı taşta dile getiren müstesna bir eserdir. Hocamız, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver bu eser için, "Sivas bir yüzükse, onun kaşı Gökmedrese"dir." demiştir. Yivli minareleri ve bünyesinde kullanılan "göğ (gök) renkli" mavi ve turkuvaz çinilerinin yoğunluğu sebebi ile zaman içinde Gökmedrese adını alan bu yapı, süsleme sanatının şaheserlerinden biridir. Taş, tuğla ve çininin beraberliğinden oluşan "Sivas üslubu" denilen türün eşsiz örnekleri arasındadır.

"Gökmedrese'de taş kapının sağ ve solunda birbirinin aynı olan iki hayat ağacı yer alır. Bu bölümlerde, orta yere sekiz köşeli bir yıldızın içine küçük bir pencere yerleştirilmiştir. Yer küreyi sembolize eden bu sekiz köşeli yıldızın altında da sivri kemerli panolar içerisinde hayat ağacı motifi olan bir süsleme yer alır. Bu, üçgen saptan karşılıklı simetrik olarak çıkan köklü, gövdeli, dalında kuş, yaprak, çiçek ve narlardan oluşan bitki demetleri şeklinde üsluplaşmış bir ağaç motifidir. Birleşik yaprak demeti kabartması arasına nar yerleştirilmiştir. Diğer yapraklarında küçük narlar ve kuşlar ve bu motifin en üstünde de, cepheden görünüşü yapılmış, kanatları uçacak gibi açılmış, tek başlı bir kartal figürü bulunur. Bu baş, bir insan başıdır. Sivas Gökmedrese'deki bu hayat ağacı; çift tabakalı süslemesinin gölge ışık tesirlerine yol açması, işlenişindeki teferruat ve itina, maddesinin de mermer olması sebebiyle çok gösterişlidir." (9)

Sivas Gökmedrese'de 1995-1996 yılında yapılan temizlik ve kazı sırasında, sanat tarihi uzmanı Burhan Bilget başkanlığındaki ekip tarafından avluda sekiz parçadan oluşan, 100x130 cm. ebadında bir başka hayat ağacı bulunmuştur. Çalışmalar sırasında her bir parçası ayrı yerlerde bulunan motifin iki parçası ne yazık ki kayıptır. Bir kökten çıkan motif sağa ve sola simetrik olarak açılmakta, dallarının ucunda yapraklar ve narlar bulunmaktadır. Hayvan figürü yoktur. Bulunan bu yeni hayat ağacı motifinin Gökmedrese'nin hangi bölümünde yer aldığı bilinmemektedir. (10)

Gökmedrese Sivas'ın sembolüdür. Sivas ilinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasını sağlamak doğrultusunda faaliyette bulunan Sivas Hizmet Vakfı'nın da amblemi, Gökmedrese cep-

hesinde bulunan hayat ağacıdır. Sivas Hizmet Vakfı tarafından yayınlanan "Hayat Ağacı" dergisi, kökünü gelenekten alıyor. Hayat ağacı, "Sivaslı ve Sivas'ı sevenlerin" can suyunun aktığı bu dergi ile beslenerek meyvesini veriyor.

Kayseri'de 1277-78 yılına tarihlenen Döner Kümbet (Şah Cihan Hatun Kümbeti) figürlü süslemeleri ile dikkati çeken bir türbedir. Kümbetin gövdesini sivri kemer silmeler, yan yana on iki kemer sahaya ayırır. Bir tanesinin içine üstü mukarnaslı, etrafı çerçevesi türbe kapısı açılmıştır. Kemer sahalarının içini dar dikdörtgen panolar kat eder. Uzun panolar ekseri geometrik yıldız örnekleridir. "Döner Kümbet'teki hayat ağacında, yelpaze gibi açılmış hurma dalının sapı ay halkasından geçerek yükselir. Sağ ve solda olmak üzere arslana benzeyen iki kabartma vardır ki ne yazık ki tahrip edilmiştir." (11)

Döner Kümbet'in yüzeylerini süsleyen üç hayat ağacı ve efsanevi hayvan kabartmaları ile Erzurum Çifte Minareli Medrese ve Yakutiye Medresesi arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. (12)

Döner kümbetin giriş (kuzey) yüzünün sağ ve sol tarafında bulunan panolarda iki hayat ağacı motifi ile kümbetin doğu penceresinin güneye ba-

Sivas Hayat Ağacı

kan komşu yüzeyinde alt kesime, kapının sağ ve solundakinden daha canlı ve sarkık bir hayat ağacı daha işlenmiştir ve sağ altında yine tahrib edilmiş bir hayvan kabartması vardır. Filiz Bengi, Döner Kümbet'te hayat ağacına refakat eden, "nöbetçi sadakati"(13) ile derin bir sükûtle beklerken yok edilen bu arslanları, aynı döneme tarihlenen Erzurum Yakutiye Medresesi'ndeki hayat ağacından yararlanarak betimlemiştir.

HAYAT AĞACININ KÜLTÜRÜMÜZDEKİ İZLERİ

Türk kültür tarihinde önemli yeri olan hayat ağacı; ana teması değişmeden, çağlar boyu süregelmiş, süsleme sanatlarımızda somutlaşmıştır. Eski kültürümüz ile bağımızın Anadolu Selçuklu sanatına yansımaları gördüğümüz taş bezemelerde ve Selçuklu Dönemi'nden kalmasa az sayıda tekstil numunesi kumaşlarda yer alan hayat ağacı; Osmanlı Dönemi'nde daha çok halk sanatlarına özgü bezeme ögesi olarak halı, kilim, kumaş, işleme, baskı, keçe ve örmeleri içine alan zengin bir tekstil alanında da kullanılmıştır.

Bunların dışında hayat ağacı, ağacın Halk tasavvurundaki yeri itibarıyla geleneklerimize ve sözlü kültürümüze yansımıştır. Soyağacının (şecere) ağaç şeklinde gösterilmesinin temelinde de bu düşünce yer almaktadır. Akdeniz Bölgesi'nde uy-

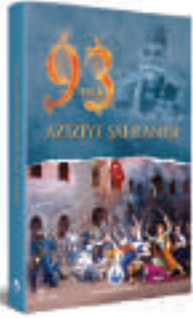
gulanan "Kütük atma geleneği"; hayatın sürekliliğinin ve devam etmesi dileklerinin bir ağaç kütüğünde somutlaşan ifadesinden başka bir şey olmayıp, "oğlunun ömrünün kütük gibi uzun olması, kütük gibi sağlam olması ve soyunun bir ağaç gibi dal budak vermesi, sülalenin genişlemesi" inancıyla yapılmaktadır.(14)

Hayat ağacı motifi Anadolu Selçuklularında sadece dinî ve sivil mimarîde süsleme unsuru olmayıp sembolik anlamlar da taşımaktadır. Kültürümüzün eski izlerini de taşıyarak "evrenin direği, barışın, bereketin, bilimin, hikmetin, kudretin ve sonsuzluğun sembolü" olmasıyla Türk taş bezeme sanatındaki eşsiz örnekleriyle beraber, günümüz inanç ve geleneklerinde de yaşamaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- (1)- Metin Sözen-Uğur Tanyeli, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 102.
- (2)-Sedat Veyis Örneç, Budunbilim Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 1973, s. 69.
- (3)-Güran Erbek, Hayat Ağacı Motifi, Antika, Haziran 1986, İstanbul, s. 26.
- (4)- Hikmet Tanyu, Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı 1975, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1976, s. 128.
- (5)- Ayten Sürür, Hayat Ağacı Motifi ve Türk Tekstil Sanatlarında Uygulamalar, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, V. Cilt, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1992, s. 197.
- (6)- Ayten Altıntaş, Eski Türk Kültüründe Hayat Ağacı ve Ölümsüzlük Otu, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 51. Sayı, 12/1987, s. 143.
- (7) a-Gönül Öney, Belleten, Hayat Ağacı, Türk Tarih Kurumu, C: XXXII, Ocak 1968, Ankara, No: 125, s. 26, 33.
- b-Gönül Öney, Anadolu Selçuk Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal, Malazgirt Armağanı, Ankara, 1972, s. 165.
- c-Gönül Öney, Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü, Anadolu (Anatolia), S: XIII, 1969 Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1971, s. 37.
- (8)- Semra Ögel, Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1966, s. 47.
- (9)- Semra Ögel, a.g.e., s.58.
- (10)-Burhan Bilget, VII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1997, s. 610, 615.
- (11)- Semra Ögel, a.g.e., s. 70.
- (12)- Orhan Cezmi Tunçer, Anadolu Kümbetleri-1, Selçuklu Dönemi, Güven Matbaası, Ankara, 1986, s. 168.
- "Haluk Karamağaralı, bu benzerliklerden yararlanarak ve haklı olarak, Erzurum Çifte Minareli Medrese'yi 1276-77 tarihinden daha ileriye, yaklaşık 1290'lara yerleştirmeyi uygun görmektedir. Haluk Karamağaralı, Erzurum'daki Hatuniye Medresesi'nin Tarihi ve Bânisi Hakkında Bazı Mülâhazalar, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, III. Ankara, 1971, s. 209."
- (13)- Ahmed Hamdi Tanpınar, Beş şehir, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992, Sekizinci baskı, s. 216.
- (14)- Ailenin yeni doğan ilk erkek çocuğu için yapılan törende, komşularının baba olma haberini alan arkadaşları, dallı budaklı büyükçe bir kütüğü allı bir kumaş parçası veya kurdele ile bağlayıp getirerek, yüksek bir yere, bir evin damına çıkarak, çocuğun babasına adı ile seslenirler. Baba çocuğu kucağına alarak kapıya çıkar. Kütüğü yüksekten evin önüne atan şahıs, babanın ve çocuğun adını söyleyerek, Dede Korkut duası gibi devam eden şu güzel dileklerde bulunur: "Oğlun ... ,ardıç gibi dallı olsun, babası gibi soylu / döllü olsun, keklük gibi dilli olsun..." (www. isparta.gov.tr)

ERZURUM KÜLTÜRÜNE DAMGA VURDUK

1878'lerde Erzurum...

Şehr-i Kadim
Erzurum Albümünden

1930'larda Erzurum...

(Eski Erzurum Fotoğrafları)

